

3. ULUSLARARASI DİL VE ÇEVİRİBİLİM KONGRESİ

KONGRE TARİHİ: 2-3 Kasım 2023

3RD INTERNATIONAL CONGRESS OF LANGUAGE AND TRANSLATION STUDIES

CONGRESS DATES: November 02-03, 2023

Tam Metin Bildiri Kitabı

Full-Text Book

EDİTÖRLER / EDITORS

PROF. DR. **ONUR KÖKSAL**

DR. ÖĞR. ÜYESİ **NURAY PAMUK ÖZTÜRK**

DR. ÖĞR. ÜYESİ **MUSTAFA DOLMACI**

ÇİZGİ | e-Kitap

3. ULUSLARARASI DİL VE ÇEVİRİBİLİM KONGRESİ

Tam Metin Bildiri Kitabı

3RD INTERNATIONAL CONGRESS OF LANGUAGE
AND TRANSLATION STUDIES
Full-Text Book

KONGRE TARİHİ: 2-3 Kasım 2023
CONGRESS DATES: November 02-03, 2023

Editörler/Editors

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Dr. Öğr. Üyesi Nuray PAMUK ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DOLMACI

ÇİZGİ
KİTAP E Vİ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi

Aralık 2023

ISBN: 978-625-396-183-1

Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editörler

Onur KÖKSAL - Nuray PAMUK ÖZTÜRK – Mustafa DOLMACI

3. ULUSLARARASI DİL VE ÇEVİRİBİLİM KONGRESİ

Tam Metin Bildiri Kitabı

3RD INTERNATIONAL CONGRESS OF LANGUAGE AND TRANSLATION STUDIES

Full Text Book

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.

M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2

Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**

(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

   / cizgikitabevi

ÖNSÖZ

Değerli okuyucularımız,

Cumhuriyetimizin yüzüncü yılında 3. Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresini düzenlemekten büyük mutluluk duyuyoruz. Dilbilim, çeviri çalışmaları, ikinci dil edinimi, kültür çalışmaları ve yabancı dil öğretimi alanlarında çalışan bilim insanlarını bir araya getirerek bu alanlara özgü araştırma yöntemlerini ve kuramları yeniden gözden geçirmeyi, ortaya çıkan yeni eğilimleri saptamayı, dile, kültüre ve her ikisini bünyesinde barındıran çeviriye ilişkin temel güncel sorunları ele almayı amaçladığımız Kongremiz, Selçuk Üniversitesi ev sahipliğinde 2-3 Kasım 2023 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleşmiştir.

Selçuk Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Emrullah EKEN'in açılış konuşması ile başlayan Kongremiz, Yabancı Diller Yüksekokulu Müdürü Prof. Dr. Yılmaz KOÇ ve Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Onur KÖKSAL'ın konuşmaları ile devam etmiştir. Prof. Dr. Aydan ERSÖZ, Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL, Prof. Dr. Apollinaria AVRUTINA, Doç. Dr. Kaseh ABU BAKAR ve Doç. Dr. Jan PEDERSEN davetli konuşmacı olarak kongremizi şereflendirmişler, dinleyicilere aydınlatıcı bilgiler vermişlerdir.

Davetli konuşmacılarımıza ek olarak Türkiye'nin yanı sıra Avusturya, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Çin Halk Cumhuriyeti, Gürcistan, İspanya, İsveç, İtalya, Kazakistan, Kuveyt, Malezya, Paraguay, Polonya, Rusya ve Tunus'tan katılımcılar sunumlarını gerçekleştirmiştir. Bu yıl Kongremizde yer verilen bildirilerden otuz bir tanesi yurtdışı katılımcılar, yirmi sekiz tanesi yurtiçi katılımcılar tarafından sunulmuş olup toplam elli dokuz sunum gerçekleşmiştir.

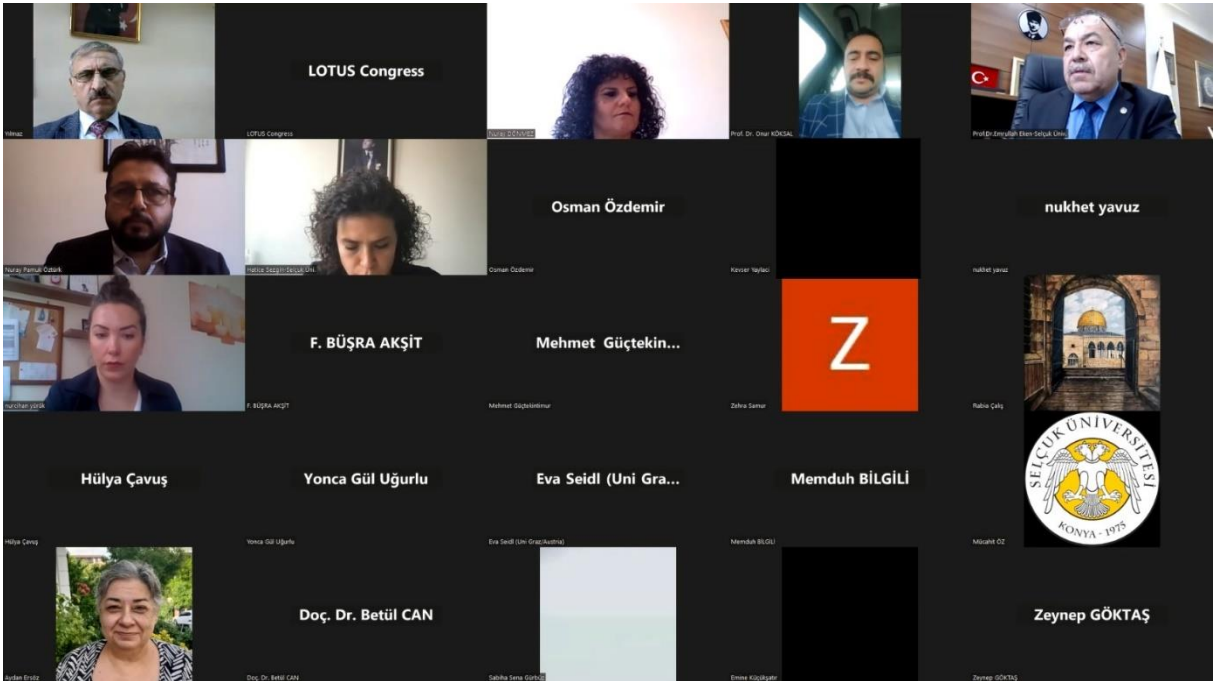
Türk ve yabancı bilim insanları tarafından sunulan bildirilerin dil ve çeviribilim alanına yeni ve önemli katkılar sağlayacağına, okuyuculara yol gösterici nitelikte olacağına inanıyoruz.

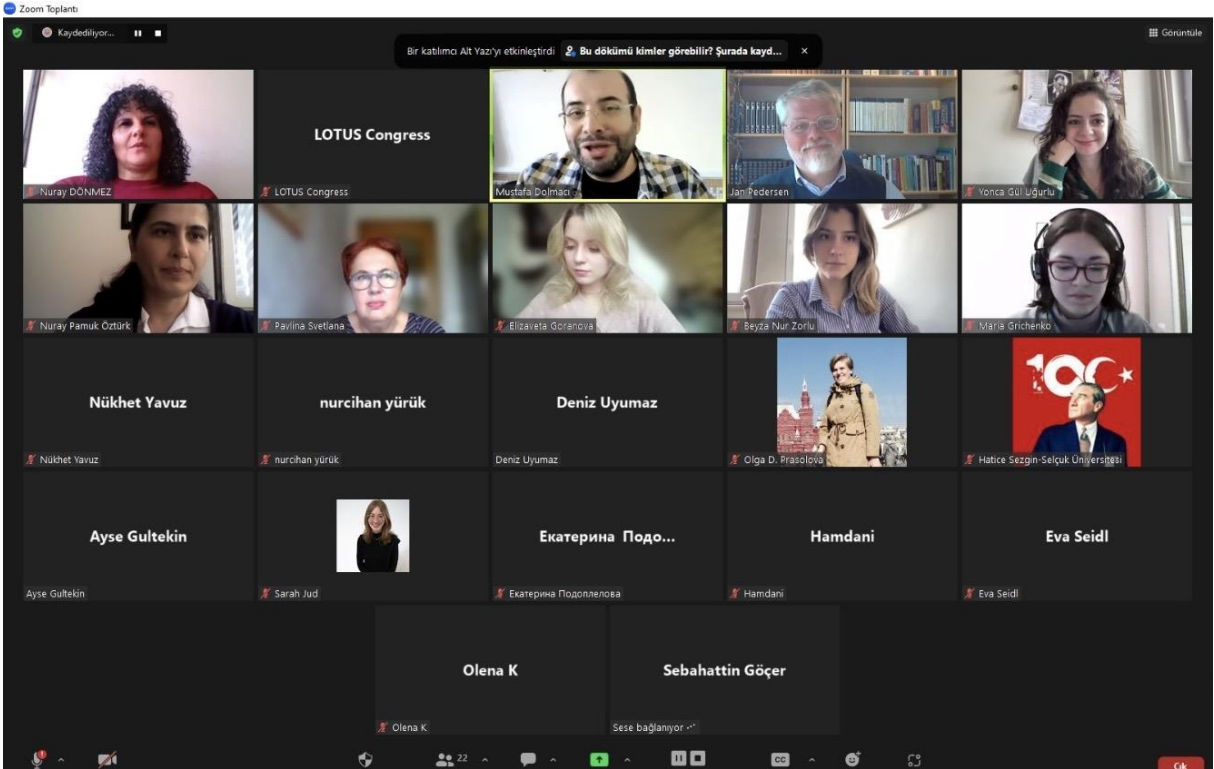
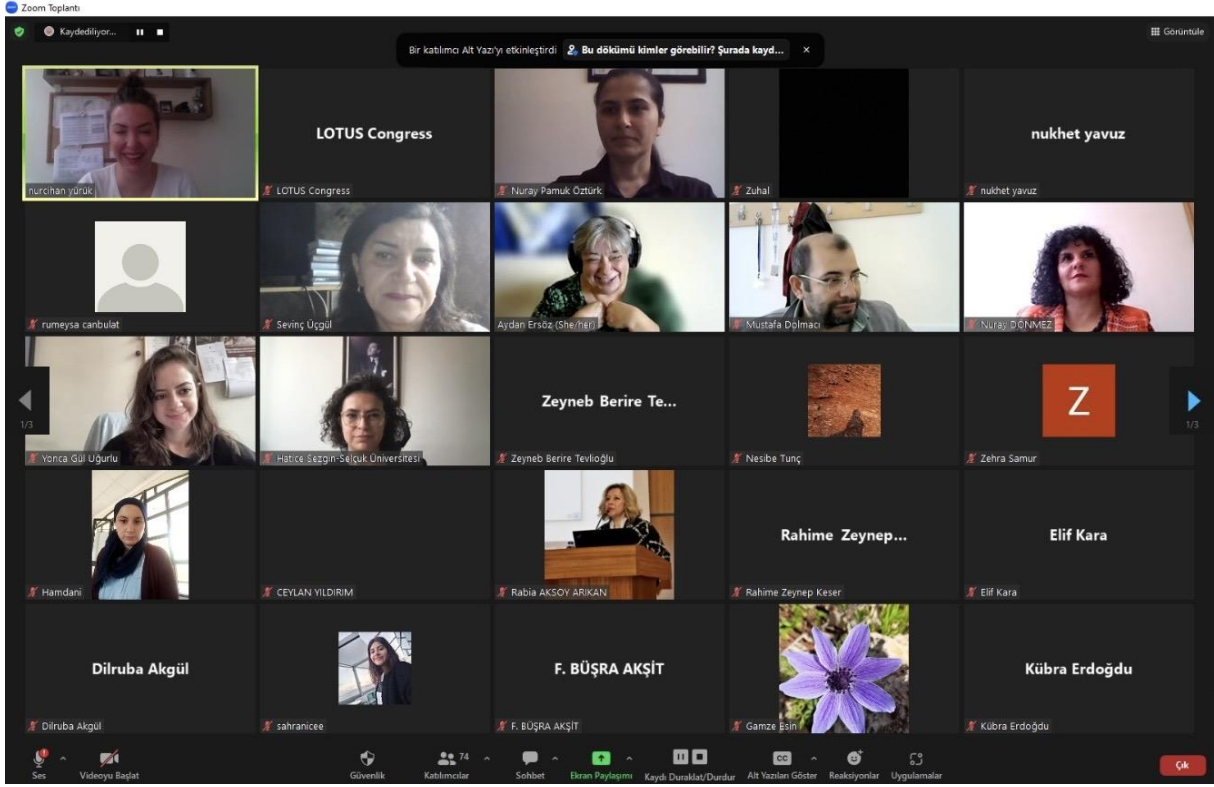
Keyifli okumalar dileriz.

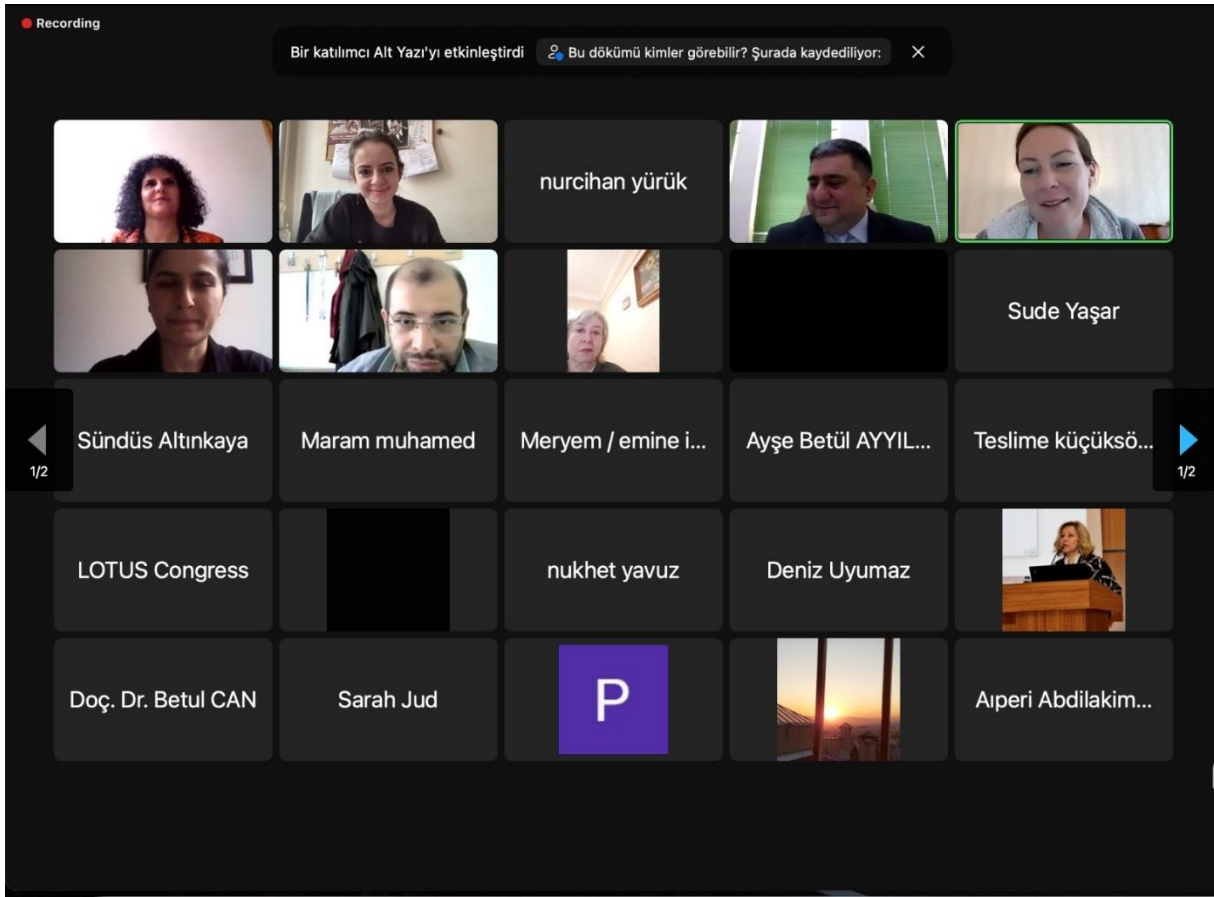
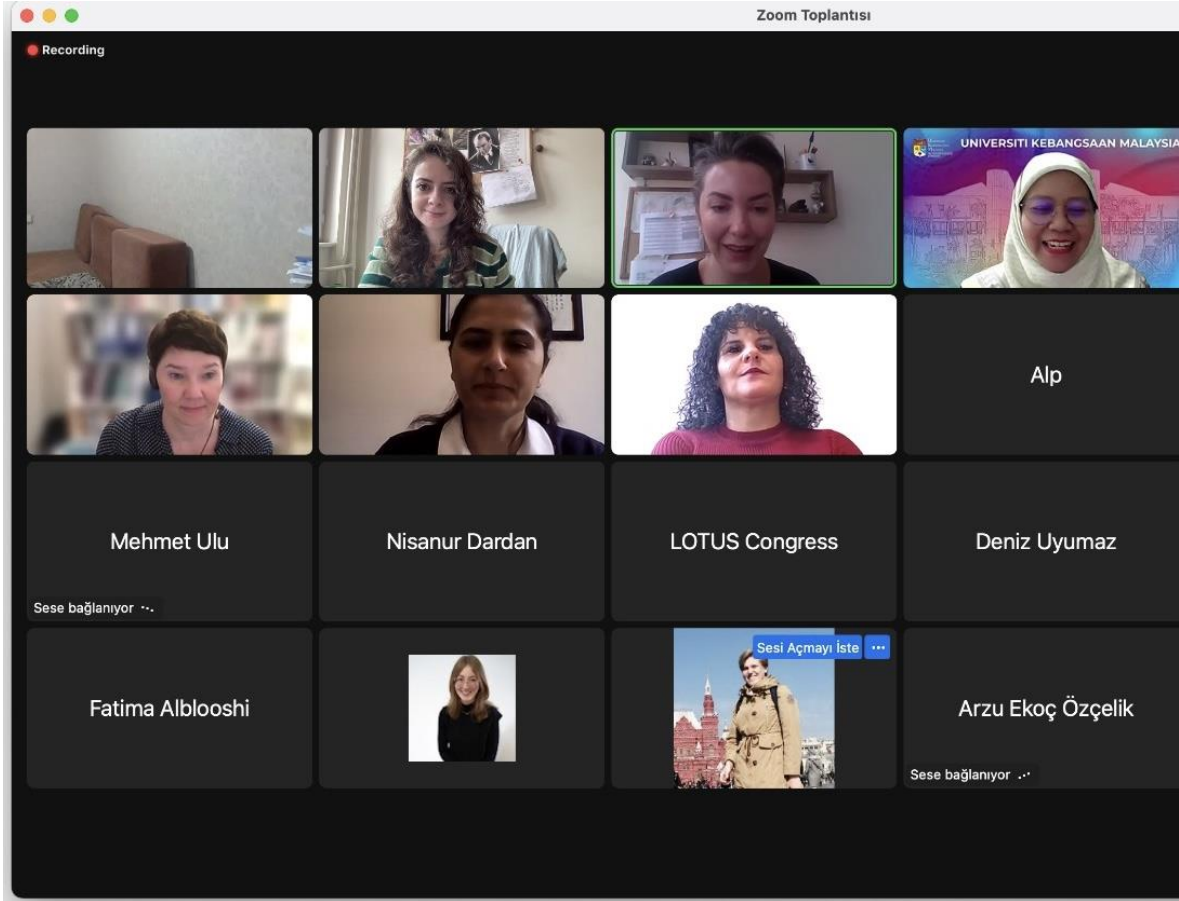
Kongre Düzenleme Kurulu adına

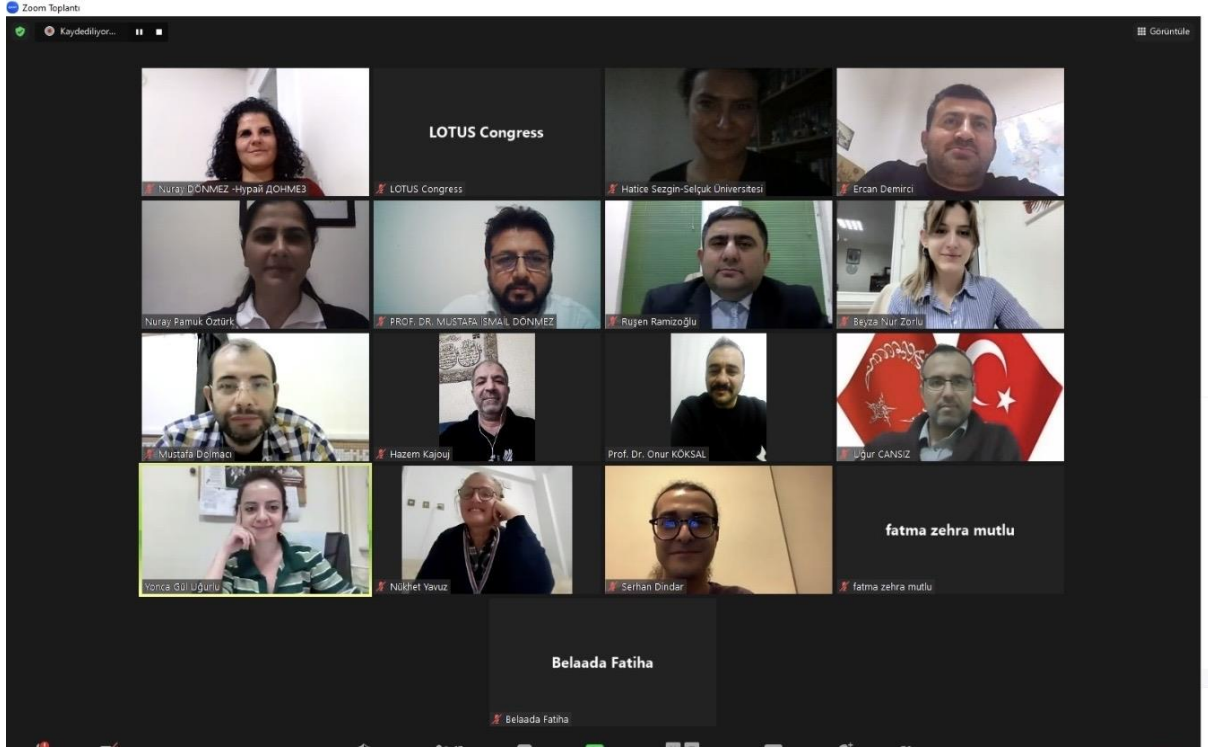
Kongre Başkanı

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Onur Kurulu

Prof. Dr. Metin AKSOY
Selçuk Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Cem ZORLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Rektörü

Prof. Dr. Yılmaz KOÇ
Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller
Yüksekokulu Müdürü

Honor Committee

Prof. Dr. Metin AKSOY
Rector of Selçuk University

Prof. Dr. Cem ZORLU
Rector of Necmettin Erbakan
University

Prof. Dr. Yılmaz KOÇ
Director of Selçuk University
School of Foreign Languages

Düzenleme Kurulu

Düzenleme Kurulu Başkanı ve Akademik Temsilci

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Mustafa İsmail DÖNMEZ

Doç. Dr. Betül CAN

Doç. Dr. Nurcihan YÜRÜK

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DOLMACI

Dr. Öğr. Üyesi Nuray DÖNMEZ

*Dr. Öğr. Üyesi Nuray PAMUK
ÖZTÜRK*

Dr. Öğr. Üyesi Ruşen RAMİZOĞLU

Öğr. Gör. Müjdat ALAN

Sekreteryä

Arş. Gör. Yonca Gül UĞURLU

Arş. Gör. Beyza Nur ZORLU

Organizing Committee

Chairman of the Organizing Committee and the Academic Representer

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Organizing Committee

Prof. Dr. Mustafa İsmail DÖNMEZ

Assoc. Prof. Dr. Betül CAN

Assoc. Prof. Dr. Nurcihan Yürük

Asst. Prof. Dr. Mustafa DOLMACI

Asst. Prof. Dr. Nuray DÖNMEZ

*Asst. Prof. Dr. Nuray PAMUK
ÖZTÜRK*

Asst. Prof. Dr. Ruşen RAMİZOĞLU

Lecturer Müjdat ALAN

Secretariat

*Research Asst. Yonca Gül
UĞURLU*

Research Asst. Beyza Nur ZORLU

Bilim Kurulu-Scientific Committee

Prof. Dr. Abdulvahit akır, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Abed Elrahim Azzam
Marashdeh Ajloun National
University, Jordan

Prof. Dr. Ali Mohammed
Almashhor, King Saud University

Prof. Dr. Arif Sarıçoban, Selçuk
Üniversitesi

Prof. Dr. Badr Nasser Saleh Aljabr,
Imam Mohammad Ibn Saud
Islamic University

Prof. Dr. Bahar Güneş, Ankara
Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Betka Salim Muhamed ,
Khider University, Biskra, Algeria

Prof. Dr. Bülent Kırmızı, Osmaniye
Korkut Ata Üniversitesi

Prof. Dr. Djamel Sadna, Batna
Unibersitesi, Cezayir

Prof. Dr. Ghazi Abuhakema,
College of Charleston

Prof. Dr. Gülsev Pakkan, Selçuk
Üniversitesi

Prof. Dr. Gürhan Kirilen, Ankara
Üniversitesi

Prof. Dr. Hacer Hande Uysal
Gürdal, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail akır, Ankara
Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Kadid Dieb, Université
Freres Mentouri
Constantine, Algeria

Prof. Dr. Kadriye Dilek Bacanak,
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Khaled Shaalan, The
British University in Dubai

Prof. Dr. Mahmut Kafes, Selçuk
Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Takka, Atatürk
Üniversitesi

Prof. Dr. Meriem Sahli, Al
Akhawayn University

Prof. Dr. Mohamed Bounejma, Al
Akhawayn University

Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu,
Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Hişmanoğlu, Uşak
Üniversitesi

Prof. Dr. Musa Yıldız, Gazi
Üniversitesi

Prof. Dr. Nuray Alagozlu,
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Omar Mehdioui, Moulay
Ismail University

Prof. Dr. Ravshan H. Maksudov,
Fergana State Iniversity,
Uzbekistan

Prof. Dr. Soumia Ennaciri, Al
Akhawayn University

Prof. Dr. Sun Yinggang, Zhejiang
University, China

Prof. Dr. Tahir Balcı, Çukurova
Üniversitesi

Prof. Dr. Zhang Hua, Beijing
Language and Culture University,
China

Prof. Dr. Turan Paker, Pamukkale
Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Ahmed Tama Halabi, Qatar University, Doha

Assoc. Prof. Dr. PaedDr. Silvia Barnová, DTI University, Slovakia

Assoc. Prof. Dr. Leyla Aliyeva, Bakü Slavyan Üniversitesi, Azerbaycan

Assoc. Prof. Dr. Li Xiaoli, Beijing Language and Culture University, China

Assoc. Prof. Dr. Mahrous Borayyek, Qatar University, Doha

Assoc. Prof. Dr. Mohamad Zetan, Abdulmalik Saadi University, Morocco

Assoc. Prof. Dr. Fergana State University, Uzbekistan

Assoc. Prof. Dr. Tamar Dolidze, Batumi State Maritime Academy

Doç. Dr. Abdussamed Yeşildağ, Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Arif Bakla, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşe Atıcı Arayancan, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Doç. Dr. Cemal Çakır, Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Ceyhun Yükselir, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Doç. Dr. Fatma Kalpaklı, Selçuk Üniversitesi

Doç. Dr. İrfan Tosuncuoğlu, Karabük Üniversitesi

Doç. Dr. İnci İnce Erdoğan, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Kürşat Cesur, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem Nakiboğlu, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Oya Tunaboşlu, Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Özkan Kırmızı, Karabük Üniversitesi

Doç. Dr. Senem Ceylan, Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Sevinç Arı, Marmara Üniversitesi

Asst. Prof. Abderrahim Rachdi, Mohammed V University, Morocco

Asst. Prof. Ibrahim Amer, Qatar University, Doha

Asst. Prof. Mahmoud Al-Ashiri, Georgetown University

Asst. Prof. Manel Bel haiza Larribi, Higher Institute of Arts and Crafts in Gafsa- University of Gafsa, Tunisia

Önemli Tarihler

Kongre Tarih:

2-3 Kasım 2023

Özet Son Gönderim Tarih: 09 Ekim 2023

Kabul Edilen Özetlerin Duyurulması: 16 Ekim 2023

Katılım Ücreti Yatırma Son Tarih: 20 Ekim 2023

Kongre Programı İlanı: 29 Ekim 2023

Tam Metin Son Gönderim Tarih: 26 Kasım 2023

Sunum Dili

Türkçe, İngilizce, Rusça, Arapça, Çince

*NOT: Sunum dili Türkçe, İngilizce, Arapça, Çince veya Rusça olabilir ancak **tam metinlerin Türkçe veya İngilizce hazırlanması zorunludur.***

Kongre Konuları

Kongre başta dil ve çeviribilim olmak üzere aşağıdaki alanlarda yazılmış olan tüm özgün ve akademik çalışmalara açıktır

Çeviribilim, Edebiyat, Dilbilim, Yabancı Dil Öğretimi, İkinci Dil Edinimi, Kültür Çalışmaları vb.

Important Dates

Congress Dates:

November 02-03, 2023

Deadline for Abstract Submission: October 09, 2023

Announcement of Accepted Abstract: October 16, 2023

Participation Fee Payment Deadline: October 20, 2023

Announcement of Congress Program: October 29, 2023

Deadline for Full Text Submission: November 26, 2023

Presentation Language

Turkish, English, Russian, Arabic, Chinese

*NOTE: The presentation language of your paper could be Turkish, English, Arabic, Chinese or Russian; however, **full texts must be prepared in Turkish or English.***

Congress Topics

*The Congress is open to all original and academic studies written in the fields of **Language and Translation Studies** in particular,*

Literature, Linguistics, Foreign Language Teaching, Second Language Acquisition, Cultural Studies,

Prof. Dr. Aydan ERSÖZ
President of INGED/ELEA
Overcoming the Culture Barrier with Young Learners

Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL
Erciyes Üniversitesi - Rusya Halkların Dostluğu Üniversitesi (RUDN)
Kültürel İletici Aracı Olarak Çeviri: Aktarmak-Anlatmak-Açıklamak

Prof. Dr. Apollinaria AVRUTINA
St. Petersburg Devlet Üniversitesi
Kültürlerarası İletişimde Uzman Olarak Edebi Çevirmen

Doç. Dr. Jan PEDERSEN
Stockholm University
Multilingual Multimodality: A Proposed New Norm for Handling Increased
Multilingualism in Subtitling

Doç. Dr. Kaseh ABU BAKAR
Universiti Kebangsaan Malaysia
Developments in Language Testing & Assessment and Implications for
Teacher Professional Competency

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
Adaptation As a Translator's Tool in The Selected Renditions of Charles Dickens	16
Agnieszka KAŁUŻNA	
Cognitive Onomastics. Translation Of Precedent Onyms	33
Kunnur AITBAYEVA - Anuar TARAKOV	
The Efficiency of Quizizz in Grammar Instruction at the International Information Technology University	42
Baisbay Nazym BOLATKYZY	
Examination of Different Machine Translations of Medical Texts in Terms of Acceptability and Post-Editing Process	53
Ceylan YILDIRIM YAŞAR	
Southeast Asia in The Secret Records Of Tōjō Hideki (1943)	77
Emine SİCİM KAPLAN	
A Study on The Turkish Translations of Aime Cesaire's <i>Discours Sur Le Colonialisme</i> in the Context of Rewriting and Retranslation	93
Ercan DEMİRCİ	
An Overview of Sacred Text Translations in Le Clezio's <i>Wandering Star</i> Through Ecotranslation	111
Esra ÇİMEN KARAYÜREK	
The Pivotal Role of Translation in the Spread of Anti-Communism in Turkey During The Cold War	120
Fatma BALTA - Müge IŞIKLAR KOÇAK	
Benefits of the Mind Mapping Use in Translation Teaching	139
Ibtissem KHELLAF	
Human and Machine Translation Quality Assessment in Audiovisual Translation	146
Irina V. PIVEN - Elizaveta S. GORANOVA	
Psycholinguistic Aspects of Simultaneous Interpreting	154
Irina V. PIVEN - Maria A. GRICHENKO	

Babanzāde Ahmed Naim's Translation Titled "Fazl bin Yahyā and an A'rābī": Evaluation and Transcription	161
Mustafa İsmail DÖNMEZ	
Lost in Implied Quotations and Paratext: How Agatha Christie's N or M Has Challenged Its Foreign Translators	175
Nadia SANITÀ - Tiziana LAİN	
Yahya Naci Efendi as a Translator and His Contributions to the History of Translation in Türkiye	188
Nesibe ERKALAN ÇAKIR	
An Analysis of Stone Drum Song (石鼓歌) Poem by Tang Dynasty Poet Han Yu (韩愈)	196
Nuray PAMUK ÖZTÜRK	
Aspectual Senses of Russian Sentence as a System in Teaching Russian as a Foreign Language	207
Grekova Olga KONSTANTINOVNA	
A Review Study on the Latest Trends in Translation Studies	232
Onur KÖKSAL - Beyza Nur ZORLU	
An Approach to The Polysystem Theory in The Context of Intersemiotic Translation	243
Serhan DİNDAR	
A Research on Rewritings of Franz Karl Ginzkey's "Hatschi Bratschi's Luftballon" According to André Lefevere's Approach	262
Uğur CANSIZ	
Translation and Intercultural Communication in Language Teaching	274
Yamina HAMDANI	

Adaptation As a Translator's Tool in The Selected Renditions of Charles Dickens

Agnieszka KAŁUŻNA¹

Abstract

The purpose of the article is to examine the selected translations of Charles Dickens from the aspect of adaptation perceived as the translator's tool applied in the process of transferring the source language into the target language. It is to be seen what motivated the translators to use the strategy of adaptation in the target texts. The criteria of analysis include adaptation understood as a process of rewriting, as an expression of the translator's creativity, as a cultural bridge between the source and the target language, as a context-based solution undertaken by translators to familiarize the target readers with the cultural background that is unknown to them. The basis of analysis constitutes *Oliver Twist* translated anonymously in 1845 and *Dawid Copperfield* rendered by Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska in 1888. The theoretical part of the paper refers to such concepts as an adaptation understood as a method and strategy, as rewriting, as the translator's act of creativity and as the culture-motivated translation technique. Additionally, the translator's role as a mediator of culture, the notion of culture filter, and the term known as unfaithful beauties are to be discussed in the theoretical section. The practical part is the analysis of the notion of adaptation based on the English original and two Polish translations. The examination consists in juxtaposing the selected source text items with their target text equivalents in order to compare how they were translated. The analysis aims at checking the translator's motivation behind using the solution of adaptation. It is to be seen for which reasons the translators resort to adaptation; whether their reasons are culture, context-based or whether they are based on the translators' creative approach or their individual decisions to avoid faithful reproduction of the target text. Finally, conclusions are drawn as well as implications for further analysis are provided supported by the findings of the study.

Key words: adaptation, translation, culture.

Адаптация как переводческий инструмент в избранных переводах Чарльза Диккенса

Agnieszka KAŁUŻNA

Аннотация

Целью статьи является анализ избранных переводов произведений Карла Диккенса с точки зрения адаптации, рассматриваемой как инструмент перевода. Работа направлена на поиск ответа на вопрос о том, что побудило польских переводчиков использовать стратегию адаптации в исследуемых целевых текстах. В исследовании будут использованы такие понятия, как адаптация, понимаемая как форма переработки исходного текста, как выражение творчества переводчика, как культурный мост между оригиналом и переводом, как решение перевода на основе контекста. Основой анализа служат *Оливер Твист* в анонимном переводе из 1845 года и *Дэвид Копперфилд*, переведён Вильгельминой Зиндрам-Косьчалковской в 1888 году. Теоретическая часть статьи посвящена вопросам, связанным с понятием адаптации, понимаемой как метод и стратегия, как форма переработки исходного текста, как творчество переводчика, концепция культуры, роль переводчика как посредника культуры, понятие культурного фильтра и выражение неверных красот в переводе. Практическая часть представляет собой анализ адаптации на основе английского оригинала и двух польских переводов. Исследование состоит в сопоставлении выбранных элементов оригинала с их переведенными эквивалентами с целью проанализировать, как они были переведены, и какими мотивами руководствовались переводчики, выбирая стратегию адаптации. В конце статьи даются соответствующие выводы.

Ключевые слова: адаптация, перевод, культура.

¹Dr., The University of Zielona Góra, A.Kaluzna@in.uz.zgora.pl

Introduction

Translating texts of literature can be a challenging task. One of the reasons lies in the nature of translating which is a multi-layered activity which focuses on transferring various factors from the source into the target language. Those factors include, among other criteria, the semantic, linguistic, pragmatic, cognitive aspects as well as culture and context of the transferred text. The list of aspects that should be taken into account by a translator is not finite and depends on the type of text to be translated. Literary texts are peculiar and require a specific approach in translation. The role of literature is to appeal to the readers' imagination and to attract the readers' attention by presenting the beauty and harmony of the language and by exposing the readers to the aesthetics of the source as well as the target text.

The purpose of this article is to examine the selected translations of Charles Dickens from the aspect of adaptation perceived as the translator's tool applied in the process of translation. It is to be seen what motivated the translators to use the strategy of adaptation in the target texts. The criteria of analysis include adaptation understood as rewriting (Lefevere 1992, p. xi; Gentzler 2017, p. 5), as an expression of the translator's creativity (Malmkjær 2018, p. 93), as a cultural bridge between the source and the target language (House 2018, p. 46), as a context-based solution (Hatim, Munday 2004, p. 57). The basis of analysis constitutes *Oliwer Twist* translated anonymously in 1845 and *David Copperfield* rendered by Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska in 1888. The theoretical part of the paper refers to such concepts as an adaptation understood as a method and strategy, rewriting, creativity, culture, the translator's role as a mediator of culture, the notion of culture filter (Munday 2009: 74), and the term known as unfaithful beauties (Hatim, Munday 2004: 104). The practical part is the analysis of the notion of adaptation based on the English original and two Polish translations. The examination consists in juxtaposing the selected source text items with their target text equivalents in order to compare how they were translated. The analysis aims at checking the translator's motivation behind using the solution of adaptation. Finally, conclusions are drawn.

Definition of adaptation

Adaptation can be defined as "any target text in which a particularly free translation strategy has been adopted. The term usually implies that considerable changes have been made in order to make the text more suitable for a specific audience (e.g. children) or for the particular purpose behind the translation" (Shuttleworth, Cowie 2014, p. 3). In other words the translator resorts to adaptation to adjust the source text purpose to the target text requirements or to

meet the expectations of the target readers. Other definition specifies adaptation as “the term [that] tends to be applied to forms of translation where a considerable distance from the formal and lexical aspects of the source text can be observed. For short segments or parts of a text, adaptation can be seen as a translation technique addressing specific differences between the source language and the target language in terms of situational contexts and cultural references” (Palumbo 2009, p. 6). This time one of the reasons to use adaptation as a translation technique is a specific context-based cultural situation. In a similar vein, adaptation is viewed as “the changes translators need to make in the source text so that it suits the target readers’ needs and situation” (Khazrouni 2017, p. 238). Again the context and the expectations of the readers are mentioned. There is also a view in line with which there is a difference between a translation and an adaptation. According to this view “adaptation reproduces the purpose, not the meaning of the original. [...] This means that adaptation is a communication-based strategy which can be cross-cultural or intermedial” (Bastin 2014, p. 74). Based on those definitions the dominant factors in the translator’s decision as to whether to use adaptation or not are culture, context, communication and readers’ needs.

Adaptation in Translation Studies

The practice of using adaptation has a long history as it was applied by such historical figures as Cicero and Horace (Venuti 2012, p. 16) who were in favour of the free approach in translation.

The term *adaptation* can be viewed as a method and as a strategy. The former refers to the translator’s general approach to translation, for example in the situation when the translator makes a decision to remain faithful to the author of the source text and uses the literal approach when transferring the original. The latter is applied whenever the translator encounters a translation problem and in order to find a solution to the given problem decides to use some remedy in the form of a specific strategy. The difference between a translation method and strategy was presented, among other scholars, by Peter Newmark (1988, p. 45) who classified adaptation as one of the translation methods. According to this scholar, adaptation allows the translator the highest liberty in translation and is used when rendering poetry and drama. Adaptation can be also categorized as a strategy and applied when the source language item is unfamiliar to the target readers and their culture (Vinay, Darbelnet 1995, p. 39; Millán, Bartrina 2013, p. 214).

Adaptation can be also viewed as the translator’s intervention that is focused on the target reader and is undertaken in order to evoke the equivalent reaction in the target reader that the

source reader experienced. Such a situation, known in Translation Studies as dynamic or functional equivalence (Nida 1964, p. 120) is compared to adaptation. The phenomenon of adaptation has been analysed from different angles and in cultural contexts (House 2016, p. 25), for example when referring to cultural filtering and translating overtly (House 2015, p. 106). The term itself can be associated with domestication (Venuti 1995, p. 8) which is used when the translator intends to make a source language item that is too foreign more understandable for the target language reader.

Adaptation is referred to literary renderings as literary texts by virtue of the aesthetic and artistic role they play when transferred might require changes such as omission, addition, substitution, explicitation, creation (Xie Xin et al. 2020, p. 211). The reason for the introduction of the mentioned changes is the attempt to achieve a state of equilibrium between the source and the target culture, which is often a challenge. The scholars who deal with adaptation in literary genres are, among others, Laurence Raw (2013), and Paulina Biały (2012).

In Translation Studies different types of adaptation have been identified. One of the types is cultural adaptation (Malmkjær, Windle 2011, p. 6) which is juxtaposed with Nida's dynamic equivalence. There is also creative adaptation in which the translators rely on their creativity when adjusting the source text to the target text requirements. Another type is contextual adaptation which is a situation when the translators decide to add explanations which may help their readers understand the intricacies of the source language culture. Among other types collocation, literary and ideological adaptations (Assaqaf 2013, p. 783) are mentioned.

Theoretical background

As the purpose of this article is to analyse the phenomenon of adaptation from different angles, the subsequent criteria of analysis are to be described theoretically.

Adaptation as rewriting

In Translation Studies the term *rewriting* appears in contexts connected with culture and the literary genre. The popularity of interest in research regarding culture has been visible since 1990 with the development of Cultural Turn (Bassnett 2014, p. 28) supported by translation theories presented by various scholars. It became clear that translation as a multi-layered phenomenon does not rely on linguistics only but interacts with many other disciplines (Baker 2018, p. 4) such as semantics, pragmatics, cognitive studies, cultural studies, literary studies to mention just a few. Itamar Even-Zohar's theory of polysystem played an important role in

understanding the role of culture (Sela-Sheffy, Toury 2011, p. 255) in a given literary genre. Hence translation research has become interdisciplinary (see Tomasziewicz in Hejwowski, Szczęsny 2016, p. 55) and culture in translation has gained multi-dimensional character.

The term *rewriting* has been coined by a representative of the Cultural Turn, André Lefevere who understood translation in the following way: “translation is a channel opened, often not without a certain reluctance, through which foreign influences can penetrate the native culture, challenge it, and even contribute to subverting it” (Lefevere 1992, p. 2). For this scholar translation made it possible for a given culture to transit from the source to the target language. Knowing that translation is not limited to the textual, linguistic level if necessary, for example when culture is involved, the translators could be granted freedom and could take liberties in transferring the elements of culture between the source and the target language. It was explained as follows: “If translators do try to represent a text that claims to represent the original in their culture, liberties on the purely linguistic level will be tolerated when they are seen as potentially refining, improving, extending the language of the receiving culture” (Lefevere 1992, p. 4).

In that way the translators were granted power to decide whether they wish their translations to be the expressions of their own voice or the author’s voice. Either way, translators leave their mark in translation which becomes an act of rewriting. Each translator rewrites the original differently, that is why two identical translations concerning culture in the literary genres cannot be found. Thus rewriting and adaptation are not binary opposites but can be viewed as solutions made by translators in order to transfer culture which otherwise could not be transferred in the way the target language readers could understand. It has been noticed that “many texts that are not referred to as translations but instead are often called rewritings, adaptations, or furtherings contain translational elements” (Gentzler 2017, p. 2).

Adaptation and creativity

Creativity can be one of the translational features that accompanies translators in their work. It can be defined as “the ability to make or otherwise bring into existence something new, whether a new solution or a problem, a new method or device, or a new artistic object or form” (www.britannica.com). Another definition describes creativity as “the ability to produce or use original and unusual ideas” (dictionary.cambridge.org). Translators are sometimes in a situation when originality and individuality are essential in finding a solution to a translational problem. Therefore, creativity seems to be an indispensable factor in the process of translation.

In Translation Studies creativity is associated with translation shifts (Catford 1965; Vinay, Darbelnet 1995), and adaptation as a solution for translators. Creativity has been recognized as an intrinsic part of translation and the feature that translators are expected to use in the translating process (see O’Sullivan in Gambier and Doorslaer 2013, p. 45). Although creativity is a part of the translating process, a distinction has been made between the so-called classic or normative translation and creative translation that relies on the linguistic and literary creativity (Levý 2011, p. 73). Another dimension in which creativity plays an important role is localization (Munday 2009, p 153) which, due to culture-bound context, requires from the translator to be creative in finding translational solutions that would make the source language cultural content more familiar to the target language recipients.

Adaptation as cultural bridge

Translators choose a technique of adaptation whenever they face a challenge in translating culture-oriented terms. Culture does not translate easily. Translators realise that their role is to build a bridge between the source and the target culture for the sake of the reader. In finding cultural solutions that may work for the target language audience, the translator’s creativity plays its role. Culture does not have a good reputation in translation due to its complex nature. It encompasses “socio-cultural diversity, complexity hybridity, individuality and constant fluidity” (House 2018, p. 48). In such circumstances translators intervene by mediating between the source and the target culture. Mediation (Hatim, Munday 2004, p. 102) understood as the translator’s intervention undertaken in order to make the source language culture more familiar to the target language readers is the act of building a cultural bridge between languages.

Thus mediation and adaptation sometimes go together. As culture-bound items may cause translators sleepless nights, they try to find ways which may help them to face a cultural challenge. One of the guidelines for the translators to follow can be context (Hatim, Munday 2004, p. 57). When they focus on the whole context, on *parole* not only *langue* (see Koller 1979 in Hatim, Munday 2004, p. 49), this may guide them towards cultural solutions that could work with their target language readers.

Practical analysis

The purpose of the analysis is to examine the phenomenon of adaptation perceived as a translator’s tool used in the selected translations of Charles Dickens. The research question is the following: what motivated Polish translators to apply adaptation? Was adaptation used as an act of rewriting, as an expression of the translators’ creativity, as a cultural bridge between

the source and the target language or as a context-based solution? The analysis is based on *Oliver Twist* translated anonymously in 1845 and *David Copperfield* rendered by Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska in 1888.

Table 1. Adaptation in *Oliwer Twist* (1845)

The source text	The target text
<p>I'm obliged to keep a little of in the house, to put in the blessed infants' Daffy when they ain't well, Mr. Bumble, replied Mrs. Mann as she opened a corner cupboard, and took down a bottle and glass. It's gin.</p> <p>Do you give the children Daffy, Mrs Mann? Inquired Bumble, following with his eyes the interesting process of mixing.</p> <p>Ah, bless'em, that I do, dear as it is, replied the nurse. I couldn't see'em suffer before my eyes, you know, sir.</p> <p>No, said Mr. Bumble approvingly; no, you could not. You are a humane woman, Mrs. Mann. – (Here she set down the glass.) – I shall take an early opportunity of mentioning it to the board, Mrs. Mann. – (He drew it towards him.) – You feel as a mother, Mrs. Mann. – (He stirred the gin and water.) (1855, p. 16).</p>	<p>- Coś, co zawsze pod ręką mieć muszę dla dzieci na przypadek, gdyby które z nich zachorowało. Kontuszuwkę, jeżeli przyjąć zechcecie, panie Bumble, - odpowiedziała pani Mann idąc do szafki w kącie stojącej, której butelkę i flaszkę wyjęła. – Czyściutką kontuszuwkę!</p> <p>- I ty, moja droga pani Mann, dzieciom wódkę dajesz? – zawołał Bumble z zadziwieniem, śledząc chciwie oczyma nader zajmujące widowisko żarcia się wódki z wodą.</p> <p>- Bóg widzi, że to czynię, chociaż w tych czasach bardzo droga, - odpowiedziała ta poczciwa gospodyni; - wszak wiecie sami Sir, żebym tego na sercu nie zniosła, gdyby które z tych biedaków cierpieć miało.</p> <p>- To prawda, to prawda, - potwierdził Bumble; - wiem ja o tem dobrze, iż jesteś kobietą litościwą; prawdziwą matką dla nich, moja pani Mann.</p> <p>Tutaj pani Mann szklanekę przed nim postawiła.</p> <p>- Przy najbliższej sposobności zrobię o tem wzmiankę przełożonym Gminy, droga pani Mann.</p> <p>Tutaj szklanekę przysunął do siebie.</p> <p>- Raz jeszcze powtarzam, żeby nawet rodzona matka tkliwszą dla nich być nie mogła (1845, p. 16-17).</p>

In the analysed fragment there are a few interesting examples of adaptation. One of them is the word *Daffy* translated as *Kontuszówka* [lit. vodka with lavender and honey]. In Polish literature *Kontuszówka* is described as old Polish vodka prepared with lavender and honey (www.smakizpolski.com). In another instance the word *gin* is translated as *vodka*. The translator used cultural adaptation as vodka was more familiar to the Polish readers than gin.

Another translator's intervention is noticeable with the word *bless 'em* translated as *Bóg widzi* [lit. God sees this]. This time the translator added the word *God* which is not used in the source text to make the target text more adapted to the Polish Catholic readers.

The translator's mediation is also visible in the word *the board* translated as *przełożonym Gminy* [lit. an executive of Municipality]. This is an example of rewriting which is not adapted culturally. The term must have been a challenge for the Polish translator because of cultural differences regarding the English institution it refers to, which did not have its immediate translational equivalent in Polish. In *Oliver Twist* Dickens referred to *work-house* that was an institution ran by the local parish which, by definition, should provide help and shelter for the poor and orphaned children (dictionary.cambridge.org). As such an institution did not exist in Poland, the translator decided to refer to municipality which is an administrative unit the Polish readers would be able to relate to. Another term that the Polish readers could understand would be an orphanage, yet the translator did not decide to use the word in the target text.

Table 2. Adaptation in *Oliver Twist* (1845)

The source text	The target text
<p>You're going by coach, sir? I thought it was always unusual to send them paupers in carts.</p> <p>That's when they're ill, Mrs. Mann, said the beadle. We put the sick paupers into open carts in the rainy weather, to prevent their taking cold.</p> <p>Oh! Said Mrs. Mann.</p> <p>The opposition coach contracts for these two, and takes them cheap, said Mr. Bumble. They are both in a very low state, and we find it would come two pound cheaper to move 'em than to bury 'em, - that is, if we can throw 'em upon another parish, which I think we shall be able to do, if they don't die upon the road to spite us. Ha! ha! ha! (1855, p. 71).</p>	<p>- Czy pojedziesz powozem, panie Bumble? ... Ja sądziłam zawsze, iż to jest u nas zwyczajem, wszystkich z domu roboczego lub też ubogich Gminy wozem prostym odesłać.</p> <p>- Nie inaczej! ... lecz tylko wtedy, jeżeli są chorzy, moja pani Mann, - odpowiedział Woźny. – Sadzamy w tedy naszych chorych z domu roboczego lub ubogich na wóz otwarty w porę dżdżystą, aby się nie zaziębili.</p> <p>- A! – zawołała pani Mann.</p> <p>- Znaleźliśmy furmana, który tych obu biedaków za bardzo małą cenę ze sobą zabierze, - mówił dalej Woźny. – Są oni obaj w bardzo złym stanie zdrowia, a myśmy obliczyli, że nam daleko taniej wypadnie kazać ich zawieść, jak pochować. ... rozumie się, jeżeli ich będziemy mogli jakiej innej gminie narzucić; ... co według mego zdania bardzo łatwo uczynić się da, jeżeli tylko na złość nam nie zrobią, i na przekorę na drodze nam nie umrą. Ha! ha! ha! (1845, p. 240-241).</p>

In the same vein the translator introduces the cultural interventions in the phrase *paupers* translated as *wszystkich z domu roboczego lub też ubogich Gminy* [lit. all members of the work house or the poor of Municipality]. The cultural context of the word *work-house* is not explained, thus the translation could be misleading for the Polish readers as the reference to the poor and municipality could be unclear for them.

By way of analogy, the word *the beadle* translated as *Woźny* [lit. caretaker/custodian] can also be misleading for the Polish readers. The word *Woźny* is associated with the profession of a caretaker or custodian in schools, for example. Although the translator used adaptation to translate the word *the beadle*, it is not culturally adapted to the Polish reality, simply because the institution of a work-house and the profession of the beadle were not explained to the Polish readers.

The same can be observed with the phrase *another parish* translated as *innej gminie* [lit. other municipality]. The translator consistently uses adaptation which introduces the target cultural context that is different from the source cultural context. From the source cultural context we can learn that work-houses were founded as a part of a local parish. This is the information that is lost in translation.

Table 3. Adaptation in *Oliver Twist* (1845)

The source text	The target text
<p>(...) he arrived in London, having experienced no other crosses by the way than those which originated in the perverse behaviour of the two paupers, who persisted in shivering, and complaining of the cold in a manner which, Mr. Bumble declared, caused his teeth to chatter in his head, and made him feel quite uncomfortable, although he had a great coat on.</p>	<p>Niebawem też z nimi do Londynu przybył, nie doświadczywszy po drodze żadnej przygody, jeżeli nieprzyjemności, pochodzące z osłabienia i pierwotnie złego stanu zdrowia obu mieszkańców z domu roboczego za przygodę uważać nie chcemy, albowiem ci przez całą drogę tak mocno dygotali, i na zimno się żalić nie przestawali, że panu Bumble, jak później sam oświadczył, zęby ze zgrozy dzwoniły, i pewne niemiłe uczucie niewypowiedzianej niewygody nim miotąło, lubo płaszcz miał na sobie.</p>
<p>Having disposed of these evil minded persons for the night, Mr. Bumble sat himself down in the house at which the coach stopped, and took a temperate dinner of steaks, oyster-sauce, and porter;</p>	<p>Pan Bumble, oddawszy tych zbrodniarzy na noc pod straż w miejsce właściwe, rozgościł się sam w tym domu gospodnim, do którego woźnica na popas zajechał, i kazał sobie zastawić bardzo skromny obiad z bifszttygu, sosu ostrygowego i porteru. Usiadł potem na krześle przy kominku,</p>

<p>putting a glass of hot gin-and-water on the mantel-piece, he drew his chair to the fire, and, with sundry moral reflections on the too-prevalent sin of discontent and complaining, he then composed himself comfortably to read the paper (1855, p. 72).</p>	<p>szkłankę z grogiem na murku od kominka postawił, zaczął rozmyślać nad występkami przeważającymi tych ludzi, którzy z obecnego stanu społeczeństwa nie będąc radzi, na niego się gorzko żalą, i zabrał się w końcu z wszelkimi wygodami do czytania gazet (1845, p. 245).</p>
---	--

Another example concerns the phrase *the two paupers* translated as *obu mieszkańców z domu roboczego* [lit. both dwellers of the work-house]. The meaning of the word *pauper* is a very poor person who depends on help from public welfare (www.dictionary.com) whereas the translated equivalent means simply residents of a work-house. The translator does not acquaint the Polish readers with differences between the source and the target cultures.

Translator's intervention is also visible in the expressions *these evil minded persons* rendered as *tych zbrodniarzy* [lit. these criminals]. The meaning of the word *criminal* is stronger than *evil minded*. As the cultural context is not explained, it can be obscure for the Polish readers to understand why municipalities would keep criminals. This instance illustrates how important it is for the translator to provide the target readers with cultural context which would help them understand the source culture reality.

Typical cultural mediation is present in the locution *hot gin-and-water* translated as *szkłankę z grogiem* [lit. a glass of alcohol such as rum mixed with water, sugar and lemon] (zywienie.abczdrowie.pl). As it seems the translator decided to use a different cultural equivalent than gin as gin was not that popular in Poland as grog.

Table 4. Adaptation in *David Copperfield* (1888)

The source text	The target text
<p>- Peaceful! Ain't she! – said Uriah. – Very! Now confess, Master Copperfield, that you haven't liked me quite as I have liked you. All along you've thought me too umble now, I shouldn't wonder?</p> <p>- I am not fond of professions of humility, - I returned, - or professions of anything else. – There now! – said Uriah, looking flabby and lead coloured in the moonlight. – Didn't I know it! But how little you think of the rightful</p>	<p>- Czy tak? – rzekł. – Niechże się pan przyzna, panie Copperfield, że mnie pan nigdy nie lubił, chociaż ja, ja zawsze miałem dla pana najżywszą sympatię. Zawsześ mnie pan uważał za pokorniutkie, niziutkie, niegodne stworzenie.</p> <p>- Nie lubię falszywej pokory.</p> <p>- Czy tak? Ależ bo pan nie wiesz</p>

<p>umbleness of a person in my station, Master Copperfield! Father and me was both brought up at a foundation school for boys; and mother, she was likewise brought up at a public, sort of charitable, establishment. They taught us a deal of umbleness – not much else that I know of, from morning to night. We was to be umble to this person, and umble to that; and to pull off our caps here, and to make bows there; and always to know our place, and abase ourselves before our betters. And we had such a lot of betters! Father got the monitor-medal by being umble. So did I. Father got made a sexton by being umble. He had the character, among the gentlefolks, of being such a well-behaved man, that they were determined to bring him in. – Be umble, Uriah, - says father to me, - and you'll get on. It was what was always being dinned into you and me at school; it's what goes down best. Be umble, - says father, - and you'll do! And really it ain't done bad! (1850, p. 462-463).</p>	<p>doprawdy, jak dalece skromnem jest moje pochodzenie. Ojciec i ja wychowani zostaliśmy w ludowej szkółce, a i matka wychowanie zawdzięcza publicznemu miłosierdziu. Wpajano w nas pokorę, wpajano od rana do nocy. Uczono nas pokory względem tego i owego, musieliśmy pilnie baczyć, aby nie przekroczyć nigdy naznaczonych nam granic, ustępować z drogi możniejszym, dostojniejszym. A któż nie był możniejszym i dostojniejszym od nas biedaków! Pokorą to ojciec zdobył sobie stanowisko bedela. Pokorą zdobył miejsce zakrystiana. Znano go z tej strony, a ojciec mawiał mi ustawicznie „pokornym bądź synu, pokora niebiosa przebija”. Miał rację ojczulek! (1888, p. 510-511).</p>
--	--

This time the translator's adaptation can be seen in the example *too umble* translated as *pokorniutki, niziutki, niegodne stworzenie* [lit. a humble, low, unworthy creature]. By way of adding extra adjectives, the translator adapted the source phrase creatively. Thus the target phrase gained its additional negative overtone, which was not present in the source language. Another instance *professions of humility* translated as *falszywa pokora* [lit. fake humility] was rendered in a similar vein. The expression *professions of humility* was interpreted as *fake humility*, which again added a negative overtone to the original. The translator's context-based mediation is visible in the expression *and we had such a lot of betters!* translated as *a któż nie był możniejszym i dostojniejszym od nas biedaków!* [lit. and who was not more dignified and mighty than us poor creatures!]. Wilhelmina Zyndram-Kościółkowska's intervention was undertaken in order to clarify the context so that it would be more understandable to the Polish readers. The translator's creative initiative in adapting the source context for the target readers is also present in the locution *be umble – and you'll do!* translated as *pokora niebiosa przebija* [lit. humility breaks Heaven].

Table 5. Adaptation in *David Copperfield* (1888)

The source text	The target text
<p>Firmness, I may observe, was the grand quality on which both Mr. and Miss Murdstone took their stand. However I might have expressed my comprehension of it at that time, if I had been called upon, I nevertheless did clearly comprehend in my own way, that it was another name for tyranny; and for a certain gloomy, arrogant, devil's humour, that was in them both. The creed, as I should state it now, was this. Mr. Murdstone was firm; nobody in his world was to be so firm as Mr. Murdstone; nobody else in his world was to be firm at all, for everybody was to be bent to his firmness. Miss Murdstone was an exception. She might be firm, but only by relationship, and in an inferior and tributary degree. My mother was another exception. She might be firm, and must be; but only in bearing their firmness, and firmly believing there was no other firmness upon earth (1850, p. 43).</p>	<p>Stalość była największą cnotą w wyobrażeniu mr. Murdstone i jego siostry. W rozumieniu mojem dziecięcym pozostała ona jednoznaczna z despotyzmem i z pewnem ponurem, chłodnem, zarozumiałem usposobieniem, jakim oboje brat i siostra się odznaczyli. Wierzyli oni święcie, że niezłomnym w postanowieniach swych był mr. Murdstone i że nikt pod słońcem nie był już równie niezłomnym i być nim nie mógł. Jedyne wyjątek stanowiła miss Murdstone. Ta mogła też dostąpić zaszczytu niezłomności, lecz względnej tylko i pośledniejszej. Matka stanowiła też wyjątek. Ta powinna była powziąć niezłomne postanowienie, lecz w tem tylko, aby ślepo ulegać ich woli i ślepo wierzyć w ich nieomyślność (1888, p. 101).</p>

The translator's creative approach is visible when analysing the word *firmness* translated as *stalość* [lit. stableness], as *nieomyślność* [lit. infallibility] and as *niezłomność* [lit. steadfastness]. When it comes to the adjective *firm*, Zyndram-Kościałkowska is consistent translating the word as *niezłomny* [lit. steadfast]. The reason for it is probably to make the source language context more understandable for the target language readers.

Table 6. Adaptation in *Dawid Copperfield* (1888)

The source text	The target text
<p>If the funeral had been yesterday, I could not recollect it better. The very air of the best parlour, when I went in at the door, the bright condition of the fire, the shining of the wine in the decanters, the patterns of the glasses and plates, the faint sweet smell of cake, the odour of Miss Murdstone's dress, and our black clothes (1850, p. 108).</p>	<p>Gdyby pogrzeb miał miejsce wczoraj dopiero, nie mógłbym pamiętać dokładniej; samo powietrze i gra barw w saloniku, ogień na kominie, kipienie wina w dzbanach i kielichach, kształt talerzy i półmisków, zapach świeżych ciastek, szelest sukni miss Murdstone, czarność naszej żaloby, wszystko to wraziło mi się w pamięć (1888, p. 163).</p>

Another example of the translator's creative approach is noticeable in the expression of *the best parlour* translated as *i gra barw w saloniku* [lit. and play of colours in the living room]. The translator adapts the source language phrase to make it easier for the Polish reader to visualize the scene based on the context. In a similar vein, the fragment *the shining of the wine in the decanters* translated as *kipienie wina w dzbanach i kielichach* [lit. wine surging in jugs and glasses] has been rendered. The translator's particular diligence in adapting the source context to the Polish reader is present in the phrase *and our black clothes* translated as *czarność naszej żałoby, wszystko to wraziło mi się w pamięć* [lit. blackness of our mourning, all this remained in my memory]. The additions applied in the target version contribute to the aesthetic and artistic value of the target language.

Discussion

The translation analysis consisted of six selected samples, three derived from *Oliver Twist* (1845) and three from *David Copperfield* (1888). In all examined excerpts, the translators used adaptation.

It can be observed that the anonymous translator of *Oliver Twist* resorted to adaptation for reasons that were culture-oriented (see table 1, 2, and 3). The source language examples that were adapted to the target culture concerned *gin* translated as *Kontuszówka* and *grog* (see sample 1 and 3), *paupers* rendered as *ubogich Gminy* and *domu roboczego* (see sample 2 and 3). There was an instance of creative adaptation witnessed in the phrase *evil minded persons* translated as *zbrodniarzy* (see sample 3).

The reasons for which Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska, the translator of *David Copperfield* chose adaptation were context-based. Her motivation behind adaptation was to clarify and explain the intricacies of the source language culture to the target readers. Her translational equivalents adapted to the Polish reality were creative solutions that emphasized the aesthetic value of the Polish language. The translator's creativity in using adaptation is present in the example *too umble* translated as *pokorniutkie, niziutkie, niegodne stworzenie* (see table 3). In this instance one English adjective is represented by three added adjectives and a noun. By way of analogy, the translator's tendency to explain the context by adding phrases is visible in the example *and we had such a lot of betters!* translated as *a któż nie był możniejszym i dostojniejszym od nas biedaków!* (see table 4). The whole source expression is paraphrased by the translator to make the source context unambiguous and univocal for the Polish readers. The translator's diligence to make the source context clear is also visible in the

locution *be umble – and you'll do!* translated as *pokora niebiosa przebija* (see table 4). The translator's adaptation is tailored to the target readers.

Another reason for which the translator of *David Copperfield* used adaptation was based on creativity. The translator's creative approach is present in the word *firmness* (see table 5) expressed by three different synonyms referring to three different concepts. The translator's creative adaptations are also present in the phrases *of the best parlour* translated as *i gra barw w saloniku* (see table 6), *the shining of the wine in the decanters* translated as *kipienie wina w dzbanach i kielichach* (see table 6), and *and our black clothes* translated as *czarność naszej żaloby, wszystko to wraziło mi się w pamięć* (see table 6).

Conclusions

The purpose of the article was to examine the selected translations of Charles Dickens from the aspect of adaptation perceived as the translator's tool applied in the process of translation. The research question was: What motivated the translators to use the strategy of adaptation in the target texts?

Based on the carried out analysis it can be inferred that two examined translators used adaptation for different reasons. The findings of the analysis are provided in the table below.

Table 7. Findings of the study

No.	Sample	Type of adaptation	Reasons for adaptation
1.	<i>Oliwer Twist</i> by the anonymous translator (see table 1)	cultural adaptation; creative adaptation.	to clarify intricacies of the source culture to the Polish readers; to use the original solutions that would be culturally more familiar to the target readers
2.	<i>Oliwer Twist</i> by the anonymous translator (see table 2)	cultural adaptation	to explain the administrative and institutional difference between the English and Polish legal system
3.	<i>Oliwer Twist</i> by the anonymous translator (see table 3)	cultural adaptation; context-based adaptation	to bring wider cultural background to readers by paraphrasing the source information; to expand context of the source text
4.	<i>Dawid Copperfield</i> by Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska (see	creative adaptation; context-based adaptation	to enrich context of the source text by adding information in the target version; to use creative solutions to make the target version more

	table 4)		aesthetic
5.	<i>Dawid Copperfield</i> by Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska (see table 5)	creative adaptation	to bring more artistic value to the target version
6.	<i>Dawid Copperfield</i> by Wilhelmina Zyndram-Kościałkowska (see table 6)	creative adaptation; context-based adaptation	to create an image of the source concept in the readers' mind based on the source context; to add the poetic and artistic flavor to the translation

What motivated the anonymous translator of *Oliver Twist* to use adaptation was mainly culture, although he also resorted to context-based and creative solutions. Despite his attempts to make the functioning of the British work-house more understandable to the Polish readers, his cultural adaptation did not contribute to clarifying the obscure meaning. As the institution of a work-house did not exist in Polish, the translator was forced to introduce the term that would be culturally recognizable by the Polish readers, and decided to refer to the administrative unit of municipality. This solution was misleading, as the Polish municipalities did not provide shelter for orphans and the poor, since this was the activity undertaken by priests and administrated by church. Hence, the translator's cultural adaptation in this regard did not contribute to bringing the Polish readers closer to the British culture but just the opposite. Lack of immediate cultural equivalent lead the anonymous translator of *Oliver Twist* astray.

What motivated Wilhelminę Zyndram-Kościałkowską, the translator of *David Copperfield* was mainly creativity, although she also used context-based adaptation. By paraphrasing the source fragment, she created an image in the readers' mind that was easy to visualize. Her creative adaptation added poetic and aesthetic flavour to the target version. Her adaptation is the result of interpreting the source context by providing the reader with the artistic explanations.

It is to be noted that this analysis is based on the selected samples and in order to confirm the findings of the study further research should be done. Despite its limitations, the present study as an attempt to examine the translators' motivation may contribute to further analyses that could provide a bigger picture of this interesting academic issue.

References

- Assaaf, T. A. E. (2013). "Adaptation as a Means of Translation" in *International Journal of Science and Research* (Online).
- Baker, M. (2018). *In Other Words. A Coursebook on Translation*. London and New York: Routledge.
- Bassnett, S. (2014). *Translation*. London and New York: Routledge.
- Bastin, G. L. (2014). "Adaptation, the Paramount Communication Strategy" in *Linguaculture* (Online).
- Biały, P. (2012). "Cultural Adaptation in Translation of English Children's Literature into Polish: the Case of *Mary Poppins*" in *Linguistica Silesiana* 33 (Online).
- Cambridge Dictionary: *creativity* retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/creativity>
- Cambridge Dictionary: *workhouse* retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/workhouse>
- Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.
- Dickens, Ch. (1845). *Oliwer Twist*. Lipsk: issued and printed by Beitkopf and Haertl.
- Dickens, Ch. (1850). *David Copperfield*. London: The Project Gutenberg EBook of David Copperfield by Charles Dickens. www.gutenberg.org
- Dickens, Ch. (1855). *The Adventures of Oliver Twist*. London: Chapman and Hall.
- Dickens, Ch. (1888). *Dawid Copperfield*. Warszawa: issued and printed by S. Lewental.
- Encyclopaedia Britannica: *creativity* retrieved from <https://www.britannica.com/topic/creativity>
- Gambier, Y. Doorslaer, L. (2013). *Handbook of Translation Studies*. Volume 4. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Gentzler, E. (2017). *Translation and Rewriting in the Age of Post-Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Hatim, B. Munday, J. (2004). *Translation. An Advanced Resource Book*. London and New York: Routledge.
- Hejwowski, K. Szczęsny, A. (2016). "Teoria tłumaczenia czy teorie tłumaczeń?" part 1, Cracow in *Między oryginałem a przekładem*.
- House, J. (2015). *Translation Quality Assessment. Past and Present*. London and New York: Routledge.
- House, J. (2016). *Translation as Communication across Languages and Cultures*. London and New York: Routledge.
- House, J. (2018). *Translation. The Basics*. London and New York: Routledge.

- Khazrrouni, M. (2017). "Adaptation in Translation: Howell's Short Story 'Christmas Every Day' in *SSRN Electronic Journal* (Online).
- Lefevere, A. (1992). *Translation/History/Culture. A Sourcebook*. London and New York: Routledge.
- Levý, J. (2011). *The Art. Of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Malmkjær, K. Windle, K. (2011). "European Thinking on Secular Translation" in *The Oxford Handbook of Translation Studies* (Online).
- Millán, C. Bartrina, F. (2013). *The Routledge Handbook of Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Munday, J. (2009). *The Routledge Companion to Translation Studies*. Revised Edition. London and New York: Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Palumbo, G. (2009). *Key Terms in Translation Studies*. New York: Continuum.
- Raw, L. (2013). *The Silk Road of Adaptation: Transformations across Disciplines and Cultures*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Sela-Sheffy, R. Toury, G. (2011). *Culture Contacts and the Making of Cultures. Papers in homage to Itamar Even-Zohar*. Tel Aviv, Tel Aviv University: Unit of Culture Research.
- Shuttleworth, M. Cowie, M. (2014). *Dictionary of Translation Studies*. London and New York: Routledge.
- Smaki z Polski: *kontuszówka* retrieved from <https://smakizpolski.com.pl/kontuszowka/>
- Thesaurus: *pauper* retrieved from <https://www.dictionary.com/browse/pauper>
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, L. (2012). *The Translation Studies Reader*. Third Edition. London and New York: Routledge.
- Vinay, J-P. Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Żywienie abc zdrowie: *grog* retrieved from <https://zywienie.abczdrowie.pl/grog>
- Xiuying, L. Yuanyuan, F. Xin, X. (2020). "Study on Adaptations in Bestseller Translation from the Perspective of Ethics" in *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Volume 497 (Online).

Cognitive Onomastics. Translation Of Precedent Onyms

Kunnur AITBAYEVA¹

Anuar TARAKOV²

Abstract

The article examines precedent onyms in the onomastic space of Ilyas Zhansugurov's poem "Kulager" (1936) from the perspective of cognitive onomastics and determines the features of their transferring in the English translation of the British poet Belinda Cooke (2018), known for her translations of Pasternak, Mandelstam, Tsvetaeva and others. Zhansugurov is an outstanding poet, writer, and founder of modern Kazakh literature, statesman in 1894. He fell victim to the Stalinist regime and was shot, like many educated, famous Kazakh figures of that time (1938), although he was always a supporter of the idea of communism.

The poem "Kulager" is based on a precedent situation (the killing of the racehorse Kulager) and a precedent text (Akan-seri's song). The poem is an excellent example of an 11-syllable Kazakh verse and is formed in a special authentic way that conveys the national image, cultural values, and worldview of the Kazakh people. When translating the poem, the translator used transcription, transliteration, generalization, specification, antonymic translation, compensation, and descriptive methods about precedent anthroponyms (Pushkin, Lermontov, Ablai Khan, Hazrat Ali, Birzhan-sal, etc.) and toponyms (Caucasus, Mecca, Isfahan, Iran). The scientific work also analyzed their denotative and connotative meanings. In essence, precedent onyms represent a kind of precedent phenomenon caused by a precedent text and a precedent situation. The precedent phenomenon belongs to one of the classes of the "cognitive base of personality." Within the framework of its concept, all knowledge and ideas of a certain society are stored in a cognitive base, which is "a combination of mandatory knowledge and nationally determined ideas of a linguistic and cultural community." The study of precedent onyms is relevant, since precedent onyms are capable of encoding, storing, and updating cultural information and are used to express subjective values, convey emotional states, and confirm ethical or other behavioral norms.

Keywords: Zhansugurov, Kulager, precedent onyms (names), cognitive base, translation methods.

Bilişsel Onomastik. Emsal Adların (Onimlerin) Çevirisi

Kunnur AITBAYEVA

Anuar TARAKOV

Öz

Madde, İlyas Zhansugurov'un "Kulager" (1936) adlı şiirinin isim uzayındaki emsal isimleri bilişsel onomastik perspektifinden incelemekte ve şiirin ünlü İngiliz şairi Belinda Cooke (2018) tarafından yapılan İngilizce tercümesindeki aktarım özelliklerini belirlemektedir. B. Cooke, Pasternak, Mandelstam, Tsvetaeva ve diğerlerinin şiirsel eserlerinin çevirileri ile ünlüdür. İ. Zhansugurov, 1894 yılında Çarlık Rusyası döneminde Kazak topraklarında doğmuş seçkin bir şair, yazar, modern Kazak edebiyatının kurucusu, devlet adamıdır. Her zaman komünizm fikrinin destekçisi olmasına rağmen, Stalinist rejimin kurbanı oldu ve o zamanın birçok eğitimli, ünlü Kazak figürü gibi (1938) vuruldu.

"Kulager" şiiri emsal bir duruma (Kulager atının yarış sırasında öldürülmesi) ve emsal bir metne (Akan Seri Kulager'in şarkısı) dayanmaktadır. Şiir, Kazak halkının ulusal imajını, kültürel değerlerini ve dünya görüşünü aktaran, özel özgün bir şekilde oluşturulmuş 11 heceli Kazak şiirinin mükemmel bir örneğidir. Belinda Cooke, şiiri çevirirken transkripsiyon, harf çevirisi, genelleme, somutlaştırma,

¹Doktora öğrencisi, Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi, Almatı, Kazakistan, e-posta: kzhapparova@mail.ru, ORCID: 0000-0002-5422-7580

²Filoloji Doktoru, Doçent, Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi, Almatı, Kazakistan, e-posta: anuar_tarak@mail.ru, ORCID: 0000-0002-9106-4127

zıt anlamlı çeviri, telafi ve emsal antroponimler (Puşkin, Lermontov, Abylay Khan, Azret Ali, Birzhan Sal, Sorpakbai), yer adları (Kafkasya, Mekke, İsfahan, İran) ile ilişkili betimleyici yöntemler kullanmıştır. Ayrıca anlamsal ve yan anlamsal maanaları da bilimsel çalışmalarda analiz edilmiştir. Esasında emsal adlar, emsal bir metnin ve emsal bir durumun neden olduğu bir tür emsal olguyu temsil eder. Emsal olguyu "kişiliğin bilişsel temeli" sınıflarından biri olarak sınıflandırıyorlar. Kavramı çerçevesinde, belirli bir toplumun tüm bilgi ve fikirleri, “zorunlu bilgiler ile dilsel ve kültürel bir topluluğun ulusal olarak belirlenmiş fikirlerinin bir birleşimi” olan bilişsel bir temelde depolanır. Emsal adların bilişsel olarak incelenmesinin konuyla ilgili olduğunu düşünüyoruz, çünkü emsal adlar kültürel bilgiyi kodlama, saklama ve güncelleme yeteneğine sahiptir ve öznel değerlendirmeleri ifade etmek, duygusal durumları iletmek ve etik ve diğer davranışsal normları doğrulamak için kullanılır.

Anahtar kelimeler: Zhansugurov, Kulager, emsal adlar (onimler), bilişsel temel, çeviri yöntemleri.

İlyas Zhansugurov, seçkin bir Kazak şairi, yazarı, gazetecisi, modern Kazak edebiyatının kurucusu ve bir devlet adamıdır. İlyas Zhansugurov'un yazar sözlüğü kapsamlıdır, etnik öz farkındalığın dilsel ve bilişsel imajını belirleyen çeşitli dilsel, sanatsal teknikler ve öğeler açısından zengindir. “Kulager” şiiri (Jansugurov, 2006), ulusal imajı, dini ve kültürel değerleri, gelenekleri ve ayrıca Kazak halkının dünya görüşüne ait diğer dilbilimsel kültürel bilgilerini aktaran, özel ve özgün bir şekilde oluşturulmuş 11 heceli Kazak şiirinin mükemmel bir örneğidir.

1936 yılında yazılan şiir, Sovyet çevirmenleri M. Lukonin, E. Vinokurov (1958), Rusça konuşan Kazak çevirmen B. Zhilkibaev (2006) tarafından Rusçaya, yazar Gert Heidenreich (2016) tarafından Almancaya ve İngiliz şair Belinda Cooke (2018) tarafından İngilizceye tercüme edilmiştir. Belinda Cooke; Boris Pasternak, Osip Mandelstam, Marina Tsvetaeva ve diğerlerinin şiirsel eserlerinin çevirileriyle tanınmaktadır. Şiirin çevirisine başlamadan önce İlyas Zhansugurov Vakfı, tercüman-şairi Kazak ulusal kültürünü tanıması için özel olarak Kazakistan'a davet etmiştir. Yazarın eserlerini ve milli mentifact'leri³ incelemiş, ayrıca milli içecek kımız ve at etinin lezzetini denemiş, şiirdeki olayların geçtiği yerleri – Kökşetau dağları, Burabay gölü, Zerendi- ziyaret etmiştir. Ayrıca şair, Akan'ın ana karakterinin mezarına da gitmiştir. Ancak bundan sonra şiiri Kazakçadan İngilizceye satır arası çeviriye dayanarak tercüme etmeye başlamıştır. Şiir, modern İngiliz şiirinin nazımına göre, kafiyesiz, boş nazım tarzında tercüme edilmiştir.

Şiir, Kazakistan'ın onomastiği hakkında eşsiz bilgiler içermektedir. Yazar şiirde birçok coğrafi nesnenin adını, kabilelerin adlarını, ülkeleri, özel adları, at adlarını sıralamıştır. “Kulager” şiiri temelinde emsal bir durum (Kulager atının yarış esnasında öldürülmesi), emsal bir metin (atın

³ Mentifact'ler, antropolojide insanların zihinlerinde var olan ve nesilden nesile aktarılan inançlar, fikirler, değerler veya normlar gibi kültürel bir unsuru ifade eden bir terimdir. Mentifact'ler kültürel mirasın bir parçasıdır ve insan yaşamının zihinsel yönlerini yansıtır.

sahibi, 19.asrın ünlü şairi Akan Seri tarafından Kulager'in trajik kaderine ithaf edilen bir şarkı) ve emsal isimler (Lermontov, Puşkin, Hazret Ali, Akan-seri, Birzhan-sal vb.) yatmaktadır. Metinlerarasılık teorisinin dar anlamıyla, şiirde tamamıyla yer alan diğer Akan Seri şarkılarının yanı sıra “Kulager” şarkısı “metin içinde metin” in doğasını tanımlamaktadır. Akan Seri'nin "Kulager" şarkısının bir "pre metin", I. Zhansugurov'un Kulager hakkındaki şiirinin ise yazarın yorumuna göre ek bilgilerden yola çıkılarak oluşturulan bir "meta metin" olduğunu söylemek yanlış olmaz.

“Kulager” şiirindeki bazı isimler (Akan-seri, Kulager, Abylay Khan, Puşkin, Lermontov, Birzhan-sal, Hazret Ali, İsfahan, İran, Mekke vb.) okuyucunun gerçek nesnelere ve isimlere hitap etmesine neden olan özellikleri taşımaktadır. Önceki isimlerin kaynaklarının analizi bir dizi modeli belirlememize olanak sağlamıştır: İlyas Zhansugurov'un “Kulager” şiirinin onomastik alanındaki en popüler emsal isimlerin kaynakları folklor ve tarihtir. İslam'ın kutsal mabedi Mekke'nin adı sıklıkla Kazak topraklarının en güzel bölgelerinin metaforu olarak anılmaktadır.

1990'lı yıllardan bu yana, sanat eserlerinde bunların bilişsel onomastik de dahil olmak üzere bilişsel dilbilim perspektifinden incelenmesi hız kazanmaktadır. Bilişsel onomastik ile genel onomastik arasındaki fark, mastığın doğal isimlerin tarihinin, gelişiminin ve işleyişinin temel kalıplarını incelemesidir; daha sonra bilişsel onomastik, bilgiyi temsil etme, saklama ve aktarma yollarını araştıran bilimsel bir yön olarak tanımlanabilmesidir... Bilişsel onomastik, bir adın anlamını değil, nasıl oluşturulduklarını açıklar. Bilişsel onomastik için önemli olan, bir onimanın semantik bilgilerinin içeriği değil, bu bilgilerin bir onimde nasıl temsil edildiği ve paketlenmiştir. Bilginin işlenmesi ve dönüştürülmesini kullanarak özel isimleri bilişsel oluşumlar olarak inceler (Robustova, 2014: 42).

Çevirideki bilişsel yön şu anda, çevirmenin zihninde yaratılan zihinsel imgelerin milletten millete önemli ölçüde farklı olması nedeniyle, çeviri sürecinin az ya da çok otomatik yönünü bozan dilsel fenomenlere odaklanan bilim adamlarının dikkatini çekerek popülerlik kazanmaktadır. Bu, elbette, doğası gereği, ilgili isimlerin önemli özelliklerini gözlemlemenize izin veren, kültürel olarak özel anlamlara sahip olan "emsal isimleri" ni içermektedir.

Belirli bir olayla, tanınmış bir metinle, tarihi ya da ünlü bir kişiyle ilişkilendirilen, belirli bir çağrışım uyandıran bireysel özelliklere sahip olan ve karşılaştırma amacıyla kullanılan her türlü özel ad emsal addır. (İmanberdiyeva, Yegizbayeva, 2015: 163).

Emsal isimleri tercüme ederken, bilişsel eşdeğerlik, tek bir öncelik kavramına birleştirilen çok çeşitli stereotipik, prototipik, metaforik ve metinlerarası özelliklerin dikkate alınması gerekir.

V.V. Krasnykh stereotipi, “bir bireyin bilincinde gerçek dünyanın “tipik” bir parçasının yansımalarının sonucu olan sabit bir zihinsel “resim” olarak görmektedir (Krasnykh, 2002: 178).

Stereotipler bir kültürün düşünme biçiminin ortak özelliklerini tanımlamaktadır. Örneğin 1936 Sovyet ideolojisine uygun olarak Kazak toplumunun yönetici sınıfının temsilcileri – hanlar, biler, bolıs’lar, zenginler - halkı sömüren olumsuz karakterlerdir. Şiirde ünlü kazak hanı Abylai bu sınıfsal eşitsizliğin göstergesi olarak anlatılmaktadır. Ancak bağımsız Kazakistan tarihinde yeniden tanıtılan Abylai Han'ın kişiliğinin bambaşka bir anlamı vardır; O, Kazak topraklarını birleştiren ve düşmanlardan koruyan ünlü Han’dır. Yazar İlyas Zhansugurov'un daha önce yaşanan bazı olaylar nedeniyle şiirde aynı şahsı Kazakların lanetli hanı olarak adlandırdığını varsayıyoruz.

Ülkesinin tarihi hakkında bilişsel bir temele sahip olan Kazak etnik grubunun bir temsilcisi için bu özellik, Han'ın Kazak ulusunun üç cüzünü (kabilelerin birliği) birleştirme konusundaki zalim politikasını ve onun, halk tarafından saygı duyulan hikâyeci Tattykar Zhyrau ile yaşadığı çatışmasını biraz hatırlatan bir anı olarak etki ediyor. Ancak çeviride bu olumsuz çağrışımın etkisiz hale getirildiğini ve *lanetli* kavramının İngiliz tercümanı tarafından çıkarıldığını görüyoruz. (Jansugurov, 2018). Bunun yerine tercüman Abylay'ın yerleşim yerini belirtmiş ve buranın hanların seçildiği yer olduğu anlamını eklemiştir. Bu bilgi güvenilir olmasa da eserin sanatı göz önüne alındığında bu hafif bozulma fark edilmemektedir. Çeviri, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, bağımsız devletimizin tüm tarihi olaylarının farklı bir açıdan yeniden düşünüldüğü sırada yapılmıştır. Böyle bir çeviri yazarın yarattığı imaja uymamaktadır, ancak çevirmen modern Kazak halkının Abylai Han'ın kişiliğine yönelik stereotipini yansıtmaktadır. İngiliz kültürü, ülkelerinin monarşik sistemi ve kapitalist yapısı dikkate alınarak, hükümdarlara ve zenginlere karşı saygılı bir tutumla karakterize edildiğinden, çeviri, çevirmenin evcilleştirme stratejisini göstermektedir.

Orijinal	Satır arası çeviri	İngilizceye çeviri
"Han turyp qazaǵyńa, handy ant urǵan", Qonysy Abylaıdyń bir kúndegi	Kazakların seçilmiş hanı, lanetli han O zamanki Abylai yerleşimi	Once the residence of Abylai, Where Kazakhs could renounce their Khans

Toplumdaki popülerlik derecesine göre, aşağıdaki emsal onim grupları ayırt edilmektedir:

1) Farklı kültürlerin karakteristik özelliklerine ait evrensel emsal isimler;

2) Ulusal emsal ve kültürel özellikleri içeren ve belirli bir dilsel ve kültürel toplumda kullanılan isimler;

3) Belirli sosyal gruplara özgü sosyal emsal isimler (Slyshkin, 2000; 64).

Evrensel emsal isim küresel bir öneme sahiptir ve bu nedenle bu metnin herhangi bir potansiyel okuyucusu tarafından iyi bilinmektedir. Örneğin; Lermontov, Puşkin en ünlü Rus şairleridir. Bu emsal isimlerin küresel önemini göz önüne alarak, çevirmen bunların doğrudan eşdeğerlerini transkripsiyon iletimi yoluyla seçmektedir. Çeviri, yazarın metaforlarını ve yazarın talihsiz şaire duyduğu empatiyi iyi korumaktadır.

Örijinal	Satır arası çeviri	İngilizceye çeviri
Ólimdi jan qorlyqtan jaqsy kórgen Ne demiz Lermontov pen Pýshkinderge?	Ölümü, ruhun aşağılanmasından ziyade tercih edenlere, Lermontov ve Puşkin'e ne diyeceğiz?	Who knows, Lermontov and Pushkin may have preferred dying in a duel, than enduring life's humiliation.
Lermontov bolmağanmen bizdiń Aqan Kisi me ed aqyndyqtan qur alaqan?	Bizim Akan'ımız Lermontov olmazsa da Bir şair yeteneğinden mahrum mu kalmış?	Even though Akan was not Lermontov He had poetic gift and was the chosen one
Lermontov, Pýshkin kókten atylğan qus	Lermontov, Puşkin gökten vurulmuş bir kuş	Lermontov, Pushkin, birds shot on the wing

Ölüm, aşağılanma, gökten vurmuş bir kuş – bu satırlar, Rus şairlerinin iyi bilinen ölüm hikâyesine bir göndermedir ve bize bir emsali, bir düelloyu hatırlatmaktadır. İngilizce çeviri, ölüm nedenini (düello) toplama yöntemini kullanarak aktarmaktadır. Akan'ı metaforik olarak Lermontov'la karşılaştırarak, yazar Akan'ın şiirsel yeteneğini vurgulamaktadır.

Örijinal	Satır arası çeviri	İngilizceye çeviri
Ázireti Áliniń Ádisin kúshin tutqan er.	Cesur adam Hazret Ali'nin yöntemini ve gücünü tercih etti	He follows the tactics of Hazret Ali.

Hazreti Ali – İslam'da büyük önemi olan bir kişidir. O, Hz. Muhammed'den (S.A.V) sonra İslam'ı ilk kabul edenlerden bir tanesidir. Hayatını din için mücadeleye adanmıştır. Muazzam gücün sahibi, bir kahramandır ve birçok savaş kazanmıştır. Şiirde yazar, Hazret Ali olarak savaşa katılan savaşçılardan birinin yöntemini tanımlamaktadır. Bu emsal isim, hem gücün hem de aklın ve Kazakların dininin İslam olduğunu göstermektedir. İçtihat yer adı olan Mekke aynı belirleyici işlevi taşımaktadır.

Orijinal	Satır arası çeviri	İngilizceye çeviri
Sýyq qol, oqtan ushqyr, tastan qatty, Ol ótkir aspahannyń kók bolaty.	Soğuk el, kurşundan daha hızlı, taş gibi sert, O, İsfahan'ın keskin gri çeliği.	The thief is faster than a bullet, harder than a stone, sharp as a sword

İran, eskiden genellikle antik dünyanın⁴ kültür ve medeniyetin vatanı olarak aktarıldığından dolayı, Kazak edebiyatında sıklıkla İran objeleri ve ünlü bahçeler metafor olarak kullanılmıştır. Onlar konum değil, kalite ve zevk anlamına gelmektedir. İran kökenli eşyalardan biri olan İsfahan'ın kılıcı, Kulager'e saldıran kötü adam kadar tehlikeli ve keskindir, ancak çeviri sırasında örneklemligini yitirmiş ve mükemmel İsfahan kalitesi, kılıcın kalitesinin genel bir tanımıyla aktarılmıştır.

Dev (kocaman) kelimesinin anlamı – İngiliz okuyucularına aşina olan ve muazzam güce sahip efsanevi bir kahraman olan Herkül'ün hiperbolik metaforu tarafından güçlendirilmiştir. Çeviri yöntemi üç yerde kullanılmıştır. – somutlaştırma.

Orijinal	Satır arası çeviri	İngilizceye çeviri
1. Алатаудың алыбын	1. Alatau'dan Dev	1. Hercules from Alatau was
2. Қара таудың алыбын	2. Karatau'dan Dev	2. Hercules from Karatau was
3. Бір асқан алып еді, заты Найман	3. Biri Naiman soyundan devti	3. Hercules, from the Naiman clan.

2) Ulusal emsalleri olan isimler, ağırlıklı olarak belirli bir dilkültürel toplulukta kullanılan kültürel özellikler;

⁴ İran, geçmişte genellikle antik dünyanın kültür ve medeniyetinin beşiği olarak tanımlanmıştır. Bu terim genellikle İran'ın antik Pers medeniyetinin doğduğu yer olduğu fikriyle ilişkilendirilmiştir, Pers İmparatorluğu gibi büyük kültürel tarihleri içerir.

Bircan Sal – geleneksel Kazak şarkı sanatını ve halk müziğini yeni bir seviyeye taşıyan ünlü bir ses sanatçısı ve şairdir. Bircan sal statüsüne, Akan ise seri statüsüne sahiptir. Bu kavramları ayırt etmek için öncelikle bu kelimeleri tanımlamamız faydalı olacaktır.

“*Sal*” – parlak ve alışılmadık kıyafetleri ve davranışlarıyla öne çıkan, çok yönlü bir sanat insanı, şair, ses sanatçısı, bestecidir. “*Seri*” – bir ses sanatçısı, müzisyen ve sanatçısıdır. Sal ve seri şair-improvizatörlerdi. Seri şarkılar ince lirizm ve katı formlarla ayırt edilirken; sallarin şarkılarında daha çok yaramazlık ve şakalar vardır.

Aslında Kazak halkı sal ve seri'yi ayırmadan eşit saygı duymaktadır. Ancak şiirde yazarın şair Bircan'a karşı kişisel olumsuz tavrını görmekteyiz. Açıkça Akan'ın şarkısını Bircan, sal'a göre babasına tercih ediyor, onu çok yüksek ve kötü bir sesle şarkı söyleyen ve Akan'ın şarkılarını ondan çok daha kötü seslendiren gürültülü bir şarkıcı olarak nitelendiriyor.

Yazarın Bircan'a karşı olumsuz tutumunun nedeni, atlamadan önce ana olumsuz karakter Batıraş'ın aracısı olan Bircan sal'ın Akan'dan Kulager'i Baige'ye dahil etmemesini istemesi de olabilir. Pek çok kişi tarafından bilinen bu emsal hikâye şiirde hiçbir şekilde yer almasa da Kulager trajedisini inceleyen yazarın bundan haberdar olduğu açıktır. Kulager'in trajediden sonraki kaderi, Kerey soyu (Sagınai, Bircan) ile Argın (Akan) soyu arasında defalarca çatışmalara neden olmuştur. Bu emsalin yazarın bilgisinde belirli bir olumsuz karakter oluşturduğunu varsaymaktayız. Ancak Bircan sal'ın ismi Kazak milletinin bilişsel temelinde sadece olumlu yönüyle korunmuştur.

Orijinal	Satır arası çeviri	İngilizceye çeviri
Asyrǵan aıǵaı ánin alty qyrdan	Çığlık sesli şarkısını uzaklara duyuran	his music is famed to distant lands.
Qulaqty Birjan ashshy ánmen qyrǵan.	Bircan sevimsiz sesli bir şarkıyla kulakları deldi	His songs burst forth to delight the ear,
Baqyrmaı dombyrany kókke bulǵap	Bağırmadan dombrasını gökyüzüne sallayıp	He does not scream, sounding the dombra to the sky.

Burada İngilizce çevirmenin ulusal zihniyeti daha çok dikkate aldığı açıktır. Olumsuz çağrışım veren çığlık sesli bir şarkı sıfatı genelleme yöntemiyle nötr müzikle değiştirilmiştir. Acı (sevimsiz ses) bir şarkı, bir sıfatın çıkarılması yöntemiyle şarkılar olarak aktarılmaktadır.

Bircan Sal'ın sesinin sertliği anlamı belirten çok uzaklara duyulan bir deyim birimiyse uzak diyarlarla meşhurdur. Kulaklara çok nahoş gelir anlamı ise çarpık bir anlamla kulağı memnun etmek için patlamak şeklinde başka kelimelerle ifade edilmektedir.

Sonuç

Çalışmamızda hipotez, çevirmenin genel stratejisinin yanı sıra uygulanmasında kullanılan yöntem ve dönüşümlerin iki ek faktör tarafından belirlendiği varsayımından kaynaklanmaktadır. Çevirmen bir yandan orijinal ismin doğasında bulunan tüm öncelik bileşenlerini korumaya çalışırken, diğer yandan da emsal ismin kaynak ve hedef kültürlerdeki kültürel statüsünü dengeleme ihtiyacı nedeniyle seçimini sınırlandırmaktadır.

Belinda Cook, şiiri çevirirken, geçmişteki onimlerle ilgili olarak transkripsiyon, harf çevirisi, genelleme, belirtme, telafi ve betimleyici yöntemler kullanmıştır.

Metin oluşturma işlevlerini yerine getiren isimsel, bilişsel, iletişimsel, ifade edici, emsal isimler, metnin güçlü unsurlarıdır ve kitle bilincini etkileme kapasitesine sahiptir. Çalışma, bunların anlamsal ve çağrışımsal anlamlarını analiz etmektedir. Esasında emsal isimler, emsal bir metnin ve emsal bir durumun neden olduğu bir tür emsal olguyu temsil eder. V.V. Krasnykh, emsal olguyu "kişiliğin bilişsel temeli" sınıflarından biri olarak sınıflandırmaktadır. Onun kavramı çerçevesinde, belirli bir topluma ait tüm bilgi ve fikirler, “zorunlu bilgiler ile dilsel ve kültürel bir topluluğun ulusal olarak belirlenmiş fikirlerinin birleşimi” olan bilişsel bir temelde depolanmaktadır (Krasnykh, 1997: 131). Finlandiyalı bilim adamı Paula Sjöblom da dil ve konuşmanın beyin aktivitesiyle yakın bağlantısını vurgulayarak şöyle söylemektedir: “Onimlerin anlamları vardır ve insan beyni tarafından özel bir şekilde işlenir” (Sjöblom, 2006: 67).

Bu tür adların öznel değerlendirmeyi belirtmek, duygusal bir durumu iletmek, etik ve diğer davranışsal normları ifade etmek ve onaylamak için kullanılan kültürel bilgileri kodlama, saklama ve güncelleme yeteneğine sahip olması nedeniyle, emsal isimlerinin araştırılmasının haklı olduğunu düşünmekteyiz.

Kaynakça

Imanberdiyeva, S. K.; Yegizbaeva, N. J. (2015) *Precedent term and precedent name*. KazNU Bulletin. Philology series. No2 (154). ISSN 2618-0782. Available at: <<https://philart.kaznu.kz/index.php/1-FIL/article/view/1752>> (Date accessed: 12.11.2022)

Jansugurov I. (2006) *Kulager* [Qulager] – Almaty: "Jibek joly" baspa uyi, 268 pages

Jansugurov Ilias (2018) *Kulager. Ilias Jansugurov*. Translated by Belinda Cooke. – Almaty, –160 pages

Krasnykh, V. V. (2002) *Etnopsiholingvistika i lingvokul'turologiya: Kurs lekcij* [Ethnopsycholinguistics and linguoculturology. Course of lectures]. M.: ITDGK "Gnosis", 178.

Krasnykh, V. V. (1997) *Kognitivnaya baza vs kul'turnoe prostranstvo v aspekte izucheniya yazykovoj lichnosti (k voprosu o russkoj konceptosfere)* [Cognitive base vs cultural space in the aspect of studying linguistic personality (on the issue of the Russian concept sphere)] / V. V. Krasnyh // *Yazyk, soznanie, kommunikaciya: sb. st./red.: V. V. Krasnyh, A. I. Izotov. – Vyp. 1. – M.: Filologiya, 128–144.*

Robustova V.V. (2014) *K KOGNITIVNOJ ONOMASTIKE* [TO COGNITIVE ONOMASTICS] *Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 19. Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikaciya. No 1, 41-49*

Sjöblom, P. (2006). *A cognitive approach to the semantics of proper nouns*. *Onoma*, 41, 63-82.

Slyshkin G. G. (2000) *Lingvokul'turnye koncepty precedentnyh tekstov* [Linguistic and cultural concepts of precedent texts]. – M.: Academia, 64.

The Efficiency of Quizizz in Grammar Instruction at the International Information Technology University

Baisbay Nazym BOLATKYZY¹

Abstract

This study investigates the effectiveness of Quizizz, an online quizzing platform, in teaching grammar at the International Information Technology University (IITU). In an era where technology is deeply integrated into education, it is essential to assess how digital tools impact language instruction. This research aims to understand how Quizizz influences grammar learning outcomes, student engagement, and overall language proficiency in a higher education context focused on information technology. Conducted over a semester at IITU, the study involved students pursuing various IT-related specialities. It utilized a mixed-methods approach, combining quantitative data from pre- and post-assessments with qualitative insights gathered through student surveys and feedback from instructors. The grammar topics covered included sentence structure, verb tenses, and syntax. The study's results indicate a significant improvement in students' understanding of grammar and their ability to retain this knowledge following exposure to Quizizz quizzes. Additionally, qualitative feedback suggests that IITU students found Quizizz to be an engaging and interactive platform, which resonated with their affinity for technology. Students reported increased motivation and a better grasp of grammar concepts, expressing a preference for this gamified approach. In addition to presenting the research findings, this study offers valuable guidance on how to effectively integrate Quizizz into the curriculum for grammar instruction, particularly within the unique context of an information technology-focused institution. It discusses strategies for incorporating Quizizz, optimizing question types, and leveraging real-time performance data to tailor instruction to individual student needs. In conclusion, this research contributes to our understanding of how Quizizz can be a beneficial supplemental tool for teaching grammar at the International Information Technology University. It highlights the advantages of technology-enhanced, gamified assessment in enhancing language skills and student engagement in a technology-driven educational setting. As educators adapt to the evolving landscape of technology in education, this study provides practical insights for incorporating Quizizz into language courses at institutions like IITU.

Keywords: Grammar, Quizizz, technology, education, teaching

Эффективность использования платформы Quizizz в преподавании грамматики в Международном Университете Информационных Технологий

Baisbay Nazym BOLATKYZY

Аннотация

В данном исследовании изучается эффективность использования платформы Quizizz, онлайн-сервиса для проведения викторин, в преподавании грамматики в Международном Университете Информационных Технологий (МУИТ). В эпоху, когда технологии глубоко интегрированы в образование, важно оценить, как цифровые инструменты влияют на обучение языку. Это исследование направлено на понимание, как Quizizz влияет на результаты обучения грамматике, вовлеченность студентов и общую языковую компетентность в контексте высшего образования, ориентированного на информационные технологии. В исследовании, проводившемся в течение семестра в МУИТ, приняли участие студенты различных специальностей, связанных с информационными технологиями. В нем использовался смешанный метод, сочетающий количественные данные, полученные до и после оценивания, а также качественные исследования, собранные через анкеты студентов и отзывов преподавателей. Среди грамматических тем, рассмотренных в исследовании, были структура предложения, времена

¹ International Information Technology University, Manas str. 34/1, Almaty, Kazakhstan. nbaisbay@gmail.com

глаголов и синтаксис. Результаты исследования указывают на значительное улучшение понимания грамматики учащимися и их способности сохранять это знание после прохождения викторин Quizizz. Кроме того, качественные отзывы указывают на то, что студенты МУИТ нашли Quizizz увлекательной и интерактивной платформой, которая соответствует их интересу к технологиям. Студенты сообщили о повышенной мотивации и лучшем усвоении грамматических концепций, выразив предпочтение этому игровому подходу. Помимо представления результатов, данное исследование предлагает ценные рекомендации по эффективной интеграции Quizizz в учебный план по преподаванию грамматики, особенно в уникальном контексте учебного заведения, сфокусированного на информационных технологиях. В нем обсуждаются стратегии внедрения Quizizz, оптимизация типов вопросов и использование данных об успеваемости в реальном времени для адаптации обучения к индивидуальным потребностям учащихся. В заключение, это исследование способствует нашему пониманию того, как Quizizz может быть полезным дополнительным инструментом для преподавания грамматики в Международном Университете Информационных Технологий. В нем подчеркиваются преимущества технологического и игрового оценивания в улучшении языковых навыков и вовлеченности учащихся в технологическую образовательную среду. Поскольку преподаватели адаптируются к развивающемуся ландшафту технологий в образовании, данное исследование предоставляет практические рекомендации по внедрению Quizizz в курсы по изучению языка в учебных заведениях, подобных МУИТ.

Ключевые слова: Грамматика, Quizizz, технологии, образование, преподавание

Introduction

In the ever-changing world of education, it is crucial to incorporate technology into language teaching to captivate and empower students. This is especially important at the International Information Technology University (IITU), a place dedicated to providing top-notch education with a focus on technology. In this setting, the use of digital tools in language learning has become a major focal point. This article explores a key aspect of this tech-driven shift by investigating how Quizizz, a digital tool, is employed for teaching grammar at IITU.

With a strong emphasis on information technology disciplines, IITU stands at the forefront of higher education institutions dedicated to preparing students for careers in the rapidly evolving tech industry. While technological advancements continue to reshape the world, the mastery of English grammar remains a foundational skill, indispensable for effective communication and global collaboration.

This study embarks on a comprehensive exploration of Quizizz, an online quizzing platform renowned for its gamified approach to assessment. We investigate its potential to enhance grammar instruction, improve learning outcomes, and elevate student engagement within the unique academic environment of IITU. As the digital era redefines educational paradigms, it is imperative to evaluate the role of innovative tools like Quizizz in shaping the language proficiency of students pursuing IT-related degrees.

The integration of Quizizz into the grammar curriculum at IITU offers a fascinating case study of the synergy between technology and language education. This article presents an in-depth analysis of the methods, results, and implications of this educational endeavor. By shedding light on the utilization of Quizizz in a technology-driven university setting, we aim to provide valuable insights for educators, curriculum designers, and institutions seeking to harness the potential of digital tools to advance language instruction.

In the subsequent sections, we delve into the methodology employed in this study, the key findings, and the pedagogical considerations that arise from this exploration. Through this research, we aspire to contribute to the evolving discourse on technology-enhanced language education and pave the way for more effective and engaging grammar instruction in the digital age.

Hypothesis

Incorporating Quizizz as a supplementary tool for grammar instruction at IITU will have a positive and statistically significant impact on several key aspects of language learning, including:

Grammar Proficiency: We hypothesize that students exposed to Quizizz-based grammar exercises will demonstrate a statistically significant improvement in their grammar proficiency compared to students who receive traditional grammar instruction.

Engagement and Motivation: We hypothesize that the gamified nature of Quizizz will enhance student engagement and motivation in grammar learning, leading to a more positive learning experience.

Retention of Grammar Concepts: We anticipate that students using Quizizz will exhibit improved retention of grammar concepts, as the interactive and self-paced quizzes are designed to reinforce learning through repetition and immediate feedback.

Preference for Technology-Enhanced Learning: We hypothesize that students at IITU, being tech-savvy and accustomed to digital learning environments, will express a preference for technology-enhanced grammar instruction, particularly through platforms like Quizizz.

Alignment with IITU's Technological Focus: Given IITU's emphasis on information technology, we expect that the integration of Quizizz into grammar instruction will align well with the university's mission and enhance the relevance of language skills in a technology-driven context.

Through rigorous data collection, analysis, and comparison between the group exposed to Quizizz and the control group receiving traditional grammar instruction, this study aims to test and validate these hypotheses. The findings will provide valuable insights into the effectiveness of Quizizz as a pedagogical tool for grammar instruction at IITU and may have broader implications for technology-enhanced language education in higher education settings.

Literature Review

Integration of Technology in Language Learning

The integration of technology in language education has witnessed a paradigm shift over the past decade. As the digital age unfolds, educators have increasingly turned to innovative digital tools and platforms to enhance language-learning experiences. This shift is particularly pronounced in higher education institutions like IITU, where the fusion of technology and education is intrinsic to the academic ethos.

The utilization of technology in language instruction offers several advantages. It can provide learners with opportunities for personalized and self-paced learning, instant feedback, and interactive engagement. These benefits align with the principles of effective language teaching, where active participation and meaningful practice are key to proficiency development (Warschauer & Healey, 1998). Moreover, technology can cater to diverse learning styles and preferences, accommodating the needs of a varied student body.

Gamification in Education

Gamification, the incorporation of game elements into non-gaming contexts, has emerged as a prominent trend in education (Deterding et al., 2011). In language instruction, gamified platforms have gained attention for their potential to increase student motivation, engagement, and learning outcomes (Hamari et al., 2014). Quizizz, a web-based quizzing platform, epitomizes this gamification approach by transforming traditional assessments into interactive, game-like experiences. Research on gamified language instruction suggests that it can enhance learners' intrinsic motivation (Ryan & Deci, 2000), stimulate cognitive engagement (Anderson et al., 2001), and improve learning outcomes (Hamari et al., 2014).

Quizizz in Language Education

Quizizz, in particular, has garnered interest for its adaptability to various subject areas and its capacity to make formative assessment engaging and enjoyable. However, its specific

application in language education, particularly within the context of higher education institutions like IITU, remains an area ripe for exploration.

Preliminary studies on Quizizz in language instruction at the K-12 level have shown promise. Research by Awaludin et al. (2019) demonstrated that Quizizz can significantly improve students' English vocabulary retention and motivation. Similarly, Duong (2020) found that Quizizz enhanced students' reading comprehension skills in an ESL context. These studies provide a foundation for considering Quizizz as a valuable tool in language instruction.

Alignment with IITU's Mission

At IITU, where technology is at the core of academic pursuits, the integration of Quizizz into grammar instruction aligns with the university's mission to prepare students for careers in the information technology industry. Proficiency in English grammar remains essential for effective communication and collaboration in the global tech landscape. Thus, this study seeks to bridge the gap between the institution's technological focus and language proficiency goals.

Methodology

Participants

The participants in this study consisted of 83 undergraduate students enrolled at the International Information Technology University (IITU). They were selected from various academic programs, including computer science, engineering, and information technology, to ensure a diverse representation of the student body. The participants were randomly assigned to two groups: the experimental group (n=44) and the control group (n=39).

Research Design

This study employed a mixed-methods research design to comprehensively assess the impact of Quizizz on grammar instruction at IITU. The research design included both quantitative and qualitative data collection methods to provide a multifaceted view of the effectiveness of Quizizz.

Experimental Group (Quizizz)

The experimental group received grammar instruction using Quizizz, a web-based quizzing platform. Over a 12-week period, students in this group completed a series of Quizizz quizzes designed to reinforce grammar concepts, including syntax, verb tenses, and sentence structure. The quizzes were interactive, self-paced, and included immediate feedback.

Additionally, students had access to Quizizz's gamified features, such as leaderboards and time-based challenges, to enhance engagement.

Control Group (Traditional Instruction)

The control group, on the other hand, received traditional grammar instruction through classroom lectures, worksheets, and textbook readings. The instruction was delivered by the same instructor who taught the experimental group to ensure consistency in curriculum content and teaching quality.

Data Collection

Pre- and Post-Assessment: Both groups completed a pre-assessment and a post-assessment to measure their grammar proficiency. The assessments consisted of multiple-choice and open-ended questions that covered the grammar concepts taught during the study.

Student Surveys: At the end of the study, participants in both groups were asked to complete surveys to gather qualitative data on their perceptions of the instruction method, engagement, and motivation. These surveys included Likert-scale and open-ended questions.

Instructor Interviews: The instructor responsible for teaching both groups was interviewed to gain insights into the pedagogical strategies employed and any challenges encountered during the study.

Data Analysis

Quantitative data from the pre- and post-assessments were analyzed using appropriate statistical methods, including t-tests, to determine if there was a statistically significant difference in grammar proficiency between the experimental and control groups. Qualitative data from student surveys and instructor interviews were subjected to thematic analysis to identify patterns and themes related to student engagement, motivation, and overall learning experiences.

Ethical Considerations

This study was conducted in accordance with ethical guidelines, ensuring the confidentiality and anonymity of participants. Informed consent was obtained from all participants, and they were assured that their participation was voluntary and would not impact their academic standing.

Findings

Quantitative Analysis

Grammar Proficiency Scores:

The pre-assessment scores for both the experimental and control groups showed no significant difference, indicating comparable initial grammar proficiency.

Post-assessment scores for the experimental group, which received grammar instruction through Quizizz, showed a statistically significant improvement ($p < 0.05$) compared to their pre-assessment scores.

In contrast, the control group, which received traditional grammar instruction, exhibited a less substantial improvement in post-assessment scores, which was not statistically significant.

Qualitative Analysis

Student Surveys:

Responses from the experimental group indicated a high level of engagement and motivation during grammar instruction with Quizizz. Participants appreciated the gamified elements, immediate feedback, and self-paced nature of the quizzes.

Several students in the experimental group expressed a preference for technology-enhanced learning, emphasizing that Quizizz made grammar instruction more enjoyable and interactive.

In the control group, students generally reported a traditional learning experience with mixed levels of engagement and motivation. Some mentioned that they found traditional instruction less engaging compared to Quizizz.

Instructor Interviews:

The instructor responsible for teaching both groups acknowledged the effectiveness of Quizizz in enhancing student engagement. They noted that Quizizz allowed students to practice grammar concepts in an interactive manner, which contributed to better comprehension and retention.

The instructor also highlighted the ease of tracking student progress and identifying areas of weakness through Quizizz's data analytics features.

Overall Findings:

The results of this study suggest that Quizizz had a positive and statistically significant impact on improving grammar proficiency among students at the International Information Technology University.

The experimental group, which received grammar instruction through Quizizz, demonstrated not only greater improvements in grammar proficiency but also higher levels of engagement and motivation compared to the control group.

Qualitative data reinforced the quantitative findings, highlighting the effectiveness of Quizizz's gamified approach and technology-enhanced learning in an information technology-focused academic environment.

Discussion

Effectiveness of Quizizz in Grammar Instruction

The findings of this study provide compelling evidence for the effectiveness of Quizizz as a supplementary tool for grammar instruction at IITU. The quantitative results reveal a statistically significant improvement in grammar proficiency among students who received instruction through Quizizz. This improvement was notably higher compared to the control group, which received traditional grammar instruction.

The substantial increase in grammar proficiency scores in the experimental group can be attributed to several factors. First, Quizizz's gamified approach to assessment appears to have motivated students and enhanced their engagement. The competitive elements, such as leaderboards and time-based challenges, seemed to stimulate a sense of camaraderie and competition among students, which may have contributed to improved performance.

Additionally, the immediate feedback provided by Quizizz allowed students to correct their mistakes in real-time, reinforcing their understanding of grammar concepts. This aligns with the principles of formative assessment, where feedback is an integral component of the learning process (Black & Wiliam, 1998).

Preference for Technology-Enhanced Learning

The qualitative data from student surveys echoed the positive impact of Quizizz on engagement and motivation. Many students in the experimental group expressed a clear preference for technology-enhanced learning. This preference is noteworthy, especially in an information technology-focused academic environment like IITU. It suggests that innovative digital tools such as Quizizz resonate with students pursuing IT-related degrees, aligning well with their technological inclinations.

Moreover, the qualitative findings highlight the interactive and self-paced nature of Quizizz quizzes as factors contributing to its appeal. These aspects fostered a learning environment

where students felt in control of their progress, leading to a deeper understanding of grammar concepts.

Pedagogical Implications

The successful integration of Quizizz into grammar instruction at IITU carries significant pedagogical implications. It underscores the potential of technology-enhanced, gamified assessment tools in promoting active learning and improving grammar proficiency. Educators at IITU and similar institutions can consider the adoption of such tools to enhance language instruction while aligning with the technological focus of their programs.

Furthermore, the ease of tracking student progress and identifying areas of weakness through Quizizz's analytics features is a valuable resource for instructors. This data-driven approach to instruction allows educators to tailor their teaching strategies to meet individual student needs effectively.

Limitations and Future Research

It is essential to acknowledge some limitations of this study. The relatively small sample size and the specific context of IITU may limit the generalizability of the findings. Future research could expand the study to include a larger and more diverse population of students from various educational institutions.

Additionally, this study focused primarily on the short-term effects of Quizizz on grammar proficiency. A longitudinal study examining the long-term retention of grammar knowledge following Quizizz instruction could provide valuable insights into the lasting impact of this innovative approach.

In conclusion, this study contributes to the evolving discourse on technology-enhanced language education, highlighting the effectiveness of Quizizz in improving grammar proficiency and enhancing student engagement at IITU. The positive results underscore the potential of gamified, technology-enhanced learning tools in higher education, offering a promising avenue for further research and implementation in language instruction.

Conclusion

This study sought to investigate the effectiveness of Quizizz as a supplementary tool for grammar instruction at IITU. The findings presented in this research provide compelling evidence that Quizizz has a significant positive impact on grammar learning outcomes, student engagement, and motivation within the unique academic environment of IITU.

The quantitative results revealed a statistically significant improvement in grammar proficiency among students who received grammar instruction through Quizizz. This improvement was notably higher than the improvement observed in the control group, which received traditional grammar instruction. These findings underline the potential of Quizizz to enhance grammar learning, suggesting that its gamified approach, immediate feedback, and self-paced structure contribute to better comprehension and retention of grammar concepts.

Qualitative data further reinforced the quantitative results by highlighting the high levels of engagement and motivation observed in the experimental group. Students expressed a preference for technology-enhanced learning, emphasizing that Quizizz made grammar instruction more enjoyable and interactive. The technology-driven and competitive elements of Quizizz appeared to resonate well with students pursuing IT-related degrees at IITU.

This study has pedagogical implications for educators at IITU and similar institutions. It underscores the advantages of integrating technology-enhanced, gamified assessment tools into language instruction, aligning with the technological focus of their programs. Furthermore, the instructor's ability to track student progress and identify areas of improvement through Quizizz's analytics features presents an invaluable resource for personalized instruction.

While this study contributes valuable insights into the effectiveness of Quizizz for grammar instruction, it is important to acknowledge its limitations. The study's relatively small sample size and its focus on a specific academic context may limit the generalizability of the findings. Future research endeavors could explore a broader range of institutions and conduct longitudinal studies to assess the long-term impact of Quizizz on grammar proficiency.

In conclusion, Quizizz emerges as a promising tool to enhance grammar instruction in technology-focused higher education settings like IITU. Its gamified approach fosters engagement, motivation, and improved learning outcomes among students. This research invites educators to consider the integration of innovative digital tools like Quizizz as they adapt to the evolving landscape of technology in education. As we continue to explore the possibilities of technology-enhanced language learning, Quizizz stands as a testament to the potential of gamification in higher education, offering a dynamic avenue for enhancing grammar instruction.

References

- Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(4), 772-790.
- Awaludin, A. G., Siregar, M. S., & Ritonga, M. I. (2019). The effectiveness of Quizizz in teaching vocabulary to Indonesian EFL students. *English Language Teaching*, 12(1), 96-106.
- Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: defining "gamification". In *Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments* (pp. 9-15).
- Duong, T. T. H. (2020). Enhancing reading comprehension through Quizizz: A quasi-experimental study. *Journal of Language Teaching and Research*, 11(2), 227-237.
- Hamari, J., Koivisto, J., & Sarsa, H. (2014). Does gamification work? a literature review of empirical studies on gamification. 2014 47th Hawaii international conference on system sciences, 3025-3034.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Warschauer, M., & Healey, D. (1998). Computers and language learning: An overview. *Language Teaching*, 31(02), 57-71.

Examination of Different Machine Translations of Medical Texts in Terms of Acceptability and Post-Editing Process

Ceylan YILDIRIM YAŞAR¹

Abstract

This study analyses different machine translations of medical texts in terms of linguistic and semantic appropriateness and draws attention to the issues that need to be considered when editing machine translations. In this framework, it is aimed to reveal the types of errors encountered by analysing the machine translations of medical texts from French to Turkish by Google translate and DeepL translator. Are the relevant machine translations of medical texts acceptable in terms of accuracy and language usage? Are there language and semantic errors due to word-for-word translation? How are abbreviations translated in machine translations of medical texts? Are terms translated with their correct and appropriate equivalents? In order to evaluate machine translations, the three evaluation criteria used by Robert (2010) and Peraldi (2016) to assess machine translations in terms of accuracy and acceptability will be taken into consideration. Accordingly, the relevant translation segment does not require post-editing when it is accurate and acceptable, requires post-editing when it is partially inaccurate, and should be retranslated when it is completely inaccurate. The analysed examples show that machine translations of medical texts via Google translate and DeepL translator often require post-editing. In machine translations, especially word-for-word translations resulted in sentences that did not conform to the natural language structure. Accepting the structures that do not conform to the natural language structure as they are, may cause distortions in the language structure by placing the wrong structures. It was observed that both machine translations were able to recognise common and almost universally known abbreviations with the correct abbreviations. However, it has been observed that machine engines tend to transfer abbreviations or expressions that are not commonly used or not stored in their memory as they are. These structures, which do not mean anything in the target language, may cause incomprehension. Another issue is that in machine translations, terms are generally used with their foreign equivalents. If the target audience of the translation is large, for comprehensibility and clarity, Turkish terms may be preferred instead of foreign terms during post-editing. In some cases, due to word-for-word translation, it was observed that appropriate term equivalents could not be suggested in machine translations. In addition, there were cases where punctuation marks had to be corrected in accordance with the rules of the target language. In conclusion, if machine translation is used, an assessment should be made not only in terms of meaning but also in terms of language use, and efforts should be made to achieve a translation that is adequate in terms of accuracy, acceptability and quality during post-editing.

Keywords: medical text, machine translation, machine translation post-editing, acceptability

Tıp Metinlerinin Farklı Makine Çevirilerinin Kabul Edilirlik ve Düzeltme Süreci Açısından İncelenmesi

Ceylan YILDIRIM YAŞAR

Öz

Bu çalışma, tıp metinlerinin farklı makine çevirilerini dil ve anlam uygunluğu açısından inceleyerek makine çevirilerinin düzeltilmesi sırasında dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, tıp metinlerinin Google translate ve DeepL translator tarafından Fransızcadan Türkçeye yapılan makine çevirilerinin incelenmesiyle, karşılaşılan hata türlerinin açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Tıp metinlerinin ilgili makine çevirileri doğruluk ve dil kullanımını açısından kabul edilir midir? Sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı dil ve anlam hataları mevcut mudur? Tıp metinlerinin

¹ Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, ceylany@hacettepe.edu.tr

makine çevirilerinde kısaltmalar nasıl çevrilmiştir? Terimler doğru ve uygun karşılıklarıyla aktarılmış mıdır? Makine çevirilerini değerlendirmek için Robert (2010) ve Peraldi'nin (2016) makine çevirilerini doğruluk ve kabul edilirlilik açısından değerlendirmek üzere başvurdukları üç değerlendirme ölçütü göz önünde bulundurulacaktır. Buna göre, ilgili çeviri segmenti doğru ve kabul edilir olduğunda düzeltme gerektirmez, kısmen hatalı olduğunda düzeltme gerektirir ve tamamen hatalı olduğunda yeniden çevrilmelidir. İncelenen örnekler, tıp metinlerinin Google translate ve DeepL translator aracılığıyla gerçekleştirilen makine çevirilerinin çoğunlukla düzeltme gerektiğini göstermiştir. Makine çevirilerinde özellikle sözcüğü sözcüğüne çeviri nedeniyle doğal dil yapısına uygun olmayan cümlelerin ortaya çıktığı görülmüştür. Doğal dil yapısına uygun olmayan yapıların olduğu gibi kabul edilmesi, yanlış yapıların yerleşmesiyle dil yapısında bozulmalara neden olabilmektedir. Her iki makine çevirisinin de yaygın olan ve hemen herkesçe bilinen kısaltmaları doğru kısaltmalarla karşıladığı görülmüştür. Bununla birlikte, makine motorlarının, yaygın kullanılmayan veya hafızalarında kayıtlı olmayan kısaltma veya ifadeleri olduğu gibi aktarma eğiliminde olduğu görülmüştür. Erek dilde bir şey ifade etmeyen bu yapılar anlaşılabilirliğe neden olabilmektedir. Diğer bir husus ise makine çevirilerinde terimlerin genelde yabancı kökenli karşılıklarıyla kullanılmasıdır. Çevirinin hedef kitlesinin geniş olması durumunda, anlaşılabilirlik ve açıklık açısından, düzeltme sırasında yabancı kökenli terimler yerine Türkçe belirtiler tercih edilebilir. Bazı durumlarda da sözcüğü sözcüğüne çeviri nedeniyle makine çevirilerinde uygun terim karşılığının önerilemediği görülmüştür. Ayrıca noktalama işaretlerinin de erek dil kurallarına uygun bir şekilde düzeltilmesi gereken durumlarla karşılaşmıştır. Sonuç olarak, makine çevirisine başvurulması durumunda, yalnızca anlam açısından değil dil kullanımı açısından da bir değerlendirme yapılarak, düzeltme sırasında doğruluk, kabul edilirlilik ve nitelik açısından yeterli bir çeviriye ulaşılması yönünde çaba gösterilmelidir.

Anahtar kelimeler: tıp metni, makine çevirisi, makine çevirisi sonrası düzeltme, kabul edilirlilik

Giriş

Makine çevirisinin kabul edilir veya nitelikli düzeye ulaşabilmesi, makine çevirisi öncesi ve sonrası düzeltmeyi gündeme getirmiştir. Kaynak metnin dil ve anlam açısından düzeltilmesini ve makine çevirisi motorunun anlayacağı şekilde düzenlenmesini kapsayan makine çevirisi öncesi düzeltme işlemi (pre-editing), makine çevirisine olumlu yansıtılarak çevirinin doğruluğunu, kabul edilirliliğini ve kalitesini etkileyebilmektedir. Makine çevirisinin düzeltilmesini kapsayan makine çevirisi sonrası düzeltme (post-editing) ise makine çevirisi çıktısını doğruluk, kabul edilirlilik ve kalite açısından olumlu etkilemektedir. Bununla birlikte, makine çevirisinin her metin türü için uygun olmadığını savunan görüşler mevcuttur. Robert (2010:142), edebiyat, şiir, pazarlama ve yayıncılığın yapıları gereği genel olarak makine çevirisi sonrası düzeltmeye uygun olmadığını, terminoloji ve sözdizimi açıdan belirli kurallara tabi teknik belgelerin ise makine çevirisi sonrası düzeltmeye uygun metin türleri olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, günümüzde, bazı yayınevleri tarafından kitap çevirisi için makine çevirisine başvurulduğu görülmektedir. Şahinler (2023), bir “yayınevi[nin] altı ayda dokuz kitabın çevirisini yapay zekâ ile gerçekleştirdi[ği] ve kitapları[n] müstear çevirmen adıyla yayımladı[ğı]” iddiasını gündeme taşımıştır. Şahinler (2023) tarafından aktarıldığı üzere, yayınevinin cevabı, kitapların makine çevirilerinin işin

ehli çevirmenlerce düzeltilerek yayına hazır hale getirildiği yönündedir. Ayrıca, edebi makine çevirisi ile ilgili projeler de mevcuttur. Örnek olarak, "Edebî Makine Çevirisi Yoluyla Çevirmenlerin Üslubunu Yansıtan Çeviriler Üretme ve Yeniden Çeviriler Oluşturma" (Şahin, Gögör vd.) adlı TÜBİTAK Projesi verilebilir. Bununla birlikte, makine çevirisi özellikle teknik ve bilimsel metinler için tercih edilmektedir. Belirli bir terminolojiye ve tekrara dayanan teknik metinler için makine çevirisine sık başvurulabilmekte ve makine çevirisi sonrası düzeltmeyle metin nihai haline getirilmektedir. Bununla birlikte, insan yaşamını ve sağlığını doğrudan etkileyen tıp metinlerinde makine çevirisi üzerinden düzeltme yapmak, doğrudan insan çevirisi tarafından yapılan çeviriden daha uzun sürebilir mi? Tıp metinlerinin makine çevirilerinde dil ve anlam açısından kısmi düzeltme gerektiren segmentler mi çoğunluktadır yoksa yeniden çevrilmesi gereken segmentler mi çoğunluktadır? Tıp metinlerinin makine çevirilerinde kısaltmalar nasıl çevrilmektedir? Terimler doğru ve uygun karşılıklarıyla aktarılmakta mıdır? Makine çevirilerinde doğal dil yapısına uygun cümle kuruluşları önerilmekte midir? Çevirilerde, sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı dil ve anlam hataları mevcut mudur?

Bu çalışma, tıp metinlerinin makine çevirilerini dil ve anlam uygunluğu açısından inceleyerek makine çevirilerinin düzeltilmesi sırasında dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, tıp metinlerinin Google translate ile DeepL translator tarafından Fransızcadan Türkçeye çevrilen makine çevirileri, düzeltme gerektirip gerektirmedikleri hususu göz önünde bulundurularak incelenecek ve düzeltmelerin hangi hataları kapsadığı açığa çıkarılacaktır. Tıp metinlerinin makine çevirileri doğruluk ve dil kullanımını açısından kabul edilir midir? Segmentlerin kabul edilirliliğini değerlendirmek için Robert (2010) ve Peraldi'nin (2016) segmentleri doğruluk ve kabul edilirlilik açısından değerlendirmek üzere başvurdukları üç durum değerlendirme ölçütüne başvurulacaktır. Bir sonraki bölümde, bu üç değerlendirme ölçütü açıklanacak, ardından tıp metinlerinin iki farklı makine çevirisi (Google ve DeepL) bu çerçevede değerlendirilecek ve tıp metinlerinin makine çevirisine nasıl yaklaşılması gerektiği ile ilgili düzeltmenlere önerilerde bulunulacaktır.

Tıp Metinlerinin Farklı Makine Çevirilerinin Kabul Edilirlilik Açısından İncelenmesi ve Düzeltme Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Makine çevirisinin doğruluk ve kabul edilirlilik açısından uygunluğunun kontrol edilmesinde üç durum göz önünde bulundurulabilir ve makine çevirisi sonrası düzeltme süreci kararları da durum değerlendirmesi neticesinde alınabilir. Makine çevirisi sonrasında düzeltmenin karşılaşılabileceği bu üç durum Robert'in belirttiği üzere şöyledir: "1. Cümle doğru ve kabul

edirildir, bu nedenle makine çevirisi sonrası düzeltme gerektirmez; 2. Cümle kısmen doğru, kısmen hatalıdır ve bu nedenle makine çevirisi sonrası düzeltme gerektirir; 3. Cümle tamamen yanlış ve hatalıdır, bu nedenle bütünüyle yeniden çevrilmesi gerekir” (2010: 140). Benzer şekilde, Peraldi (2016) de makine çevirisi sonrası düzeltme sırasında cümle veya segmentleri doğruluk ve kabul edirlilik açısından değerlendirmek üzere bu üç olte dikkat çeker. Buna göre, ilgili segment ya kabul edildir, ya düzeltmelidir ya da yeniden çevrilmelidir. Kabul edilir segment, yeterli nitelikte olduğu için olduğu şekliyle muhafaza edilebilir, düzeltme gerektiren segment, biçem açısından orta düzeyde olmakla birlikte anlaşılırdır fakat dzertilmesi gereken anlam, terminoloji vb. hataları içerir, yeniden çevrilmesi gereken segment ise anlaşılmazlık sorunu nedeniyle kaynak metne paralel olarak tekrar çevrilmelidir (Peraldi, 2016: 77). Dolayısıyla, makine çevirisi sonrası düzeltmen bu üç durumu göz önünde bulundurarak kararlarını buna göre alır. Aşağıda incelenen örnekler de bu üç olt göz önünde bulunarak bir değerlendirme yapılmıştır. Bu durumda, segmentler düzeltme gerektirmekte midir? Gerektiriyorsa en çok hangi hata türleri (dil, anlam vb.) söz konusudur? Tekrar evrilmesi gereken segmentler mevcut mudur? Bu doğrultuda, Fransızca tıp metinlerinin Google ve DeepL makine çevirilerine başvurulacak ve çevirilerin düzeltme veya yeniden eviri gerektirip gerektirmediği incelenerek düzeltme süreci için bazı önerilerde bulunulacaktır. Aşağıda incelenen örnekler, anatomi, onkoloji, kardiyoloji, dermatoloji ve göz hastalıkları ile ilgili Fransızca tıp metinlerinin Google Translate ve DeepL translator tarafından gerekleştirilen Türkçe makine çevirilerini kapsamaktadır. Bununla birlikte, sayfa kısıtlaması nedeniyle, alışmada sunulan örneklerde metinlerin yalnızca belirli bir kısmına yer verilebilmiştir.

Örnek 1

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“Un cerveau humain, finalement, qu'est-ce que c'est ?</p> <p>Le cerveau est au centre d'une vaste machine, notre corps.</p> <p>Il commande, orchestre, régule. C'est le réceptacle de nos sensations, le gardien de notre sommeil et de notre santé, le siège de nos émotions et de notre conscience.</p> <p>Notre interface avec le monde.</p> <p>...</p> <p>Les cellules et les connexions une fois mortes, il faut réapprendre aux prix de grands efforts.</p> <p>Et quand le cerveau entier s'est « éteint », c'est la <u>mort</u> , telle que la définit l'OMS : <i>"La disparition irréversible de l'activité cérébrale."</i> (Saint Auguste, 2022)</p>	<p>“Nihayet insan beyni nedir?</p> <p>Beyin devasa bir makinenin, vücudumuzun merkezindedir. Komuta eder, yönetir, düzenler. Duygularımızın haznesi, uykumuzun ve sağlığımızın koruyucusu, duygularımızın ve bilincimizin yuvasıdır.</p> <p>Dünyayla arayüzümüz.</p> <p>...</p> <p>Hücreler ve bağlantılar bir kez öldüğünde, büyük bir çaba harcayarak yeniden öğrenmeniz gerekir.</p> <p>Beynin tamamı "kapandığında" bu, DSÖ'nün tanımladığı şekliyle ölümdür: "Beyin aktivitesinin geri dönüşü olmayan kaybı." (Google çeviri, 26.08.2023)</p>	<p>“Her şeyden önce insan beyni nedir?</p> <p>Beyin büyük bir makinenin, yani vücudumuzun merkezindedir. Kontrol eder, yönetir ve düzenler. Duygularımızın haznesi, uykumuzun ve sağlığımızın koruyucusu, duygularımızın ve bilincimizin yeridir.</p> <p>Dünya ile arayüzümüzdür.</p> <p>...</p> <p>Hücreler ve bağlantılar bir kez öldüğünde, büyük bir çabayla yeniden öğrenilmeleri gerekir.</p> <p>Ve tüm beyin "kapandığında", DSÖ tarafından tanımlandığı gibi ölüm gerçekleşir: "Serebral aktivitenin geri döndürülemez şekilde ortadan kalkması." (DeepL çeviri, 26.08.2023)</p>

Yukarıdaki kaynak metin cümle bazında segmentlere ² ayrılıp makine çevirileriyle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, segmentlerin çoğunluğunun düzeltme gerektirdiği görülmüştür. Yukarıdaki örnekte (örnek 1’de), kaynak metindeki koyu harfle yazılan başlıkların veya vurgu amaçlı koyu, altı çizili ya da farklı bir biçimle yazılan sözcüklerin iki makine çevirisinde de kaynak metindeki biçimiyle aktarılamadığı görülmektedir. Bu nedenle, biçimsel düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Çeviri yazılımına entegre bir makine çevirisi motoru üzerinden düzeltme yapıldığında biçimsel düzeltmeler yazılım tarafından otomatik yapılmaktadır fakat makine çevirisi motorları tek başlarına kullanıldıklarında, kaynak metnin biçimsel özelliklerini (köprü, koyu harf, altı çizili, farklı renk kullanımı, italik yazı biçimi vb.) aktaramayabilmektedir. Diğer bir husus ise çeviri motorlarının dil kullanımı açısından mekanik yapılar sunabildiği ve insan tarafından oluşturulan yapılara uygun hale getirilmek için düzeltilmeleri gerektiğidir. Yukarıdaki örnekte, makine çevirisi 1’de yer alan “Nihayet insan beyni nedir?” ifadesi sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı bir aktarımdır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı diğer düzeltilmesi gereken segmentler arasında şu örnekler sıralanabilir: kaynak metindeki “Les cellules et les connexions une fois mortes, ...” ifadesi her iki makine çevirisinde de “Hücreler ve bağlantılar bir kez öldüğünde, ...” şeklinde çevrilmiştir. Türkçede “Hücreler öldüğünde ve bağlantılar koptuğunda” ifadesi uygundur. Kaynak metindeki “Et quand le cerveau entier s’est « éteint », c’est la mort, telle que la définit l’OMS : ... » ifadesinin *makine çevirisi 1’de* « Beynin tamamı "kapandığında" bu, DSÖ'nün tanımladığı şekliyle ölümdür” ve makine çevirisi 2’de “Ve tüm beyin "kapandığında", DSÖ tarafından tanımlandığı gibi ölüm gerçekleşir” şeklinde çevrildiği ve sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı, “beyin kapandığında” şeklinde, uygun olmayan kullanımlarla karşılaştıldığı görülmektedir. Ayrıca, ölüm anlamına gelen “la mort”, makine çevirisi 1’de “ölümdür” şeklinde sözcüğü sözcüğüne çevrilmiştir. Bunun yerine, “beyin işlevini tamamen yitirdiğinde” veya “beyin durduğunda” ifadeleri önerilebilir. Ayrıca, “ölümdür” yerine “ölümle sonuçlanır” veya “ölüm gerçekleşir” ifadeleri erek dil yapısına daha uygundur. Kaynak metindeki “*La disparition irréversible de l’activité cérébrale*” ifadesinin *makine çevirisinin de insan çevirisine yaklaştırılarak doğal dil yapısına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu durumda, makine çevirisi 1’deki* "Beyin aktivitesinin geri dönüşü olmayan kaybı." ve çeviri 2’deki “Serebral aktivitenin geri döndürülemez şekilde ortadan kalkması” önerileri yerine anlam aktarımına odaklanarak “Beyin işlevini tamamen ve

² Teknik veya bilimsel metinlerde segmentlere (bölümlere) ayırma cümle bazında olabilmektedir. Edebi metinlerde segmentlere ayırma paragraf bazında önerilebilmektedir. Cümle veya paragraf bazında segmentlere ayrılan kaynak metin ve çevirisi çeviri birimini oluşturmaktadır.

kesin olarak yitirir” şeklinde çevirmek erek dil normları açısından uygundur. Dolayısıyla, örnek 1’deki makine çevirisi segmentlerinin çoğunluğunun biçimsel açıdan, dil kullanımı açısından, söz dizimi ve noktalama açısından düzeltilmesi ve düzeltme sırasında anlam aktarımı odaklı yaklaşımın ön planda tutulması gerekmektedir.

Örnek 2

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“Le corps et son anatomie. Représentations et croyances Enquêtes auprès d’étudiants en staps</p> <p>Résumé</p> <p>L’enseignement de l’anatomie humaine est considéré par les étudiants en Sciences et Techniques des Activités Physiques et Sportives comme absolument indispensable.</p> <p>...</p> <p>On peut véritablement parler d’une anthropologisation de l’anatomie par les étudiants en STAPS.” (Biache, 2002)</p>	<p>“Vücut ve anatomisi. Temsiller ve inançlar</p> <p>Staps öğrencilerinin anketleri</p> <p>Özet</p> <p>İnsan anatomisinin öğretilmesi, Fiziksel ve Spor Faaliyetleri Bilimleri ve Teknikleri öğrencileri tarafından kesinlikle gerekli görülmektedir.</p> <p>...</p> <p>Gerçekten STAPS öğrencileri tarafından anatominin antropolojikleştirilmesinden söz edebiliriz.” (Google çeviri, 26.08.2023)</p>	<p>“Beden ve anatomisi. Temsiller ve inançlar</p> <p>Staps öğrencilerinin anketleri</p> <p>Özet</p> <p>İnsan anatomisinin öğretilmesi, Beden ve Spor Bilimleri ve Teknikleri öğrencileri tarafından kesinlikle gerekli görülmektedir.</p> <p>...</p> <p>STAPS öğrencileri tarafından anatominin antropolojikleştirilmesinden gerçekten söz edebiliriz.” (DeepL çeviri, 26.08.2023)</p>

Örnek 2’de her iki makine çevirisinde de “staps” sözcüğünün olduğu gibi aktarıldığı görülmektedir. “Staps” sözcüğünün Fransızcadaki açılımı “sciences et techniques des activités physiques et sportives”dir ve Türkçede “Fizik ve Spor Aktiviteleri Bilim ve Teknikleri” veya “Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri” ile karşılanabilir. Fransızca bir kısaltma olan “staps”ın

olduğu gibi aktarılması çeviri motorlarının bir karşılık bulamadığında ilgili sözcüğü veya ifadeyi çevirmeden olduğu gibi erek metne aktarabildiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, makine çevirisi sonrası düzeltme sırasında kısaltmalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Örnek 1'deki gibi örnek 2'de de kaynak metnin biçimsel özelliklerin düzeltme sırasında kaynak metinle karşılaştırılarak düzeltilmesi gerekmektedir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı, her iki makine çevirisinde de dil kullanımı açısından uygun yapıların önerilemediği görülmektedir: “Enquêtes auprès d'étudiants en staps” ifadesinin her iki çeviride de “Staps öğrencilerinin anketleri” olarak tamlamaya dönüştürüldüğu görülmektedir. Çevirinin, “Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Bölümü öğrencileriyle yapılan anketler” şeklinde düzeltilerek tam olarak neyin kastedildiği belirli kılınmalıdır. Düzeltmelerin genelde sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı metnin bağlamına uygun olmayan karşılıkları ve doğal dil yapısına uygun olmayan yapıları kapsadığı söylenebilir.

Örnek 3

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“Tendances et opportunités de l’économie de la santé en oncologie</p> <p>...</p> <p>Malgré une nette amélioration des taux de survie au cours des dernières décennies, le cancer entraîne une charge clinique et économique importante qui a un impact sur le bien-être de la société dans son ensemble.</p> <p>De plus, l’oncologie attire des investissements importants dans le développement de médicaments et de traitements pour de nouvelles thérapies et diagnostics qui alourdissent la charge économique du cancer...”</p> <p>https://www.gazettelabo.fr/diagnostic/61tendances-oncologie.html?gclid,</p> <p>26.08.2023)</p>	<p>“Onkolojide Sağlık Ekonomisinde Eğilimler ve Fırsatlar</p> <p>...</p> <p>Geçtiğimiz birkaç on yılda hayatta kalma oranlarında belirgin bir iyileşme olmasına rağmen kanser, bir bütün olarak toplumun refahını etkileyen önemli bir klinik ve ekonomik yük taşımaktadır.</p> <p>Ek olarak onkoloji, kanserin ekonomik yükünü artıran yeni tedaviler ve teşhisler için ilaç ve tedavi geliştirmeye yönelik önemli yatırımlar çekiyor...”</p> <p>(Google Çeviri, 26.08.2023)</p>	<p>“Onkoloji sağlık ekonomisindeki trendler ve fırsatlar</p> <p>...</p> <p>Son birkaç on yılda hayatta kalma oranlarında belirgin bir iyileşme olmasına rağmen kanser, toplumun genel refahı üzerinde etkisi olan önemli bir klinik ve ekonomik yük taşımaktadır.</p> <p>Buna ek olarak, onkoloji, kanserin ekonomik yüküne katkıda bulunan yeni tedaviler ve teşhisler için ilaç ve tedavilerin geliştirilmesinde önemli yatırımlar çekmektedir...”</p> <p>(DeepL çeviri, 26.08.2023)</p>

Örnek 3’teki makine çevirilerinde özellikle dilsel açıdan düzeltilmesi gereken segmentler bulunmaktadır. Kaynak metindeki “... au cours des dernières décennies...” ifadesi için makine çevirisi 1’deki “Geçtiğimiz birkaç on yılda” ve çeviri 2’deki “Son birkaç on yılda” yerine, erek dil yapısına uygun olarak, “son yıllarda...”, “son dönemde...” veya “son 20,30

yıldır...” ifadeleri önerilebilir. Ayrıca, makine çevirisi 1’deki “...bir bütün olarak toplumun refahını etkileyen önemli bir klinik ve ekonomik yük taşımaktadır” çevirisi, “...tümüyle toplumun refahına etki eden önemli bir klinik ve ekonomik yüke neden olmaktadır” şeklinde düzeltilebilir. Kaynak metindeki “...qui alourdissent la charge économique du cancer” cümlesinde geçen ve ağırlaştırmak, artırmak anlamına gelen “alourdir” fiilinin makine çevirisi 2’de “kanserin ekonomik yüküne katkıda bulunan” şeklinde çevrildiği görülmektedir. Katkıda bulunmak olumlu bir anlam taşımaktadır oysa kanserin ekonomik yükünün ağırlaşması veya artması söz konusudur. Karşılaşılan dille ilgili diğer bir sorun ise makine çevirilerinde çoğul eklerinin kullanımıyla ilgilidir. Kaynak metindeki “... de nouvelles thérapies et diagnostics...” ifadesi her iki makine çevirisinde de “...yeni tedaviler ve teşhisler...” şeklinde her defasında çoğul eki olan “-ler /-lar” ekinin eklenerek aktarıldığı görülmektedir. Oysa Türkçede birden fazla ismin olduğu durumlarda çoğul ekini son isme koymak yeterlidir ve dolayısıyla “...yeni tedavi ve teşhisler” uygun kullanımdır. Görüldüğü gibi, segmentlerin çoğunluğu genel olarak dilsel düzeyde düzeltme gerektirmektedir. Bazı segmentlerde düzeltme yalnızca dilsel düzeyde iken bazı durumlarda anlama yönelik düzeltme gerekmektedir. Makine çevirisi motorları tarafından sözcüklerin düz anlamları veya ilk anlamları verilebilmektedir veya ağırlaştırmak anlamına gelen fakat katkıda bulunmak olarak karşılanan “alourdir” örneğindeki gibi sözcüğün anlamının olumsuz iken olumlu bir ifadeye dönüştürüldüğü görülebilmektedir. Dolayısıyla, sözcüklere bağlama uygun anlamlar yüklenmesi doğru anlam aktarımına imkân tanıyacaktır.

Örnek 4

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“Risque cardiovasculaire : les effets du type de viande consommé au long cours Selon <u>cette étude</u> menée sur près de 2.000 sujets grecs sains à l’inclusion et suivis sur 20 ans, la consommation de viande influe sur le risque de maladie cardiovasculaire (MCV). ... Les auteurs soulignent « la nécessité de distinguer produits carnés transformés et non transformés dans les recommandations futures »...” (Lara, 2023)</p>	<p>“Kardiyovasküler risk: Tüketilen et türünün uzun vadedeki etkileri Yaklaşık 2.000 sağlıklı Yunan denek üzerinde yürütülen ve 20 yıldan fazla takip edilen bu çalışmaya göre, et tüketimi kardiyovasküler hastalık (KVH) riskini etkiliyor. ... Yazarlar “gelecekteki önerilerde işlenmiş ve işlenmemiş et ürünleri arasında ayırım yapılması gerektiğini” vurguluyor...” (Google çeviri, 26.08.2023)</p>	<p>“Kardiyovasküler risk: uzun vadede tüketilen et türünün etkileri Çalışmaya dahil edildiğinde sağlıklı olan ve 20 yıl boyunca takip edilen yaklaşık 2,000 Yunan denek üzerinde yapılan bu çalışmaya göre, et tüketiminin kardiyovasküler hastalık (KVH) riski üzerinde etkisi vardır. ... Yazarlar "gelecekteki tavsiyelerde işlenmiş ve işlenmemiş et ürünleri arasında ayırım yapılması gerektiğini" vurgulamaktadır...” (DeepL çeviri, 26.08.2023)</p>

Örnek 4’te, önceki diğer örneklerde olduğu gibi kaynak metnin biçimsel özelliklerinin makine çevirilerinde düzeltilmesi gerekmektedir. Kaynak metinde geçen “maladie cardiovasculaire » ifadesinin ve kısaltmasının (MCV) her iki makine çevirisinde de Türkçede uygun karşılık olan “kardiyovasküler hastalık (KVH)” ile aktarıldığı görülmektedir. Önceki örneklerde de görüldüğü üzere her iki çeviri motorunun da yabancı kökenli tıp terimlerini tercih ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte, erek kitlesi geniş bir çeviri söz konusu olduğunda veya Türkçe karşılıkları tercih eden bir yaklaşım ön planda tutulduğunda, kaynak metindeki “cardiovasculaire” için kalp damar, “maladie cardiovasculaire » için ise kalp damar hastalığı tercih edilebilir. İçerik açısından da makine çevirilerinin kaynak metinle karşılaştırmalı olarak

kontrol edilip belirsizliklerin ve kaynak metindekine paralel olmayan aktarımların düzeltilmesi gerekmektedir. Örnek 4'teki “Selon cette étude menée sur près de 2.000 sujets grecs sains à l'inclusion et suivis sur 20 ans, ... » ifadesinin çeviri 1'de “Yaklaşık 2.000 sağlıklı Yunan denek üzerinde yürütülen ve 20 yıldan fazla takip edilen bu çalışmaya göre,” karşılığıyla aktarıldığı görülmektedir. Kaynak metinde söz konusu olan 2000 Yunan deneğin 20 yıldan fazla bir süredir takip edilmesidir. Bununla birlikte çeviri 1'de çalışmanın 20 yıldan fazla süredir takip edildiği anlaşılmaktadır. Kaynak metindeki “...dans les recommandations futures » ifadesinin de sözcüğü sözcüğüne çevrilerek çeviri 1'de « gelecekteki önerilerde», çeviri 2'de ise “gelecekteki tavsiyelerde” karşılıklarıyla aktarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, makine çevirisi 1'de önerilen “Yazarlar “gelecekteki önerilerde işlenmiş ve işlenmemiş et ürünleri arasında ayırım yapılması gerektiğini” vurguluyor” çevirisi, “Yazarlar “işlenmiş ve işlenmemiş et ürünlerinin birbirinden ayrılması gerektiğinin” altını çiziyor” şeklinde düzeltilebilir. Örnek 4'ten anlaşıldığı üzere, her iki makine çevirisinde de bazı segmentlerin yalnızca bir kısmının düzeltilmesi gerekmiştir.

Örnek 5

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“La psychocardiologie : une nouvelle spécialité</p> <p>Résumé</p> <p>Le corps et l'esprit sont intimement liés.</p> <p>Les relations entre cœur et cerveau sont très fortes.</p> <p>La naissance de la psychocardiologie apparaît comme une évidence.</p> <p>...</p> <p>Le risque psychosocial augmente les facteurs de risque classiques et entraîne</p>	<p>“Psikokardiyoloji: yeni bir uzmanlık</p> <p>Özet</p> <p>Beden ve zihin yakından bağlantılıdır.</p> <p>Kalp ve beyin arasındaki ilişki çok güçlüdür.</p> <p>Psikokardiyolojinin doğuşu açık görünüyor.</p> <p>...</p> <p>Psikososyal risk, klasik risk faktörlerini artırır ve aynı zamanda endotel disfonksiyonuna,</p>	<p>“Psikokardiyoloji: yeni bir uzmanlık alanı</p> <p>Özet</p> <p>Beden ve zihin birbiriyle yakından bağlantılıdır.</p> <p>Kalp ve beyin arasındaki ilişki çok güçlüdür.</p> <p>Psikokardiyolojinin doğuşu açık görünüyor.</p> <p>...</p> <p>Psikososyal risk, geleneksel risk faktörlerini artırır ve ayrıca endotel disfonksiyonuna,</p>

<p>par ailleurs une dysfonction endothéliale, une réponse inflammatoire et une activation de la coagulation. Les anxiolytiques et les antidépresseurs ne sont pas très efficaces dans la prise en charge du stress psychosocial, en revanche l'activité physique et les psychothérapies sont plus indiquées en particulier les thérapies cognitivo-comportementales, les thérapies de la pleine conscience et la thérapie EMDR..." (Houpe, 2017)</p>	<p>inflatuar yanıt ve pıhtılaşma aktivasyonuna yol açar.</p> <p>Anksiyolitikler ve antidepressanlar psikososyal stresin yönetiminde çok etkili değildir, ancak fiziksel aktivite ve psikoterapiler, özellikle bilişsel-davranışçı terapiler, farkındalık terapileri ve EMDR terapisi daha çok endikedir..." (Google çeviri, 26.08.2023)</p>	<p>enflatuar yanıt ve pıhtılaşmanın aktivasyonuna yol açar.</p> <p>Anksiyolitikler ve antidepressanlar psikososyal stresin tedavisinde çok etkili değildir, ancak fiziksel aktivite ve psikoterapiler, özellikle bilişsel-davranışçı terapiler, farkındalık terapileri ve EMDR terapisi daha endikedir..." (DeepL, 26.08.2023)</p>
--	---	--

Örnek 5'teki makine çevirilerinde dilsel açıdan düzeltilmesi gereken segmentler bulunmaktadır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı bu yapıların düzeltilmesi kabul edilirlilik açısından önem arz etmektedir. Metnin başlığındaki iki noktayı birebir erek metinlerde verme çabası sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımıyla örtüşmektedir. Oysa esas olan kaynak metnin başlığının erek dilde kaynak dildeki anlamı en iyi şekilde yansıtabilecek şekilde aktarılmasıdır. Bu doğrultuda, noktalama işaretleri bazı durumlarda erek metinde yer almayabilir bazen de noktalama işaretlerinin yeri erek dil kullanımına uygun olarak değişebilir. Kaynak metindeki başlığın **“La psychocardiologie : une nouvelle spécialité”** makine çevirisi 1'de “Psikokardiyoloji: yeni bir uzmanlık” şeklinde, makine çevirisi 2'de “Psikokardiyoloji: yeni bir uzmanlık alanı” (DeepL) olarak çevrildiği görülmektedir. Her iki makine çevirisinde de iki noktanın kullanıldığı görülmektedir. Bunun yerine, “Yeni bir uzmanlık alanı olarak psikokardiyoloji” çevirisi önerilebilir. Sözcüğü sözcüğüne çevirilerin erek dil yapısına zarar verdiğini söylemek de mümkündür zira sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımıyla sunulan öneriler olduğu gibi kabul edildiğinde yanlış kalıp ve kullanımlar dile yerleşebilmektedir. Örnek 5'teki bazı segmentlerin dilsel açıdan düzeltme gerektirdiği görülmektedir. Bu

bağlamda, makine çevirisi 1’de önerilen “Beden ve zihin yakından bağlantılıdır” ifadesi “Beden ve zihin birbirine sıkı sıkıya bağlıdır” veya “Beden ve zihin arasında sıkı bir bağ vardır” şeklinde düzeltilerek dil kullanımı açısından daha uygun hale getirilebilir. Makine çevirisi 1 ve 2’de önerilen “Psikokardiyolojinin doğuşu açık görünüyor” ifadesi ise “Bu durumda, psikokardiyolojinin doğuşu kaçınılmazdır” şeklinde düzeltiler. Makine çevirileri bir metnin içeriğini anlamak açısından yeterli olabilir fakat düzeltme sırasında hem dil hem de içerik açısından gerekli kontrol ve düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Örnek 5’teki makine çevirilerinde yabancı kökenli belirtilerin tercih edildiği görülmektedir. Erek kitlesi yalnızca tıp çalışanlarını kapsamayan çevirilerde, düzeltme sırasında eğer mevcutsa yabancı kökenli belirtiler yerine Türkçe belirtiler kullanılabilir. Bu durumda, kardiyovasküler için kalp damar, disfonksiyon için işlev bozukluğu, inflamatuvar yerine yangılı veya iltihaplı sözcükleri tercih edilebilir. Psikokardiyoloji için kalp hastalıklarının psikiyatrik yönüyle ilgilenen uzmanlık dalı denebilir. Kaynak metindeki EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) kısaltmasının her iki çeviride de uygun karşılıkla (EMDR ile) aktarıldığı görülmektedir. Türkçe açılımı, “Göz Hareketleri ile Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme Tekniği” olan terimin, Türkçede EMDR kısaltmasıyla kullanıldığı görülmektedir. Örnek 5’teki makine çevirisi segmentlerinin bir kısmının özellikle dilsel açıdan düzeltilmesi, erek dil normlarına uygun dil kullanımı açısından önem arz etmektedir.

Örnek 6

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“Eczéma : comment s'en débarrasser ?</p> <p>...</p> <p>Vivre avec un eczéma peut être contraignant au quotidien. Plusieurs solutions pour le soulager existent : on fait le point.</p> <p>...</p> <p>En effet, l'eczéma est une maladie chronique qui évolue par crises inflammatoires ...</p> <p>Certains CHU proposent des atelier d'éducation thérapeutique pour former les personnes sujettes à l'eczéma afin qu'elles comprennent comment minimiser lesdites crises, car l'Assurance Maladie le confirme :... ” (Escoffier, 2023)</p>	<p>“Egzama: ondan nasıl kurtulurum?</p> <p>...</p> <p>Egzamayla yaşamak günlük olarak stresli olabilir.</p> <p>Bunu hafifletmek için çeşitli çözümler mevcut: durumu değerlendiriyoruz.</p> <p>...</p> <p>Aslında egzama, iltihabi krizlerle gelişen kronik bir hastalıktır ...</p> <p>Bazı üniversite hastaneleri, egzamaya eğilimli kişilerin söz konusu krizleri nasıl en aza indireceklerini anlamaları için terapötik eğitim atölyeleri sunmaktadır, çünkü Sağlık Sigortası bunu onaylamaktadır:..” (Google çeviri, 26.08.2023)</p>	<p>“Egzama: Egzamadan nasıl kurtulursunuz?</p> <p>...</p> <p>Egzama ile yaşamak günlük bir yük olabilir.</p> <p>Ancak bunu hafifletmenin birkaç yolu var: bir göz atıyoruz.</p> <p>...</p> <p>Egzama, iltihaplı ataklar halinde gelişen kronik bir durumdur...</p> <p>Fransız Ulusal Sağlık Sigortası'nın da doğruladığı gibi, bazı üniversite hastaneleri egzama hastalarının atak sayısını nasıl en aza indirebileceklerini anlamalarına yardımcı olmak için terapötik eğitim atölyeleri sunmaktadır:..” (DeepL çeviri, 26.08.2023)</p>

Örnek 6'daki başlıkta yer alan iki nokta ve “ondan” anlamına gelen “en” ifadesinin makine çevirilerinde birebir yansıtılmaya çalışılması sözcüğü sözcüğüne aktarıma işaret etmektedir: kaynak metindeki “Eczéma : comment s'en débarrasser ?” başlığının makine çevirisi 1'de “Egzama: ondan nasıl kurtulurum?”, makine çevirisi 2'de ise “Egzama: Egzamadan nasıl kurtulursunuz?” şeklinde çevrildiği görülmektedir. Dil kullanımı açısından uygun olmayan bu

yapılar yerine, “Egzamadan nasıl kurtuluruz?” veya “Egzamayla nasıl baş edebiliriz?” çevirileri önerilebilir. Dilsel uygunluk açısından çeviri 1’deki “Egzamayla yaşamak günlük olarak stresli olabilir” ile çeviri 2’deki “Egzama ile yaşamak günlük bir yük olabilir” önerileri düzeltilerek “Egzamayla yaşamak gündelik yaşamı zorlaştırabilir” veya “Egzamayla yaşamak gündelik yaşamı kısıtlayabilir” önerilerinde bulunulabilir. Ayrıca, “Plusieurs solutions pour le soulager existent » için “Bunu hafifletmek için çeşitli çözümler mevcut” önerisi, önceki cümlelerle aradaki bağlantıyı gösterecek şekilde “Bununla birlikte, egzamayı geçirmek için birçok seçenek mevcuttur” şeklinde düzeltiler. Kaynak metindeki “une maladie chronique” ifadesinin çeviri 2’de “kronik bir durumdur” şeklinde çevrildiği görülmektedir. Oysa bu ifadenin karşılığı “kronik bir hastalıktır” şeklinde olmalıdır. Bununla birlikte, her iki makine çevirisinde de açılımı “*centre hospitalier universitaire*” olan *CHU*’nün “*üniversite hastanesi*” karşılığıyla aktarıldığı görülmektedir. Kaynak metindeki terimlerin ise makine çevirilerinde genel olarak yabancı kökenli kullanımlarıyla aktarıldığı görülmektedir: “*egzama, dermatolog, terapötik*”. Erek kitlesi geniş bir çeviri söz konusu olduğunda, çevirmen düzeltme sırasında herkesçe anlaşılabilirliği artırmak için egzama yerine mayasıl, dermatolog yerine cildiyeci veya cilt uzmanı, terapötik yerine ise tedavi edici, terapi amaçlı karşılıklarını tercih edebilir. Görüldüğü gibi, örnek 6’daki segmentlerin bir kısmı özellikle dilsel açıdan düzeltilmiştir çünkü sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı makine çevirisi önerilerinin dil kullanımı açısından uygun hale getirilmesi gerekmiştir.

Örnek 7

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“C'est quoi la cellulite de l'œil ? Signes et traitement ...</p> <p>Or, il faut savoir repérer les signes de gravité de cette infection de la paupière et de l'orbite car ils peuvent mener à l'hospitalisation.</p> <p>La cellulite de l'œil (aussi appelée "cellulite orbitaire") désigne une inflammation d'origine infectieuse des tissus de l'orbite.</p> <p>Cette infection peut être consécutive à la propagation d'infections faciales adjacentes comme les sinusites ou les ethmoïdites chez l'enfant, à une infection cutanée ou un chalazion... ”</p> <p>(Thiébaux, 2023)</p>	<p>“Göz selülitı nedir? Belirtiler ve tedavi ...</p> <p>Ancak göz kapağı ve göz çukurunda oluşan bu enfeksiyonun ciddiyet belirtilerini nasıl tespit edeceğinizi bilmek gerekir çünkü bunlar hastaneye kaldırılmaya yol açabilir.</p> <p>Gözün selülitı ("orbital selülit" olarak da bilinir), yörünge dokularının enfeksiyöz kökenli iltihaplanmasını ifade eder.</p> <p>Bu enfeksiyon çocuklarda sinüzit veya etmoidit gibi komşu yüz enfeksiyonlarının yayılmasından, cilt enfeksiyonundan veya şalazyondan kaynaklanabilir...” (Google Çeviri, 27.08.2023)</p>	<p>“Göz selülitı nedir? Belirtileri ve tedavisi ...</p> <p>Ancak göz kapağı ve göz çukurundaki bu enfeksiyonun ciddi belirtilerini nasıl tespit edeceğinizi bilmeniz gerekir, çünkü bunlar hastaneye yatmanıza neden olabilir.</p> <p>Göz selülitı ("orbital selülit" olarak da bilinir) orbita dokularının enfeksiyöz bir iltihabıdır.</p> <p>Bu enfeksiyon, çocuklarda sinüzit veya etmoidit gibi komşu yüz enfeksiyonlarının yayılmasından veya bir cilt enfeksiyonu veya şalazyondan kaynaklanabilir...” (DeepL, 27.08.2023)</p>

Örnek 7'deki makine çevirilerinde, daha önce incelenen örneklerde olduğu gibi kaynak metnin bazı biçimsel özelliklerinin yansıtılmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda, makine çevirilerinde, başlığın kaynak metindeki gibi koyu harfle yazılarak düzeltilmesi gerekmektedir. Kaynak metinde vurgu amaçlı koyu harfle veya altı çizili yazılan terim veya ifadelerin de makine çevirilerinde biçimsel açıdan düzeltilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla,

düzeltilme sırasında, makine çevirileri kaynak metinle karşılaştırmalı olarak kontrol edilip gerekli biçimsel düzeltmeler yapılmalıdır. Ayrıca, makine çevirilerindeki bazı segmentlerin terim kullanımını açısından bir önceki segmentle tutarlılık göstermediği görülmektedir: ikinci segmentte “göz çukuru” belirtimiyle karşılanan “orbite” terimi, üçüncü segmentte “yörünge” belirtimiyle karşılanmıştır. Ayrıca, üçüncü segmentin makine çevirileri düzeltilerek şu öneri sunulabilir: **“Orbital selülit” olarak da adlandırılan göz selüliti, göz çukuru dokuları enfeksiyonunu ifade eder.” Bununla birlikte, her iki makine çevirisinde de bulaşıcı anlamına gelen “infectieuse” sıfatının “enfeksiyöz” olarak karşılandığı görülmektedir.** Bu önerileri kabul etmek yabancı kökenli ifadelerin dile yerleşmesine neden olmaktadır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri nedeniyle, makine çevirilerinin ikisinde de sözcüklerin tümünün aktarılmaya çalışılması karşısında, şu çeviri önerilerinin ortaya çıktığı görülmektedir: “...yörünge dokularının enfeksiyöz kökenli iltihaplanmasını ifade eder” (çeviri 1) ve “...orbita dokularının enfeksiyöz bir iltihabıdır” (çeviri 2). Bununla birlikte, bulaşıcı iltihaplanma anlamına gelen “inflammation d'origine infectieuse” için sözcüğü sözcüğüne çevirmek yerine doğrudan enfeksiyon demek daha uygundur. Bazı segmentlerde özellikle terim karşılıkları ve dil kullanımı açısından düzeltmeler yapılarak daha uygun öneriler sunulabilir: Örneğin, genel kitle tarafından anlaşılabilmesi için etmoidit terimi (burun kemiği boşluğu iltihabı) şeklinde parantez içinde açıklanarak aktarılabilir. Aynı şekilde, şalazyon (göz kapağı kisti) da bu şekilde açıklanabilir. Ayrıca, noktalama işaretlerini de çevirmek gerektiği unutulmamalıdır. Örneğin, erek metinde kaynak metindeki gibi virgül gerekemeyebilir veya virgül yerine “ve” kullanılabilir. Önemli olan erek metnin Türkçe noktalama işaretleri açısından uygun hale getirilmesidir. Bu nedenle, makine çevirilerinin, noktalama işaretleri, erek dile uygunluk ve terim karşılıkları açısından kontrol edilerek gerekli düzeltmelerin yapılması önemlidir.

Örnek 8

Kaynak metin	Makine çevirisi 1 (Google Translate)	Makine çevirisi 2 (DeepL Translator)
<p>“SYNDROME DE FATIGUE OCULAIRE NUMÉRIQUE : IMPACT DU CONFINEMENT DURANT LA PANDÉMIE COVID-19</p> <p>Résumé :</p> <p>...</p> <p>En effet, le e-learning et le télétravail sont devenus incontournables en période de confinement durant la pandémie de la covid-19 sans préparation préalable.</p> <p>Le but de notre travail est de rapporter l’impact du confinement sur la santé oculaire de notre population.</p> <p>Il s’agit d’une étude prospective portant sur 212 cas, durant la période du confinement de mars à juin 2020.</p> <p>La population cible comportait toute personne confinée ayant eu recours au télétravail et e-learning.</p>	<p>“DİJİTAL GÖZ YORGUNLUK SENDROMU: COVID-19 PANDEMİSİ SIRASINDA KONTROLÜN ETKİSİ</p> <p>Özet:</p> <p>...</p> <p>Gerçekten de, e-öğrenme ve uzaktan çalışma, covid-19 salgını sırasında önceden hazırlık yapılmaksızın karantina dönemlerinde zorunlu hale geldi.</p> <p>Çalışmamızın amacı karantinanın nüfusumuzun göz sağlığı üzerindeki etkisini raporlamaktır.</p> <p>Bu, Mart ayından Haziran 2020'ye kadar karantina dönemindeki 212 vakayı kapsayan prospektif bir çalışmadır.</p> <p>Hedef kitle, uzaktan çalışma ve e-öğrenme kullanmış olan tüm sınırlı kişileri içermektedir.</p> <p>...</p>	<p>“DİJİTAL GÖZ YORGUNLUĞU SENDROMU: COVID-19 PANDEMİSİ SIRASINDA HAPSEDİLMENİN ETKİSİ</p> <p>Özet:</p> <p>...</p> <p>Aslında, covid-19 pandemisi sırasında önceden hazırlık yapılmadan hapsedilme döneminde e-öğrenme ve tele-çalışma kaçınılmaz hale gelmiştir.</p> <p>Çalışmamızın amacı, hapsedilmenin toplumumuzun göz sağlığı üzerindeki etkisini rapor etmektir.</p> <p>Bu çalışma, Mart-Haziran 2020 tarihleri arasındaki kısıtlama döneminde 212 vakayı kapsayan prospektif bir çalışmadır.</p> <p>Hedef popülasyon, tele-çalışma ve e-öğrenme kullanan tüm kapalı kişileri içeriyordu.</p>

<p>...</p> <p>39,6% des cas ont consulté un ophtalmologiste, 34,4 % des cas ont arrêté leur activité jusqu'à amélioration de la symptomatologie.</p> <p>...</p> <p>Compte tenu de la prévalence élevée du syndrome de fatigue oculaire numérique, il est primordial que la maladie soit prise en compte par les ophtalmologistes..." (Alliti vd., 2022)</p>	<p>Vakaların %39,6'sı göz doktoruna başvurdu, vakaların %34,4'ü semptomlar düzeline kadar faaliyetlerini durdurdu.</p> <p>...</p> <p>Dijital göz yorgunluğu sendromunun yüksek prevalansı göz önüne alındığında, bu durumun oftalmologlar tarafından dikkate alınması son derece önemlidir..." (Google çeviri, 27.08.2023)</p>	<p>...</p> <p>Vakaların %39,6'sı bir göz doktoruna başvurmuş, %34,4'ü semptomlar düzeline kadar faaliyetlerini durdurmuş.</p> <p>...</p> <p>Dijital göz yorgunluğu sendromunun yüksek prevalansı göz önüne alındığında, oftalmologların bu hastalığı dikkate alması hayati önem taşımaktadır..." (DeepL, 27.08.2023)</p>
---	--	--

Örnek 8'deki makine çevirilerinde terim karşılıkları açısından tutarlılığın sağlanamadığı veya bağlama uygun terim karşılığının kullanılmadığı segmentlerle karşılaşılmıştır. Örneğin, karantina veya eve kapanma anlamında kullanılan "confinement" için makine çevirisi 1'de "kontrol" ve "karantina", makine çevirisi 2'de "hapsedilme" ve "kısıtlama" karşılıklarının kullanıldığı görülmektedir. "Confinement" için karantina karşılığı daha uygundur zira COVID 19'un yayılmasını engellemek amacıyla insanların eve kapanmaları söz konusudur. Ayrıca, dil kullanımı açısından da makine çevirilerinde bazı düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Örneğin, çeviri 1'deki "Dijital Göz Yorgunluk Sendromu" başlığını "Dijital Göz Yorgunluğu Sendromu" olarak düzeltmek gerekmektedir. Çeviri 1'deki "...gözde ve görsel rahatsızlıkları yansıtan bir dizi semptomdur" önerisi ile çeviri 2'deki "...oküler ve görsel rahatsızlığı yansıtan bir dizi semptomdur" önerisi "... göz ve görme rahatsızlıklarını işaret eden belirtileri kapsamaktadır" şeklinde düzeltilebilir. Çeviri 1'deki "Hedef kitle, uzaktan çalışma ve e-öğrenme kullanmış olan tüm sınırlı kişileri içermektedir" önerisi ile çeviri 2'deki "Hedef popülasyon, tele-çalışma ve e-öğrenme kullanan tüm kapalı kişileri içeriyordu" önerisi düzeltilerek "Çalışmanın hedef kitlesi, karantina döneminde e-öğrenme ile uzaktan çalışmaya başvurmuş bireyleri kapsamaktadır" önerisi sunulabilir. Metnin devamında gelen

segmentlerin de dil kullanımı ve terim karşılıkları açısından düzeltilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, çeviri 1'deki "Tüm vakalarımız kontrol altına alındı" segmenti ile çeviri 2'deki "Tüm vakalarımız kapalı ortamdaydı" segmentinde gerekli düzeltmeler yapılarak "Çalışmaya dahil olan tüm vakalar karantinadaydı" önerisi sunulabilir. Ayrıca, çeviri 1'deki "vakaların %34,4'ü semptomlar düzelene kadar faaliyetlerini durdurdu." önerisi ile çeviri 2'deki "%34,4'ü semptomlar düzelene kadar faaliyetlerini durdurmuş" önerisi yerine "vakaların %34,4'ü belirtiler yok olana kadar herhangi bir faaliyette bulunmamıştır" önerisi dilsel açıdan daha uygundur. Çeviri 1 ve 2'deki "Dijital göz yorgunluğu sendromunun yüksek prevalansı..." önerisi yerine "Dijital göz yorgunluğu sendromunun fazla yaygın olması" önerilebilir. Görüldüğü gibi segmentlerin çoğunluğunun gerek dil kullanımı gerekse terim karşılıkları açısından düzeltilmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, tıp metinlerinin Fransızcadan Türkçeye farklı makine çevirileri incelenerek, makine çevirisi sonrası düzeltme sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

İncelenen örnekler, tıp metinlerinin iki farklı makine çevirisinde (Google çeviri ve DeepL) de segmentlerin düzeltme gerektiğini göstermiştir. Bu durum, makine çevirileri segmentlerini doğruluk ve kabul edirlilik açısından değerlendirmek üzere Robert (2010) ve Peraldi'nin (2016) de vurguladığı üç durum değerlendirme ölçütünden ikincisiyle (çeviriler kısmen hatalıdır ve bu nedenle düzeltme gerektirmektedir) örtüşmüştür. İncelenen makine çevirilerinde özellikle sözcüğü sözcüğüne çeviri kaynaklı doğal dil yapısına uygun olmayan cümlelerin ortaya çıktığı görülmüştür. Doğal dil yapısına uygun olmayan yapıların olduğu gibi kabul edilmesi, yanlış yapıların yerleşmesiyle dilde bozulmalara neden olabilmektedir. Bu nedenle, bu cümlelerin dil kullanımına uygun şekilde düzeltilmeleri gerekmektedir. İnceleme neticesinde, her iki makine çevirisinin de yaygın olan ve hemen herkesçe bilinen kısaltmaları doğru karşıladığı görülmüştür. Bununla birlikte, DSÖ kadar yaygın olmayan ve açılımı "sciences et techniques des activités physiques et sportives (Beden Eğitimi ve Spor bilimleri)" olan "Staps"ı, örnek 2'de görüldüğü üzere, her iki çeviri motoru da olduğu gibi "Staps" şeklinde aktarmıştır. Bu da çeviri motorlarının hafızalarında kayıtlı olmayan kısaltmalar veya ifadeler için ilgili ifadeyi olduğu gibi aktarma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Bu yabancı sözcük veya ifadeler erek dilde anlaşılabilirliğe neden olabileceğinden gerekli düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Diğer bir husus ise makine çevirilerinde terimlerin genelde yabancı kökenli karşılıklarıyla kullanılmasıdır. Bununla birlikte, çevirinin

hedef kitlesi geniş olduğunda, herkese hitap edebilmesi açısından uygun Türkçe karşılık mevcutsa ilgili Türkçe karşılığın kullanılması tercih edilebilir. Bazı durumlarda da makine çevirilerinde uygun terim karşılığının önerilemediği görülmüştür. Örneğin (örnek 8'deki), karantina, eve kapanma anlamına gelen ve COVID 19 pandemisi sürecinde adını sıkça duyduğumuz “le confinement” terimi makine çevirisi 2’de “hapsedilme” olarak çevrilmiştir. Çeviri 1’de ise terimin tutarlı kullanılmadığı görülmüştür: bir segmentte “kontrol” diğer bir segmentte “karantina” olarak çevrilmiştir. Ayrıca, düzeltme sırasında, örnek 3 ve örnek 8’de görüldüğü üzere, çevirilerin dil kullanımı açısından uygun hale getirilmesinin yanı sıra eklerin (çoğul eki, çekim eki) doğru kullanımlarını sağlamak üzere düzeltme yapılması da gerekmiştir. Makine çevirisi sonrası düzeltme sırasında noktalama işaretlerine de dikkat etmek gerekmektedir. Noktalama işaretleri erek dil kurallarına uygun bir şekilde kullanılmalıdır. İncelenen örneklerde, özellikle başlıklarda kullanılan iki noktanın birebir aktarılmaya çalışıldığı görülmüştür. Oysa iki nokta kullanılmadan dil yapısına daha uygun öneriler mevcuttur.

Sonuç olarak, makine çevirilerinin kaynak metinle karşılaştırmalı olarak incelenip doğruluk ve kabul edilebilirlik açısından kontrol edilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. İnsan yaşamına doğrudan etki eden bir alan olan tıp alanı ve bu alandaki metinler söz konusu olduğunda gerekli düzeltmelerin titizlikle yapılması hatta bazı metinlerde özellikle bilimsel tıp metinlerinde (makale, kitap vb.) doğrudan insan çevirisine başvurmak veya makine çevirilerini insan çevirisi kalitesine ulaştıracak şekilde düzeltmeler yapmak elzemdir.

Kaynakça

Alliti, F., Aitelhaj, J., Moursli, Y., vd. (2022). Syndrome de fatigue oculaire numérique : impact du confinement durant la pandémie COVID-19, *Journal de la Société Marocaine d'Ophthalmologie*, 31 (1), 24-27, ISSN 2658-851X, DOI:<https://doi.org/10.48400/IMIST.PRSM/JSMO/29794>.

Biache, M.-J. (2002). Le corps et son anatomie. Représentations et croyances, *Techniques & Culture*, 39, URL:<http://journals.openedition.org/tc/161>, DOI:<https://doi.org/10.4000/tc.161>.

Cambrosio, A., Keating, P., Nelson, N. (2014). Régimes thérapeutiques et dispositifs de preuve en oncologie: l'organisation des essais cliniques, des groupes coopérateurs aux consortiums de recherche. *Sciences sociales et santé*, 32, 13-42, <https://doi.org/10.1684/sss.2014.0302>.

Escoffier, M. (2023). Eczéma : comment s'en débarrasser? Erişim tarihi: 26.08.2023, https://www.sciencesetavenir.fr/sante/bien-etre/eczema-comment-s-en-debarrasser_173167.

Houppé, J. (2017). La psychocardiologie: une nouvelle spécialité, *Hegel*, 1, 36-46. <https://doi.org/10.3917/heg.071.0036>.

<https://www.gazettelabo.fr/diagnostic/61tendances-oncologie.html?gclid>, Erişim tarihi: 26.08.2023

Lafrance M. (traduit par Deschamps G.) (2018). Études de la peau: Survol de la recherche angloaméricaine contemporaine, *La Peauologie 1*, URL: <http://lapeauologie.fr/etudes-de-la-peau-passe-present-futur/>.

Lara, A. (2023). Risque cardiovasculaire: les effets du type de viande consommé au long cours, <https://www.univadis.fr/viewarticle/risque-cardiovasculaire-les-effets-du-type-de-viande-2023a1000jda>

Peraldi, S. (2016). De la traduction automatique brute à la post-édition professionnelle évoluée: le cas de la traduction financière, *Revue française de linguistique appliquée*, XXI, 67-90.

Robert, A. M. (2010). La post-édition : l'avenir incontournable du traducteur ?, *Traduire*, 222, 137-144, DOI: 10.4000/traduire.460.

Robert, A. M. (2013). Vous avez dit post-éditrice ? Quelques éléments d'un parcours personnel, *The Journal of Specialised Translation*, 19, 29-40.

Saint Auguste, A. (2022). *Un cerveau humain, finalement, qu'est-ce que c'est?*, Erişim tarihi: 26.08.2023, https://www.sciencesetavenir.fr/sante/un-cerveau-humain-qu-est-ce-que-c-est_163579.

Şahinler, S. (2023). 'Yapay zekâyyla çeviri' tartışması, Erişim tarihi: 11. 09.2023, <https://www.milliyet.com.tr/kultur-sanat/yapay-zekayla-ceviri-tartismasi-6978149>.

Thiébaux, A. (2023). C'est quoi la cellulite de l'œil? Signes et traitement, Erişim tarihi: 27.08.2023, <https://sante.journaldesfemmes.fr/fiches-maladies/2932695-cellulite-oeil-orbitaire-preseptale-signes-traitement/>

Southeast Asia in The Secret Records of Tōjō Hideki (1943)

Emine SİCİM KAPLAN¹

Abstract

Tōjō Hideki (1884-1948), one of the Prime Ministers of Japan, became the symbol of Japan's military expansion during the Second World War and ruled his country from 1941 to 1944. After the fall of the Konoe Fumimaro cabinet, Tōjō took office on October 18, 1941. In addition to being the Prime Minister, he also served as the Minister of War in the new cabinet. During his administration, Japan continued to pursue an expansionist policy and the Japanese military took over the Southeast Asia region and West Pacific. However, after Japan was defeated in the World War, difficult times began for Tōjō, and it was time to pay the price for what he had done during the war. After his country officially surrendered on September 11, 1945, he tried to kill himself, but was rescued. After regaining his health, he was put on trial and charged with war crimes and was found guilty and executed by the International Military Tribunal for the Far East. On the other hand, apart from the negativity of occupation and war, another overlooked aspect of Tōjō is that, he was the first Japanese Prime Minister to visit the Southeast Asian region until that period. He made visits to the region several times in 1943 and held meetings with regional leaders during his travels. Although Southeast Asia was under Japanese occupation at that time, Tōjō was met with great interest from the people of the region during his trips. In this study, Tōjō's trips to the Southeast Asian region in May and July 1943 has been discussed. Also it has been focused on which countries he went to, for what purpose he made his trips and his meetings with the leaders of the countries during these visits. Content analysis was used as the methodology and Tōjō Naikakusōri Daijin Kimitsu Kiroku (The Secret Records of Prime Minister Tōjō Hideki) was used as the main source. These records cover the period from December 19, 1941 to September 21, 1944, and consist of Tōjō's opinions from his personal trips to the region. In 1942, the records are mainly concerned with Thailand, the only independent country in the south, which had signed important treaties with Japan. By 1943, with the influence of the independence of the Philippines and Burma, it was seen that these two countries were as prominent as Thailand in the records. At the same time, Indonesia, with its significant resources, is also mentioned in detail in the book, while Malaysia and French Indochina are not mentioned much.

Keywords: Tōjō Hideki; Indonesia; Philippines; Ba Maw; Thailand; José P. Laurel; Sukarno.

Tōjō Hideki'nin Gizli Kayıtlarında Güneydoğu Asya (1943)

Emine SİCİM KAPLAN

Öz

Japonya Başbakanlarından Tōjō Hideki (1884-1948), İkinci Dünya Savaşı zamanı Japonya'nın askeri genişlemesinin sembolü olmuş, 1941 yılından 1944 yılına kadar ülkesini yönetmiştir. Konoe Fumimaro kabinesi düştükten sonra 18 Ekim 1941'de göreve gelen Tōjō Başbakanlığın yanı sıra yeni kabinede Savaş Bakanlığı görevini de üstlenmiştir. Asker kökenli, militarist bir lider olan Tōjō döneminde Japonya yayılmacı bir politika izlemeye devam ederek, Güneydoğu Asya Bölgesini ve Batı Pasifiği ele geçirmiştir. Ancak Japonya'nın dünya savaşından yenik çıkmasıyla Tōjō için zor günler başlamış, savaş döneminde yaptıklarının bedelini ödeme zamanı gelmiştir. Ülkesinin 11 Eylül 1945'te resmi olarak teslim olmasının ardından kendini öldürmeye çalışmış, ancak kurtarılmıştır. Sağlığına kavuştuktan sonra mahkemeye çıkarak savaş suçlarıyla itham edilmiş ve Uzak Doğu Uluslararası Askerî Ceza Mahkemesi tarafından suçlu bulunarak idam edilmiştir. Diğer taraftan işgal ve savaş gibi olumsuzluklar dışında Tōjō'nun pek fazla önemsenmeyen bir diğer özelliği ise o döneme kadar Güneydoğu Asya'yı ziyaret eden ilk Japonya Başbakanı olmasıdır. Kendisi 1943 yılında birkaç kez bölgeye yönelik ziyaretler gerçekleştirmiş, bu seyahatlerinde bölge liderleriyle görüşmeler gerçekleştirmiştir. O dönemde Güneydoğu Asya Japon işgalinde olmasına rağmen seyahati süresince Tōjō bölge halkının yoğun ilgisi ile karşılanmıştır. Bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Japon Dili ve Edebiyatı ABD., emine.kaplan@nevsehir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9328-1192>.

çalışmada Tōjō'nun 1943 yılının Mayıs ve Temmuz aylarında gerçekleştirdiği Güneydoğu Asya Bölgesine yönelik gezileri ele alınmıştır. Bu ziyaretlerinde hangi ülkelere gittiği, gezilerini ne gibi amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdiği ve ülke liderleri ile görüşmeleri gibi konular üzerinde durulmuştur. Çalışmada yöntem olarak içerik analizi kullanılmış olup, temel kaynak olarak Tōjō Naikakusōri Daijin Kimitsu Kiroku'dan (Başbakan Tōjō Hideki'nin Gizli Kayıtları'ndan) faydalanılmıştır. Bu kayıtlar 19 Aralık 1941 ila 21 Eylül 1944 yılları arasında kapsamakta olup, Tōjō'nun bölgeye yönelik gerçekleştirdiği kişisel gezilerinden elde ettiği görüşlerinden oluşmaktadır. 1942 yılındaki kayıtların geneli, Japonya'yla önemli antlaşmalar imzalayan ve güneydeki tek bağımsız ülke olan Tayland ile ilgilidir. 1943 yılına geldiğinde ise Filipinler'in ve Burma'nın bağımsız olmalarının da etkisiyle bu iki ülkenin kayıtlarda Tayland kadar öne çıktığı görülmüştür. Aynı zamanda kitapta önemli kaynaklara sahip Endonezya'dan da detaylı bir şekilde bahsedilmiş, buna karşın Malezya ve Fransız Hindicini'ye ise çok fazla değinilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Tōjō Hideki; Endonezya; Filipinler; Ba Maw; Tayland; José P. Laurel; Sukarno.

Giriş

Japonya Meiji Dönemi'nden itibaren Batılılaşma adı altında hızlı gelişmeler yaşamıştır. Bu gelişmeler hammadde bakımından yoksun olan Japonya'nın yayılmacı bir politika izlemesine zemin oluşturmuştur. Bu doğrultuda öncelikle kuzeye yönelen Japonya, 1894-95 yılında Çin ile girdiği savaştan zaferle ayrılmıştır. Ancak her ne kadar savaştan galip olarak ayrılrsa da Üçlü Müdahale'den dolayı istediğini tam olarak elde edememiş, aynı zamanda Rusya'dan dolayı da kendini güvende hissedememiştir. Çünkü Rusya'nın Kore ve Mançurya üzerindeki emelleri Japonya için bir tehdit oluşturur hale gelmiştir. Rusya'nın Japonya'nın çıkarını zora sokan yönde ilerlemesi iki ülke arasında gerilime neden olmuştur. Japonya diplomatik girişimlerle durdurmaya çalışsa da başarılı olamamış ve 8 Şubat 1904'te Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Yaklaşık bir yıl süren savaş Japonya'nın zaferiyle sonuçlanmıştır. Batılı bir devlet olan Rusya karşısında elde ettiği galibiyet Japonya için dönüm noktası olmuş, Rus donanmasının tehlike olarak ortadan kaldırılmasıyla Japon donanması Batı Pasifik'te bir numaralı güç haline gelmiştir. Bu savaşa kadar genel anlamda kuzeyine yönelen Japonya'nın ordusu ve donanması arasında kuzeye mi yoksa güneye mi ilerlemeliyiz tartışmaları başlamıştır. Tartışmalardan haklı çıkan taraf donanma olmuş, Japonya yüzünü güneye dönmüştür.

Diğer taraftan Meiji Dönemi'nde Japonya askeri anlamda kuzeyine yönelse de güneye yönelik ilgisini de hiçbir zaman kaybetmemiştir. Japon toplumunda erken dönemlerden itibaren entellektüellerin de yazdıklarının etkisiyle Güneydoğu Asya kültürü ve insanları hakkında bir algı oluşmaya başlamıştır. Ancak Japonların bu bölgeyi potansiyel anlamda ekonomik değer olarak görmeye başlamaları 20. yüzyılın başlarından itibaren. Bu noktada iki önemli olay Japonya'nın Güneydoğu Asya'ya ilerlemesinde etkili olmuştur. Bunlardan ilki I. Dünya Savaşı ve diğeri de II. Dünya Savaşı'dır. Öncelikle Japonya'nın Güneydoğu Asya'ya olan ilgisi I.Dünya Savaşı'nda Almanya'nın elinde bulunan Mariana, Marshall ve Caroline adalarını ele geçirmesi ile başlamıştır. Japonya, 1914 yılında bu adaları işgal etmiş, 1922 yılında da Nanyōchō'yu yani

Güney Pasifik Mandası'nı kurmuştur. Bu adalar, Japonya ile Doğu Hindistan, Filipinler, Yeni Gine, Polinezya Adası ile zincir olarak önemli bir noktada bulunduğundan stratejik öneme sahipti (Gotō, 1994: 124-125). Dolayısıyla Güney Pasifik Mandası kurulduktan sonra Japonya tam anlamıyla yüzünü Güneydoğu Asya'ya dönmüştür. Bölgeye yönelik ilerleme başlangıçta askeri anlamdan ziyade ekonomik açıdan olmuştur. Savaşın patlak vermesiyle dünya genelindeki nakliye azlığı Güneydoğu Asya'yı da etkilemiş ve Japon sevkiyatına kapı açılmıştır. Güneydoğu Asya'ya sevkiyatın genişlemesi özel Japon girişimcilerin şansını artırmış ve kısa süre içerisinde bölgeye küçük fakat önemli Japon göçü gerçekleşmiştir. Dolayısıyla tüm bu gelişmeler bölgeye yönelik Japon hükümetinin, Japon ticari birliklerinin ve bankaların ilgisinin artmasına katkı sağlamıştır (Peattie, 1996: 193).

Japonya'nın Güneydoğu Asya'yı işgali ise 1941 yılından itibaren başlamıştır. 8 Aralık 1941'de Malay Yarımadası'yla başlayan işgal, 1942 yılının Şubat ayından itibaren Hong Kong, Manila ve Singapur ile devam etmiştir (Yamamoto, 2011: 3). Tōjō Hideki² (1884-1948) de, savaşın başladığı yıl Konoe Fumimaro (1891-1945)'dan sonra Başbakanlık görevine gelmiş, yeni kabinede 1944 yılına kadar da hem Başbakanlık hem de Savaş Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir. 18 Temmuz 1944 tarihinde de her iki görevinden istifa etmiştir. Üç yıl gibi kısa süreli Başbakanlık kariyerinde ülkesi adına önemli işler başarmıştır. Japonya onun döneminde Güneydoğu Asya Bölgesi'ni işgal etmeye başlamış ve bölgeyi yönetimi altına alarak 1 Kasım 1942 tarihinde Büyük Doğu Asya Bakanlığı'nı³ kurmuştur. Diğer taraftan asker kökenli ve militarist olmasının da etkisiyle Tōjō'ya göre Japonya Güneydoğu Asya'yı işgal etmemiş, aksine şeytani güç olarak nitelendirdiği Batılı güçlerin boyunduruğundan kurtarmıştır. Bununla ilgili Japon askeri güçlerinin Güneydoğu Asya'da elde ettiği zaferlerin de etkisiyle 1942 yılının ilk gününde radyodan çocuklara seslenişi en güzel örnektir:

“Çocuklar! Sizler, dünyada eşi benzeri bulunmayan büyük Japon İmparatorluğu'nda doğmuş olmanın verdiği onur için derin bir minnettarlık duymalısınız. Şu anda savaşmakta olduğumuz savaşa Büyük Doğu Asya Savaşı denir. Uzun zamandır baskı altında bulunan Büyük Doğu Asya halkının bizlerle işbirliği yapmasıyla Amerika ve İngiltere gibi kötü güçleri defederek, mutlu ve barışçıl ulusların şanlı dünyasını inşa

² 東条英機.

³ Daitōashō (大東亜省): Bakanlık II. Dünya Savaşı başladıktan sonra Japonya'nın işgal ettiği yerlerdeki sorunları çözmekle görevlendirilmiştir. Çünkü Güneydoğu Asya'nın yönetimi konusunda ordu ve donanma arasında anlaşmazlıklar yaşanmış, bu sıkıntı da ordu ve hükümet arasında kopukluklar meydana gelmesine neden olmuştur. Tōjō, Büyük Doğu Asya Bakanlığı ile bu sorunlara çözüm getirmek istemiş, işgal edilen yerlerin kontrolünü Dışişleri Bakanlığı'ndan alarak bu bakanlığa vermiştir (Lebra, 1975: 82).

etmek için haklı bir savaştır. Umarım bu büyük amacı gerçekleştirmek için şanlı sorumluluğu yürekten üstlenirsiniz (Gotō, 2003: 39).”

Tōjō'nun da belirttiği gibi Japonya savaşa Batılı sömürge sistemini yıkmak ve Asya'nın bağımsızlığı⁴ için başladığını savunuyordu. Bundan dolayı Güneydoğu Asya'daki milliyetçi grupların desteğini almak istiyordu. Bu doğrultuda Japonya “*Asya Asyalılarındır, Asya'nın Bağımsızlığı*” gibi sloganları savaş amacı olarak göstererek bahsi geçen grupları kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Milliyetçi gruplar içerisinde Japonya'nın söylemlerine inanıp, ümit besleyen ve yardım edenler olmuştur. Ancak savaş başladıktan sonra sarf edilen sözlerin aksine Japonya da Batılılar gibi işgalci siyasetini gerçekleştirdince inananların düşünceleri değişmiş, yardımların yerini düşmanlık almıştır (Gotō, 2011: 25). Kendince farklı anlamlar ve amaçlar yüklediği savaş başladığı gibi ilerlememiş ve durum gittikçe kötüleşmiştir. Japonya, savaşta verdiği kayıpların yanı sıra, Nagasaki ve Hiroşima şehirlerine atılan atom bombası ile büyük bir felaket yaşamış, çok sayıda sivil vatandaşını kaybetmiştir. Sonuç olarak Asya'nın bağımsızlığı sloganı ile girdiği II. Dünya Savaşı Japonya için büyük bir yıkımla sonuçlanmış, savaşın sonunda yaklaşık yedi yıl sürecek olan Amerikan işgali altına girmiştir. Ayrıca tarihinde bir ilki yaşayarak yabancı bir güç tarafından işgal edildiği tek dönem olmuştur.

Başlangıçta da değindiğimiz üzere Tōjō'nun Başbakanlığı Japonya'nın Güneydoğu Asya'yı tam anlamıyla işgal ettiği, savaşın en ateşli dönemine denk gelmektedir. Bu dönem birçok araştırmacı tarafından ele alınmış, Japon işgali ve II. Dünya Savaşı ile ilgili çok fazla çalışma yapılmıştır. Buna karşın Tōjō'nun bölge üzerindeki görüşleri ile ilgili araştırmalar pek fazla değildir. Bundan dolayı çalışmamızda Tōjō'nun Güneydoğu Asya ile ilgili düşünceleri, bölgeye yönelik ziyaretleri ve Güneydoğu Asya liderlerinin de onun hakkındaki görüşleri üzerinde durulmuştur. Araştırmamızda temel kaynak olarak Tōjō Naikakusōri Daijin Kimitsu Kiroku⁵ yani Tōjō Hideki'nin gizli kayıtları kullanılmıştır. Bu kayıtlar 19 Aralık 1941'den 21 Eylül 1944 tarihine kadar olan dönemi kapsamakta olup, Tōjō'nun bölgeye yönelik gerçekleştirdiği kişisel gezilerinden elde ettiği görüşlerinden ve notlarından oluşmaktadır. 1942 yılındaki kayıtlar genel anlamda, Japonya'yla önemli antlaşmalar imzalayan ve güneydeki tek bağımsız ülke olan Tayland ile ilgilidir. 1943 yılına gelindiğinde ise Filipinler'in ve Burma'nın bağımsız olmalarının da etkisiyle bu iki ülkenin kayıtlarda Tayland kadar öne çıktığı görülmüştür. Aynı zamanda

⁴Kawanishi bağımsızlık ile ilgili olarak “*Asya'nın bağımsızlığı sloganı, Güneydoğu Asyalı halkların sömürgeci devletlerden kurtulup, bağımsızlıklarını ilan etmeleri anlamına gelmez. Japonya'nın yeni ekonomik ilişkisinin kurulmasına işaret eder (Kawanishi, 2016: 122-123).*” şeklinde açıklar.

⁵ 東条内閣総理大臣機密記録.

kitapta önemli kaynaklara sahip Endonezya'dan da detaylı bir şekilde bahsedilmiş, buna karşın Malezya ve Fransız Hindini'ye ise pek fazla yer verilmemiştir.

1. Tōjō Hideki'nin Güneydoğu Asya Ziyareti (Mayıs-Temmuz 1943)

Japonya 20 Nisan 1942'de Endonezya'yı işgal edince Tōjō, Büyük Doğu Asya'yı oluşturmak için bölgeyi araştırmak üzere iki haftalığına ziyaret etmek istemiştir. Ziyareti büyük bir gizlilik içerisinde planlanmıştır. Buna göre gezisini genel seçimlerin hemen ardından Mayıs ortasında gerçekleştirecekti. Ancak 3 Mayıs'ta gezi planı sebep göstermeksizin iptal olmuştur. Tōjō bu süre zarfında Nanking ve Manchukuo olmak üzere iki kez kuzeyi ziyaret etmiş, güneye ise tüm bu yaşananlardan bir yıl sonra gidebilmiştir. O zaman da Filipinler'in bağımsızlığını konuşmak üzere 6 Mayıs 1943'te Manila'ya gitmiş, bu ülkenin haricinde başka hiçbir yere uğramadan Japonya'ya geri dönmüştür. Filipinler ziyaretinden iki ay sonra Temmuz ayında ikinci kez Güneydoğu Asya Bölgesi'ni ziyaret etmiş, bulunduğu süre zarfında bölge lideriyle yakın temaslarda bulunmuştur. İlk olarak 3 Temmuz'da Bangkok'a uğrayan Tōjō, 5 Temmuz'da Singapur'a, 7 Temmuz'da Cava'ya ve son olarak 10 Temmuz'da Manila'ya gitmiştir (Gotō, 2003: 55). Tōjō bu gezileriyle 1885 yılında kabine sisteminin kurulmasından bu yana Güneydoğu Asya'yı ziyaret eden ilk Japonya Başbakanı unvanını almıştır. Ayrıca aynı zamanda kendisi herhangi bir ülkeden Tayland ve Endonezya'yı ziyaret eden ilk başbakan olmuştur. Bundan dolayı mıdır bilinmez Tōjō, özellikle Tayland ve Endonezya ziyaretlerine daha fazla önem vermiştir (Gotō, 2003: 40).

2. Tayland ve Burma

Tōjō'nun ziyareti esnasında Tayland eski adı ile Siam, milliyetçi ve asker kökenli olan Plaek Phibunsongkhram (1897-1964) yani Phibun tarafından yönetilmekteydi. Phibun 1938 yılında ülkenin başbakanı olmuş, 1957 yılına kadar ülkeyi yönetmiştir. Kendisi ülkesi adına büyük fedakârlıklarda bulunarak, on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başları olmak üzere Fransa ve İngiltere'nin Tayland'da ele geçirdiği toprakları tekrardan geri almak için uğraşmıştır. Bu esnada uluslararası durumu inceleyen Phibun, ülkesi adına hangi ülke ile ittifak kurmanın yararlı olacağını araştırmış, 21 Temmuz 1939 tarihinde düzenlediği kabine toplantısında da Japonya'ya yaklaşma niyetinden bahsetmiştir. Phibun bu niyetini Büyük Asya Savaşı başladıktan kısa bir süre sonra gerçekleştirmiş, 21 Aralık 1941'de Tayland Japonya ile askeri ittifak kurmuştur (Gotō, 2003: 59).

Phibun'un başbakanlığı süresince iki ülke arasındaki ilişkiler dostane bir şekilde ilerlemiştir. Diğer taraftan Tayland halkı için durum tam tersi olmuş, yerel halk Japon ordularının özgürlüklerini tehdit edecekleri endişesini her zaman hissetmişlerdir. Ülkesine yönelik güvensizliğin farkında olan Tōjō ziyareti esnasında Tayland halkının tedirginliklerini gidermek

istemiş, “Bizler, yani Doğu Asya halkı aynı kanı taşımaktayız. Büyük Doğu Asya ulusları düzensiz olmamalı. Tıpkı kardeşlerin yaptığı gibi biz de birbirimize yardımcı olmalıyız. Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı’nu kurmak için birlik ve beraberlik içerisinde çalışmalıyız (Itō ve Hirohashi, 1990: 41).” ifadeleriyle aynı kanı taşıdıklarını, birlik içerisinde hareket etmeleri gerektiğini dile getirmiştir.

Ziyareti esnasında Başbakan Phibun ile görüşen Tōjō, Tayland’ın kaybettiği topraklarının geri alınması meselesi üzerinde durmuştur. Görüşme esnasında, kaybettikleri Malay Yarımadası’ndaki dört eyaletin geri alınacağını ve Shan eyaletinin bir kısmının Tayland’a geçeceğini taahhüt etmiş, konuyla ilgili olarak Phibun ile ortak bir bildiri yayınlamıştır (Shinobu, 1988: 205). Toprak sorununu Tayland ile sınırlamayan Tōjō, Bangkok’tan sonra 5 Temmuz’da Singapur’a geçmiş, orada da aynı konuyu açarak Tayland’ın toprak sorunu ile ilgili olarak Burma Başbakanı Ba Maw (1893-1977) ile görüşmüştür.

İkili arasındaki görüşmenin detaylarına geçmeden önce o dönemdeki Japonya-Burma ilişkilerine genel hatlarıyla bakılacak olursa Burma’nın Japonya’nın işgalinde olduğu görülecektir. Japonya 1942 yılının Mayıs ayında Burma’nın kontrolünü ele geçirmiştir. İşgalden yaklaşık olarak dokuz ay sonra 22 Ocak 1943 tarihinde gerçekleştirilen meclis toplantısında da Burma’ya bağımsızlık verilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bunun üzerine Tōjō, 22 Mart 1943’te Burma’nın lideri Ba Maw’ı Japonya’ya davet ederek, Japon hükümetinin ülkesinin bağımsızlığı ile ilgili niyetini açıklamıştır. Görüşmenin ardından Nisan ayında ülkesine dönen Ba Maw hemen bağımsızlıkları ile ilgili hazırlıkları başlatmıştır. Mayıs ayında Bağımsızlık Hazırlık Komitesi kurulmuş, başkanı da Ba Maw⁶ seçilmiştir. 1 Ağustos 1943’te de Burma bağımsızlığını ilan etmiştir (Maw, 1968: 318). Burma’ya bağımsızlık verilmesine rağmen Tōjō, yönetimi süresince Burma’yı idare edilmesi gereken bir ülke olarak görmüştür. Konuyla ilgili düşüncelerini de Burma’nın bağımsızlığından iki gün önce toplanan özel kurul konseyinde “*Burma çocuktan ziyade bebektir. Tamamen bizim rehberliğimiz altında olacak, fakat antlaşma dışarıdan eşitmiş gibi görünecektir. Bunun anlamı Burma’yı kucaklayacağız (Gotō, 2003: 65).*” şeklindeki sözleriyle desteklemiştir. Peki Tōjō, Burma’yı idare edilecek ülke olarak görmesine rağmen neden erken bağımsızlık vermek istemiştir? Bunun için geçerli nedenleri vardı. Öncelikle Burma, Büyük Doğu Asya’nın Batı tarafının savunmasını yapılabilecek önemli stratejik noktada bulunuyordu. Japonya da bu bölgeyi kolayca savunabilmek için Burma ile güçlü askeri bağlar kurmak istiyordu. Dolayısıyla Burma mesafe olarak çok yakın olmamasına rağmen stratejik açıdan Japonya için önemliydi.

⁶ Burma’nın lideri Ba Maw İngiltere’de çalışmış olmasına rağmen İngiltere karşıtı biri olmuştur. Tōjō Büyük Doğu Asya Konferansı’nda görüştüğü liderler içerisinde en açık sözlü kişinin Ba Maw olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı’ndaki liderlerin içerisinde de en çok Maw ile görüşmüştür (Gotō, 2003: 65).

Ayrıca Burma petrol ve pirinç bakımından da zengin olduğu için hammadde açısından yoksun olan Japonya için değerliydi. Son olarak Burma'nın bağımsızlığını elde etmesi, Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması için hem siyasi hem de psikolojik bir dürtü oluşturabilirdi (Gotō, 2003: 64, 93). Hindistan'ın bağımsızlık istemesi İngiltere'yi sıkıntıya sokardı ve bu durum da Japonya'nın çıkarına olurdu. Bu sebeplerden dolayı Japonya Burma'ya bağımsızlık vermeye karar vermiştir.

Tekrardan Tōjō'nun Güneydoğu Asya turuna dönülecek olursa; 3 Temmuz'da Tayland'a giden Tōjō, 5 Temmuz'da Singapur'a geçmiştir. Burma'ya gidecek zamanı olmadığı için de Ba Maw'ı Singapur'a davet ederek Tayland ile ilgili olarak yüz yüze görüşmek istemiştir. Ba Maw daveti anılarında şöyle açıklar:

“Komisyonla ilgili çalışmanın sonuna yaklaşırken birdenbire Başbakan Tōjō ile görüşmek üzere Singapur'a gitmem istendi ve gittim... Tōjō 5 Temmuz'da Singapur'a geldi ve şehirdeki Japon silahlı kuvvetlerinin büyük bir bölümü tarafından galip gelen bir kahraman gibi karşılandı... Tōjō, beni ve Subhas Chandra Bose (1897-1945)⁷'u görür görmez hemen hızla yanımıza geldi. Bana güzel haberleri olduğunu ve öğleden sonra için toplantı ayarladığını söyleyerek görüşmek istedi. Tekrar bulduğumuzda Japonların Tayland'a bırakılacak olan Kengtung ve Mongpan'ın en doğusundaki iki bölgesi dışında, Shan Eyaletlerinin tamamını yeni bağımsız Burma Devleti'ne devretme kararı hakkında bilgi verdi. Kaçin eyaletlerine gelince Japon ordusu orayı yönetmeye devam edecekti. Çünkü yakında orada bir İngiliz saldırısı bekleniyordu (Maw, 1968: 323).”

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Tōjō, Ba Maw'dan Burma'nın Shan eyaletinin bir kısmının Tayland'a devredilmesini istemiş, Tayland birliklerinin zaten orada konuşlandığını aktarmıştır. Tōjō Hideki gizli kayıtlarında söyledikleri karşısında Ba Maw'ın herhangi bir itirazda bulunmadığını belirtirken (Itō ve Hirohashi, 1990: 208), Ba Maw görüşme ile ilgili duygu ve düşüncelerini şu şekilde aktarır:

“Açıklamayı duyunca karışık duygular içerisine girdim. Hayal kırıklığından ziyade mutlu olmuştum. Çünkü Japonya'nın önlemleri, bizler arasında sıkıntı yaratacak Shan sorunlarını çözüme kavuşturacaktı. Tōjō'ya içtenlikle minnettar olmakla birlikte ne Burmalıların ne de Shanlıların toprakların bölünmesinden mutlu olmayacaklarını söyledim. Tōjō savaşta Japonya'nın yanında yer alan Tayland'a karşı verdiği sözü tutmak zorunda olduğunu söyledi. Ben de ‘Sizin yanınızdayız ve

⁷ Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi lideridir.

bazı taleplerimiz var.’ dedim. Tōjō gülümsedi, ‘Burmalılar tazminatlarını başka yöntemlerde arayabilirler.’ şeklinde karşılık verdi. Onun ne anlatmak istediğini anlamadım. Ancak iyi bir şey söyledi herhalde dedim. Tōjō, Kaçin eyaleti hakkında askeri tehdit kalkar kalkmaz, Burma’ya toprakları geri vermeyi kabul etti (Maw, 1968: 324).”

Yukarıdaki alıntı göz önüne alınarak Tōjō’nun kayıtlarında ifade ettiği gibi Ba Maw tekliften memnun kalmış, itirazsız kabul etmiştir. Toprak sorunu dışında Ba Maw, Japon ordusunun Burma’daki politikalarından ve davranışlarından ne kadar rahatsız olduklarını, konuyla ilgili olarak Tokyo’daki sivil hükümetle doğrudan temas kurma arzusunu dile getirmiştir. Bunun üzerine Tōjō, Ba Maw’ın söylediği her şeyi kabul etmiş ve önerileri doğrultusunda Burma’daki Japon ordusuna şahsi katı talimatlar vereceğine dair söz vermiştir (Maw, 1968: 324).

Ba Maw ile görüşmesi istediği gibi olumlu geçen Tōjō gizli kayıtlarında, “*İmparatorluğumuzun, Tayland’a uzun zamandır arzuladığı hedeflerine ulaşmasına yardım ettiği için yöre halkının sevincini gözlemleme şansına sahip olmanın derin izlenimleriyle dolu olarak eve döndüm (Itō ve Hirohashi, 1990: 154-155).*” şeklindeki ifadeleriyle elde ettiği başarısı hakkında övünmüştür.

Singapur’da başarılı bir sonuç elde eden Tōjō’nun sonraki durağı ise Endonezya olmuş, Cava’da Sukarno (1901-1970)⁸ ve Mohammad Hatta (1902-1980)⁹ ile görüşmüştür.

3. Endonezya

Başlangıçta Tōjō gezi planı içerisine Cava’yı hiç eklememiştir. Ancak Filipinler ve Burma’ya bağımsızlık verilmesi, Endonezya’da Japonya karşıtı duyguların ortaya çıkmasına neden olacağından daha sonradan Cava’yı da gezi planları içerisine dâhil etmiştir. Aslında Tōjō endişesinde haksız da sayılmazdı. 22 Ocak 1943’teki meclis toplantısında Filipinler’in ve Burma’nın bağımsızlığının dile getirilmesi, Endonezya’da büyük tepkilere yol açmış ve halkın hayal kırıklığı yaşamasına neden olmuştur. Basında konuyla ilgili haberlere genişçe yer verilirken, aynı zamanda Cakarta’dan yayınlar yapılarak herkesin konuyu öğrenmesi sağlanmıştır. Bağımsızlık açıklaması ile ilgili olarak Sukarno da büyük üzüntü yaşamış, Japonya’yı şu sözleriyle eleştirmiştir:

“Açıkçası, bağımsızlığın öncelikle Endonezya halkına verileceğine inandık. Hangi sebeple Endonezya’nın tamamen ihmal edildiğini anlamıyorum. Neden bu yıl Burma’nın bağımsızlığına izin verilecek ve bir sonraki bağımsız ülke Filipinler olacak? Endonezya tamamen unutuldu (Shinobu, 1988: 234-235).”

⁸ Endonezya Bağımsızlık Hareketi’nin önderi.

⁹ Milliyetçi, devlet adamıdır. Ayrıca Endonezya’nın ilk Başkan yardımcısı olarak görev yapmıştır.

Alıntidan da anlaşılacağı üzere Sukarno Japonya'ya güvenmiş, Endonezya'ya bağımsızlık verileceğine inanmıştır. Toplantıdan sonra büyük hayal kırıklığı yaşayan Sukarno, Japonya'nın açıklamasını Endonezya halkının kafasına vurulan bir çekiç olarak nitelendirmiştir. Sukarno gibi Hatta da Tōjō'nun bağımsızlık açıklamasını eleştirmiş, bu durumu Endonezya'ya yapılan bir hakaret olarak değerlendirmiştir (Shinobu, 1988: 235).

Tōjō kendilerine yönelik tepkilerin odağında 7 Temmuz'da Cava'ya ulaşmıştır. Ancak tüm eleştirilerine rağmen Tōjō'yu Sukarno ve Hatta ile ellerinde Japon bayrakları tutan erkek ve kadın dernek üyeleri, güvenlik birlikleri, ortaokul ve ilkokul öğrencilerinden oluşan büyük ve coşkulu bir kalabalık karşılamıştır. Kalabalıktan her biri ellerindeki bayrakları sallayarak “*Banzai! Banzai!*” şeklinde tezahüratlarda bulunmuşlardır (Gotō, 2003: 70). Aynı şekilde Tōjō'nun geldiği günün akşamında da kalabalık bir grup Gambir Meydanı'nda toplanmıştır. Tōjō kalabalığa seslenerek şunları söylemiştir:

“Japonya İmparatorluğu, Asya halkını Amerika, İngiltere ve Hollanda gibi Batılı güçlerin boyunduruğundan kurtarıp, bağımsızlıklarını kazanmaları için savaşıyor. Büyük Doğu Asya'daki tüm ırkların ve ülkelerin çekirdeğinin bir parçası olarak... Cava, Büyük Asya Savaşı'nda önemli bir pozisyonda bulunmakta ve savaşın sonucu da sizin çabalarınıza bağlıdır. İmparatorluğun ruhunu anlayacağınızı ve burada konuşlanmış Japon kuvvetlerinin önderliğinde, savaşta zafer kazanmak için siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere tüm çabalarınızla bizimle işbirliği yapacağınızı en içten dileklerle umuyorum (Gotō, 2003: 70).”

Alıntılanan kısımdan da anlaşılacağı üzere Tōjō hiçbir olumsuz durum yaşanmamış gibi davranarak bağımsızlık tartışmalarını görmezden gelmiş, konuşmasında savaşta kendilerine yönelik yardım talebinde bulunmuştur. Buna karşın Sukarno, Hatta ve Endonezya halkı ise, kendisinden ülkelerinin bağımsızlığıyla ilgili herhangi bir şey ya da tek bir söz söylemesini beklemiştir. Ancak Tōjō bağımsızlık konusuyla ilgili olarak gezisi süresince tek bir kelime dahi etmemiştir. Aynı şekilde suskunluğunu ziyaretinden dört ay sonra 13 Kasım 1943'te Sukarno'nun Japonya'yı iade-i ziyaret amacıyla gelmesinde de sürdürmüştür. Oysaki Japonya'nın Filipinler'e ve Burma'ya özgürlük vadetmesi Sukarno'yu üzmüştür. Çünkü ona göre Güneydoğu Asya'da Cavalı milliyetçiler kadar Japonya'ya destek olan yoktu. Bundan dolayı bağımsızlığı hak ettiklerini düşünüyordu. Filipinler ve Burma'ya verilen bağımsızlık niçin Endonezya'ya da verilmemişti? Tōjō'ya Güneydoğu Asya gezisinde eşlik eden Satō Kenryō (1895-1975)¹⁰ bu duruma açıklık getirerek Japonya'nın Endonezya'ya bağımsızlık vermeme

¹⁰ Japon İmparatorluk Kara Kuvvetleri'nin Korgenerali. Hideki Tōjō'nun adamlarından biri.

nedenini, halkın kültür seviyesinin düşük olmasına ve ekonomik durumlarının kötü olmasına bağlamıştır. Bu durum da Japonya Endonezya'ya bağımsızlık verirse, sürekli iç işlerine karışmak zorunda kalacaktı. Bunun yanı sıra Endonezya zengin hammadde kaynaklarına sahip olduğundan bağımsızlıklarını kazandıkları takdirde savaş sonrasında birçok yabancı ülke imtiyaz sahibi olmak isteyecekti. Bu durum da iç işlerinde karışıklığa ve sıkıntıya neden olacaktı. Japonya kendisini zor duruma sokacak bu durumun yaşanmasına izin veremezdi (Gotō, 2003: 71).

Bağımsızlığın gündeme getirilmemesinin yanı sıra Sukarno'yu üzen bir diğer olay da 5-6 Kasım 1943 tarihlerinde Tokyo'da düzenlenen Büyük Doğu Asya Konferansı'nın¹¹ davet listesi olmuştur. Konferansa; Japonya başta olmak üzere Mançurya Devlet Başkanı Zhang Jinghui (1871-1959), Tayland Başbakanı'nı temsilen Prens Wan Waithayakon (1891-1976), Çin'i temsilen Wang Ching-wei (1883-1944), Filipinler Cumhurbaşkanı José P. Laurel (1891-1959) ve Burma Başbakanı Ba Maw olmak üzere altı bağımsız ülkenin temsilcileri, bunların dışında da Hindistan'dan gözlemci olarak Subhas Chandra Bose katılmıştır. Buna karşın konferansa Endonezya, Tayvan ve Kore davet edilmemiştir. Konferansın sonunda delegeler; bir arada yaşama ve birlikte refah düzeninin sağlanması, özerklik ve bağımsızlık için karşılıklı olarak destek verilmesi ve ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması gibi konuları içeren Büyük Doğu Asya Bildirisi¹²'ni ilan etmişlerdir (Ichirō, 1975: 462; Gotō, 1994: 229; Sakai, 2013: 132-133). Bu konferansta alınan kararlar doğrultusunda, Filipinler ve Burma yerel yönetimle birlikte çalışacak askeri yönetime sahip olurlarken, Japonya ile ittifak anlaşması yaptıkları için bağımsızlıklarını korumuşlardır. Konferansın sonunda beklentinin aksine Endonezya ve Malezya halkı özgürlüklerine kavuşamamış, koloni olarak yönetilmişlerdir (Grajdanzev, 1943: 315).

Endonezyalı hiçbir lider bu toplantıya davet edilmemiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere toplantı bittikten bir hafta sonra iade-i ziyaret amacıyla Sukarno, Mohammad Hatta ve Ki Bagoes Hadikoesoemo (1890-1954) Tokyo'ya gelmişlerdir. Dönemin tirajı yüksek gazetelerinden olan Asahi Shimbun gazetesi üç liderin ziyaretini sayfalarında yer vererek liderlerle ilgili olarak *“Sukarno, saf ve öfkeli; Hatta, mantıklı bir lider; Hadikoesoemo ise Müslüman lider olarak güvenilir.”* şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. Liderler Japonya'da kaldıkları süre zarfında Başbakan Tōjō'ya ve Japon hükümetine şükranlarını dile getirmişler, savaş dönemindeki Japon toplumunun yaşam tarzını gözlemleme imkânı bulmuşlardır. Diğer taraftan bu görüşme Tōjō'nun Endonezyalı liderlerle gerçekleştirdiği ikinci görüşmesi olmuştur. Gizli kayıtlarında onlara karşı gayet nazik davrandığını ifade etmiş, devamında da *“Onlar bizden yani Yamato ırkından farklı değiller. Aksine kişisel görüşmelerinin daha iyi olabileceğini hissettim (Itō ve Hirohashi, 1990:*

¹¹ Daitōa Kaigi (大東亜会議).

¹² Daitōa Kyōdō Sengen (大東亜共同宣言).

367).” şeklindeki sözleriyle duygularını dile getirmiştir. Ancak Tōjō, Endonezyalıların kendilerinden farklı olmadıklarını belirtmiş olsa da bağımsızlık konusunda tek bir kelime etmemiştir. Endonezya’dan sonra Tōjō’nun son durağı ise Manila olmuştur.

4. Filipinler

Endonezya bölümünde de ifade ettiğimiz üzere Tōjō 1943 yılının Ocak ayındaki meclis konuşmasında Filipinlilerin Japonya’nın gerçek niyetini anlamaları ve kendileri ile içtenlikle işbirliği yapmaları halinde, bağımsızlıklarını sağlayacaklarını dile getirmiştir. Bu konuşmasının üzerinden beş ay sonra Tōjō bağımsızlık hazırlıklarını denetlemek, doğru zamanı belirlemek ve konu hakkında detaylı görüşmek üzere 5 Mayıs 1943’te Manila’ya gitmiştir. Kendisine bu gezisinde diğer gezilerinde olduğu gibi Satō Kenryō eşlik etmiştir. Tōjō’nun Filipinler gezisi yaklaşık üç gün sürmüştür (Itō ve Hirohashi, 1990: 181). Ziyaret Filipinler halkını oldukça heyecanlandırmış, Tōjō coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanmıştır. Halk ellerindeki Japon bayraklarını sallayarak “*Banzai! Mabuhay!*” şeklinde tezahüratlarda bulunmuşlardır. Halkın yoğun ilgisiyle ilgili olarak Satō Kenryō “*Benim bile şaşıracağımdan kalabalık bir grup tarafından karşılandık (Shinobu, 1988: 202-203).*” şeklindeki sözleriyle şaşkınlığını dile getirmiştir. Japonya Başbakanı’nın gelişi yöre halkının yanı sıra ülke basınının da oldukça ilgisini çekmiştir. Ülkenin tirajı yüksek gazetelerinden Manila Shimbun¹³ Tōjō’nun gelişiyle ilgili olarak, “*Tōjō 5 Mayıs’ta geldi, cesur ve onurluydu. Üzerinde savaş şapkası ve askeri kıyafeti vardı. Yakasında ordu generalinin rozeti ve göğsünde parıldayan birçok hizmet madalyası takılıydı. Gerçekten Büyük Doğu Asya’nın Başbakanı (Gotō, 1998: 282).*” şeklinde ifadeler yer vermiştir.

Manila’da kaldığı süre zarfında bazı bağlantılar kuran Tōjō, hükümet başkanıyla yaptığı görüşme esnasında diplomat Jorge B. Vargas (1890-1980)’ın sözleri karşısında gururlanmıştır. Vargas Tōjō’ya şunları söylemiştir:

“Asya’da yetim kaldık, Asya halkları arasında şımarık bir çocuk olduk. Yabancı bir kültürde yaşarken özümüz olan asıl kültürümüzü unuttuk. Fakat Japonya, bizi Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı üyesi seviyesine çıkarttı. Japonya’nın zaferi Filipinler’in özgürlüğü demek. İşte o zaman Japonya liderliğinde bağımsız bir ulus olarak hedefimize ulaşacağız (Gotō, 1998: 283).¹⁴”

¹³ マニラ新聞: Japonya’nın Filipinler’i işgal etmesinden sonra 1 Kasım 1942’de Manila Shimbunsha tarafından ilk kez Manila’da yayınlanan gazetedir. Gazete, Japon savaş hükümetinin ulusal bir haber ajansı Dōmei tarafından gönderilen propaganda haberlerinden, yerel haberlerden ve eğlenceden oluşuyordu. 1942 yılından 45 yılına kadar yaklaşık 3 yıl yayın yapan gazetenin son sayısı 31 Ocak 1945’te yayınlanmıştır. Bkz: <https://hojishinbun.hoover.org/?a=cl&cl=CL1&sp=mrs>, Erişim Tarihi: 10.07.2023.

¹⁴ Savaşın başlarında Japon liderler de Filipinler ile ilgili Vargas ile benzer düşüncelere sahiptilerdi. Liderlere göre; “*Filipinler, Asyalıydı fakat Asyalı değildi, Avrupalıydı lakin Avrupalı da değildi. Aslında onlar ele avuca sığmaz insanlardı.*” Aynı şekilde

Vargas gerçek duygularını mı söylemekteydi bilinmez. Ancak onun bu şekilde ifade etmesi Tōjō'nun Filipinler gezisinin başarılı geçtiğini kanıtlamaktadır. Kaldı ki Tōjō da bu tarz kişisel gezilerin Büyük Doğu Asya halklarını birleştirme noktasında etkili bir yol olduğunu düşünmüştür. Üç günlük Manila gezisinin basında oldukça geniş yankı uyandırması ve halkın yoğun ilgisi onun düşüncesini kanıtlamaktadır. Tōjō, 8 Mayıs'ta Japonya'ya geri dönmüştür. Döndükten sonra Vargas'ın ifadelerinden alıntı yaparak Filipinler'i övmüştür. Filipinler halkının zehirli şarabın neden olduğu derin uykudan uyandıklarını ve artık Japonların rehberliğinde "gerçek misyonlarını" kabul ettiklerini belirtmiştir (Gotō, 2003: 67-68).

Tōjō'nun ziyaretinden sonra Filipinler 20 Haziran 1943'te Bağımsızlık Hazırlık Komitesi kurmuş, başkanı da José P. Laurel seçilmiştir. Ardından Tōjō, 30 Eylül'de Laurel'i Tokyo'ya davet ederek hükümetin Filipinler'in bağımsızlığını onaylama niyetini resmi olarak iletmiştir. Bu görüşmeden kısa süre sonra 14 Ekim 1943'te Filipinler'in bağımsızlığı ilan edilmiş ve iki ülke arasında İttifak Paktı imzalanmıştır. Bağımsızlıkla birlikte Laurel hükümeti de resmi olarak başlamıştır (Shinobu, 1988: 203-207).

Japonya'nın Filipinler'e bağımsızlık vermesinin çeşitli nedenleri vardı. Bunların başında kendi kendilerine yönetebilecek kapasiteye sahip olmaları ve halkın Amerika hayranı olması gelmekteydi. Özellikle Filipinler'in Laurel'den önceki başkanı Manuel L. Quezon (1878-1944) koyu bir Amerika yanlısıydı. Savaştan dört ay önce 19 Ağustos 1941'deki radyo konuşmasından da hayranlığını net bir şekilde görmek mümkündür:

"Amerika'ya borçluyuz ve sonsuz şükran bağı ile bağlıyız. Eğer Amerika savaşa girerse Filipinler de savaşa girecek ve onun tarafında savaşacaktır. Bizler Amerika'nın kazanması için her türlü insan gücü ve hammaddeyi sağlayacağız. Bundan dolayı Amerika'nın savaşı bizim savaşımızdır (Gotō, 2003: 90)."

Quezon'un Amerika'ya olan inancı o kadar fazlaydı ki "Ne olursa olsun Amerika'ya inanın. O size asla ihanet etmez." şeklinde ifade ederdi. Amerikan hayranlığı yoğun olduğundan Tōjō, Filipinler'e erken bağımsızlık vererek yerel halkı Japonya tarafına çekmek ve var olan Amerikan bağımlılığını zayıflatmak istemiştir. Aslında Filipinler'e bağımsızlık verilmesi Japonya'nın kendi çıkarı için atılmış doğru bir adımdı. Çünkü Filipinler halkı kendi kendini yönetme yeteneğine sahipti. Dolayısıyla Japonya Filipinler'i yöneterek sadece kendi yükünü artıracaktı. Bağımsızlıkla birlikte Japonya yönetme sorumluluğundan kurtulacaktı (Gotō, 2003: 66).

Filipinler'i yöneten Japon Güney ordusu da Filipinler halkını "Kendilerine düşkünlükler; aylaktırlar; kararsızdırlar; havaidirler. Amerika'ya düşkünlükler; bizi pek önemsemezler. Halk oldukça huzursuz. Askeri otoriteyi sıkı bir şekilde sürdürmeli ve Amerika'ya olan bağlılıklarından vazgeçirerek politikamızda işbirliği yapmaya çalışmalıyız.(Gotō, 1998: 66)" şeklinde değerlendirir.

Tōjō Mayıs ayından sonra bu kez Temmuz ayında tekrardan Filipinler'i ziyaret etmiştir. Bu gezisinde sadece Filipinler'e uğramamış, yukarıda da bahsettiğimiz üzere sırası ile Tayland, Singapur ve Endonezya'ya uğramış, son durak olarak 10 Temmuz'da Manila'yı ziyaret etmiştir. Tōjō'nun Manila'yı ziyaretini Shonan Times¹⁵ gazetesi sayfasında “*General Tōjō Filipinler'i İkinci Kez Ziyaret Ediyor: Halk Heyacanla Karşılıklı*” başlığıyla yer vermiştir. İçerikte; Filipinler'in başkenti Manila'nın tam bağımsızlık vaadi ile Filipinlilere umut ve ilham veren tek adam olan Başbakan General Tōjō Hideki'yi iki ay içerisinde ikinci kez coşkulu bir şekilde karşılamak üzere geçen Cumartesi günü kapılarını ardına kadar açtığı yazılmıştır. Buna ek olarak Başbakanın gelişinden önce Manila Belediye Başkanı Leon G Quinto'nun halka karşılama için duyuru yaptığı ve buna istinaden kalabalık bir grubun, ulusun seçkin konuğunu karşılamak için Japon bayraklarıyla yola çıktığı ifade edilmiştir. Halk Tōjō'nun yol güzergahında toplanarak başkanı tezahüratlarla karşılamıştır. Tōjō aracılığıyla coşkulu halkın arasından geçerek, akşam da çay partisine katılmıştır. Partiyeye Başkan Laurel ve Filipinler Bağımsızlık Hazırlık Komisyonu Başkanı Jorge B. Vargas da katılmıştır.¹⁶ Tōjō'nun Filipinler ziyareti kısa süreli olsa da oldukça başarılı geçmiştir.

İade-i ziyaret amacıyla aynı yılın Ekim ayının başında Jorge B. Vargas, José P. Laurel ve Benigno S. Aquino (1894-1947) Japonya'ya gelmişlerdir. Görüşmede Tōjō, Burma'ya bağımsızlık verdiklerini ve onların da bir an önce savaş ilan etme niyetinde olduklarını, farklı koşullara sahip Filipinler için de bu durumun mümkün olup olmadığını sormuştur (Itō ve Hirohashi, 1990: 261). Buna karşılık Başkan Laurel, Filipinler'in uzun süre Batı sömürgesinde kaldığını ve bundan dolayı Asyalı ruhunu kaybettiğini, Asya'nın bağımsızlığı için girilen savaşta Japonya'nın düşmanı oldukları için özür dilediklerini ifade etmiştir. Devamında kutsal savaşın sadece Japonya'nın değil, hem kendilerinin hem de Asya halklarının savaşı olduğunu dile getirmiş, ancak Amerika'ya karşı savaş ilan edemeyeceklerini, çünkü böyle bir şey yapmanın toplumda kargaşaya yol açacağını belirtmiştir. Bundan dolayı savaş ilan etmek için kendilerine biraz zaman verilmesini talep etmiştir (Itō ve Hirohashi, 1990: 262). Laurel, Tōjō'nun isteğini tam olarak reddetmeyerek açık kapı bırakmıştır. Diğer taraftan bu ziyaret Laurel'in Japonya'ya son gelişi olmamıştır. Ziyaretinden bir ay sonra 5 Kasım'da tekrardan Büyük Doğu Asya Konferansı için Tokyo'ya gelmiştir. Konferanstan önce Tōjō ile görüşen Laurel, Asya'nın özgürlüğü ile Japonya'nın zaferi arasındaki bağlantıyı vurgulayarak duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

¹⁵ Asıl adı Strait Times'dır. Japonya Singapur'u işgal edince ismini Shonan Times olarak değiştirerek, yayınlamaya başlamıştır. Bkz: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Straits_Times, Erişim Tarihi: 19.08.2023.

¹⁶ <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/article/syonantimes19430713-1.2.2.9>, s. 1, Erişim Tarihi: 19.08.2023.

“Japonya yenilirse Doğu Asya’da köle olacağımızı biliyoruz. Asya halkı bu gerçeğin farkına varırsa Doğu Asyalı kardeşlerini özgürleştirme görevinde Japonya ile işbirliği yapacaklardır. Japonya’nın zaferinin kendi iyilikleri için gerekli olduğu konusunda kesinlikle bilgilendirilmelidirler (Gotō, 2003: 91-92).”

Diğer taraftan savaş başladıktan sonra durum Laurel’in belirttiği gibi olmamıştır. Ağustos 1945 yılında savaş başladığında Endonezya halkı Japon birliklerini kurtarıcı olarak karşılarken, Filipinler için tam tersi durum yaşanmıştır. Filipinliler Japonları saldırgan olarak etiketlerken, Amerikan güçlerini kurtarıcı olarak alkışlamışlardır (Gotō, 2003: 89).

Sonuç

Tōjō Hideki çalkantılı bir dönemde yaklaşık olarak üç yıl hem Başbakan hem de Savaş Bakanı olarak görev yapmıştır. Görevde bulunduğu süre zarfında Japonya Güneydoğu Asya Bölgesi’ni işgal etmiş, savaştan sonra Tōjō savaş suçlusu olarak yargılanmış, Uzak Doğu Uluslararası Askerî Ceza Mahkemesi tarafından suçlu bulunarak idam edilmiştir. Ancak kendisinin sadece savaş ve işgale hatırlanmaması gerekmektedir. Tōjō, Güneydoğu Asya bölge halkı ile karşılıklı olarak ilişkileri ilerletme konusunda çaba sarf etmiş, savaşta halkın desteğini kazanmak ve Filipinler ile Burma’nın bağımsızlığından kaynaklanan olumsuzlukları gidermek için bölgeye yönelik farklı zamanlarda bir takım geziler düzenlemiştir. Bu gezileriyle Japonya’da kabine sisteminin kurulmasından itibaren Güneydoğu Asya’yı ziyaret eden ilk Japonya Başbakanı unvanına sahip olmuştur.

Döneminde Filipinler, Endonezya, Tayland ve Singapur gibi yerlere giden Tōjō, gezilerini Büyük Doğu Asya halkını birleştirme noktasında birer araç olarak görmüştür. Bölgeye yönelik gerçekleştirdiği ziyaretlerinden her zaman olumlu dönütler almış, her gittiği yerde hem bölge halkının hem de basının yoğun ilgisi ile karşılanmıştır. Öyle ki Filipinler ve Burma hakkındaki açıklamalarından dolayı hayal kırıklığı yaşayan Endonezya halkı bile ülkelerine gelen Tōjō’yu ellerinde Japon bayrakları ve Banzai sloganları eşliğinde karşılamışlardır. Tōjō’nun ziyaretleri tek taraflı olarak kalmamış, bölge liderleri de Japonya’ya gelerek iade-i ziyarette bulunmuşlar, karşılıklı olarak ilişkilerin ilerlemesi noktasında çaba sarf etmişlerdir.

Savaş dönemi olmasına rağmen Güneydoğu Asya Bölgesi’ne birden fazla gezi gerçekleştiren Tōjō, ziyaretlerinde bölgedeki bazı sorunlara da çözümler getirmiştir. Örneğin, Tayland ile Burma arasındaki toprak sorununu, Burma’ya gitmeden Singapur’da Burma’nın lideri Ba Maw ile görüşerek çözmüştür. Tutmuş olduğu gizli kayıtlarında da bu konudan övünerek bahsetmeyi ihmal etmemiştir. Sonuç olarak Tōjō’nun Güneydoğu Asya ülkelerine yönelik kısa ancak etkili geziler gerçekleştirdiğini ve bu ziyaretler aracılığıyla karşılıklı olarak ilişkilerin gelişmesinde önemli adımlar atıldığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

- Gotō, Kenichi (1994). *Daitōakyōeiken no Jitsuzō* (大東亜共栄圏の実像). *Teikoku Nihon to Tōnan Ajia* (帝国日本と東南アジア), Tokyo: Yoshikawa.
- Gotō, Kenichi (1998). Tōjō Hideki to Nanpōkyōeiken (東条英機と南方共栄圏). *Teikoku toiu Gensō* (帝国という幻想), Japonya: Aoki Shoten. 251-301.
- Gotō, Kenichi (2003). *Tensions of Empire Japan and Southeast Asia in the Colonial & Postcolonial World*. Ohio: Ohio University Press.
- Gotō, Kenichi (2011). *Ajia Taiheiyō Sensō to Daitōakyōeiken* (アジア太平洋戦争と大東亜共栄圏). *Higashi Ajia Kingendai Tsūshi* (東アジア近現代通史) 6, Tokyo: Iwanami.
- Grajdanzev, A.J. (1943). Japan's Co – Prosperity Sphere. *Pacific Affairs*, 16, 311-328.
- Ichirō, Ōta. (1975). *Nihon Gaikōshi. Daitōa Sensō Senji Gaikō* (日本外交史・大東亜戦争戦時外交). Tokyo: Kashima Kenkyūjo Shuppan.
- Itō, Takashi&Hirohashi, Tadamitsu (1990). *Tōjō Naikakusōri Daijin Kimitsu Kiroku* (東条内閣総理大臣機密記録). Tokyo: Tokyo Daigaku Shuppankai.
- Jose, Ricardo T. (2003). Test of Wills: Diplomacy between Japan and the Laurel Government. *Philippines-Japan Relations*. Ed. Ikehata Setsuho-Lydia N. Yu Jose, Filipinler: Manila University Pres. 185-222.
- Kawanishi, Kosuke (2016). *Daitōakyōeiken* (大東亜共栄圏). Tokyo: Kodansha.
- Lebra, Joyce C. (1975). *Japan's Greater East Asia Co-Prosperity Sphere in World War II Selected Readings and Documents*, Londra: Oxford University Press.
- Maw, Ba (1968). *Breakthrough in Burma Memories of a Revolution, 1939-1946*. Londra: Yale University Press.
- Peattie, Mark R. (1996). Nanshin: The Southward Advance, 1931 – 1941, as a Prelude to the Japanese Occupation of Southeast Asia. *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*, Princeton: Princeton University Press.

Sakai, Kazuomi (2013). *Hajimete Manabu Nihon Gaikōshi* (はじめて学ぶ日本外交史).
Japonya: Shōwadō.

Seizaburō, Shinobu (1988). *Taiheiyōsensō to Mōhitotsu no Taiheiyōsensō* (太平洋戦争と
もう一つの太平洋戦争). Japonya: Keisōshobō.

Yamamoto, Yuzō (2011). *Daitōakyōeiken Keizaishi Kenkyū* (大東亞共栄圏経済史研究).
Nagoya: Nagoya Daigaku Shuppan.

İnternet Kaynakları

<https://hojishinbun.hoover.org/?a=cl&cl=CL1&sp=mrs.>, Erişim Tarihi: 19.08.2023.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Straits_Times, Erişim Tarihi: 19.08.2023.

<https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/article/syonantimes19430713-1.2.2.9>, Erişim
Tarihi: 19.08.2023.

A Study On The Turkish Translations of Aime Cesaire's *Discours Sur Le Colonialisme* in the Context of Rewriting and Retranslation

Ercan DEMİRCİ¹

Abstract

Translation studies, which emerged as a separate field in the 1970s, has taken its field of study to different dimensions, especially in recent years, being positioned at an interdisciplinary intersection that feeds on different disciplines and constantly improves itself. This study focuses on the concept of "rewriting", which has emerged as an important phenomenon in translation studies in recent times. The body of the study consists of the work of francophone writer and thinker Aimé Césaire, titled *Discourse on Colonialism* (Le Discours sur le Colonialisme). The study consists of three parts, and the first part will focus on the author, translator and the work. In the second part, information will be given about rewriting and retranslation as a type of rewriting. Finally, the work titled *Discourse on Colonialism*, first written in French by Aimé Césaire in 1950, will be examined comparatively with the Turkish translations of the translator Güneş Ayaş, who translated the same work into Turkish twice in 2005 and 2015. This analysis will be carried out through the concept of retranslation, which André Lefevere considers as rewriting. As a result, it will be determined why the source text in question was retranslated into Turkish by the same translator, how the retranslations took place within the framework of this rewriting, and what the translator preferred as the source text when creating the target text, and the source text, and the target text will be evaluated mutually. Through this study, it will be found out how the translation is shaped in the target text during the process of rewriting the source text by the translator.

Key Words: Translation, rewriting, retranslation, source text, target text

Aime Cesaire'in *Discours Sur Le Colonialisme* Adlı Yapıtının Türkçe Çevirileri Üzerine Yeniden Yazım ve Yeniden Çeviri Bağlamında Bir İnceleme

Ercan DEMİRCİ

Öz

1970'li yıllarda ayrı bir alan olarak ortaya çıkan çeviribilim, farklı disiplinlerden beslenen ve sürekli olarak kendini geliştiren disiplinlerarası bir kavşakta konumlanarak özellikle son yıllarda çalışma alanlarını farklı boyutlara taşımıştır. Bu çalışma çevrebilimin son dönemlerde önemli bir olgusu olarak karşımıza çıkan "yeniden yazım" kavramına odaklanmaktadır. Çalışmanın bütüncesini frankofon yazar ve düşünür Aimé Césaire'in *Sömürgecilik Üzerine Söylev* (Le Discours sur le Colonialisme) adlı yapıtı oluşturmaktadır. Birinci bölümde yazar, çevirmen ve esere odaklanılacaktır. İkinci bölümde ise yeniden yazım ve yeniden yazımın bir türü olarak yeniden çeviri hakkında bilgi verilecektir. Son olarak ise, Aimé Césaire tarafından ilk olarak 1950 yılında Fransızca olarak kaleme alınan *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı yapıt, 2005 ve 2015 yıllarında aynı yapıtı iki kez Türkçeye çeviren çevirmen Güneş Ayaş'ın Türkçe çevirileri ile karşılaştırmalı olarak irdelenecektir. Bu inceleme, André Lefevere'in yeniden yazım olarak ele aldığı yeniden çeviri kavramı yoluyla gerçekleştirilecektir. Sonuç olarak, söz konusu kaynak metnin aynı çevirmen tarafından Türkçeye neden yeniden çevirilerinin yapıldığı, bu yeniden yazım çerçevesinde yeniden çevirilerin nasıl gerçekleştiği ve çevirmenin erek metni oluştururken kaynak metin olarak neyi tercih ettiği saptanacak ve kaynak metin ve erek metin karşılıklı olarak değerlendirilecektir. Bu çalışma yoluyla, kaynak metnin çevirmen tarafından yeniden yazımları sürecinde çevirinin erek metinde nasıl şekillendiği görülmüş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, yeniden yazım, yeniden çeviri, kaynak metin, erek metin

¹ Öğr. Gör. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Yabancı Diller Ana Bilim Dalı, Nevşehir, Türkiye, e.demirci@nevsehir.edu.tr

Giriş

Her çeviri bir yeniden yazma biçimiymişken her yeniden yazma bir çeviri değildir. Yapılan her çeviri bir şekilde aynı metni yeniden okumanın ve anlamlandırmanın bir sonucudur. Bir metin farklı gerekçelerle yeniden yazılabilir. Eski bir metin, güncel koşullar ışığında yeni bir okumayla yeni bir okuyucu kitlesine ulaştırmak amacıyla tekrar çevrilebilir. Bir metnin bir dilden başka bir dile bir defa çevrilmiş olması ilgili metnin bir daha çevrilmeyeceği veya çevrilmemesi anlamına gelmez. Disiplinlerarası bir konumda bulunan çeviri karmaşık ve çok boyutlu bir işlemdir. Sadece dil boyutunda değil; ayrıca dil dışında birçok farklı işlemi gerektirmesi çevirinin karmaşıklığını ifade ederken birçok farklı disiplinden etkilenerek gelişmesi ve şekillenmesi ise çevirinin çok boyutluluğunu göstermektedir (Yalçın, 2015:11-12).

Bu çalışmada, çeviribilimde son yıllarda sık karşılaşılan olgulardan olan ‘yeni yazım’ ve ‘yeni çeviri’ kavramları irdelenmektedir. Bu amaç kapsamında seçilen bütüncü yeniden yazım ve yeniden çeviri incelemesi için veriler sunmaktadır. İlgili bütüncünün Türkçe çevirileri çevirmen tarafından eserin özgün dili Fransızcasından (kaynak eser) yapılmamış olup İngilizce çevirisi olan ara dilden yapılmıştır. Ara dil olan İngilizceden aynı çevirmen tarafından farklı yıllarda yapılan çevirileri çalışmaya dâhil edilmiştir. Bununla birlikte çalışmada yapıtın Fransızca kaynak metni, ilk çevirisi olan İngilizcesi ve Türkçeye yapılmış iki çevirisi birlikte ele alınmıştır. Fransızcada ‘réécriture’ ve İngilizcede ise ‘rewriting’ olarak ifade edilen yeniden yazım kavramı felsefe, edebiyat ve metinlerarasılık gibi sosyal bilimlerin birçok alanıyla doğrudan ilişkili bir olgu olarak çeviribilimde de dikkat çeken araştırma nesnelere biri haline gelmiştir (Süren & Yılmaz, 2020: 32).

Bazı yapıtların çeşitli gerekçelerle dönemsel olarak yeniden çevrilmesi ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışmanın hareket noktası aynı çevirmen tarafından aynı eserin aynı ara dilden tekrar çevrilmesinin arkasındaki sebeplerin araştırılması üzerinedir. Özgün metin Fransızcası, İngilizce çevirisi ve ara dil İngilizceden Türkçeye yapılan çevirileri arasında benzerlik ve farklılıkların ortaya koyulması ise araştırılan diğer bir konudur. Çalışmaya bütüncü olarak seçilen yapıt, sömürgecilğe karşıtı ve Afrika’da siyahi bilinçlenme hareketinin öncüsü olarak kabul edilen yazar ve düşünür Aimé Césaire’in *Sömürgecilik Üzerine Söylev* (Le Discours sur le Colonialisme) adlı eseridir.

Giriş, sonuç ve kaynakça hariç, çalışma üç bölüme oluşmaktadır. Birinci bölümde kaynak metnin yazarı, erek metinlerin çevirmeni ve çalışmaya bütüncü olan yapıt üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde ise yeniden yazım ve yeniden yazım olarak yeniden çeviri

kavramına odaklanılmaktadır. André Lefevre'in yeniden yazım ve yeniden çeviri kavramlarına yaklaşımı incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise çalışmaya bütüncü olarak seçilen özgün kaynak metin, İngilizceye yapılan çevirisi ve İngilizce üzerinden Türkçeye yapılan çevirileri temel alınarak André Lefevre'in yeniden yazım ve yeniden çeviri konusundaki yaklaşımı ışığında seçilen örnekler üzerinde bir değerlendirme yapılmaktadır.

Yazar, Eser ve Çevirmen Üzerine Notlar

Yazar Aimé Césaire, 26 Haziran 1913 tarihinde Martinik'te dünyaya gelmiştir. 17 Nisan 2008 yılında bir dönem belediye başkanlığını da yaptığı ve başkent olan Fort-de-France'da hayata veda etmiştir. Fransız sömürgeci Martinik'te frankofon bir siyaset adamı ve yazar olarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Aynı zamanda hem şair, hem tiyatrocu, hem deneme yazarı ve hem de önemli bir biyografi yazarıdır (Demirci, 2021: 21-22). Yirminci yüzyılın önde gelen düşünürlerinden biri olarak kabul edilir ve sömürgecilik sonrası döneme ilişkin literatürün Aimé Césaire sayesinde başladığı ileri sürülmektedir (Ayas, 2015: 13). Anavatana Dönüş Defteri (Cahier d'un retour au pays natal) şiir kitabı, Kango'da Bir Mevsim (Une saison au Kongo) tiyatro eseri, Sömürgecilik Üzerine Söylev (Discours sur le Colonialisme) ve Zencilik Üzerine Söylev (Discours sur la Négritude) deneme türündeki eserleri ile tanınan yazar sömürge karşıtlığını net bir tavırla ortaya koyan çok sayıda eser vermiştir.

Sömürgecilik Üzerine Söylev adlı eser, Aimé Césaire tarafından kendi imkânlarıyla 1950 yılında "Discours sur le Colonialisme" şeklinde Fransızca adıyla deneme türünde bir eser olarak neşredilmiş, ancak aynı eser daha sonra derli-toplu bir şekilde Editions Présence Africaine yayınevi tarafından 1955 yılında Paris'te tekrar basılmıştır. İlgili yapıtın özgün dili Fransızca olup 44 sayfa ve 6 bölümden oluşmaktadır. Yabancı dillere ilk çevirisi İngilizceye yapılmıştır. Çevirmen Joan Pinkham, Fransızca özgün metni dikkate alarak 1972 yılında İngilizceye çevirmiştir. Söz konusu eserin İngilizcesi Monthly Review Press tarafından basılmış olup 31 sayfa ve 6 bölümden oluşmaktadır (Ayas, 2005: 15). Eser, Türkçeye ilk defa çevirmen Güneş Ayas tarafından 2005 yılında ve çevirmenin üniversite öğrenciliği yıllarında çevrilmiştir. Çevirmen Güneş Ayas, çevirisini İngilizce metin üzerinden yapmıştır. Çevirmen ara dil İngilizceden Türkçeye yaptığı ilk çevirisini Fransız Irkçılığının Fikri Temelleri: Sömürgecilik Üzerine Söylev adlı kitabın içerisinde bir bölüm olarak yayımlamıştır. Eserin çevirisi bu bahse konusu kitabın içerisinde 65 ile 117 sayfaları arasında yer almıştır. Ayrıca, 6 bölümden oluşmakta olup 52 sayfalık bir çeviridir. Çevirmen, ilk çevirisi olan bu kitabı Doğu Kütüphanesi aracılığıyla yayımlamıştır.

Çevirmen Güneş Ayas, öğrencilik yıllarında çevirdiği *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı yapıtı on yıl sonra gözden geçirerek *Barbar Batı: Bir Aimé Césaire Kitabı* adlı eserin içinde bir bölüm olarak tekrar yayımlamıştır. İlgili kitabın 83 ile 134. sayfaları arasında yer alan aynı eserin ikinci çevirisi 51 sayfa ve 6 bölümden mürekkep olarak yayımlanmıştır. İlgili yapıtın tıpkı birinci çevirisinde olduğu gibi ikinci çevirisini de müstakil bir kitap olarak yayımlamayı tercih etmiştir. Aynı çevirmen tarafından yazdığı bir kitabın içinde yayımlamayı tercih ettiği saptanmıştır. Aynı çevirmen tarafından ikinci defa çevrilen söz konusu yapıt Doğu Kitabevi tarafından 2015 yılında ikinci kez basılmıştır. Sömürge karşıtlığının manifestosu olarak değerlendirilen deneme türündeki bu eser, sömürge karşıtlığı konusunda bir uyanışa vesile olması ve siyahi ırkın bilinçlenmesi bağlamında temel konuları içeren başat bir role ve öneme sahiptir (Ayas, 2015: 45). Ayrıca, Avrupalı emperyal güçlerin özellikle Afrika’da birçok bölge ve ülkede sömürgeleştirdiği coğrafyalarda yerli halkların ve uygarlıkların nasıl sömürüldüğünü ve bu duruma nasıl geldiğini tüm çıplaklığıyla açıklamaktadır.

André Lefevere’e Göre Yeniden Yazım ve Yeniden Çeviri Olgusu

Yeniden yazım (rewriting/réécriture) metinlerarasılık, metinlerötesilik ve uyarılama gibi çeşitli kavramlarla ele alındığı kadar, çeviribilim alanında da incelenen ve daha çok ‘dillerarası çeviri’ bağlamında değerlendirilen bir kavramdır (Süren & Yılmaz, 2020: 30-33). Kısaca, yeniden yazım, bir metnin çeşitli nedenlerle yeniden yazılmasıdır. Yeniden yazma kavramı, mevcut bir metnin başka bir metinde tekrarlanması ve farklı parçaların tutarlı bir bütün içerisinde ortaya çıkarılması olarak ifade edilir (Aktulum, 2014: 187). Bir başka bakış açısına göre özgün metnin yazarının metni yazarken bir şekilde zaten yeniden yazma eylemini gerçekleştirdiği ve çevirmenin ise bu durumu yazarinkine benzer bir şekilde başka bir dilde yansıtması olarak değerlendirilmektedir (Dindar, 2020: 80). Kaynak metin yazarının yeniden yazma eylemi çevirmen için çeviri sürecinde gerçekleşmektedir.

Bu çalışmada, çeviribilim bağlamında yeniden yazımın bir türü olarak ‘çeviri ve yeniden çeviri’ olgusu üzerinde durulmaktadır. André Lefevere dışında yeniden yazımı çeviri bağlamında değerlendiren Mary Tymoczko ve Lawrence Venuti gibi çeviribilim alanında çalışmaları olan başka kuramcılarının olduğu bilinmektedir. Bu kısımda yeniden yazımın farklı biçimleri üzerinde kısaca durulduktan sonra André Lefevere’in yeniden yazım ve yeniden çeviri olgusu üzerine odaklanılacaktır. Bir Yeniden Yazım Örneği Olarak Frankenstein adlı makale yeniden yazım olgusuna odaklanılarak yeniden yazımın türlerinin neler olabileceği açıklanmıştır. İlgili makalede yeniden yazım, “1- Bir metnin mevcut metinlerin türevi olarak yeniden yazımı, 2- Bir metnin aynı yazar tarafından yeniden yazımı, 3- Bir metnin bir başka gösterge türünde yeniden

yazımı, 4- Bir metnin başka bir yazar tarafından yeniden yazımı ve 5- Bir metnin farklı bir dilde yeniden yazımı” başlıkları şeklinde beş ana başlık etrafında toplanarak açıklanmaya çalışılmıştır (Süren & Yılmaz, 2020: 33-35). Buradan hareketle, bir metin mevcut metnin bir türevi olarak yeniden yazılabileceği gibi yazar kendi metnini farklı bir zamanda tekrar yazabilir. İlgili metin başka bir gösterge türünde de yeniden kaleme alınabilir. İlgili metin metinlerarasılık veya metinlerötesilik gibi yaklaşımlar çerçevesinde başka bir yazar tarafında da kaleme alınabilir. Bu bağlamda ele alınan son yeniden yazım türü ise bir metnin çevirmen tarafından farklı bir dilde yazılmasıdır.

Çeviribilimci Theo Hermans’ın editörlüğünü yaptığı *The Manipulation of literature: studies in literary translation* adlı yapıtta André Lefevere: “Why waste our time on rewrites: the trouble with interpretation and the role of rewriting in an alternative paradigm” adlı bir makale kaleme alır (1985: 215-243). Söz konusu makale Türkçeye ilk olarak çevirmen Özlem Gergüş tarafından *Çeviri Paradigmaları V: Çeviri Seçkisi* adlı kitapta *Zamanımızı Yeniden Yazımlarla Neden Boşa Harcayalım? Alternatif Bir Paradigma Olarak Yeniden Yazımın Rolü ve Yorumlanması Sorunu* şeklinde çevrilmiştir. Bu makalesinde Lefevere, yeniden yazımın rolü ve bir eserin yeniden yazılmasının arkasındaki olası gerekçeler üzerinde durmuştur. Ayrıca, André Lefevere *Translating, Rewriting and the manipulation of Literary Fame* adlı kitabında, kaynak metinlerin üzerinde değişiklikler yaparak bunların kültürlerarası dolaşımını sağlayan çevirilerin bir tür ‘yeniden yazım’ kapsamına girdiğini ileri sürmüştür (Lefevere, 1992: 35).

Lefevere’e göre bir edebiyat sistemini etkileyen bir kontrol işlevi vardır. Kontrol işlevi de iki etmenden oluşur; birincisi, yorumcular, eleştirmenler, edebiyatı öğretenler ve çevirmenler (içeriden kontrol) –poetika (edebiyatın nasıl olması gerektiği) ve ideoloji (toplumun nasıl olması gerektiği). İkincisi, patronaj (hamilik sistemi). Patronaj ise söz konusu sistemi dışarıdan yöneten faktördür (Lefevere, 1985: 197). Patronaj üç etmenden oluşur:

- İdeolojik unsur (ideolojiye göre kısıtlama),
- Ekonomik unsur (ekonomik gerekçelerle yönlendirme),
- Statü unsuru (seçkin sınıfa dahil edilme)

Edebi eserlerin yazımı bazı kısıtlar altında gerçekleşir. Bu kısıtlamalar edebi eserin yeniden yazılırken hangi gerekçeler etrafında şekil alacağını da ifade eder. Kısacası bir eser yeniden yazılırken aşağıdaki kısıtlamalardan geçerek yeniden yazılır:

- Patronaj,
- Poetika

- Söylem evreni (universe of discourse)
- Eserin özgün dili
- Kaynak eser (yeniden yazanlar içindir, kaynak eser; ideoloji, poetika, söylem evreni ve dilin bir araya geldiği, iç içe geçtiği ve çatıştığı yerdir) (Lefevere, 1985: 202).

Yukarıda dile getirilen yeniden yazımın tüm biçimleri çeşitli ideolojiler ve poetikalar arasındaki egemenliği sağlamada bir silah olarak görülebilir. Yeniden yazım olgusu, bu yönde incelenmeli ve tartışılmalıdır (Lefevere, 1985, 203). Bazı kısıtlamalar altında gerçekleştiği için yeniden yazım biçimleri arasında çeviri, en açık seçik örneklerden biridir. Çünkü bir şekilde kitap olarak basılmış hiçbir çeviri yalnızca bir çeviri değildir. Bu kısıtlamalar:

- Çeviri orijinal eserin kısıtlaması altında gerçekleşir,
- Dil bir şekilde önemli ölçüde değişir,
- Söylem evreni belirli kültüre ait unsurlardan oluştuğu için çevirisi zor olabilir.

Lefevere'in yukarıda zikredilen makalesinde de ifade ettiği gibi çeviri işlemi sadece iki dil arasında gerçekleşen mekanik bir süreç değildir. Ona göre çeviri bir yeniden yazımdır ve her yeniden yazımın arkasında mutlaka bir ideolojik gerekçe vardır. Bir yazar tarafından zihninde kurgulanan bir eserin belirli nedenlerle kaleme alınması, sonrasında bu eserin aynı yazardan tarafından belirli zaman aralıklarında yeniden yazılması, aynı eserin farklı yazar tarafından yeniden yazılması veya ilgili eserin bir çevirmen tarafından farklı bir dile çevrilerek aktarılması gibi tüm bu işlemler bir yeniden yazım örneğidir ve arkasında temel bir motivasyon vardır. Bir eseri çevirmenin çevirmek istemesi, kendi isteği olabileceği gibi çeşitli gerekçelerle bu eserin çevrilmesini bir yayınevi de talep edebilir. Böyle bir durumda, çevirmen çevirisini yayınevini bazı kısıtları altında gerçekleştirmek durumunda kalabilir (Lefevere, 1985, 205-207).

1. Eserden Seçilen Örnekler Üzerine Bir İnceleme

Örnek 1

KM1

... *L'Europe est indéfendable.* (s. 4)

KM2

... *Europe is indefensible.* (s. 1)

EM1

... Avrupa savunmasızdır. (s. 66)

EM2

... Artık Avrupa'yı savunmak mümkün değildir. (s. 83)

André Lefevere, Anne Frank'ın günlüklerinin yeniden yazımı üzerine bir inceleme yapmış, bu çalışmasında metnin iki versiyonunu, bir başka deyişle ilk metni ve yeniden yazılmış metni, karşılaştırmıştır. İki metin arasında dilsel, metinsel ve söylemsel farklılıkları yazarın tercihleri olarak değerlendirmiş ve yazarın imgesini yeniden nasıl oluşturduğunu ortaya koymuştur. Biz ise burada, Césaire'in farklı şekillerde kısa metinler halinde yayımladıkları yazılarını daha sonra bir kitapta topladığını görüyoruz. 50'li yıllarda yayımlanan özgün yapıt, daha sonra ilk olarak 25 yıl sonra İngilizceye çevrilebilmiş, Türkçeye ise ilk defa 2005 yılında daha sonra aynı çevirmen tarafından aynı metin tekrar 2015 yılında çevrilmiş ancak bu çevriler özgün metin Fransızcadan değil de; ara dil olan İngilizcesinden yapılmıştır. Bu açıdan yapıtın tümüne bakıldığında ara dilden yapılan bir çeviri olarak özgün metinden zaman zaman sapmalara da rastlanmaktadır.

Aimé Césaire'in *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı yapıtı bağlamında ilk örneğimize baktığımızda; cümle kısa ancak anlam açısından daha küresel bir ifadeyi barındırmaktadır. Konu biraz muğlak gibi dursa da sömürgecilik bağlamında Avrupa'nın geldiği noktayı kimsenin savunabilecek durumda olmadığı ifade edilmektedir. Césaire burada Avrupa'nın kendisini savunmaktan aciz olduğunu dile getirerek karşı taraf olarak konumlandığı sömürgeci güce hegomonik bir söylemle karşılık vermektedir.

Ancak Césaire sömürge karşıtlığı konumunu kendi ideolojisi üzerinden yeniden üreterek bir yeniden yazım sunmaktadır. Söylemini ifade ederken Césaire'in aktif bir cümle yapısını tercih ettiği ve temel düzeyde basit bir cümleyi seçtiği görülmektedir. "Avrupa savunmasızdır" ifadesi sömürgecilik bağlamında derin bir anlamı barındırmaktadır. Yazar sömürgecinin dilinde ürettiği ve örtük olarak bıraktığı bu derin anlamı okuyucunun keşfetmesini istediği anlaşılmaktadır.

Bu örnekte KM1, İngilizce'ye "Europe is indefensible" şeklinde çevrilmiştir. Fransızca özgün metinde Césaire tarafından italik verilen ifade İngilizce çevirisinde de aynı şekilde korunmuştur. Ancak aynı durumu Türkçe çevirileri için söylemek mümkün görünmemektedir. KM2 İngilizce metinden hareketle Türkçeye EM1'de "Avrupa savunmasızdır" ve EM2'de "Artık Avrupa'yı savunmak mümkün değildir" şeklinde çevrilmiştir. KM1'de ve KM2'de bir bağlaç kullanılmamasına rağmen EM2'ye "artık" şeklinde bir bağlaç eklendiği görülmektedir. Bu bağlacın çevirmen tarafından anlamı güçlendirmek için eklendiği düşünülebilir.

Césaire tarafından kaleme alınan deneme türündeki eserin bu kısmında sömürgecinin baskın söylemi karşısında yeniden bir söylem üretmek için sömürgecinin dilinde bir direniş metni ortaya koyulduğu görölmektedir. Metnin yazarı tarafından verilmek istenen direnç söyleminin çeviride de korunduğu ifade edilebilir. Kaynak metinde verilen örtük anlam İngilizce ve Türkçe çevirilerde aynı şekilde korunmaya çalışılmış ve anlamda kaynak dilin sosyo-kültürel içeriği çevirilere de yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu örnekten de anlaşıldığı üzere, Fransız sömürgesi bir ülkede öncelikle kendi yerel dilinde sömürgeciye karşı zihninde ürettiği metni sömürgecinin dili Fransızcada yazması zaten bir yeniden yazım örneğidir.

Bununla birlikte, yazar sömürge karşıtlığı konusunda dönemin ruhuna uygun ideolojik ve politik metinler üretmesine rağmen eserlerinin yabancı dillere çevrilme sürecinin biraz geç olması ideolojik bir gerekçeden ötürü olabilir. Eserin İngilizceye ilk çevirisi ise yazarın düşüncelerini küresel dil İngilizcede aktarabilmesi açısından bir dönüm noktası olarak görülebilir.

Çevirmen Güneş Ayas'ın Césaire'in ilgili eserini ilk defa 2005 yılında çevirmesi kendi ifadesiyle bir şans olmuştur çünkü çevirmene göre Césaire emperyalizme karşı duran ender düşünürlerdendir. Bu nedenle çevirmenin ilgili eseri önce öğrencilik yıllarında sonrada öğrencilik yaptığı bölümde akademisyenlik yaparken yeniden çevirmesi hem çevirisinde hissettiği eksiklik hem de ideolojisine yakınlık olabilir.

Örnek 2

KM1

... il y a le poison instillé dans les veines de l'Europe, et le progrès lent, mais sûr, de l'ensauvagement du continent. (s. 7).

KM2

... a poison has been instilled into the veins of Europe and, slowly but surely, the continent proceeds toward *savagery*. (s. 3).

EM1

... Avrupa'nın damarlarına damla damla bir zehir akıtılmaktadır; kıta, ağır ağır ama kesin olarak barbarlığa doğru ilerlemektedir. (s. 69).

EM2

... Avrupa'nın damarlarına damla damla bir zehir akıtılmaktadır; kıta, ağır ağır ama kesin olarak barbarlığa doğru ilerlemektedir. (s. 86).

Örnek 2’de yazar Aimé Césaire doğrudan Avrupa kıtasını hedef göstermektedir. Sömürge faaliyetlerinin Avrupa’nın damarlarına kadar işlediğini ve Avrupayı giderek daha barbar bir topluma dönüştürmeye başladığını dile getirmektedir. Ona göre, Avrupa sömürgecilik faaliyetleri bağlamında bir şekilde yaptıklarıyla yüzleşmezse barbar olarak nitelendikleri toplumlara verdikleri acılarla hesaplaşmazsa kendisi daha kötü bir barbarlıkla karşı karşıya kalacaktır.

Söylemsel inceleme bağlamında, verilen örneğin tema açısından geneli kapsadığı, çok detaya girilmediği, genel manada sömürgeciliğin sonuçlarından Avrupa toplumunun tümünün sorumlu tutulduğu bir durum söz konusudur. Césaire’in söylemini kurgularken söze “il y a” ifadesi başlaması bu örnek açısından bakıldığında kesinlik ifade etmektedir. Yazar burada iddia ettiği olgunun var olduğunu “il y a” kullanarak pekiştirmiş görünmektedir.

Cümle yapısı açısından aktif bir yapı kullanılmış ve tümce dizilişi olarak basit bir kurgu tercih edildiği görülmektedir. Cümlelerin tamamı dikkate alındığında retorik açıdan anlamı daha güçlü kılmak için ve Césaire’in sömürge karşıtlığı bağlamındaki ideolojik tutumunu yansıtmak için “ensauvagement” ve “poison” vs... sözcüklere başvurduğu ifade edilebilir. Yazarın sömürgeci gücün dili olan Fransızcada söylemini oluştururken “le poison instillé” ve “l’ensauvagement du continent” şeklinde metaforlara başvurması verilen örnekte olgular arasındaki yerel tutarlılık açısından dikkat çekmektedir. Damarlarına doğru yavaş yavaş kanın akması sonucu Avrupa’nın ‘vahşileşmesi ve yabanileşmesi’ Césaire’in vurgulamak istediği temel husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre Avrupa kendisini merkeze alarak ‘ileri ve medeni’ gördüğü medeniyetini sorgulama sürecine girmelidir.

Yazarın kullandığı dilin kapalılığı karşısında KM2 çevirmeninin çeşitli eklemeler yaparak İngilizce çeviri metni daha anlaşılır kıldığı anlaşılmaktadır. KM1’de cümle etken bir cümle yapısında iken KM2’de cümlelerin ilk tarafı doğrudan edilgen yapılmış ancak ikinci kısmı etken yapı olarak bırakılmıştır. Ayrıca KM1’de var olan “il y a” ifadesinin İngilizce çevirisi KM2’de kaldırıldığı yerine edilgen cümle yapısı kullanıldığı görülmektedir.

Fransızca KM1’de “l’ensauvagement” kelimesi italik yazılmamış olmasına rağmen KM2’de “savagery” şeklinde italik olarak verilmesi dikkat çekmektedir. Bunun yanında, KM1’de “le progrès” kelimesi yerine KM2’de doğrudan “proceeds” şeklinde fiil kullanılması dikkat çekmektedir. Ayrıca KM1’de “le progrès” kelimesi “lent ve sûr” sıfatları kullanılarak nitelenmişken KM2’de bu sıfatlar doğrudan “slowly ve surely” şeklinde zarfa dönüştürülerek kullanılmıştır.

Bu açıdan bakıldığında tümüyle olmasa da KM1 ile İngilizce çevirisi olan KM2 arasında anlamsal ve biçimsel olarak farklılıklar saptanmıştır. Aimé Césaire, kendi ideolojik eksenini etrafında Fransızca olarak kaleme almış ve bu zihninde tasarladığı olguları bir şekilde kaleme alarak aslında yeniden yazmıştır.

Yazarın kendi yeniden yazımının arkasındaki saik ideolojisidir. İngilizceye çeviren çevirmenin arkasındaki çeviri yoluyla yeniden yazım nedeni ise ya yayınevinin çevirmenden böyle bir talebi olmuş olabilir ya da çevirmen kendisi bu eseri çevirmek istemiş olabilir ancak ilgili kaynak eserin Türkçeye aktarılmasındaki gerekçe ise çevirmenin kendisini düşünce olarak yazara yakın hissetmesi olabilir. Çünkü çevirmen sosyoloji bölümü okuduğu ilk öğrencilik yıllarında bu eseri çevirme ihtiyacı hissetmiştir. Sonrasında ise yine aynı eseri gözden geçirerek tekrar çevirisini yapma gerekliliği hâsıl olmuştur.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere kaynak metin Fransızcadan, diğer kaynak metin (ara dil) İngilizceye –burada İngilizce çeviri, Türkçe çeviriler için kaynak metindir- ve oradan Türkçe çevirilerine gelinceye kadar yeniden yazım aşamasında çeşitli aşamalarda değişiklikler göze çarpmaktadır. Eserin Türkçe çevirilerini yapan çevirmenin çevirilerini ara dilden yapmış olması özgün yapıt Fransızcadan uzaklaşmalara neden olduğu gözlenmiştir.

Örnek 3

KM1

Où veux-je en venir? A cette idée: que nul ne colonise innocemment, que nul non plus ne colonise impunément; qu'une nation qui colonise, qu'une civilisation qui justifie la colonisation – donc la force – est déjà une civilisation malade, une civilisation moralement atteinte, qui, irrésistiblement, de conséquence en conséquence, de reniement en reniement, appelle son Hitler, je veux dire son châtiment. (s. 10)

KM2

What am I driving at? At this idea: that no one colonizes innocently, that no one colonizes with impunity either; that a nation which colonizes, that a civilization which justifies colonization – and therefore force – is already a sick civilization, a civilization that is morally diseased, that irresistibly, progressing from one consequence to another, one repudiation to another, calls for its Hitler, I mean its punishment. (s. 4)

EM1

Nereye mi varmak istiyorum? Şu fikre; Hiç kimse masum amaçlarla sömürgeleştirmez, sömürgeleştiren hiç kimse de bunun bedelini ödemekten kurtulamaz, sömürgeleştiren bir ulus, sömürgeleştirmeyi ve zoru meşrulaştıran bir ulus, zaten hasta bir medeniyettir; ahlaken sakatlanmış bir medeniyet. Karşı konulamaz biçimde bir sonuçtan diğerine ilerleyen bir medeniyet, öyle bir medeniyet ki bir yadsımadan diğerine, kendi Hitler'ini çağırır durur, yani kendi cezasını ... (s. 74)

EM2

Nereye mi varmak istiyorum? Şu fikre; Hiç kimse masum amaçlarla sömürgeleştirmez, sömürgeleştiren hiç kimse de bunun bedelini ödemekten kurtulamaz, sömürgeleştiren bir ulus, sömürgeleştirmeyi ve zoru meşrulaştıran bir ulus, zaten hasta bir medeniyettir; ahlaken sakatlanmış bir medeniyet. Karşı konulamaz biçimde bir serencamdan bir serencama, bir inkardan bir inkara durmadan sürüklenen bir medeniyettir ve kendi Hitler'ini çağırır durur, yani kendi cezasını ... (s. 91)

Örnek 3'te Césaire cümlelerine “Buradan nereye mi gelmek istiyorum?” şeklinde bir ifadeyle başlamaktadır. Bunları söylerken asıl hedefinin ne olduğunu “Şu fikre varmak istiyorum.” sözüyle açıklama yoluna gitmektedir. Sömürgeciliğin sözde ‘medeniyet’ getirmek gibi masum amaçlarla yapılamayacağını vurgulamaktadır. Yazarın Fransızca kaynak metnindeki söylemini oluştururken özellikle ‘malade, atteint,e’ sıfatlarını tercih ettiği gözlenmektedir. KM1 metninin yazarı Aimé Césaire'in deneme türündeki kitabını kaleme alırken özellikle bazı olgulara daha çok dikkat çektiği görülmektedir. Bu olgulardan biri sömürgecilik, diğeri ise ırkçılıktır. Bu her iki olguda sömürgeciliğe maruz kalan halkların en çok yaşadığı durumlardandır. Bu tür uygulamaları gerçekleştiren emperyal güçlerin eninde sonunda bu olgularla yüzleşmek zorunda kalacağına olan inancı yazarın metnini oluştururken güdülenmesine neden olmuştur.

Sömürgeciye kendi dilinde kendi kelimeleriyle seslenerek sömürgecilik olgusunun karşısında olduğunu yeni bir karşı söylemle ortaya koymuştur. Ayrıca, ‘sömürgecilik eşittir zorbalıktır’ söylemini karşıtlık üzerinden ifade etmektedir. Retorik açıdan güçlü bir söylem oluşturmak için soru sorduğu ve bu soru yoluyla da devamında ikna edici bilgiler sunarak ileri sürdüğü düşüncüyü etkili kıldığı söylenebilir. Bunun dışında, bu örnekteki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Césaire'in sömürgeci güçleri doğrudan hedef olarak göstermeksizin daha genel bir söylem biçimini benimsediği söylenebilir.

KM1’de cümlenin soruyla başlaması ve ilgili kısmın KM2’de korunarak soruyla karşılanması dikkat çekmektedir. Çevirmenin söylemin ideolojisini korumaya özen gösterdiği söylenebilir. Genel olarak bakıldığında KM1’in KM2’deki İngilizce çevirisinde ideolojinin korunduğu ve tutarlı bir çeviri yapıldığı gözlenmiştir ancak KM2’de çevirmenin metnini daha anlaşılır kılmak ve ideolojik söylemi yansıtmak için “and” ve “progressing” gibi bazı eklemeler yaptığı görülmektedir. Buradan hareketle ara dil İngilizceden farklı tarihlerde çevrilen EM1 ve EM2 için de çevirmenin “innocently” zarfını masum amaçlarla şeklinde çevirdiği görülmektedir. Kaynak metinlerde olmamasına rağmen Türkçe çevirilerde çevirmenin ideolojiyi etkili bir şekilde çevirmek için “öyle bir medeniyettir” şeklinde ifade eklediği anlaşılmaktadır. Ayrıca KM1’de “de conséquence en conséquence, de raniement en raniement”, KM2’de “progressing from one consequence to another, one repudiation to another” olarak verilen ifadelerin EM1’de “bir sonuçtan diğerine ilerleyen bir medeniyet, öyle bir medeniyet ki bir yadsımadan diğerine”, EM2’de ise “bir serencamdan bir serencama, bir inkârdan bir inkâra durmadan sürüklenen bir medeniyettir” şeklinde birbirinden farklı şekillerde çevrildiği saptanmıştır. Dolayısıyla bu örnekte çevirilerde ideolojinin korunduğu ancak özellikle iki Türkçe çeviri arasında kelime seçimleri düzeyinde farklılık olduğu söylenebilir.

Bu kısımda kaynak metni İngilizceye çeviren çevirmenin özgün metnin yazarı Césaire’in düşüncelerini korumaya çalıştığı görülmüştür, ancak Türkçe çevirilerinde ise hem söylem açısından hem de metin boyutunda zamanla küçük değişikliklerin yapıldığına rastlanmıştır. KM1’deki anlam ve söylem KM2’de korunduğu ancak KM2’den yapılan Türkçe çevirilerinde hem cümle düzeyinde hem de kelime düzeyinde eksikliklerin olduğu gözlenmiştir. Ayrıca EM1 ve EM2 çevirmeni aynı çevirmen olmasına rağmen aradan geçen zaman içerisinde çevirmenin EM2 çevirisinde kelime düzeyinde değişikliklere gittiği ve metnini bu şekilde yeniden yazmak suretiyle yeniden çevirmiş olduğu gözlenmiştir. KM1 yazarının bu özgün metni kaleme alırken içinde bulunduğu ülkenin koşullarını dikkate aldığı düşünülebilir. KM2 metninin çevirmeninin bunu çevirme motivasyonunun arkasında ise farklı gerekçeler olabilir.

Bununla birlikte örnek verilen metinde özellikle son kısmında doğrudan Hitler’e vurgu yapılması söylem açısından yazarın ideolojisini net bir şekilde yansıtsa da çevirmenler açısından aynı şeyi söylemek mümkün olmayabilir ancak gerek İngilizce çevirisinde gerekse aynı çevirmen tarafından yapılan Türkçe çevirilerinde de görüldüğü üzere KM1’deki söylem aynıysa korunmaya çalışılmıştır.

Örnek 4

KM1

Mais alors, je pose la question suivante: la colonisation a-t-elle vraiment *mis en contact*? ou, si l'on préfère, de toutes les manières d'*établir le contact*, était-elle la meilleure? (s. 66)

KM2

But then I ask the following question: has colonization really *placed civilisations in contact*? Or, if you prefer, of all the ways of *establishing contact*, was it the best?

EM1

Ama öyleyse soruyorum size: Sömürgecilik gerçekten de medeniyetlerin birbirleriyle ilişkiye geçmelerini sağladı mı? Ya da, eğer böylesini tercih ederseniz, ilişki kurma yolları içinde en iyisi bu muydu? (s.68).

EM2

Öyleyse soruyorum size: Sömürgecilik gerçekten de medeniyetlerin birbirleriyle ilişkiye geçmelerini sağladı mı? Ya da, başka türlü ifade etmemi isterseniz; ilişki kurma yolları içinde en iyisi bu muydu?(s.84).

Örnek 4'te KM1 yazarı Césaire bir soruyla cümlesine başlar. Normal koşullarda bu sorunun cevabı yazara göre zaten nettir ancak yazar bunu sömürgeci güçlere karşı haykırmak ister. Sömürgecinin dilinde zihninde kurguladığı düşünceleri Fransızca olarak belirtme düşüncesi ve istediği ortadır. O, buradaki ifadelerde söylemini güçlü kılmak ister. Césaire KM1'de "mais" bağlacını kullanır ki bu bağlaç Türkçede "ama, fakat, lakin" gibi zıtlık belirten bir bağlaçtır. Ancak Türkçe çevirilerinden EM1'de "ama" şeklinde bağlacın korunduğunu ancak EM1'de "ama" bağlacına yer verilmediğini gözlemliyoruz. Aynı kaynak metni aynı ara dilden çeviren çevirmen aynı kişi olmasına rağmen metin zamanla yeniden yazımlarda değişikliğe uğrayabiliyor. Burada çevirmenin tercihi söz konusu olabileceği gibi farklı durumlar da olabilir.

KM1'de bazı ifadelere dikkat çekmek üzere yazar Césaire özellikle eğik bir şekilde sunmuş olup aynı şekilde KM2 çevirmeni de Césaire'in şekilsel olarak dikkat çektiği noktaya çevirisinde dikkat çekmiştir. Ancak Türkçe çevirilerinde benzer bir durum söz konusu değildir. Ayrıca Césaire'in KM1'de yer vermemesine rağmen KM2 çevirmeninin çevirisine "civilisations" kelimesini eklediği görülmektedir. Buradan hareketle Türkçe çevirilerinde de aynı şekilde yukarıda zikredilen ifadenin korunduğu gözlenmiştir. KM2 çevirmenin KM1'in yazarının söylemini çevirisinde korumaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu karar, çevirmenin tutumu

olabileceği gibi bu çevirinin yapılmasını sağlayan yayınevinin de tutumu olabilir. Ayrıca, KM1'in yazarı Aimé Césaire bunu edebi türler içerisinde bir deneme olarak kaleme almıştır. Deneme, edebi türler içerisinde yazımı en zor olanlardan biridir ve başka türlere yaklaşma olasılığı oldukça yüksektir. Aynı şekilde bu tür bir denemenin Fransızca kaleme alınmış olması yazarın dönemin koşulları içerisinde sömürgecilik olgusu bağlamında yaklaşıldığında adeta bir yeniden yazım örneği gibidir. Böyle bir eseri Fransızcadan İngilizceye aktarmak ise yeniden yazımın en belirgin örneği olan çeviridir. KM1 ve KM2 metinlerinin Türkçe çevirmeninin kelime seçimi veya zaman içerisindeki yeniden çevirisindeki kelime değişiklikleri kendi tercihi olabileceği gibi başka nedenler ötürü ortaya çıkan zorunlu tercihler de olabilir.

Örnek 5

KM1

Foin du racisme! Foin du colonialisme! Ça sent son barbare. (s. 24).

KM2

Away with racism! Away with colonialism! They smack too much of barbarism. (s. 14).

EM1

İrkçılığınızı alıp defolun! Sömürgeciliğinizi alıp defolun! Çok kötü barbarlık kokuyorlar. (s. 96).

EM2

İrkçılığın canı cehenneme! Sömürgeciliğin canı cehenneme! İğrenç bir şekilde barbarlık kokuyorlar. (s. 113).

Örnek 5'te Césaire KM1'de "foin de" kalıbını kullandığı görülmektedir. Bu ifade İngilizce çevirisinde "away with" ile karşılanmıştır. Söz konusu ifade Türkçe çevirilerin çevirmeni tarafından EM1'de "defolun" şeklinde verilmişken EM2'de ise "canı cehenneme" şeklinde bir değişikliğe uğramıştır. Aslında yazar sömürgecilikten artık bıktığını ve kendi topraklarında emperyal güçlerin artık sömürgecilik yapmasını istemediğini çok açık bir dille reddediyor ve bunu sadece reddetmekle de kalmayarak aynı zamanda bu düşüncelerini sömürgecilere karşı kendi dillerinde de ifade etme yoluna başvuruyor.

KM1'de 19. Yüzyılın en sorunlu olgularından olan sömürgecilik ve ırkçılık doğrudan yazar tarafından hedef alındığı görülüyor. Bu olgunun aynı şekilde çevirilerinde de yansıtılması çevirmenin önemli görevlerinden biridir. Bu örnek üzerinde düşünüldüğünde KM1'de "ça" zamirinin kullanıldığı ve Fransızcada bu zamirin nötr bir anlam ifade ettiği bilinen bir durumdur

ancak KM2 İngilizce metinde ise çevirmen “they” kullanarak zamiri doğrudan belirginleştirerek çoğul bir duruma getirmiştir. Buna karşın, EM1 çevirmeni KM1 ve KM2’de belirgin bir aidiyet durumu söz konusu olmamasına rağmen “ırkçılığınızı” şeklinde bir çeviri yapmıştır. Ancak EM2’de ise aynı metni tekrar çevirmiş ve bu defa “ırkçılığın” şeklinde düzeltme yoluna gitmiştir. EM1 ve EM2 çevirmeni aynı metni farklı zamanlarda tekrar çevirmiş, metin derinlemesine bir yeniden yazım aşaması geçirmemiş olsa bile kelime düzeyinde değişikliklere uğradığı gözlenmiştir. Buradaki değişiklik elbette çevirmenin kararıdır ancak EM1 ve EM2 değişikliklerinin arkasında çevirmenin ilk çevirisi ile aynı metni ikinci çevirisi arasında geçen zaman ve değişen olgular yatabilir.

Sonuç

Sonuç olarak Aimé Césaire’in *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı yapıtının yeniden yazımı ve yeniden çeviri bağlamında Fransızca özgün metin, İngilizce kaynak metin ve iki Türkçe erek metin etrafından seçilen beş örnek yoluyla bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda ilgili kaynak eserin yazarının metnini öncelikle Martinikli bir yazar olarak sömürgecinin dilinde (Fransızca) yeniden yazdığı görülmektedir çünkü kendi yerel zihninde ve kodlarında sömürgeciye karşı hislerini deneme türündeki bu eserinde Fransızca olarak yeniden ele aldığı kanısına ulaşılmıştır.

Edebiyattan felsefe sosyolojiden çeviribilime yeniden yazımı tanımlaya çalışan her kuramcı ve bilim insanın ortak görüşü her metin bir şekilde bir başka metinle ilişkili olduğu için bir şekilde yeniden yazımdır. Dolayısıyla Aimé Césaire’in Fransız sömürgesi Martinik’te kendi yerel dilinde zihninde kurguladığı olguları Fransızca kaleme almış olması aslında ortaya koyduğu eserin bir şekilde yeniden yazım olduğunu göstermektedir.

Ayrıca sömürge karşıtlığı açısından bu denli bir öneme sahip bir eserin İngilizceye ilk çevirisinin yirmi beş yıl sonra yapılması geç bir karar olmakla beraber küresel dil olan İngilizcede böylesi önemli bir olgunun dünyaya açılması yerinde bir karar olarak düşünülebilir. KM1 özgün metinden KM2 İngilizceye yapılan tercümesinde çevirmenin metnini yeniden yazarken ve aynı zamanda çevirisini yaparken yazarın ideolojisini koruduğu gözlenmiştir.

Türkçeye ilk çevirisi, sosyoloji bölümünde öğrenci olan bir çevirmen tarafından ilk defa 2005 yılında İngilizce metin üzerinden, bir başka deyişle ara dilden yapılmıştır. Aynı çevirmen yukarıda anılan alanda akademisyen olmaya başladıktan sonra aynı yapıtı tekrar 2015 yılında aynı şekilde İngilizce ara dilden tekrar çevirmiştir. Türkçe çevirilerin ara dilden yapılması zaman

zaman kaynak metinden sapmalara neden olmuş, ancak çevirmenin ikinci çevirisinin birinci çevirisine göre daha yumuşak bir dil tercih ettiği görülmüştür.

Çevirmen her ne kadar aradilden çeviri yapmışsa da genel anlamda deneme türündeki eserin diline ve kaymak metnin yazarının görüş ve ideolojisine sahip çıkmaya çalışmıştır. Buna karşılık, verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere EM1 ve EM2 arasında kelime, metin ve söylem düzeyinde yeniden yazımlara gitmiştir. KM1 metninin Türkçe çevirmenin bu tür tercihlerde bulunması kendi tercihi olabileceği gibi ara dilden çeviri yapmış olmasının da bunda etkisi olabileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca çevirmen bu tercihlerini KM1 metin yazarının düşünce dünyasını kendine yakın bulduğu için de yapmış olabilir. Genel olarak bakıldığında André Lefevere'in yeniden yazımın belirgin bir örneği olarak yaklaştığı çeviri olgusu veya yeniden çeviri olgusu Aimé Césaire'in *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı yapıtın hem ilk İngilizce çevirisinde, hem de ara dil olan İngilizceden Türkçeye aynı çevirmen tarafından yapılan çevirilerinde de karşımıza çıkmıştır. Lefevere'in de belirttiği gibi yeniden yazım ve bu bağlamda yeniden çeviriler çeşitli saikler etrafında şekillendiği görülmüştür.

Kaynakça

- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2016). *Çevirinin ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları
- Bulut, A. (2018). *Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji ve İdeolojik Çeviri*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ayas, G. (2005). *Sömürgecilik Üzerine Söylev: Fransız Irkçılığının Fikri ve Tarihsel Temelleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Ayas, G. (2015). *Barbar Batı: Bir Aimé Césaire Kitabı*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Césaire, A. (1955). *Discours sur le Colonialisme*. Paris: Editions Présence Africaine.
- Césaire, A. (1972). *Discourse on Colonialism*. (Çev. Joan Pinkham), New York and London: Monthly Review Press.
- Césaire, A. (2005). *Sömürgecilik Üzerine Söylev*. (Çev. Güneş Ayas), İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Césaire, A. (2015). *Sömürgecilik Üzerine Söylev*. (Çev. Güneş Ayas), İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Kesteloot, L. (2000). *Césaire Şiirine Genel Bir Bakış*. (Çev. Metin Cengiz). Ankara: Seçme Şiirler.
- Lefevere, A. (1992a). *Translating literature: practice and theory in a comparative literature context*. America: Modern Language Association of America.
- Lefevere, A. (1992b). *Translating, rewriting, and the manipulation of literary fame*. London, UK/New York, NY: Routledge.
- Lefevere, A. (2000). 'Mother courage's cucumbers: text, system and refraction in a theory of literature.'
- Lefevere, A. (2014). *Why waste our time on rewrites?: The trouble with interpretation and the role of rewriting in an alternative paradigm*. In *The Manipulation of Literature (Routledge Revivals)* (pp. 215-243). NY: Routledge.
- Aksoy, B. (2001) *Translation as rewriting*. *Translation Journal*, 5(3), 1-13.
- Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Dindar, S. (2020). *Göstergelerarası çeviride yenidenyazım ve yenidenyaratma kavramları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Süren, M.M., Yılmaz, A.U. (2020). Yeniden yazım Olarak Frankenstein, İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi-İstanbul University Journal of Translations Studies 12, (2020), 29-52.

An Overview of Sacred Text Translations in Le Clezio's *Wandering Star* Through Ecotranslation

Esra ÇİMEN KARAYÜREK¹

Abstract

When analyzed historically, it is seen that translation is an activity that has been carried out for a very long time. Translations of sacred texts have an important place in the history of translation. The translation of the Torah made in the 3rd century BC and called *Septuaginta* is thought to have shaped history. Moreover, some theorists have developed theories that will contribute to the field of translation studies by focusing on sacred text translations. Early on, the debate over whether to maintain the source text's semantic or stylistic integrity in translations of sacred text was particularly heated. However, it was eventually decided that basing an evaluation just on these two factors would be inadequate. In addition, the translator's motivation, and the environmental factors to which he/she is exposed while translating also determine the quality of the resulting translation product. The quality of the final translation product is also influenced by the translator's motivation and the environment to which he or she is exposed while translating. Although the conditions under which translations were made at the time are not known, the conditions under which translators make their translations are now the subject of scrutiny. In this context, an eco-translation approach has been proposed by Chinese translation specialist Gengshen Hu. He argues that the source text has its own ecosystem and that translations can be evaluated according to how well they adapt to this ecosystem. It is thought that each text has certain dynamics within itself and that these dynamics create a balance within itself, just like nature, and that the transfer of this balance in the target text is important in terms of determining the position of the translated works in the polysystem. In this study, verses in the sacred text as written in the novel of M. G. Le Clezio's *Wandering Star* and the adaptation of these verses into the target language by two different translators to the ecosystem of the text itself has been analyzed.

Key Words: Le Clezio, Ecotranslation, Sacred Text, Wandering Star

Le Clezio'nun *Göçmen Yıldız* Adlı Eserindeki Kutsal Metin Çevirilerine Ekoçeviri Üzerinden Bakış

Esra ÇİMEN KARAYÜREK

Öz

Tarihsel süreçte incelendiğinde, çevirinin çok uzun zamandan beri yapılan bir etkinlik olduğu görülmektedir. Çeviri tarihinde önemli bir yer edinen metin türlerinden biri de Kutsal metinlerin çevirisidir. Öyle ki, Milattan Önce 3. yüzyılda yapılan ve *Septuaginta* olarak adlandırılan Tevrat çevirisinin tarihe yön verdiği düşünülmektedir. Dahası bazı kuramcılar kutsal metin çevirilerine odaklanarak çeviribilim alanına katkı sağlayacak kuramlar geliştirmişlerdir. İlk zamanlar kutsal metin çevirilerinde özellikle tartışılan husus, kaynak metne anlamsal olarak mı yoksa biçimsel olarak mı bağlı kalınacağı yönündeyken, sonraları sadece bu iki kutup üzerinden değerlendirilmesinin eksik olacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte çevirmenin çeviriyi yaparken ki motivasyonu ve maruz kaldığı çevresel faktörler de ortaya çıkan çeviri ürünün niteliğini belirlemektedir. O dönemki çevirilerin hangi koşullarda yapıldığı pek bilinmemekle birlikte günümüzde çevirmenlerin çevirilerini hangi koşullarda yaptıkları artık inceleme konusu olmaya başlamıştır. Bu bağlamda, Çinli çeviribilimci Gengshen Hu tarafından önerilen ekoçeviri yaklaşımı, kaynak metnin kendi içinde bir ekosisteminin olduğunu ileri sürer ve çeviri yapılırken bu ekosisteme ne kadar uyum sağladığıyla ilgili olarak çevirilerin değerlendirilebileceği üzerine yoğunlaşır. Bu yaklaşıma göre her metnin kendi içinde birtakım dinamiklerinin olduğu ve bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı
esra.cimen@hbv.edu.tr

dinamiklerin tıpkı doğa gibi kendi içerisinde bir denge yarattığı ve hedef metinde bu dengenin aktarımının çeviri eserlerin çoğuldizgedeki konumunu belirlemesi açısından önemli olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada, J. M. G. Le Clezio'nun *Göçmen Yıldız* olarak Türkçeleştirilen *Etoile Errante* adlı eserinde geçen Kutsal Kitaptaki bazı ayetler ve bu ayetlerin iki farklı çevirmen tarafından hedef dile aktarılırken metnin kendi içindeki ekosistemine sağladığı uyum irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Le Clezio, Ekoçeviri, Kutsal Metinler, Göçmen Yıldız

Giriş

İlk olarak 13. yüzyılda ortaya çıkıp ve yine ilk olarak Fransızca kaleme alınan roman türündeki eserler 14. yüzyıldan itibaren başka dillere çevrilmeye başlanmıştır (Stanesco ve Zink, 1992: 62-64). Edebî bir tür olarak tüm çevrelerce yetkin kabul edilmesi bir hayli vakit almışsa da artık günümüzde oldukça dikkate alınan bir türe dönüşen roman, bünyesine birçok alt tür eklemiş ve hatta adına birçok prestijli ödül törenlerinin düzenlenmesine vesile olmuştur. Ülkelere göre değişen bu ödüllerin uluslararası arenadaki en prestijlisi Nobel Edebiyat Ödülü olarak kabul edilmektedir. İlki 1905 yılında verilen bu edebiyat ödülü, 2008 yılında “Yeni çıkışların, şiirsel maceranın ve tensel coşkunun yazarı, hüküm süren uygarlığın ötesinde bir insanlığın kâşifi” (Nobelprize.org, 2023) olarak Jean-Marie Gustave Le Clézio'ya verilmiştir. Fransa'nın Nice kentinde hayata gözlerini açıp yedi yaşından itibaren birçok yer gezen Le Clézio, Nobel ödülünü duyuran profesör tarafından “Gittiği her ülkenin kültürünü benimsediği, hiçbir yerde kendini o kültüre yabancı hissetmeyen bir göçebe gibi görüldüğü.” şeklinde (Nobelprize.org, 2023) tanımlanmıştır.

Bu çalışmada, yazılarında sömürgeciliğe karşı olduğunu her fırsatta ifade eden Le Clézio'nun Türkçeye *Göçmen Yıldız* olarak çevrilen *Etoile Errante* adlı kitabı ele alınmıştır. Gallimard Yayınevi'nde 1992 yılında Fransızca olarak yayımlanan kitabın Hülya YILMAZ tarafından yapılan çevirisinin ilk baskısı 1996 yılında, 2. baskısı yine aynı çevirmenin eseriyle 2008 yılında Can Yayınları tarafından yapılmıştır. 3. baskısı ise Aysel BORA çevirisiyle yine Can Yayınları tarafından 2020 yılında okura sunulmuştur. Çevirilerde ara dil kullanılmamıştır. Yazarın söz konusu eserindeki kutsal metinlerin çevirisinin iki farklı çevirmen tarafından hedef dile nasıl aktarıldığı Çinli bilim insanlarının son zamanlarda ortaya koyduğu ekoçeviri stratejisi bağlamında ele alınmıştır.

Eser

Yahudi bir kız olan Esther'in hikayesi 1943 yılında Nice'te başlar. İtalyan işgalciler tarafından gettoya dönüştürülen küçük köydeki minik kız, Yahudi olmanın anlamını, korkuyu, aşağılanmayı, kaçıışı ve babasının ölümünü deneyimler. Savaş sona erdiğinde ise annesiyle yeni

kurulan İsrail'e gitmeye karar verirler. Yolda annesiyle birçok zorlukla karşılaşır ve Esther bu zorlukların üstesinden gelmek için dinin ve duanın gücünü keşfeder. Babası tarafından dinsiz olarak yetiştirilmiş olsa da bu ilahî sözler karşısında etkilenmemesi olanaksız görünmektedir. Ancak vaat edilmiş topraklar huzur getirmeyecektir. Çünkü İsrail'e girdiğinde Yahudiler yüzünden mülteci kamplarına doğru yola çıkan Filistinlilerle karşılaşır. Kafilde ülkesini kendileri yüzünden terk etmek zorunda kalan Nejma'yla tanışmış olur. Esther ve Nejma sadece Yahudi kızın ülkesine girip Filistinli kızın ülkesinde mülteci konuma düştüğü o anda karşılaşır, birbirlerinin isimlerini öğrenir ve ardından ayrılırlar. Artık bir daha asla birbirlerini göremeyeceklerdir. Kendini tanımaya çalışan iki kadının hikayesinin anlatıldığı bu romanda kötülük var oldukça, savaşlar devam ettikçe Esther ve Nejma'nın gezgin yıldızlar olarak kalacakları mesajı verilmiştir.

Ekoçeviri Yaklaşımı

Tarih boyunca çeviriye birçok farklı açıdan yaklaşmış neredeyse her kuramcı veya bu konuda çalışma yapan her araştırmacı çeviriye farklı bir yönüyle ele almıştır. En genel anlamıyla farklı dillerin ortaya çıkmasıyla toplumların iletişimi için çevirinin zaruri bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Arslan Bilir, 2023: 1341). Çeviri, bir bilim alanı olarak ele alındığında, dilbilim, edebiyat, kültür tarihi, felsefe ve antropoloji gibi disiplinlerin çalışmalarını bütünleştirme özelliği ile çeviri sürecini ve çeviri ürünlerini çalışma nesnesi olarak ele alan ampirik ve sentetik bir disiplin şeklinde ifade edilmektedir (Bassnett,2014:51). Çeviribilim çalışmaları, Bassnet ve çağdaşları tarafından yapılan araştırmalarla ileriye taşınmış, postkolonyal yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Çeviribilimin gelişimi, kuramsal varsayımı, araştırma yöntemi vb. sağlayan paradigmlar gelişmiştir. Batıdaki bu gelişmelere paralel olarak Çin'de de bu alanda benzer ve farklı yaklaşımlar sergilenmiş, yeni akımlar ortaya çıkmıştır. Çeviribilimci Lui, çeviri çalışmalarının batıdaki gibi Çin'de de filolojik paradigma, yapısalcı paradigma ve yapısökümcü paradigma olarak üç evreye ayrıldığını ifade etmektedir (Lui, 2010). Bu paralellığe karşın, son zamanlarda Çinli bilim insanlarının çeviribilimi biyolojiyle açıklama girişimleri ekoçeviri yaklaşımını ortaya çıkarmıştır. Doğa bir bütün olarak kendi içinde dengeli bir şekilde var olmakla birlikte bir takım farklı işlevleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu yönüyle çeviri de doğaya benzetilmekte ve farklı çevirmenler tarafından üretilen her çevirinin farklı bir ekolojik ortam ortaya çıkardığı düşünülmektedir (Li, 2020: 404-405). Okuma eyleminin zihin içerisinde bir çeşit çeviri olabileceği bilgisi bir yana konduğunda, okumanın da bir çeşit ekolojik faaliyet olduğu iddia edilebilir. Çünkü okunan metnin kendine özgü bir ekolojisi vardır ve günlük yaşamın ekolojisiyle birbirini dengelemektedir. Tam olarak bu noktada, çeviriden beklenen

kaynak metinle hedef metnin ekolojik ilişkisinin kolaylaştırılacağı bir dilin bulunması gerekliliğidir (Scott, 2015: 286). Bu bağlamda, 2001 yılında Çinli çeviribilimci Gengshen Hu tarafından ekoçeviribilim kavramı ortaya atılmıştır. Hu, ekoçeviri yaklaşımında Darwin'in "adaptif seçilim teorisine (ing. adaptive selection theory)" ve doğu bilgeliğinin "insan ve doğa arasındaki uyumu"na dayanmış ve çevirmenin herhangi bir çeviriyi seçerken ekolojik ortamı göz önünde bulundurması gerektiğini savunmuştur (Akt. Liu, 2021:26-27). Diğer yaklaşımlardan farklı olarak ekoçeviri, ekolojiyi merkezde tutup çeviriyi ekolojik perspektiften olabilecek en kapsamlı şekilde ele almaktadır. Ekoçeviri, çeviriyi şimdiye kadar yapıldığı gibi dilbilim, kültürbilim, skopos, iletişim ya da feminizm ve benzeri açılardan ele almamakta, buna karşın ekoholizm (Ekolojik bütüncülük olarak adlandırılabilir bu bakış açısı insanların doğal dünyanın korunmasına yönelik belirli görevleri olduğunu ve doğanın mümkün olduğunca korunması gerektiği düşüncesini temsil eder.) açısından incelemektedir (Hu ve Tao, 2016: 123). Bu yaklaşım, çevirmeni merkezi konuma alıp çevirinin, yazar, kaynak metin, hedef metin, okur ve yayıncı gibi etkenleri içine alan ekolojik bir ortama sahip olduğunu belirtir. Çevirinin merkezindeki çevirmenler, çevirinin ekolojik ortamını muhafaza edip belirli bir uyum sağlamak için "seçici uyarılma (ing. selective adaptation)" veya "uyarılmalı seçilim (ing. adaptive selection)" yapabilmektedirler. Seçici uyarılamada çevirmenler, hangi metni çevireceklerine karar verirken uyarılmalı seçilimde, çevirmenin az önce bahsi geçen tüm unsurların dikkate alınarak yapacağı uyarılmalar kastedilmektedir (Jun, 2020: 15). Kuramsal yönü kısaca özetlendikten sonra çeviride uygulanabilirliği için önerilen yöntem şöyle açıklanabilir: Çevirilerde uygulanabilirlik açısından ekoçeviri yaklaşımı, çeviri yöntemlerini üç boyutlu dönüşüm olarak ele almaktadır. Bu dönüşüm, dil, kültür ve iletişim boyutu olarak ele alınmıştır. Dil boyutundaki dönüşümde diller arasındaki aktarımın dil seviyesindeki bağlılığı incelenmektedir. Yani çevirmenin dilin dilbilgisel özelliklerine dikkat etmesi beklenmektedir. Kültür boyutundaki dönüşüm kültür ve dil ilişkisini ilgilendirmektedir. Yani eseri salt dil düzeyinde değil aynı zamanda kültür düzeyinde de değerlendirmeli, her dilin kendine özgü kültürel çağrışımları dikkate alınmalı ve çeviride kültürel aktarım sağlanmalıdır. Üçüncü ve son olan iletişim boyutundaki dönüşümde ise sözcüklerin sadece potansiyel anlamları değil aynı zamanda bağlamları da dikkate alınmalı, dillerdeki iletişimsel niyetin hedef dile aktarımı sağlanabilmelidir (Liu, 2021: 27). Bu çalışmada J.M.G. Le Clézio'nun *Göçmen Yıldız* olarak Türkçeleştirilen *Etoile Errante* adlı eserindeki kutsal metin çevirileri, dil, kültür ve iletişim boyutunda incelenmiştir.

İnceleme

Bu çalışmada inceleme için sadece kutsal metinler ele alınmıştır. Söz konusu Kutsal Kitap iki ana bölümden oluşmaktadır; Eski Ahit Yahudi Kutsal Metinleriyken Yeni Ahit Hristiyan Öğretilerini içeren bölümdür. Esther'in Yahudi olması hasebiyle, kaynak metinde Kutsal Kitap'ın sadece Eski Ahit ayetlerine yer verilmiştir. Bu çalışmada dikkat çekilmesi gereken başka bir hususun da kaynak metindeki Kutsal metinlerin de aynı zamanda birer çeviri eser olduğunun unutulmaması gerekliliğidir. Tevrat'ın İbraniceden Yunancaya yapılan çevirisinin tarihin seyrinin değişmesine katkı sağladığı düşünülen ve *Septuaginta* olarak adlandırılan kutsal metin çevirisi (Durukan, 2017) daha sonraları diğer dillere de aktarılmıştır. Ancak her ne kadar kutsal metin olsalar da Yahudiler tarafından yapıldığı düşünülen bu çevirilerde, Yahudilerin metinlere yazınsal, eğitsel ve sosyal anlamda katkı sağladıkları varsayılmaktadır (Durukan, 2017)²

Hedef metindeki kutsal metinlerin çevirileri incelendiğinde Hülya Yılmaz'ın söz konusu bölümleri bizzat kendisinin çevirmediği, Orhan Matbaacılık tarafından 1995 yılında neşredilen Kitabı Mukaddes'ten birebir aldığı metin içinde dipnot olarak verilmiştir. Aysel Bora ise herhangi bir açıklama ya da dipnot düşmediğinden, kutsal metin çevirilerini kendisinin yaptığı varsayılmaktadır.

1. Örnek

KM	HM1	HM2
J.M.G Le Clezio	1. Çev. Hülya Yılmaz	2. Çev. Aysel Bora
« <i>Ainsi, premièrement, Elohim fit la personne du ciel, la personne de la terre.</i> » (s., 123).	“ <i>Başlangıçta Allah (tıpkı insan yaratır gibi) gökleri ve yeri yarattı.</i> ” (s., 140).	“ <i>Başlangıçta Elohim (1) göğü ve yeri yarattı.</i> ” (s., 169 (1) İbr. Tanrı (Y.N.).

Öncelikle kaynak metnin ve hedef metinlerin ekolojisi göz önüne alındığında; kaynak metnin de kutsal metin olması dolayısıyla aslında bir çeviri metin olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim söz konusu metinlerin Fransızca versiyonlarında da farklı kaynaklarda farklı yorumlandıkları

² Ayrıntılı bilgi için bkz: Durukan, E. (2017). Tarihe Yön Veren Çeviriler, Septuaginta ve Reşid Taşı (Rosetta). *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 5(1), 113-130.

bilinmektedir. Mesela Le Clezio'nun "*Ainsi, premièrement, Elohim fit la personne du ciel, la personne de la terre*" şeklinde ifade ettiği ayet Bible.com'da "Au commencement, Dieu créa le ciel et la terre." (Bible.com, 2023) şeklinde ifade edilmektedir. Bu örnekler çoğaltılabilir. Le Clezio burada öncelikle Dieu yerine Elohim ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Elohim İbranicede Tanrı ya da Allah anlamına gelmektedir. Kaynak metnin bu bağlamda kendine has bir ekosistemi olduğu, okunurken Kutsal Kitap'ın Yahudilerle ilgili olan kısmından söz edildiğine vurgu yapmak istediği söylenebilir. İlk çeviride Yılmaz, 1995 yılında yayımlanmış Kutsal Metinden çeviriyi doğrudan aldığı bir dipnotla ifade etmiştir. Bu bağlamda kaynak metindeki kutsal metinlerin de Kutsal Kitaplardaki ayetler olduğu göz önüne alındığında, aslında hedef metnin kendi içinde farklı bir ekolojik sistem oluşturduğu anlaşılmaktadır. HM1'de kutsal metin çevirisinde parantez içinde olmayan bir cümlenin eklendiği, Allah'ın göğü ve yeri insanı yarattığı gibi yarattığı ek bilgisi verilmiştir. Çevirmen burada çeviriyi kutsal metinden almış olduğundan herhangi bir müdahalede bulunmadığı varsayılmaktadır. Dolayısıyla kutsal metnin ekosistemini, hedef metne olduğu gibi aktararak oluşan yeni ekolojik sistemde kendi metniyle harmanlamıştır. HM2'de Bora ise kendi yaptığı çeviride Elohim'i olduğu gibi bırakmış ancak herhangi bir dipnot eklememiştir. Buna karşın yayıncı, Elohim'in yanına bir dipnot açıp, onun İbranicede Tanrı anlamına geldiğini belirtmiş parantez içinde bu bilginin yayıncı notu olduğunu ifade etmiştir. Bu örnekte 1. çevirmenin dil, kültür ve iletişim boyutunda hiçbir müdahalede bulunmayarak kaynak metnin kendi içinde oluşturduğu ekosistemi hedef dile aktardığı, 2. çevirmenin ise dil, kültür ve iletişim boyutunda Elohim'i çevirmeyerek ve aynı zamanda herhangi bir not da düşmeyerek okuru kaynak metnin ekosisteminde düşünmeye yönlendirerek bir ekosistem oluşturduğu söylenebilir.

2. Örnek

KM	HM1	HM2
J.M.G Le Clezio	1. Çev. Hülya Yılmaz	2. Çev. Aysel Bora
« <i>Alors lui, le plus grand des êtres, il donna comme nom à la lumière IOM, et à l'obscurité, LAYLA..</i> » (s., 124).	“ <i>Ve Allah ışığa IOM, karanlığa LAYLA dedi.</i> ” (s., 141).	“O zaman varlıkların en yücesi ışığa IOM (Gündüz), karanlığa LAYLA (Gece) adını verdi” (s., 169).

Kaynak metinde, bu defa Allah ya da Elohim lafzı geçmemiş, O’ndan varlıkların en büyüğü/yücesi şeklinde bahsedilmiş, ardından gündüz ve geceyi nasıl adlandırdığı aktarılmıştır. Bu aktarılırken İbranice olarak IOM ve LAYLA kelimeleri kullanılmıştır. Le Clezio’nun “Il appela la lumière : « jour » et les ténèbres : « nuit ». (Bible.com, 2023)” şeklindeki ayeti harmanlayarak verdiği, Dieu için sadece “Il” zamirini kullanmayıp “Alors lui, le plus grand des êtres” şeklinde ifade ettiği, gece ve gündüz anlamına gelen kelimelerin de İbranicelerini kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. HM1’de çevirmen dil boyutunda herhangi bir açıklama yapmadan İbranice kelimeleri doğrudan ödünclemiş, okuru aydınlatacak bir not veya parantez açmamıştır. Ayrıca kaynak metinde Allah, Allah adı kullanılmadan betimlenmişken çeviride doğrudan ve betimlenmeden Allah olarak aktarılmıştır. Her ne kadar çevirmen doğrudan bir kutsal metni çevirisine entegre etmişse de sonuçta çeviri açısından bakıldığında kültür ve iletişim boyutunda hedef ekosisteminde birtakım boşlukların kalmasına sebep olduğu tespit edilmiştir. HM2’de, çevirmen Allah betimlemesini hedef dildeki hedef kitlenin kendi kutsal metni olan Kur’an-ı Kerimdeki ifadeye benzer bir şekilde varlıkların en yücesi olarak çevirip İbranice olan IOM ve LAYLA kelimelerinin anlamlarını parantez içinde gündüz ve gece olarak açıklamıştır. Bu bağlamda 2. çevirmenin çevirilerinin hem dil hem de kültür ve iletişim bağlamında hedef kültürün ekosisteminde anlaşılır bir çeviri örneği sunduğu ifade edilebilir.

3. Örnek

KM	HM1	HM2
J.M.G Le Clezio	1. Çev. Hülya Yılmaz	2. Çev. Aysel Bora
« et il donna, lui, le plus grand des êtres, à cet espace le nom de SHAMAÏN, les cieux, les eaux d’en haut, et il y eut la nuit à l’ouest, l’aube à l’est. IOM SHENI. » (s., 124).	“Ve Allah kubbeye SHAMAIN dedi, ve akşam oldu ve sabah oldu, IOM SHENI..” (s., 142).	“Ve varlıkların en yücesi, yukarıdaki sulara ŞAMAÏN (Gök) ismini verdi ve akşam oldu, sabah oldu ve ikinci gün oluştu. IOM ŞENİ.” (s., 171).

Kaynak metinde, Kutsal Kitap’ın Yaradılış Bölümü’ndeki ikinci günün anlatımı diğer Kutsal Kitap metinlerine göre yine Le Clezio tarafından farklı bir şekilde ele alınmış, İbranice kelimeler kullanılıp yorumlanmıştır. HM1’de çevirmen İbranice kelimeleri 2. örnekte olduğu gibi açıklama yapmadan doğrudan ödünclemiş ve dolayısıyla dil, kültür ve iletişim boyutunda hedef metinde

birtakım boşlukların oluşmasıyla okuru kaynak metne yönlendirmesine neden olduğu söylenebilir. HM2’de, kaynak metinde kullanılmayan Allah lafzını kullanmayıp betimlemeyi tümüyle “varlıkların en yücesi” olarak aktarmış, SHAMAİN olarak geçen İbranice kelimeyi Türkçe telaffuzuyla (şamain) yazıp anlamını da parantez içerisinde “gök” olarak vermiştir. Kaynak metindeki “batıda gece, doğuda şafak vardı. IOM SHENI” kısmını, ikinci gün anlamına gelen IOM SHENI’yi hedef metne hedef dilde okunduğu şekliyle aktararak anlamını parantez içinde vermek yerine “ve akşam oldu sabah oldu ve ikinci gün oluştu IOM ŞENİ.”” şeklinde açıklama yaparak çevirmiştir. Hedef dilde dil, kültür ve iletişim boyutunda hedef dilin ekosistemine uygun bir şekilde çevrildiği gözlemlenmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada J. M. G. Le Clezio’nun *Etoile Errante* adlı eserindeki kutsal metinlerin ekoçeviri bağlamında hedef dile nasıl aktarıldığı incelenmiştir. Yapılan incelemelerde kaynak metindeki Kutsal Kitaptan yorumlanarak aktarılan ifadelerde Tanrı kelimesi için özellikle Elohim’in kullanıldığı, İncil’den farklı olarak söz konusu kitabın Tevrat olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Kaynak eserde, kaynak kültürün kendi içerisinde belli başlı kalıplar kullanarak gönderme yapmak istediği ekosisteme uygun bir metin ürettiği ileri sürülebilir. Hedef kültüre aktarılan HM1’deki çevirilerde, kutsal kitap çevirilerinin doğrudan yayımlanmış bir kutsal kitaptan alınmış olması dil ve kültür boyutunda birtakım eksiklikler barındırır da iletişim boyutunda kutsal metinlere dokunmadan iletilmesiyle, aslında hedef ekosistemde Kutsal Kitap olarak konumunu sabitlediği dolayısıyla hedef ekosisteminde tutarlı olduğu söylenebilir. HM2’deyse çevirmenin dil düzeyinde ödünçleme yaparak hedef ekosistemde bazen yabancılık uyandırıp bazen de olduğu gibi her şeyi çevirdiği, kültür ve iletişim boyutundaysa kutsal metin okunduğunu hissettirdiği dolayısıyla hedef ekosistemde diğer çeviriden farklı ve kendi içinde tutarlı bir ekosistem yarattığı söylenebilir.

Kaynakça

- BASSNETT, S., (2014) *Translation Studies*. London and New York:Routledge. (Forth Edition)
- DURUKAN, E. (2017). Tarihe Yön Veren Çeviriler, Septuaginta ve Reşid Taşı (Rosetta). *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 5(1), 113-130.
- ARSLAN BİLİR, H. (2023). Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı ışığında Zekeriya Tamir'in "Kül İçinde Bahar" adlı eserinin Türkçeye çevirisinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (34), 1340-1353. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1316402>.
- Bible en Français: <https://www.bible.com/fr/bible/21/GEN.1.1-25.BDS> (Erişim Tarihi: 15.08.2023).
- Le Prix de Nobel: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2008/summary/> (Erişim Tarihi: 10.08.2023).
- JUN, W. (2020). Translator's Subjectivity in Eco-Translatology . *Journal of Critical Studies in Language and Literature*, 1(3), 14-19 DOI: <https://doi.org/10.46809/jcsll.v1i3.24>.
- LE CLEZIO, J.M.G. (1992). *Etoile Errante*, Gallimard, Paris.
- LE CLEZIO, J.M.G. (1996). *Göçmen Yıldız*, (Çev. Hülya YILMAZ), Can Yay. İstanbul.
- LE CLEZIO, J.M.G (2020). *Göçmen Yıldız*, (Çev. Aysel BORA), Can Yay. İstanbul.
- LI, X. (2020). Discourse Translation with Chinese Characteristics from the Perspective of Eco-Translatology, *Conference on Economics and Management (CEAM2020)* DOI: 10.38007/Proceedings.0000518.
- LIU, F. (2021) A Study on the Translation of "Red Sorghum Family" from the Perspective of Three-Dimensional Transformation of Eco Translatology. *Open Journal of Social Sciences*, 9, 25-31. doi: 10.4236/jss.2021.96003.
- LIU, L. (2010). Cultural turn of translation studies and its future development. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(1), 94-96.
- SCOTT, C. (2015). Translating the nineteenth century: a poetics of eco-translation. *Dix-Neuf*, 19(3), 285-302.

The Pivotal Role of Translation in the Spread of Anti-Communism in Turkey During The Cold War*

Fatma BALTA¹

Müge IŞIKLAR KOÇAK²

Abstract

Translation has long been recognized as a powerful tool for the propagation of political ideologies, as highlighted by previous studies. Since the use of language is always ideological and the translation process is fundamentally reliant on language, translation often serves as a platform for ideological engagement. In this regard, various individual (e.g., translators, editors) and institutional (e.g., publishing houses, journals) agents of translation involved in the translation process play an active role in the selection, translation, and publication of texts. They usually leverage translation as an ideological instrument to advance their political agendas and incite social change. In this regard, this research delves into the role of translators and translations within the context of aggressive campaigns against communism in Turkey during the Cold War period, spanning from 1947 to 1991. The preliminary findings of our research have revealed a significant presence of translated anti-communist materials (70), alongside indigenous writings (122) and some unidentified works (22). In light of the self-built corpus of translated and indigenous anti-communist works, it was observed that nationalists and Islamists engaged in the spread of this ideology almost exclusively. Moreover, the peak of publication activity occurred in the 1960s and 1970s, coinciding with the rise of the left-wing movement in Türkiye, which suggests a dialectical relationship between communism and anti-communism. Translated works encompassed a diverse range of authors, including right-wing conservatives, Soviet and East-European emigres, ex-communist American or European intellectuals, and social democrats. Furthermore, certain publishing houses and translators emerged as key players in disseminating anti-communist literature. Whether indigenous or translated, anti-communist works spread common narratives, usually deeming communism and communists as the enemies of the state, religion, and humanity overall. In that, this study argues that translation had a pivotal role in the production and dissemination of the anti-communist narratives against the communist narratives in Türkiye during the Cold War.

Keywords: translated anti-communist texts, translation sociology, ideology in translation, narrative theory

Soğuk Savaş Döneminde Türkiye’de Anti-Komünizmin Yayılmasında Çevirinin Kilit Rolü

Fatma BALTA

Müge IŞIKLAR KOÇAK

Öz

Daha önceki çalışmalarda da vurgulandığı üzere çeviri çok uzun yıllardır siyasi ideolojilerin yayılmasında etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Dilin kullanımı her zaman ideolojik olduğundan ve çeviri süreci de dili temel aldığından, çeviri çoğu zaman ideolojik etkileşim için bir platform işlevi görür. Bu doğrultuda çeviri sürecine dâhil olan çeşitli bireysel (örneğin çevirmenler ve editörler) ve kurumsal (örneğin yayınevleri ve dergiler) çeviri eyleyicileri, metinlerin seçiminde, çevirisinde ve yayınlanmasında aktif rol oynar. Bu çeviri eyleyicileri siyasi gündemlerini desteklemek ve toplumsal değişime önyak olmak için çeviriyi genellikle ideolojik bir araç olarak kullanırlar. Bu bağlamda bu araştırma, 1947-1991 yılları arasında süren Soğuk Savaş döneminde Türkiye’de komünizme karşı yürütülen saldırgan kampanyalar çerçevesinde çevirmenlerin ve çevirilerin rolünü incelemektedir. Araştırmamızın öncül bulguları, yerli

¹ Lecturer in the Department of Applied English Translation, İstanbul Gelişim University; Ph.D. student in Translation Studies, Dokuz Eylül University, f.balta@ogr.deu.edu.tr

² Associate Professor in the Department of Translation and Interpreting, Dokuz Eylül University, muge.isiklar@deu.edu.tr

eserlerin (122) ve yazar/çevirmen bilgisi bulunmayan bazı eserlerin (22) yanı sıra önemli sayıda çeviri anti-komünist eserin (70) varlığını ortaya koymuştur. Kendi oluşturduğumuz çeviri ve yerli anti-komünist eserler bütüncesi ışığında, milliyetçilerin ve İslamcılarının bu ideolojinin yayılmasında neredeyse münhasıran rol oynadıkları gözlemlenmiştir. Dahası, anti-komünist yayın faaliyetinin 1960'lı ve 1970'li yıllarda zirve yaptığı ve Türkiye'de sol hareketin yükselişiyle aynı döneme denk geldiği saptanmış, böylece komünizm ile anti-komünizm arasındaki diyalektik ilişki açığa çıkmıştır. Çeviri eserlerin yazarlarına bakıldığında sağcı muhafazakârlar, Sovyet ve Doğu Avrupalı göçmenler, eski komünist Amerikalı veya Avrupalı aydınlar ve sosyal demokratlar da dâhil olmak üzere çok geniş bir yelpazeyle karşılaşmıştır. Ayrıca bazı yayınevleri ve çevirmenler anti-komünist anlatının yayılmasında kilit eyleyiciler olarak ön plana çıkmıştır. İster çeviri ister yerli olsun, anti-komünist eserlerin komünizmi ve komünistleri ekseriyetle devletin, dinin ve genel olarak insanlığın düşmanı olarak gören ortak anlatıları yaydığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'de komünist anlatılara karşı anti-komünist anlatıların üretilmesinde ve yayılmasında çevirinin kilit rol oynadığını ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: çeviri anti-komünist metinler, çeviri sosyolojisi, çeviride ideoloji, anlatı kuramı

Introduction

Given that the nature of language is inherently ideological and the very act of translation is tethered to language, translation stands out as a platform where ideologies are propagated and different ideologies struggle with each other. This recognition extends to various “agents of translation” (Milton and Bandia 2009) involved in the translation process, including individual agents like translators and editors and institutional agents like publishing houses and journals. Leveraging translation as a strategic instrument to achieve their political goals, steer people's perceptions, and transform society, these agents actively shape the selection, translation, and publication processes of texts, or in more broad terms “narratives” (Baker 2006).

Numerous studies (see for example von Flotov 2000, Gentzler and Tymoczko 2002, and Calzada Pérez 2003, Cunico and Munday 2007) have combined translation and the concept of ideology. There are also many studies taking one political ideology as the focal point, more specifically and in line with our research, communism (Baer 2016, Popa 2018, Rundle et al. 2022) and anti-communism (Bo 2018, Arrabai 2019) around the world. As far as our literature review is concerned, however, although there are several studies bringing communism and translation together (Uslu 2018, Konca 2019), there are no studies on anti-communism from the perspective of translation studies published in Türkiye.

In broad terms, anti-communism is “a general hostility towards communism, including its ideological conceptions and the political structures in which it was embodied” (Fayet: 2014: 8). It is a multifaceted concept that encompasses a wide range of ideologies with different objectives from far-left to far-right and is associated with terms such as anti-socialism, anti-Marxism, and

anti-Sovietism. Regardless of their political stance, anti-communists are all united by their shared belief that communism is a dangerous and oppressive ideology.

Within this context, this research problematizes the creation and dissemination of anti-communist narratives through translation as well as the roles of translators and publishing houses as agents of translation within the anti-communist movement in Türkiye during the Cold War Era from the 1940s to the 1990s. Therefore, it will attempt to contribute to the studies on translation and ideology in the world and fill the gap in the literature on translation and anti-communism in Türkiye.

Theoretical Background and Methodology

For the theoretical approach, narrative theory by Mona Baker (2006) is employed in this research. In order to analyze how translators take part in both disseminating and resisting contemporary narratives, Baker elaborates on four types of narratives. Ontological narratives are personal stories that define our place in the world and our own biography (Baker, 2006: 28). These personal narratives are shaped by collective or public narratives that are “stories elaborated by and circulating among social and institutional formations larger than the individual, such as the family, religious or educational institution, the media, and the nation” (ibid.: 33). The type of conceptual (disciplinary) narratives includes explanations that scholars of a particular field develop “to themselves and others about their object of inquiry” (ibid.: 39). Lastly, the concept of meta narratives refers to a category of public narratives “in which we are embedded as contemporary actors in history” (ibid.: 44) and which typically have a long tradition and are geographically widely prevalent. Here, our focus will be mostly on ontological narratives and public narratives disseminated by authors, translators, and publishing houses as individual and institutional agents of translation.

Although there are anti-communist narratives spread through newspapers, magazines, movies and so on as well, this research only concentrates on those printed as books. To this end, we have gathered a corpus³ of 70 translated⁴ anti-communist non-literary⁵ books published in Turkey. In the collection process, the online catalogues of several libraries, such as the National Library of Turkey in Ankara, İstanbul University Library and Boğaziçi University Library, and

³ On TUSTAV’s website there is also a list of anti-communist works but our corpus has gotten bigger. TUSTAV (Social History Research Foundation of Turkey) was founded by the United Communist Party of Turkey (TBKP) in 1992. <https://www.tustav.org/kutuphane/antikomunizm-kitapligi>

⁴ For the PhD dissertation, we have also gathered indigenous books in order to compare and contrast their narratives with those of translated books.

⁵ We have also encountered a great body of literary works but discluded them for the sake of limitations.

www.nadirkitap.com, which is a website that mostly sells second-hand books, and a bibliography named *Türkçe Çeviriler Bibliyografyası: Dünya Edebiyatından Çeviriler* (2017) by Mehmet Tahir Öncü were utilized. Online resources were searched using keywords such as “komünizm” [communism], “komünist” [communist], “Moskof” [Moscow], “Sovyet” [Soviet], “kıızıl” [red] and so on. The final list of 70 translated non-literary anti-communist works includes information about the publication year, original title, Turkish title, author, translator, publishing house, and the place of publication. In this research 37 of those books will be presented with their names, authors, translators, publishing houses and front covers as “paratextual elements” (Genette 1997) and the narratives spread through these elements.

Data Analysis

First of all, the data collected from our corpus was tabulated in order to see the numbers and patterns more clearly. Below, you see the historical distribution of works fluctuating over decades since the 1940s.

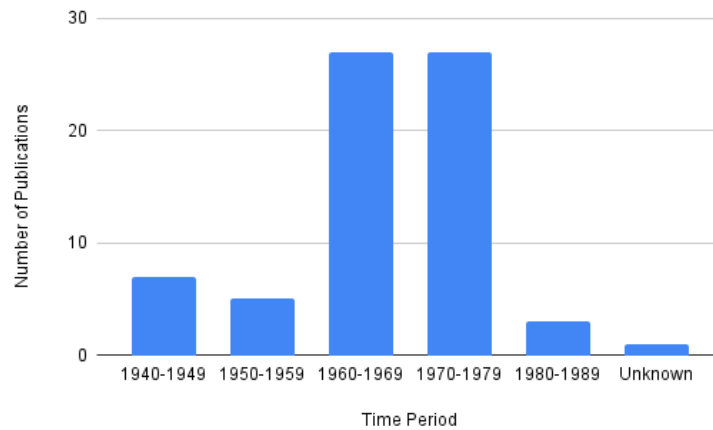

Figure 1: The diachronic distribution of the number of translated anti-communist books by decades

The above graphic points out certain decades when anti-communist publications soared. It is generally accepted that anti-communism became more prominent in the 20th century, particularly in response to the rise of socialist and communist movements worldwide. Following the Bolshevik Revolution in 1917 and the subsequent establishment of the Union of Soviet Socialist Republic in 1922, conservative forces have consistently waged a political battle against the entire left, encompassing both communist and non-communist factions. This trend intensified after 1945 with the beginning of the Cold War with the widespread dissemination of anti-communist propaganda through various mediums such as newspapers, films, books etc. (Miliband & Liebman: 1984: 1).

The Cold War (1947-1991) lasted from the enunciation of the Truman Doctrine until the dissolution of the Soviet Union. The 1940s, 1950s saw the beginning and escalation and the 1960s and 1970s the most intense phase of the hostility between the Eastern and Western blocs while the 1980s and 1990s saw the fading of this hostility. The graphic clearly demonstrates that anti-communist publishing activities peaked in the 1960s and 1970s. These are coincidentally also the years when leftist movements rose and leftist publications prevailed in Türkiye (see for example Uslu, 2018) which indicates a dialectical relationship between communism and anti-communism.

Below, you see another graphic showing the names of publishing houses that printed the biggest number of anti-communist books.

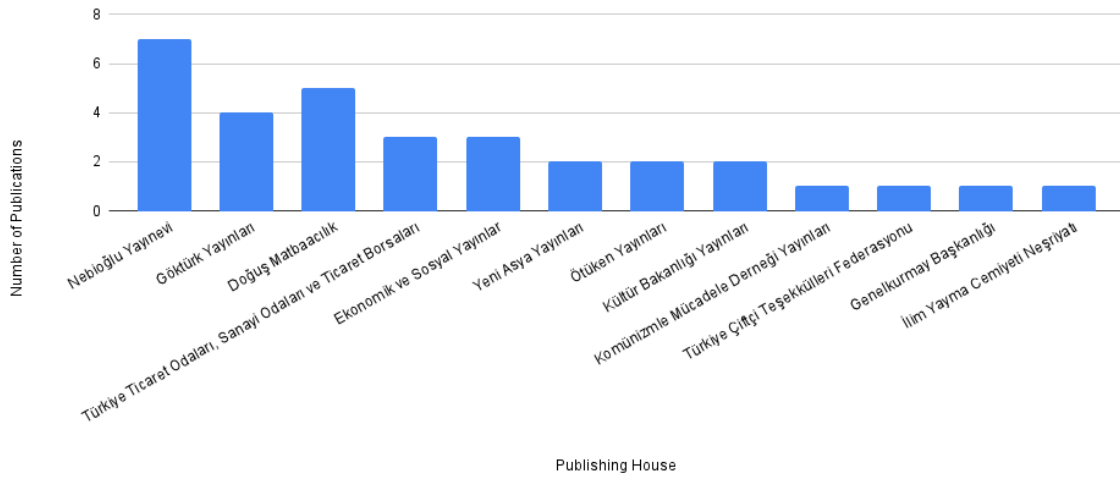

Figure 2: The diachronic distribution of the number of translated anti-communist books per publishing house

Publishing houses serve as institutional agents of translation and they can be divided into two categories as state and private institutions. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayınları (Union of Turkish Chambers of Commerce, Chambers of Industry and Commodity Exchanges), Kültür Bakanlığı Yayınları (Ministry of Culture), and Genelkurmay Başkanlığı Yayınları (General Staff) are state institutions while the others are private institutions.

We can also divide private institutions into two categories ideologically as nationalist ones and Islamist ones. While Göktürk Yayınları and Ötüken Yayınları are among the nationalist publishing houses, Nefioğlu Yayınevi, İlim Yayma Cemiyeti Neşriyatı, and Yeni Asya Yayınları are among the Islamist ones.

Below you see the names of authors whose anti-communist works were translated into Turkish the most.

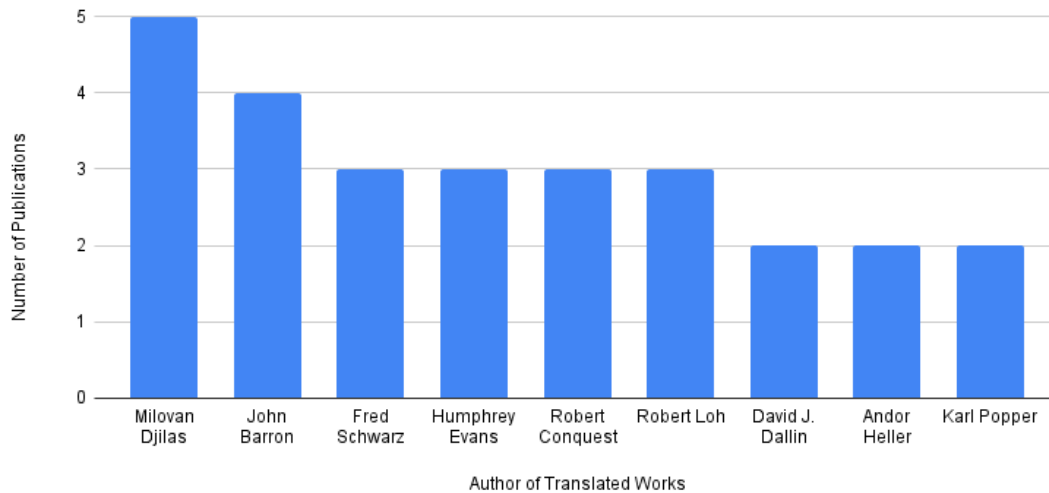

Figure 3: The Diachronic Distribution of the Number of Translated Anti-Communist Books per Author

When the writers’ life stories are scrutinized, it is observed that their ideological stances form their ontological narratives. Firstly, there are right-wing nationalist, religious and conservative individuals or groups. For example, Fred Schwarz (1913-2009) was an Australian physician and writer. He founded the Christian Anti-Communism Crusade and toured the United States, giving seminars and lectures on the “evils of Communism”. He even influenced the American president Ronald Reagan’s anti-communist policies and rhetoric (Villeneuve, 2020: 10-11). His best-seller book *You Can Trust The Communists (to be Communists)* was published by three different publishing houses in Türkiye.

Among the writers shown in the graphic, there are ex-communist American or European writers, journalists, historians, and so forth. For example, Robert Conquest was a historian and a former Labour supporter who later became a speechwriter for British Prime Minister Margaret Thatcher who is known for her neoliberal economic policies. He also worked for the Information Research Department (IRD), which was a secret unit of British intelligence established to spread anti-communism (Murphy, 2016).

Furthermore, there are also non-communist leftists among the writers in the above graphic. For example, Milovan Djilas was a Yugoslav left-wing politician. Lastly, there are (social) democrats, liberals, and proponents of capitalism such as Karl Popper and John Barron who wrote anti-communist works.

Below you see the names of Turkish translators of anti-communist books.

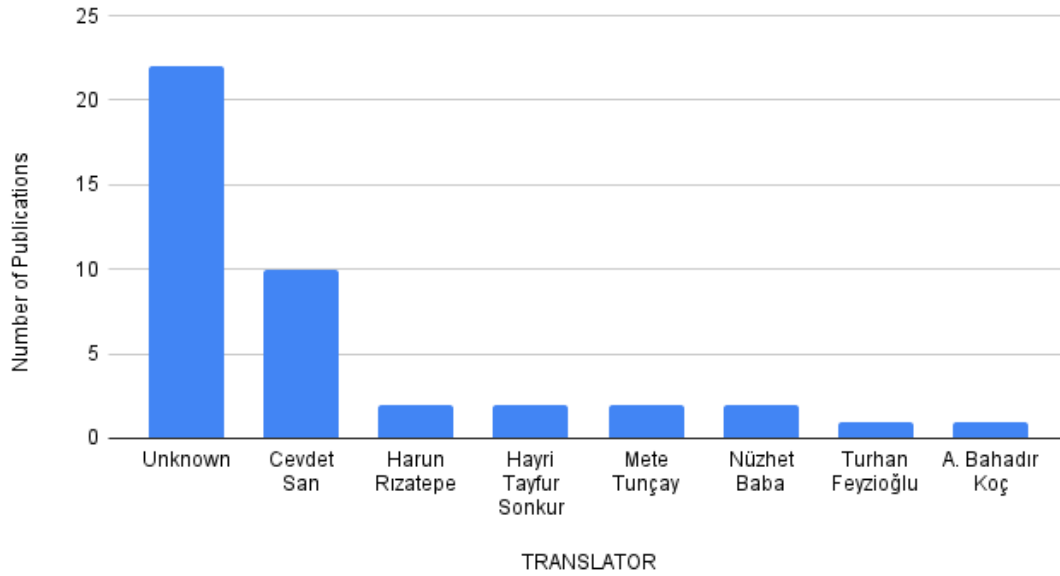

Figure 4: The diachronic distribution of the number of translated anti-communist books per translator

As seen above, mostly, we could not find any information about the translators of the books. There may have been a need for anonymity because these are sensitive texts bearing ideological propaganda. Also, books might have been translated by commissions and not by a single translator as among anti-communist books, there seem to be compilations, several books or essays compiled in a single translated book.

Finally, thirty-seven of anti-communist books are presented in groups below according to the public narratives they spread through their titles and front covers. The first five groups of books contain general anti-communist propaganda and spread similar public narratives that deem communism as deceptive, malicious, and a failed system overall. Similarly, most of these books refer to the communist revolution as a coup and accuse it of being against democracy and freedom. Then, there is the sixth group of books united in their opposition to Marxism. These writers convey their opposition to communism through Marx and Marxism by disseminating the public narratives that Marxism is a faulty theory that is impossible to implement. The seventh group of books is written against Soviet Russia as they stigmatized the country as imperialist and tyrannical. The eighth group of books is against other Soviet or communist countries such as Cuba, China, and Hungary. These books claim that Soviet Russia invaded these countries and made them communist by force. The ninth and final group of books promote religion (mostly Islam) against communism. These books, which particularly aim to appeal to religious conservatives, argue that communism suppresses and marginalizes religion and tries to spread atheism and materialism.

Table 1: Books introducing anti-communism to the public

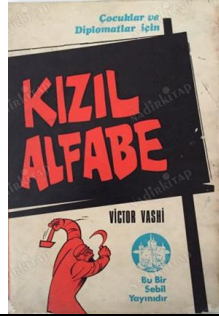
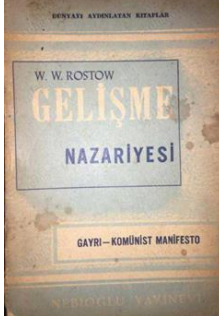

1	Year	-		
	Title	Red Primer for Children and Diplomats		
	Writer	Victor Vashi		
	Translator	Kemal Varol		
	Publ. House	Sebil Yayınları		
2	Year	1960 (?)		
	Title	The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto		
	Writer	W. W. Rostow		
	Translator	-		
	Publ. House	Nebioğlu		
3	Year	1963		
	Title	-		
	Writer	Walter Kolarz, Margaret Dewar, Alfred Zaubermann et.al.		
	Translator	Muzaffer Soysal		
	Publ. House	Yağmur Matbaası		
4	Year	1965		
	Title	-		
	Writer	-		
	Translator	Z. Türk		
	Publ. House	Başnur Matbaası		
5	Year	1968		
	Title	-		
	Writer	Richard M. Ketchum, Abraham Brumberg		
	Translator	-		
	Publ. House	Doğu Matbaacılık		

Table 2: Books spreading the public narrative that «communism is deceptive and hides its real face»

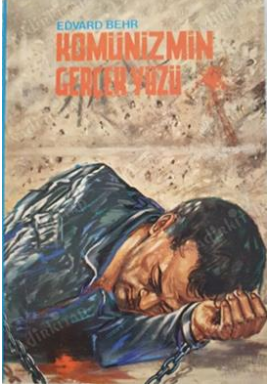
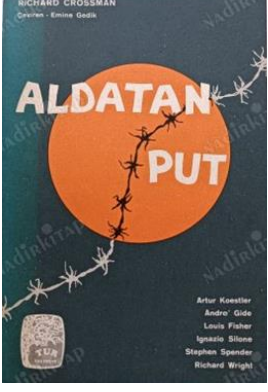

	Year	1977	
1	Title	This is Communism: The Communist Conspiracy in the United States and in the World	
	Writer	David E. Weingast	
	Translator	Necmeddin Sefercioğlu	
	Publ. House	Kültür Bakanlığı Yayınları	
	Year	1977	
2	Title	The thirty-sixth way: A personal account of imprisonment and escape from Red China	
	Writer	Lai Ying; Translated, adapted and edited by Edvard (sic) Behr	
	Translator	Cahit Aydoğan	
	Publ. House	Göktürk Yayınları	
	Year	1971	
3	Title	The God That Failed	
	Writer	Richard Crossman	
	Translator	Emine Gedik	
	Publ. House	Tur Yayınevi	
	Year	1977	
4	Title	-	
	Writer	Eugene Lyons	
	Translator	Cevdet San	
	Publ. House	Ekonomik ve Sosyal Yayınlar	

Table 3: Books spreading the public narrative that «communists are liars»

Year	1962	
Title	You Can Trust the Communists (to be Communists)	
1	Writer	-
	Translator	Dr. Fred Schwarz
	Publ. House	Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını
Year	1967	
Title	You Can Trust the Communists (to be Communists)	
2	Writer	-
	Translator	Dr. Fred Schwarz
	Publ. House	Yeni Asya Yayınları
Year	1976	
Title	You Can Trust the Communists (to be Communists)	
3	Writer	-
	Translator	Dr. Fred Schwarz
	Publ. House	Fatih Gençlik Vakfı

Table 4: Books spreading the public narrative that «communism is doomed to fail»

Year	1949	
Title	The God That Failed	
1	Writer	Arthur Koestler, Ignazio Silone, Richard Wright, Andre Gide et al. compiled by Richard Crossman (sic)
	Translator	-
	Publ. House	Nebioğlu

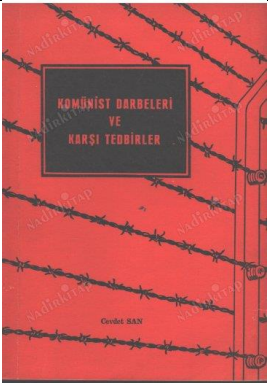

Year	1963	
Title	The Failure of Communism:--and What It Portends (a column written for <i>The Atlantic Monthly</i>)	
Writer	Oscar Handlin	
Translator	-	
Publ. House	Altınok Matbaası	
Year	1970	
Title	-	
Writer	Sir Alec Douglas (sic) Home	
Translator	-	
Publ. House	Göktürk Yayınları	

Table 5: Books spreading the public narrative that «communist revolution is a coup d’etat that is against freedom and democracy»

Year	1965	
Title	-	
Writer	Eugene Lyons, Max Eastman, Eugen H. Methvin et. al.	
Translator	Cevdet San	
Publ. House	Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını	
Year	1965	
Title	-	
Writer	-	
Translator	Mehmet Ali Erçelik	
Publ. House	Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını	

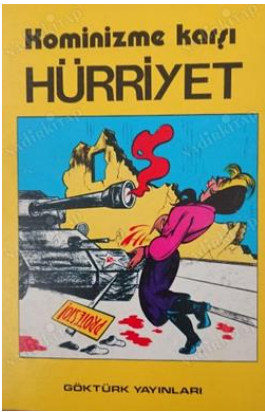

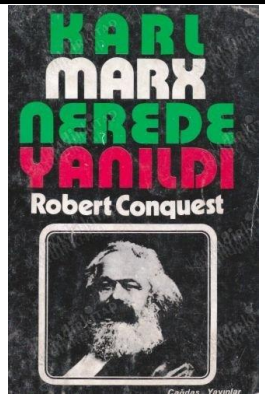
3	Year	1971		
	Title	-		
	Writer	-		
	Translator	Mehmet Ali Erçelik		
	Publ. House	Göktürk Yayınları		
4	Year	1976		
	Title	-		
	Writer	J.Monohan, K.O.Gilmore, E.Lyons, C.W.Hall		
	Translator	Cevdet San		
	Publ. House	Ekonomik ve Sosyal Yayınlar		
5	Year	1977		
	Title	Two Ways of Life: The Communist Challenge to Democracy		
	Writer	William Ebenstein		
	Translator	-		
	Publ. House	Baylan Matbaası		

Table 6: Books spreading the public narratives that «Marx was wrong. Marxism failed. Marxism is a secular religion. Marxism is utopianism»

1	Year	1972		
	Title	Where Marx Went Wrong		
	Writer	Robert Conquest		
	Translator	Esin Örcü		
	Publ. House	Çağdaş		

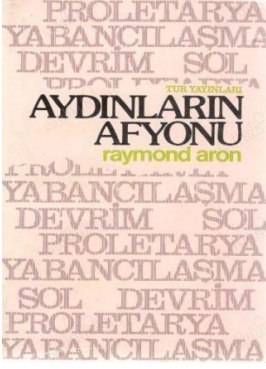

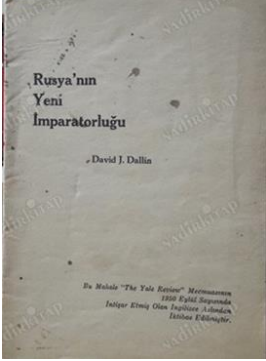
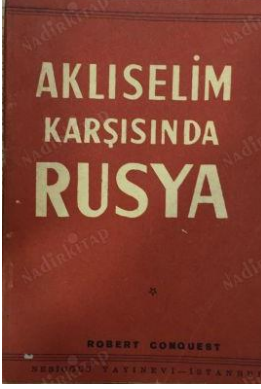
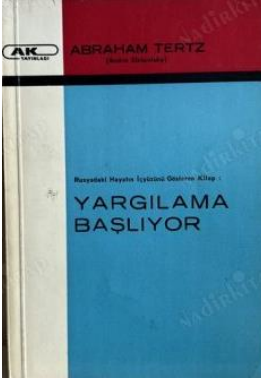
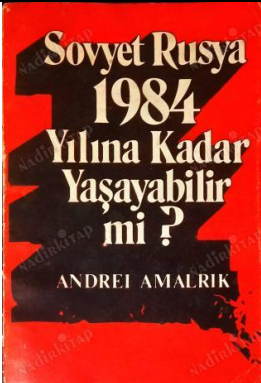
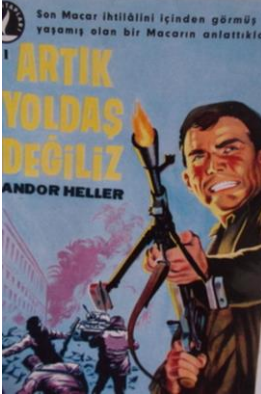
Year	1973	
Title	The Red Prussian: The Life and Legend of Karl Marx	
Writer	Leopold Schwarzschild	
Translator	Vecdi Bürün	
Publ. House	Ötüken Yayınları	
Year	1979	
Title	The Opium of the Intellectuals	
Writer	Raymond Aron	
Translator	İzzet Tanju	
Publ. House	Tur Yayınları	

Table 7: Books spreading the public narratives that «USSR is an evil empire. USSR is imperialist. USSR is oppressive»

Year	1947	
Title	The Yogi and the Commissar and Other Essays	
Writer	Arthur Koestler	
Translator	Hüseyin Cahit Yalçın	
Publ. House	İnsel	
Year	1950	
Title	New Soviet Empire	
Writer	David J. Dallin	
Translator	-	
Publ. House	Ulus Basımevi	

	Year	1960	
	Title	Common Sense about Russia	
3	Writer	Robert Conquest	
	Translator	-	
	Publ. House	Nebioğlu	
	Year	1966	
	Title	The Trial Begins	
4	Writer	Abram Tertzn (Andrei Sinyavsky)	
	Translator	Yıldırım Gürkan	
	Publ. House	Ak	
	Year	1971	
	Title	Will the Soviet Union Survive Until 1984?	
5	Writer	Andrei Amalrik	
	Translator	-	
	Publ. House	Çağdaş Yayınları	

Tablo 8: Books spreading the public narratives that «Russia spreads communism and takes over other countries. People are against and resistant to communism. Living conditions in communist countries are poor, underdeveloped and oppressive»

	Year	1957	
	Title	No More Comrades	
1	Writer	Andor Heller	
	Translator	Sadık Balkan	
	Publ. House	Işık Kitapları	

2	Year	1964		
	Title	The Great Deception: The Inside Story of how the Kremlin Took Over Cuba		
	Writer	James Monahan - Kennet O. Gilmore		
	Translator	-		
	Publ. House	Türkiye Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu		
3	Year	1967		
	Title	Escape From Red China		
	Writer	Humphrey Evans, Robert Loh		
	Translator	Cevdet San		
	Publ. House	Sümerbank Kültür Yayınları		
4	Year	1980		
	Title	The Country That Saved Itself		
	Writer	Clarence W. Hall		
	Translator	Cevdet San		
	Publ. House	Göktürk Yayınları		

Tablo 9: Books spreading the public narrative that «Communism suppresses and bans religions»

1	Year	1961		
	Title	-		
	Writer	Muhammed Fazl'ür Rahman Ansaari		
	Translator	Kemal Kuşçu		
	Publ. House	İlim Yayma Cemiyeti Neşriyatı		
2	Year	1962		
	Title	-		
	Writer	İhsanullah Han		
	Translator	Ahmed H. Hatiboğlu		
	Publ. House	Bedir Kitabevi		

Year	1963	
Title	-	
3 Writer	R. M. Osment	
Translator	Nermin Erkmen	
Publ. House	Hamle Matbaası	
Year	1970	
Title	-	
4 Writer	Maruf Devalibi	
Translator	Sadık Özek	
Publ. House	Dava Yayınları	
Year	1981	
Title	Tortured for Christ	
5 Writer	Richard Wurmbrand	
Translator	Ali Mur	
Publ. House	Yeni Asya Yayınları	

Conclusion

In this research, we aimed to demonstrate a curated selection of translated anti-communist books in Türkiye, specifically focusing on thirty-seven books out of a total of seventy, all published between the years 1943 and 1989. It was observed that these years coincided with the Cold War (1947-1991), a global era during which anti-communism had its golden age around the world, establishing itself as a metanarrative in Türkiye.

Further scrutiny revealed that the translated works represented a broad spectrum of authors, encompassing right-wing conservatives, former communist American or European historians and journalists, as well as social democrats and advocates of capitalism. Despite the diversity in their ideologies and political agendas, these writers were united by their shared belief that communism is a perilous and oppressive ideology. The anti-communist public narratives they

propagated in their books portrayed communism and communists as enemies of the state, religion, and humanity overall, often employing tactics such as exaggerations, distorted facts, conspiracy theories, or outright delusions.

Moreover, our research emphasized the influential role of agents of translation, such as publishing houses and translators, in disseminating anti-communist narratives. Nationalists and Islamists emerged as the primary promoters of anti-communist ideology in Türkiye, particularly during the 1960s and 1970s, coinciding with the rise of the left-wing movement. In addition to the books of private publishing houses, it was observed that state-sponsored publications also made notable contributions to the anti-communist movement. In summation, it was contended that translation played a pivotal role in the production and dissemination of the anti-communist narratives against the communist narratives in Türkiye during the Cold War.

References

- Baer, B. J. (2016). "Introduction to forum: On translation and translators in Soviet Russia". *The Slavic and East European journal*, 60(1), pp. 4-7.
- Baker, M. (2006). *Translation and conflict: A narrative account*. London and New York: Routledge.
- Bandia, P. & Milton, J. (2009). *Agents of translation*. Amsterdam: John Benjamins.
- Bo, L. M. (2018). *Writing diplomacy: Translation, politics and literary culture in the transpacific Cold War*. Unpublished PhD Thesis. <https://doi.org/10.7916/D8QG0903>
- Calzada Pérez, M. (2003). *Apropos of ideology: Translation studies on ideology- ideologies in translation studies*. Manchester and Northampton: St. Jerome Pub.
- Cunico, S., & Munday, J. (Eds.). (2007). *Translation and ideology: Encounters and clashes*. London and New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315538211>
- Fayet, J. F. (2014). "Reflections on writing the history of anti-communism." *Twentieth Century Communism* (6), pp. 8–20.
- Genette, G. (1997). *Paratexts, thresholds of interpretation*. London: Cambridge.
- Gentzler, E. and Tymoczko, M. (2002). *Translation and power*. Boston: University of Massachusetts Press.
- Gerth, M. (2023). *Anti-communism in Britain during the early Cold War: A very British witch hunt*. London: University of London Press.
- Konca, İ. (2019). "The Turkish retranslations of Marx's Das Kapital as a site of intellectual and ideological struggle." In Ö. Berk Albachten and Ş. Tahir Gürçağlar (Eds.) *Studies from a retranslation culture: The Turkish context*. Singapore: Springer, pp. 81-93.
- Kujamäki, P. (2010). "Reconstructing a translator's network and their narrative agenda". In T. Kinnunen and K. Koskinen (Eds.) *Translators' agency*. Tampere: Tampere University Electronic Publication, pp. 61-85.
- Miliband, R. and Liebman, M. (1984). "Reflections on anti-communism", in R. Miliband, J. Saville and M. Liebman (Eds), *Socialist register 1984: The uses of anti-communism*. London: Merlin Press, pp. 1-22.
- Murphy, K. (2016, March 8). *Assessing Robert Conquest*. Jacobin. <https://jacobin.com/2016/08/robert-conquest-stalinism-soviet-union-collectivization>

- Popa, I. (2018). "Translation and communism in Eastern Europe". In *The Routledge handbook of translation and politics* (Eds. Fruela Fernandez; Jonathan Evans). London and New York: Routledge, pp. 424-441.
- Rundle, C., Lange, A., & Monticelli, D. (Eds.). (2022). *Translation under communism*. New York: Macmillan.
- Uslu, M. (2018). *Indirect (re)translations of leftist non-fiction in Turkish (1921-2016): Actors and networks*. [Doctoral dissertation, Boğaziçi University].
- Von Flotow, L. (ed.) (2000) *Translation and ideology*, Special issue of *TTR (Traduction, Terminologie, Rédaction)* 13(1).
- Villeneuve, H. (2020). *Teaching anticommunism: Fred Schwarz and American postwar conservatism*. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.

Benefits of the Mind Mapping Use in Translation Teaching

Ibtissem KHELLAF¹

Abstract

Mind mapping is an effective method for organizing thoughts, a developed means to make «brainstorm» in a visual form. A mind map is a bit more flexible and generally includes spider maps and bubble maps. Unlike linear methods for recording information, a Mind Map does not rely on large amounts of written text but instead uses lines, symbols, key words, colors and images all according to simple, brain-friendly concepts. Mind maps begin with a central theme and use branches or lines to connect ideas around the central theme. These ideas are then divided into subtopics that add more depth. Mind mapping is an enduringly method for recording, organizing and presenting information. This technique helps to remember and recall information. It helps also to learn new concepts by encouraging the brain to make connections between new and existing knowledge. Therefore, it boosts creativity and productivity. Mind mapping is funny way of learning. Researchers discovered that students perceived Mind mapping as a fun, interesting and motivating approach to learning. Several students attributed the fun aspect to the opportunity to be creative when creating Mind Maps through a great deal of choice in colors, symbols, key words and design. It makes complex ideas easier to understand. It is flexible and improves the presenting. In translation courses, students have to deal with a huge volume of information. Mind mapping can be used in translation teaching in both theoretical and practical training. This technique helps students to better understand and learn basic concepts, ideas, terms, classification of translation techniques and analyzing a text. The present study managed a survey of students in 1st and 2nd year who were asked to use mind mapping in class. The result concluded that mind mapping should take its rightful place in translation teaching.

Key words: Mind mapping, translation teaching, survey, class.

تعتبر الخرائط الذهنية وسيلة فعالة لتنظيم الأفكار، وهي وسيلة متطورة لتحقيق «العصف الذهني» في شكل مرئي.

تتميز الخريطة الذهنية بالمرونة وتتضمن بشكل عام خرائط عنكبوتية وخرائط فقاعية.

على عكس الطرق الخطية لتسجيل المعلومات، لا يتم الاعتماد في الخريطة الذهنية على حجم كبير من الانتاج اللغوي ولكن بدلا من ذلك تستخدم الخطوط والرموز والكلمات الرئيسية والألوان والصور

وفق مفاهيم صديقة للعقل.

تبدأ الخرائط الذهنية بفكرة مركزية وتستخدم الفروع أو الخطوط لربط الأفكار حول الموضوع المركزي، يتم بعد ذلك تقسيم هذه الأفكار إلى موضوعات فرعية تضيف مزيدا من العمق للموضوع.

إن رسم الخرائط الذهنية هو وسيلة مستدامة لتسجيل المعلومات وتنظيمها وعرضها.

تساعد هذه التقنية على تذكر المعلومات واسترجاعها، كما أنها تحفز تعلم مفاهيم جديدة من خلال تشجيع الدماغ على إقامة روابط بين المعرفة الحالية و المعارف المكتسبة الجديدة، وبذلك فهي تعزز الإبداع والإنتاجية.

إن رسم الخرائط الذهنية هو وسيلة ممتعة للتعلم، فقد اكتشف الباحثون أن الطلاب ينظرون إلى رسم الخرائط الذهنية على أنه أسلوب ممتع ومثير للاهتمام ومحفز للتعلم. وأرجع العديد من الطلاب الجانب الممتع إلى فرصة الإبداع عند إنشاء الخرائط الذهنية من خلال

¹ Lecturer in Department of Translation/Faculty of Letters And Languages/Blida 2 University- Algeria
ibkhellaf@gmail.com

قدر كبير من الاختيار في الألوان والرموز والكلمات الرئيسية والتصميم حيث تجعل الأفكار المعقدة أسهل للفهم، كما أنها مرنة وتحسن العرض.

في تدريس الترجمة، يتعين على الطلاب التعامل مع حجم ضخم من المعلومات لذا فإن استخدام الخرائط الذهنية أمر عملي سواء في التدريب النظري أو العملي حيث تساعد هذه التقنية الطلاب على فهم وتعلم المفاهيم الأساسية والأفكار والمصطلحات وتصنيف تقنيات الترجمة وتحليل النص بشكل أفضل.

تم إجراء دراسة استقصائية في البحث الحالي من خلال استبيان قدم للطلاب في السنة الأولى والثانية الذين طلب منهم استخدام الخرائط الذهنية في الفصل.

وخلصت النتيجة إلى أن رسم الخرائط الذهنية يجب أن يأخذ مكانه الصحيح في تدريس الترجمة.

الكلمات المفتاحية : الخرائط الذهنية، تعليم الترجمة، استبيان استقصائي

Introduction

The first human to make marks were thus literally making a gigantic leap in the evolution of intelligence, for they were externalizing the first traces of the mental world. In so doing, they were fixing their thoughts in time and space, and also enabling their thoughts to pan those same dimensions. Human intelligence could now communicate with itself across the infinite reaches of time and space (T. Buzan, 1993).

However, if writing is indeed the best way of taking in, analyzing and passing on information, why are so many people having problems in the field of learning, thinking, solving problems, creativity and memory? Why do they complain of basic inability, loss of self-confidence, diminishing interest and reduced powers of concentration, memory and thinking?

In fact, it has been demonstrated that memory works by activation process, which spreads from word to associated word via links enhanced by the power images. Once the human brain realizes that it can associate anything with anything else, it will almost instantaneously find associations, especially when given the trigger of an additional stimulus.

Every sight, sound, smell, taste or sensation you have ever received -either consciously or para consciously- is like a tiny radiant centre with millions of associations emoting from it. Thinking to note down all these associations would be impossible, because every time you noted something you would have a thought about what you had noted. That would be another association which you could be obliged to note down, and so on, ad infinitum. The human

brain can make an infinite number of associations, and our creative thinking potential is similarly infinite and this is what we call "Brain storming".

Mind Maps help you to make a distinction between your mental storage capacity, which your Mind Map help you demonstrate, and your mental storage efficiency, which your Mind Map will help you achieve. Storing data efficiently multiplies your capacity. It is like the difference between a well-packed or badly packed ware house, or a library with or without an ordering system. (T. Buzan, 1993)

Definition of the Mind Map

"The Mind Map is an expression of Radiant thinking and is therefore a natural function of the human mind. It is a powerful graphic technique which provides a universal key to unlocking the potential of the brain". (T. Buzan, 1993)

The Mind Map can be applied to every aspect of life where improved learning and clearer thinking will enhance human performance. The Mind Map has four essential characteristic:

- a) The subject of attention is crystallized in a central image;
- b) The main themes of the subject radiate from the central image as branches;
- c) Branches comprise a key image or key word printed on an associated line. Topics of lesser importance are also presented as branches attached to higher level branches;
- d) The branches form a connected model structure.

Mind Maps may be enriched with color, pictures, codes, and dimensions to add interest, beauty and individuality. These in turn aid creativity, memory and specifically the recall of information. Mind Maps help you to make a distinction between your mental storage capacity, which your Mind Map will help you.

The Mind Mapping Approach

The Mind Mapping approach can be defined as a technique that organizes and taps information in the brain by stimulating a synergetic effect between both hemispheres (Leaf, 1990). It is a way of structuring information that assists in the learning of new information.

In this regard Sperry (1982), the pioneer of the first "split-brain" experiments, that cerebral localization studies on the functions of the two hemispheres, indicates that the integration of the left (more analytical) hemisphere and right (more creative) hemisphere, leads to enhance functioning whilst thinking and learning. The two hemispheres process information

differently (dual brain theory). The intensity of the involvement of each depends upon the specific task (Sperry, 1982). For example, the hemispheres do not recall in sentences but in key concepts and images (Ornstein, 1975). Of the words heard, spoken or seen, only 1% to 10% are essential key words (Buzan, 1991). Every word is multi-ordinate, i.e. it has a large number of links to other words (Buzan, 1991). In addition to this multi-ordinate nature of words, each brain is unique in the way it perceives images and is by nature creative and organizing (Zaidel, 1985). Finally, because recall is images and words as opposed to sentences, thought are multi-dimensional and non-linear (Buzan, 1991).

Ornstein indicates that by cultivating both hemispheres, the brain returns to a natural holistic way of functioning which in turn unlocks potential. Thus, stimulating a synergy between the two hemispheres is critical to effective accelerated learning (Leaf, Uys, Louw, 1993).

Thus, the Mind Map becomes the visual representation of the cognitive process. The actual creation of the Mind Map stimulates both the left and right hemispheres, which increases the effectiveness of functioning. Therefore, a mutually beneficial cyclic process is set up (Buzan, 1991).

The Mind Mapping, as discussed, is a way of structuring information according to the way the brain functions, stimulating both hemispheres to function in harmony (Buzan, 1984).

Einstein once said that imagination is more important than knowledge as knowledge is limited and imagination is not (Buzan, 1990).

The fact that individuals share so few common associations for a given word, image or idea means, according to Buzan (1993), that we are all magically and eerily different from each other. In other words, every human being is far more individual and unique than has hitherto been surmised. If we find a unique mineral we call it "a germ", "priceless", "a jewel", "invaluable", "precious", "a treasure", "rare", "beautiful", "irreplaceable". In view of what has been revealed about us, we should start applying these terms to ourselves and our fellow human beings.

Benefits of teaching with Mind Maps

Mind Maps evolve a system that works with our brains rather than against it:

- They automatically inspire interests in the students, thus making them more receptive and co-operative in the classroom.

- They make lessons and presentations more spontaneous, creative and enjoyable, both for the teacher and the students.
- Rather than remaining relatively rigid, they are flexible and adaptable. In these times of rapid change and development, the teacher needs to be able to alter and add the teaching notes quickly and easily.
- Because Mind Maps present only relevant material in a clear and memorable form, the students tend to get better marks in examinations.
- Unlike linear text, Mind Maps show not just the facts but the relationships between those facts, thus giving the students a deeper understanding of the subject.
- The physical volume of lecture notes is dramatically reduced.

Benefits of Mind Maps for student's presentation and task

- They eliminate the stress and unhappiness caused by disorganization, fear of failure and writer's block.
- They free students associative "grappling hooks" to take in new information and ideas, thus enhancing creativity and originality.
- They enormously reduce the time needed for preparation, structuring and completion of the presentation or writing task.
- They put students in continuous control of the analytical and creative process.
- They result in a more focused, organized and integrated presentation essay, project or report.

Mind Mapping in translation study: A practical approach in translation training classroom

The present study was carried out in 2023 with 1st and 2nd year students in the department of translation, Blida University in Algeria.

A survey was managed in order to know the impression and review of the students.

After being initiated to visual mind mapping creation and use, students in 1st year translation training were asked to realize simple mind map on short chosen texts using a free version of **X mind application**. While 2nd year students who were already initiated to translation theories had to realize mind maps on a theory «the Interpretive theory of translation» established in 1970 by Danica Seleskovitch and Mariane Lederer, French translation scholars and former head of the Paris school of Interpreters and Translation.

After explaining the theory, students were asked to make a simple map containing the most important ideas, key concepts and the three stages explained in the theory.

During the first phase, students used mind maps to take notes from source material, to write up research results, to organize and integrate their ideas as they emerge, and to form the basis of their final written and mind map presentation.

Their works seemed better structured, and more focused, creative and original than those based on the laborious traditional methods of linear note-taking, drafting and re-drafting. The groups of students using Mind Maps showed a marked improvement in their results, and the precision and creativity of their projects and tasks.

Conclusion

Mind Mapping helps to divide the source text into some logical parts and also to find the appropriate approaches to translate them. Thus mind mapping helps to understand source text better, analyze and generate new ideas and how to translate in the best way possible.

Mind Mapping can be used in translation training courses in both theoretical and practical approaches. When studying theories of translation, mind mapping technique helps students to better understand and learn basic concepts, ideas, terms, classification of translation techniques, theories...

Mind Maps are easy to review that is helpful when reading for tests and examinations.

Both individual and group tasks are offered, when analyzing, understanding, generating new ideas of how to translate, mind mapping is the best way possible. Besides that, it improves reading comprehension and increases reading speed. Students learn to read smarter and memorize information, which will greatly improve their memories.

References

- Buzan,T.(1991), Use both sides of your brain, United States: First Plum Printing.
- Buzan,T.(1993),The Mind Mapping Book, United States: First Plum Printing.
- Hand, J.D.(1986), The Brain and Accelerative Learning. Per Linguam.
- Leaf, C.M.(1990), Mind Mapping: A Therapeutic Technique for closed head Injury. University of Pretoria.
- Luria, A.R(1982), Language and Cognition, Washington, Winston and sons.
- Ornstein R.E(1975), The Psychology of Consciousness. New York: Penguin Books.
- Powell, G.E(1981), Brain Function Therapy, Great Britain.
- Rozenzweig, M.R and Bennet, E.L(1976), Neuronal Mechanisms of Learning and memory, Cambridge: MIT Press.
- Russel, P(1986), The Brain Book, London, Routledge and Kegem Paul

Human and Machine Translation Quality Assessment in Audiovisual Translation¹

Irina V. PIVEN²

Elizaveta S. GORANOVA³

Abstract

Nowadays we are witnessing rapid development of artificial intelligence. This cutting-edge technology is being integrated into different aspects of our life, including translation. Machine translation systems are becoming more efficient and faster with the help of artificial intelligence. Moreover, the progress currently achieved by AI-based machine translation developers is yet to accelerate. Machine translation systems continue to process large text corpora and enhance their competitive advantage over human translators. Thus, machine translation systems are used in many different areas. One of these areas is audiovisual translation.

The study explores machine translation technologies in the field of audiovisual translation. The research focuses on voice-over translation obtained with the help of AI-based MT systems and their features that affect the quality of the target text. The authors hereof analyze the quality of AI translation and its compliance with certain technical requirements in order to understand how much more efficient MT systems could be compared to human translators. This research offers a comparative analysis of dubbing, voice-over, and machine translations of an American medical drama television series House, M.D. This TV series is of particular interest in terms of translation techniques and equivalence of the proposed situation.

The relevance of the study rests on the fact that today audiovisual translation is one of the most compelling areas of translation studies. More and more audiovisual content such as films, cartoons, TV series, broadcasts in different foreign languages require translation. Growing demand and faster pace of life explain an urgent need for higher quality audiovisual translation.

Keywords: machine translation, audiovisual translation, artificial intelligence, translation quality assessment, Google, Yandex.

İnsan ve Makine Tarafından Yapılan Görsel-İşitsel Çeviri Kalitesinin Değerlendirilmesi

Irina V. PIVEN

Elizaveta S. GORANOVA

Öz

Günümüzde yapay zekânın hızla geliştiğine tanık oluyoruz. Bu son teknoloji, çeviri de dahil olmak üzere hayatımızın farklı yönlerine entegre ediliyor. Makine çevirisi sistemleri yapay zekanın yardımıyla daha verimli ve daha hızlı hale geliyor. Dahası, yapay zeka tabanlı makine çevirisi geliştiricilerinin şu anda kaydettiği ilerleme henüz hızlanmadı. Makine çevirisi sistemleri büyük metin derlemelerini işlemeye ve insan çevirmenlere karşı rekabet avantajlarını artırmaya devam ediyor. Böylece makine çevirisi sistemleri birçok farklı alanda kullanılıyor. Bu alanlardan biri de görsel-ışitsel çeviridir.

Bu çalışma, görsel-ışitsel çeviri alanındaki makine çevirisi teknolojilerini incelemektedir. Araştırma, yapay zeka tabanlı MT sistemlerinin yardımıyla elde edilen seslendirme çevirisine ve bunların hedef

¹ The results of the study were presented at the III International Conference “Language and Translation Studies” on November 02-03, 2023 at Selçuk University, Konya, Türkiye.

² PhD in Philology, Associate Professor, Higher School of Interpreting and Translation, Linguistics University of Nizhny Novgorod, Nizhny Novgorod, Russia; email: irene.nikitina@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2916-6659. ResearcherID: AHE-2162-2022.

³ Graduate, Higher School of Interpreting and Translation, Linguistics University of Nizhny Novgorod, Nizhny Novgorod, Russia; email: goranova.eliza@gmail.com. ORCID: 0009-0009-1475-5782. ResearcherID: rid64674.

metnin kalitesini etkileyen özelliklerine odaklanmaktadır. Yazarlar, MT sistemlerinin insan çevirmenlere kıyasla ne kadar daha verimli olabileceğini anlamak için YZ çevirisinin kalitesini ve belirli teknik gerekliliklere uygunluğunu analiz etmektedir. Bu araştırma, House, M.D. adlı bir Amerikan tıp draması televizyon dizisinin dublaj, seslendirme ve makine çevirilerinin karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır.

Çalışmanın önemi, günümüzde görsel-işitsel çevirinin çeviribilimin en ilgi çekici alanlarından biri olmasından kaynaklanmaktadır. Filmler, çizgi filmler, TV dizileri, farklı yabancı dillerdeki yayınlar gibi giderek daha fazla görsel-işitsel içerik çeviriye ihtiyaç duymaktadır. Artan talep ve daha hızlı yaşam temposu, daha yüksek kalitede görsel-işitsel çeviriye acil bir ihtiyaç olduğunu açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: makine çevirisi, görsel-işitsel çeviri, yapay zeka, çeviri kalitesi değerlendirmesi, Google, Yandex.

Nowadays we are witnessing rapid development of machine translation systems. With artificial intelligence, they are becoming faster and more efficient. Moreover, the progress currently achieved by AI-based machine translation developers is yet to accelerate. Thus, machine translation systems are used in many different areas. The study explores machine translation technologies in the field of audiovisual translation.

Looking back in time, we learn that one of the factors promoting rapid development of machine translation was artificial neural networks (ANN, also shortened to neural networks (NNs) or neural nets) that emerged in 1925. Wilhelm Lenz and Ernst Ising were the first to create a non-learning artificial recurrent neural network (RNN), thus initiating further developments [Stephen G. Brush, 1967]. In 1958, neurophysiologist Frank Rosenblatt developed the first neural network [Rosenblatt, 1960], and in 2010, big learning data opened up the possibility of using neural networks for machine learning.

Google launched its online service *Google Translate* in 2006 followed by *Yandex* that learned to automate translation in 2011. These two companies started working extensively with neural networks and developing machine translation systems. In 2016, the *Google Brain* team introduced the Neural Machine Translation System aimed to bridge "the gap between human and machine translation" [Quoc V. Le, Mike Schuster, 2016].

In its 2017 blog post, *Yandex* announced a hybrid translation system that combined the features of statistical and neural machine translation [Yandex, 2018]. This innovative translation process generates multiple choices based on statistical and hybrid models. The system examines and evaluates those variants in compliance with diverse standards, spanning from sentence length (the statistical model is better suited for short phrases and unusual words) to syntax. The best equivalent is selected and offered to the user.

In September 2020, *Yandex* released a completely new project for video voiceover translation [Yandex, 2021]. The driving force behind these technologies was the growing amount of foreign language content without reliable professional voiceover in Russian. Automatically generated subtitles at that time used to be far less accurate or grammatically correct. That is why the voiceover translation function appeared: it worked with English as the source language and *YouTube* as the source of video content. Today, the number of source languages has increased many times. Apart from English, users can get translations from German, French, Spanish, and Chinese. The list of video hostings has grown likewise: viewers can get translations of videos posted on *YouTube*, *Vimeo*, *Vkontakte*, and other popular platforms offering video content for free. According to *Yandex's* official announcement on September 07, 2021, the video voiceover translation function is a complex, multistep process, which will be described below [Yandex, 2022].

The first step is to recognize and preprocess the text. The system analyzes the source video on a particular topic with a certain number of people speaking in it. The system does not translate the flow of speech at once, first it needs to identify pauses, logical word groupings, sentences, so that the target text presented as a voiceover translation will be adequate. At this stage, the system resorts to the Automatic Speech Recognition (ASR). It is a deep neural network that involves voice recognition software to process human speech and turn it into text.

The neural network sorts and removes irrelevant details, like sound descriptions (e.g., music playing, applause, etc.), and identifies certain characteristics of a speaker to be described below sentence by sentence. It groups words into meaningful segments and adds punctuation for coherence in translation. The system also verifies any attached subtitles. If subtitles are available, the system will use them rather than an ASR text. Developers opted for this based on the assumption that a human-generated text is of better quality than that produced by ASR.

At the first stage, the neural network provides the text to be translated along with the timecodes.

The second step is biometrics. It verifies the number of speakers, their physical and behavioral traits. This stage is essential when selecting a synthesized voice. To date, *Yandex* has only two synthesized voices: one for male speakers and the other for female speakers. Therefore, it is important to identify the gender of the speakers, the relationship between them, and the communicative situation for which translation is required.

The third step is classical machine translation that uses a hybrid system combining phrasal and neural machine translation. During this process, *Yandex Translator* offers several equivalents

based on both types of machine translation for each sentence of the source text before selecting the best equivalent. Besides, the speakers' information obtained earlier is taken into account when generating the translation.

Speech synthesis is the final step once the target text is ready. It also consists of several stages. First, the duration of the source video is analyzed to choose the right voiceover speed. Second, the voiceover is added over the slightly muffled original sound. Then the viewer gets notified that the video translation voiceover is complete and ready to play.

On the one hand, *Yandex* voiceover translation seems well-designed, carefully algorithmized step by step. This new voiceover feature has no doubt made Internet users excited. However, debates regarding its quality have started in online forums and on *YouTube*.

As part of this study, we have set out to assess the quality of *Yandex's* audiovisual translation. This research offers a comparative analysis of traditional dubbing, traditional voiceover, and *Yandex* voiceover translation of an American medical drama television series *House, M.D.*, episode 19, season 8 [House, 2011]. This TV series is of particular interest in terms of translation transformations and equivalence of the communicative situation.

We have established several criteria that will be used to evaluate *Yandex's* voiceover: translation accuracy, translation strategies, and conformity with the developers' prerequisites. In the table below are the source text and two target texts: professional voiceover translation by Russian voiceover studio *Lostfilm* and *Yandex's* voiceover translation. The running time for the analysis covered the first 10 minutes. Below we are going to discuss the four most interesting and illustrative examples.

The series starts with Simon spending time at an amusement park with his daughter Emily. They are having a small talk. In this scene, it is crucial to accurately convey the gender, age, and relationships of the characters through their speech. Although the scenario appears straightforward to translate, slang and idiomatic expressions used in the conversation pose certain translation challenges.

Original	Lostfilm	Yandex
<p>Simon: What do you want to do next? Uh, swings? Okay. Um, crawl tube?</p> <p>Emily: Nah.</p>	<p>Саймон: Ну и куда теперь? На качели? Ладно. В туннель?</p> <p>Эмили: Не-а.</p>	<p>Саймон: Что же вы хотите делать дальше? А как же качели? Все в порядке. Ползите по трубе?</p> <p>Эмили: Нет, не надо.</p>

It is clear right from the start that *Yandex Translator* is not up to the task. In the target text, the characters address each other officially, which means that the machine failed to take into account the communicative situation at the biometrics stage. In comparison with professional human translation, machine translation looks incoherent.

Original	Lostfilm	Yandex
<p>Simon: All right. Come here. I'll take beary. Mm. Now you promise you're not gonna tell mommy, right? She'll kick my butt if she finds out.</p> <p>Emily: Pinky swear.</p>	<p>Саймон: Давай. Погоди. Медведя ко мне. Только чур маме ни слова, договорились? Не то она мне такое устроит!</p> <p>Эмили: Клянусь! Мизинец?</p>	<p>Саймон: Все в порядке. Подойдите сюда пожалуйста. Я возьму на себя Бари. А теперь вы обещаете, что не расскажете об этом маме, не так ли? Она надерет мне задницу если найдет это письмо.</p> <p>Эмили: У меня на мизинцах выступил пот.</p>

Here is another example of how the machine can get it wrong when it comes to translating idioms, catchphrases, and other colloquialisms. Lexical units such as "beary", "she'll kick my butt", "pinky swear" need to be adapted to the realities of the target language. Human translators

can cope, whereas the machine will either translate without getting to the heart of the matter, or fail to translate at all.

Let us take a look at another fragment. This is a different communicative situation. The doctors are discussing Emily's disease. Their speech abounds with medical terms, professional slang, and abbreviations. Proper rendering of this episode requires careful study of various diagnoses and medical vocabulary so that the target text would not distort the original information and could sound adequate.

Original	Lostfilm	Yandex
Elizabeth: Emily has a unique variant on both of her ATM genes. Her disorder mimics AT, but not all of the symptoms.	Элизабет: У Эмили уникальная разновидность обоих генов ATM. Симптоматика как при синдроме Луи-Бара, только частично.	Элизабет: У Эмили есть уникальный вариант обоих ее ATM генов. Её расстройство имитирует ATM гены, но не все симптомы.

Elizabeth talks about some peculiarities of the girl's genetic disease. She uses a descriptive method. However, the *LostFilm* team managed to specify the diagnosis based on the information available in the source text. The MT system produced no transformations or conversions. Nevertheless, MT provided a comprehensible variant. The ATM abbreviation is quite common, so the machine was able to translate it correctly. Lesser-known acronyms, however, cannot be handled by the machine. In the example below we see JHU, which is an abbreviation for Johns Hopkins University.

Source	Lostfilm	Yandex
Foreman: This is Dr. Elizabeth Lawson. She's a developmental geneticist attached to JHU and an expert on the girl's condition.	Форман: Это Элизабет Лоусен. Генетик из университета Зена Хопкинса и консультант по нашему делу.	Форман: Это доктор, Элизабет Лоусен. Доктор медицинских наук по генетике развития, прикрепленный к ДЖУ. Эксперт по состоянию здоровья девочки.

We have analyzed the *Yandex Translator*'s video voiceover translation potential. The analysis revealed the following MT drawbacks:

- Biometrics issues arising despite the developers' claims;
- Word-for-word translation of idioms;
- Difficulties translating lesser-known acronyms;
- Problems translating professional and colloquial slang.

These disadvantages suggest that there is a strong need for further MT improvements, since current AI-based MT appears to be an inadequate translation tool due to poor quality of the target text and neglect of situational factors.

References

- House, M.D, episode 19, season 8 (2011). https://www.youtube.com/watch?v=la8NinV9TWM&embeds_referring_eri=https%3A%2F%2Fvk.com%2F&embeds_referring_origin=https%3A%2F%2Fvk.com&source_ve_path=OTY3MTQ&feature=emb_imp_woyt (27.05.23)
- Brush, S. G. (1967). History of the Lenz-Ising model. *Reviews of modern physics*, 39(4), 883.
- Rosenblatt, F. (1960). Perceptron simulation experiments. *Proceedings of the IRE*, 48(3), 301-309.65(6), 386. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/4066017> (28.09.2023)
- Wu, Y., Schuster, M., Chen, Z., Le, Q. V., Norouzi, M., Macherey, W., ... & Dean, J. (2016). Google's neural machine translation system: Bridging the gap between human and machine translation. *arXiv preprint arXiv:1609.08144*. <https://arxiv.org/abs/1609.08144>
- Two models are better than one. Yandex (2018). <https://habr.com/ru/companies/yandex/articles/350002/> (in Russ.).
- How Yandex helps to overcome the language barrier: neural network translation of video, pictures and text (2021). <https://habr.com/ru/companies/yandex/articles/576438/> (In Russ.).
- Voice-over translation of broadcasts in Yandex Browser (2022). <https://habr.com/ru/companies/yandex/articles/680596/> (in Russ.).

Psycholinguistic Aspects of Simultaneous Interpreting¹

Irina V. PIVEN²

Maria A. GRICHENKO³

Abstract

A simultaneous interpreter faces a number of challenges in their work, which include comprehending the source text, some technical issues, stressful environment, etc. Stress accompanies a simultaneous interpreter's work and often causes professional burnout both among budding interpreters and professionals. Depending on their expertise, interpreters may face different challenges and experience different levels of stress.

The research deals with the analysis of linguistic and extra-linguistic factors affecting the work of simultaneous interpreters and the role of these factors in the process and the results of their work. Using speeches held at different events as examples, the authors hereof compare the original statements with the target texts and analyze the factors that could have influenced interpreters' work.

Keywords: conference interpreting, simultaneous interpreting, extralinguistic factors, psychological factors.

Simultane Çevirinin Psikodilbilimsel Yönleri

Irina V. PIVEN

Maria A. GRICHENKO

Öz

Simultane tercümanlar çalışmalarında kaynak metni anlama, bazı teknik sorunlar, stresli ortam vb. gibi bir dizi zorlukla karşılaşır. Stres, simultane tercümanın işine eşlik eder ve genellikle hem yeni başlayan tercümanlar hem de profesyoneller arasında mesleki tükenmişliğe neden olur. Tercümanlar, uzmanlıklarına bağlı olarak farklı zorluklarla karşılaşabilir ve farklı düzeylerde stres yaşayabilirler.

Araştırma, simultane tercümanların çalışmalarını etkileyen dilsel ve dil dışı faktörlerin analizini ve bu faktörlerin çalışmalarının süreç ve sonuçlarındaki rolünü ele almaktadır. Yazarlar, farklı etkinliklerde yapılan konuşmaları örnek olarak kullanarak, orijinal ifadeleri hedef metinlerle karşılaştırmakta ve çevirmenlerin çalışmalarını etkileyebilecek faktörleri analiz etmektedir.

Anahtar kelimeler: konferans çevirmenliği, simultane çeviri, dil dışı faktörler, psikolojik faktörler.

Simultaneous interpreting (or conference interpreting) is a type of interpreting characterized by parallel processes of perceiving the source text and producing the target text. It is this parallelism that distinguishes simultaneous interpreting from all other types of translation and interpreting. Besides, there are some external factors that can influence interpreters' work. As part of this

¹ The results of the study were presented at the III International Conference "Language and Translation Studies" on November 02-03, 2023 at Selçuk University, Konya, Türkiye.

² PhD in Philology, Associate Professor, Higher School of Interpreting and Translation, Linguistics University of Nizhny Novgorod, Nizhny Novgorod, Russia; email: irene.nikitina@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2916-6659. ResearcherID: AHE-2162-2022.

³ Graduate, Higher School of Interpreting and Translation, Linguistics University of Nizhny Novgorod, Nizhny Novgorod, Russia; email: masha.grichenko@gmail.com, ORCID: 0009-0005-3704-7122. ResearcherID: rid64516.

research, we are going to analyze a speech delivered in English and its interpreting into Russian and to hypothesize what could have affected certain decisions taken by an interpreter.

Before we proceed to the analysis itself, it is worth mentioning that the study of simultaneous interpreting has started relatively recently, which makes it a highly relevant area of research. For example, Russian scientists Alyona Konina and Tatiana Chernigovskaya in their paper "Simultaneous Interpreting and Extreme Types of Cognitive Processes" [Konina, Chernigovskaya, 2018] consider different approaches to studying both psychological and cognitive features of interpreters and extra-linguistic factors that affect their work. Their survey dwells on the working memory of simultaneous interpreters and their ability to find lexical correspondences to words and phrases in different languages. Interpreters' skills are compared experimentally with those of bilinguals and foreign language teachers.

One aspect of the studies in this field includes neurophysiological characteristics of interpreters compared to bilinguals and monolinguals, namely the mechanism of switching between languages. For a simultaneous interpreter, this process occurs simultaneously with the process of perceiving what the speaker is saying and producing a text in the target language. As a result, different areas of the brain are activated in the course of simultaneous interpreting. The researchers argue that this fact gives interpreters certain advantages over people who speak several languages but do not take it up as a job. Interpreting triggers more brain structures at the same time than simply speaking or listening. Hence, the researchers suggest that simultaneous interpreters are better protected against age-related diseases [Konina, Chernigovskaya, 2018].

Surveys conducted among both professional and novice interpreters show that for the vast majority, interpreting is always stressful, that is why the risk of professional burnout is relatively high. This depends not only on the general level of training interpreters, but also on the working environment at a particular event. For example, the International Association of Conference Interpreters (AIIC) commissioned a study to identify external factors affecting the work of interpreters. With the data obtained, they attempted to make recommendations on how event organizers could improve working conditions in interpreting booths. They measured the temperature inside the booths, humidity levels, lighting, oxygen levels, etc. After 1.5-3 hours of work, all the indicators exceeded ISO norms, which suggests that the working conditions are far from favorable, which can intensify stress and affect both the process and the result of interpreting.

Not only the environment affects an interpreter's work but the amount of time an interpreter is performing. Research made by Barbara Moser-Mercer et al. at the University of Geneva states that prolonged interpreting turns (i.e., longer than 30 minutes) have not only psychological, but

also physiological effects on interpreters [Christoffels, Groot, 2009]. Thus, an initial surge in stress hormones is followed by their decrease during longer times on task. Less stress hormones means less motivation for an interpreter to work hard. As a result, the quality of interpreting after more than half an hour is almost sure to decline, although interpreters may not even be aware of this drop. That is why it is so important to maintain appropriate working conditions in a booth and for interpreters to take turns at intervals up to 30 minutes.

Now let us turn to the remarks of UN Secretary-General António Guterres at the UN Water Conference delivered in New York on March 22, 2023 in order to illustrate the impact of some of the above aspects on simultaneous interpreting. Cases below offer the English (original) transcript of these remarks and its translation into Russian with all the pauses and pause-fillers preserved in the source text and in the target text. The transcript was made by the authors hereof from the video that is available on the official UN YouTube channel [António Guterres, UN Water Conference, 2023].

Based on the video and the transcript, we can definitely assume that António Guterres's address is a prepared statement as he speaks smoothly, at a measured pace and makes proper pauses. The speaker has a slight accent, which, however, does not interfere with our perception. Thus, subject to proper preparation, this speech should not be much of a challenge for an interpreter.

The pace of the interpreter's speech is faster than that of Guterres's. We hypothesize that this is because of redundant structures that are typical of formal Russian (for example, "to manage water" was translated as "управлять водными ресурсами" (manage water resources), "conference on water" was rendered as "конференция по проблемам воды" (conference on water problems), etc.). Besides, it is a blunt fact that Russian words on average are longer than English ones [Bochkarev et al., 2015].

Judging by the pauses and pause-fillers such as "eh" or "em" in the target text, especially at the very beginning, we can assume that the interpreter feels stressed, as he has not got into the swing yet. Some of the expressions used by Guterres make the interpreter hesitate, like "But water is in deep trouble".

Source text	Target text
But water is in deep trouble. We are draining humanity's lifeblood through vampiric overconsumption and unsustainable use and evaporating it through global eating. We've broken the water cycle,	Но вода в <u>глубокой...</u> в <u>глубокой, серьезной беде</u> . Жизнь человека э-э перегружена сейчас: <u>неустойчивое использование</u> и э-э-э <u>отравленные грунтовые воды,</u> <u>уничтожены</u>

destroyed ecosystems, and contaminated groundwater.	<u>ЭКОСИСТЕМЫ</u> , практически три из четырех стихийных бедствий связаны с водой...
---	--

The original epithet "deep" sounds metaphoric sending the interpreter to search for an appropriate expression in Russian: an immediate word-for-word equivalent "глубокой" (deep) would sound awkward in the target language, so after a short pause, the interpreter opts for a semantically accurate rendering: "в серьезной беде" (in serious trouble), but eventually he loses the metaphoric image of problems as big and obscure as deep waters.

This short delay while groping for a proper Russian wording causes further losses in the facts enumerated by Guterres. For instance, in the target text there is no equivalent to "overconsumption", the interpreter drops it, and goes on with enumeration. We reckon that the main effort in this fragment has been spent on reproducing the metaphor, that is why, being pressed for time and stressed out, the interpreter fails to render "overconsumption", most probably he decides not to stop here and catch up with the speaker.

In certain cases, the target text is lacking grammatical or syntactic cohesion. Let's consider the following sentence:

Source text	Target text
From the food we eat to the ecosystems and biodiversity that enrich our world, to the prosperity that sustains nations, to the economic engines of agriculture, manufacturing and energy generation, to our health, hygiene, and survival itself.	На воде основано наше продовольствие, экосистемы, биоразнообразие, обогащающее мир, процветание, которое поддерживают нации, <u>экономический двигатель сельского хозяйства и производства и энергопроизводства, здоровья, гигиены, само выживание и общий знаменатель, который определяет развитие и лучшее будущее.</u>

Starting with "экономический двигатель сельского хозяйства" (economic engines of agriculture), the homogeneous subjects lose agreement with the predicate, suggesting there are several unfinished sentences that have merged into one.

A similar pattern is observed in another fragment:

Source text	Target text
<p>This conference must represent the quantum leap in the capacity of member states and the international community to recognize and act upon the vital importance of water to our world's sustainability, and as a tool to foster peace and international cooperation. From water as a key driver across economies and policy making, to the recognition of water and sanitation as a human right; from the integration of water and climate policies, to an innovative approach in the use of water in food production.</p>	<p>Конференция должна означать огромный скачок вперед в потенциале государств-членов международного сообщества, <u>увидеть и действовать в духе огромной важности в отношении воды</u> как устойчивости нашего мира и как инструмента укрепления мира международного сотрудничества, вода — ключевой фактор экономики, политики, <u>признанию воды и санитарии как права человека, от интеграции воды и политики климата к новаторскому подходу использования воды для производства продовольствия.</u></p>

Again, we see that some parts of the target sentence demonstrate poor concord starting with "увидеть и действовать" (recognize and act). There is another challenge for the interpreter in this fragment, namely the last sentence, which is extremely long and complicated with syntactic parallelism. Reproducing it in the target language is obviously quite stressful for the interpreter: therefore, parallelism in the target text is missing as the first part of this sentence joins the previous sentence. The last two sentences are not anyhow connected with each other, the interpreter just starts a new phrase. This is a clear indication that the last sentence required a lot of cognitive effort to properly connect it with the whole statement.

Apart from stylistic shortcomings, we cannot but point out a semantic mistake made by the interpreter when translating the following sentence:

<p>One of my brother's achievements as Prime Minister of Portugal was signing the Albufeira Convention on Water Management with Spain 25 years ago.</p>	<p>Одно из <u>моих</u> самых больших достижений как премьер-министра Португалии — подписание Конвенции Албуфейра по управлению водой с Испанией 25 лет тому назад.</p>
---	--

In the target text Guterres himself rather than his brother is referred to as Portugal's Prime Minister. We reckon that either the interpreter is lacking some essential background knowledge, or the phrase is misheard, or there is a slip of the tongue caused by stress.

All these flaws can be mostly explained by the rigid time frame that significantly affects the cognitive mechanism responsible for fast comprehension and proper rendering. Some linguistic factors include complex syntax, metaphorical expressions that should be reproduced in the target language but have to be reformulated in interpreting. Other factors that result in hesitation and delays include high levels of stress caused by unfavorable conditions in the booth and longer interpreting turns. All of that could be taken into account and requires deeper analysis, if possible.

In this research, we do not consider extra-linguistic factors and their impact on the work of simultaneous interpreters, since we are not aware of the working conditions at the UN Water Conference. However, a separate study is planned to analyze actual data obtained at one of the events accompanied by simultaneous interpreting, including source and target texts, audio records of interpreters' voices, interpreters' feedback after the event. Thus, more extensive research on psycholinguistic aspects affecting the process and the result of simultaneous interpreting will be conducted in the near future.

References

Konina A.A., Chernigovskaya T.V. (2018) Simultaneous Interpreting and Extreme Types of Cognitive Processes. *Problems of Psycholinguistics* 4 (28), 177-203 (In Russ.)

Mertens-Hoffmann A. (2002) Study of Workload and Burnout in Simultaneous Interpreting. https://aiic.org/document/468/aiicwebzine_febmar2002_7_aiic_interpreter_wo.

Moser-Mercer B., Künzli A. Korac M. (1998) Prolonged turns in interpreting: Effects on quality, physiological and psychological stress (Pilot study). John Benjamins Publishing Company 1998. <https://benjamins.com/catalog/intp.3.1.03mos>.

UN Chief at the UN 2023 Water Conference | United Nations (2023, March 22). <https://youtu.be/Jx6lXb9epXE>.

Babanzâde Ahmed Naim's Translation titled “Fazl bin Yahyâ and an A'râbî”: Evaluation and Transcription

Mustafa İsmail DÖNMEZ¹

Abstract

In this study, a translation from Arabic literature by Babanzâde Ahmed Naim (1872-1934), a professor, translator, intellectual, and writer who held an important position in many fields in the Ottoman-Turkish modernization process, was issued. Ahmed Naim was a skilled translator, showcasing his proficiency in translation through works in both Arabic and French across different fields. Babanzâde Ahmed Naim translated qasidas (odes) belonging to poets from the Jahiliyyah and Islamic periods under the title “Bedâyiu'l-Arab/Masterpieces of Arabic Literature” in the Servet-i Fünun journal. In the literature dedicated to his work, it has been found that there are thirteen translated qasidas by him in the Servet-i Fünun journal. However, upon scanning the Servet-i Fünun journal, it was determined that in addition to those mentioned in his field articles, there are other translations by him as well. In this study, his translation titled ‘Fazl bin Yahyâ ile Bir A'râbî,’ which includes both prose and poetry translation taken from Asma'î within the Servet-i Fünun journal was examined. Babanzade Ahmed Naim, especially in his poetry translations, gave more space to Arabic and Persian expressions. He was of the opinion that the literary aspect of the source text should be reflected in the translation as much as possible. He preferred to convey the general meaning of the poem artistically rather than literally. He used the method that Âgâh Sırrı Levend calls "extended translations" in the tradition. In the same period, Malumat Newspaper, which featured translations of some prose and verse works from Arabic literature, published some criticisms against Babanzâde Ahmed Naim's translations in an article. These criticisms were mostly focused on his arbitrary addition of expressions to the target text that were not in the source text. It was concluded that while Ahmed Naim employed a simpler Turkish in prose, especially in dialogues, whereas in translating poems, he adopted a more elaborate language, distant from contemporary Turkish. With this study, an attempt has been made to identify and explore translations from Arabic literature in the context of translation history and archaeology, seeking to reveal their significance, place, and translation practices.

Key Words: Translation History, Babanzâde Ahmed Naim, Arabic Literature, Translation

Babanzâde Ahmed Naim'in "Fazl bin Yahyâ ile Bir A'râbî" Başlıklı Tercümesi: Değerlendirme ve Çeviriyazı

Mustafa İsmail DÖNMEZ²

Öz

Bu çalışmada Osmanlı-Türk modernleşmesi sürecinde pek çok alanda önemli bir yere sahip olan müderris, mütercim, fikir adamı ve yazar Babanzâde Ahmed Naim'in (1872-1934) Arap edebiyatından yaptığı bir tercümesi ele alınmıştır. Ahmed Naim hem Arapçadan hem de Fransızcadan yaptığı farklı alanlardaki çevirilerle tercümede yetkinliği ortaya koymuş bir mütercimdir. Babanzâde Ahmed Naim Servet-i Fünun dergisinde “Bedâyiu'l-Arab/Arap Edebiyatının Şaheserleri” başlığı altında Cahiliye ve İslamiyet dönemindeki şairlere ait kasidelere tercüme etmiştir. Literatürde onun üzerine yapılan çalışmalarda Servet-i Fünun dergisinde on üç kaside tercümesinin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ancak, Servet-i Fünun dergisini taradığımızda onun alan yazında yer verilenlerden başka çevirilerinin de olduğu tespit edildi. Bu çalışmada onun Servet-i Fünun dergisinde Asma'î'den naklen içerisinde hem düz yazı hem de şiir tercümesi olan “Fazl bin Yahyâ ile Bir A'râbî” başlıklı çevirisi ele alındı. Babanzade Ahmed Naim özellikle şiir çevirilerinde Arapça ve Farsça asıllı terkiplere daha çok yer vermiştir. Kaynak metnin edebi yönünün çeviride olabildiğince yansıtılması gerektiği görüşündedir. Çeviriyi lafzi bir şekilde değil şiirden anlaşılan genel anlam sanatsal olarak aktarmayı tercih etmiştir.

¹ Prof. Dr. Selçuk University, Department of Translation and Interpreting, Konya, Türkiye, mismaildonmez@selcuk.edu.tr.

² Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Arapça Mütercim ve Tercümanlık ABD, Konya, Türkiye, mismaildonmez@selcuk.edu.tr.

Âgâh Sırrı Levend'in gelenekte "genişletilerek yapılan çeviriler" olarak adlandırdığı yöntemi kullanmıştır. Aynı dönemde Arap edebiyatından bazı mensur ve manzum eserlerin tercümelerine yer verilen Malumat Gazetesi'nde bir yazıda Babanzâde Ahmed Naim'in tercümelerine yönelik bazı eleştiriler yayımlanmıştır. Bu eleştiriler daha çok onun erek metne kaynak metinde olmayan ifadeleri keyfi olarak eklemesi üzerine odaklanmıştır. Ahmed Naim'in düz yazıda ve özellikle diyaloglarda daha sade bir Türkçe kullanırken şiirlerin çevirisinde günümüz Türkçesinden uzak ağdalı bir dil kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmayla çeviri tarihi ve çeviri arkeolojisi açısından Arap edebiyatından yapılan çevirilerin tespiti, yeri ve çeviri uygulamaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri Tarihi, Babanzâde Ahmed Naim, Arap Edebiyatı, Tercüme

Giriş

Bu çalışmada Osmanlı modernleşmesinin önemli düşünce adamlarından yazar ve çevirmen Babanzâde Ahmed Naim'in Servet-i Fünûn dergisinde Bedâiyu'l-Arap/Arap Edebiyatı'nın Şaheserleri adlı tercümelerden alan yazında yer verilmeyen bir çalışması ele alınmıştır. Kaya ve Kara'nın editörlüğündeki çalışmada (2018: s. 223) onun on üç tercümesine yer verilmiştir ancak, bunlar arasında bu çalışmaya konu olan tercüme yoktur. Dede (2022: s. 461) daha sonra yaptığı çalışmasında Babanzâde Ahmed Naim'in Kaya ve Kara'nın daha önce yer verdiği bir tercümesini yeniden ele alarak tekrara düşmüş ve onun Servet-i Fünun'daki tespit edilmeyen diğer tercümelerine temas etmemiştir. Bunda Babanzâde Ahmed Naim'in önceki bazı tercümlerinde "Ahmed Naim" imzası yerine isminin ilk harflerini "A.N." şeklinde kullanmış olması etkili olmalıdır. Bu kısaltmanın, imzasıyla yayımladığı tercümelemler incelendiğinde hem seçtiği metinler açısından hem de üslup açısından kendisine ait olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed Naim sadece Arap Edebiyatı'ndan tercümeler yapmamış, Arapça'nın öğretimi üzerine de düşünmüş ve yazılar yazmıştır. Can (2018: s. 169) gelenekte Arapça'nın eğitim müfredatındaki yerini ele almıştır. Bu tercümenin başlığında yer alan "Fazl b. Yahyâ" Harun Reşid döneminin önemli devlet adamlarından olan Fazl bin Yahyâ el-Bermekî'dir. (ö. 193/808) Fazl b. Yahyâ âlimler ve şairlerle ilgilenmiş, şairleri himaye etmiştir. (Yıldız: 1995)

Bulgular

Babanzâde Ahmed Naim, Servet-i Fünûn dergisinde yayımladığı Bedâiyu'l-Arap/Arap Edebiyatı'nın Şaheserleri serisinde "Fazl bin Yahyâ ile Bir A'râbî" başlıklı tercümesini 30 Temmuz 1314 [11 Ağustos 1898) tarihli Servet-i Fünûn dergisinin 387. sayısında s. 359-364'de yayımlamıştır. Çeviride gelenekte yaygın olduğu üzere beyitlerde "genişletilerek yapılan çeviri"yi (Levend: 1984) uygulamıştır. Çevirinin başında kaynak metnin Asma'î'den naklen olduğunu belirtmiştir. Onun bazı çevirilerinde buna hiç temas etmediği de olmuştur. Nitekim gelenekte kaynak metne ya da alındığı yere dair pek bilgi verilmemektedir. Bu

bölümde Ahmed Naim'in tercümesi çeviri yazı olarak verilecektir. Tercümede geçen beyitlerin tercümesi, parantez içinde günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Çevriyazı:

“BEDÂYİ‘U‘L-ARAB

Fazl bin Yahyâ ile Bir A‘râbî

Asma‘î der ki:

Ümerâ-yı Berâmike'den “Fazl bin Yahyâ” bir kere ava çıkar. İstiyâdı müteâkib mevkib-i şükûhunda istirahat ettiği sırada bâdiye cihetinden bir A‘râbî'nin devesini doludizgin sürdüğünü görür. Telâşından, sür‘at-i seyrinden emel peyinde tayy-ı merâhil eden erbâb-ı ihtiyaçtan olduğunu teferrüs ederek yanındakilere der ki: “Bu adamcağız bana geliyor. Benden başka ona kimse bir söz söylemesin.”

A‘râbî yaklaşır, devesinden iner, huzûr-ı emîre çıkar. Sahrâyı kaplayan muhteşem haymeleri, mutantan bârgâhları, mükellef adamları, kalabalıklı havâşî ve hademi görünce selâmını bile şaşırır. Fazl ise bu mihmân-ı bâdiye-neverdin hâline acılamakla beraber safvet ve hâlisiyetle memzûc olacağında şüphe olmayan sözlerini dinleyerek –velev az bir zaman için olsun– hoşça dem-güzâr olmak emeliyle onu karşısına oturtur, heyecânını teskîn için istifsâr-ı hâtırdan başlayarak âtîdeki muhâvereyi açar:

-Nereden geliyorsun, Arab kardeşimiz?

-Kuzâ‘a‘dan geliyorum.

-Kuzâ‘a‘nın neresinden? Berisinden mi, ötesinden mi?

-Ötesinden.

-Çok şey! Senin gibi bir adam sekiz yüz fersahlık bir mesafeyi tayy ederek tâ Irâk‘a gelsin. Elbette mühimce bir işin olmalı.

-Evet efendim, âvâze-i iştiyhârları dünyayı tutan ashâb-ı mecd ü necdetden, erbâb-ı cûd u semâhatden ben de behremend olayım diye geldim.

-O dediğin adamlar kimler imiş?

-Bermekîler.

-Ayol! Bermekîler dediğin bir kişi değil ki; içlerinde büyüğü de var, küçüğü de; sâhib-i vakâr u celâlet olanı da var, olmayanı da. Yalnız şu var ki her birinin sofrâ-i in‘âmında havâs

ve avâmdan çok kimseler bulunur. Mes'ûlünü is'âf ettirmek için elbette bunlardan birini intihâb etmişindir.

-Şüphesiz efendim, en zî-iktidâr, keff-i semâhati en ziyade feyz-bâr olanını intihâb etdim.

-Hangisidir o?

-Fazl bin Yahyâ bin Hâlid.

-Ne diyorsun? Ümerâ içinde Fazl kadar celâlet-i kadr ü menzilet sâhibi kimse yoktur. Onun yanına öyle kolaylıkla girilmez. Halkı huzûruna kabul ettiği, umumî bir bezm-i sohbet akdelediği zamanlarda da meclisinde ulemâdan, fukahâdan, üdebâdan, şuarâdan, kâtib ve münşîlerden, münâzara-i ilmiye için gelen erbâb-ı iktidârdan başkası bulunmaz. Sen âlim misin?

-Hayır.

-Edîb misin?

-Hayır.

-Arab'ın eş'ârına, geçmiş vekâyi'e dâir bir şey bilir misin?

-Hayır.

-Bari bir tavsiye-nâme olsun getirdin mi?

-Hayır.

-Öyle ise pek boşuna gelmişsin. Nefsine mağrur olmuş bir adama benziyorsun. Senin gibi bir bîçâre Fazl gibi büyük bir zâtın huzûruna ne yüzle, ne vâsita ile çıkabilir?

-Doğrusu ben mahzâ o zâtın âfâka yayılan ihsânına, dillerde dâstân olan kerem-i bî-pâyânına mağrûren oraya gitmek istiyorum. Bir de onun hakkında iki beyit söyledim, onları huzûrunda okuyacağım.

-Beni dinler misin? Gel. Bu iki beyti burada inşâd et. Eğer Fazl'ın huzurunda inşâd edilecek gibi ise sana haber veririm. Yok, hiçbir şey'e yaramaz makûleden ise benden biraz para alır, geldiğin gibi bâdiyene avdet edersin. Bu sûretle şiirinin hiçbir değeri olmasa bile yine mahrum kalmamış olursun.

-Dediğinizi yapar mısınız?

-Hayhay.

-Öyle ise dinleyiniz:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْجُودَ - مِنْ عَهْدِ آدَمَ -
تَحَدَّرَ؟ حَتَّى صَارَ يَمْتَصُّهُ الْفَضْلُ
وَلَوْ أَنَّ أُمَّا مَسَّهَا جُوعٌ طِفْلَهَا
عَدَّتْهُ بِإِسْمِ الْفَضْلِ لَا عُنْدَا الطِّفْلِ

Tercümesi: Görmez misin ki mâü'l-hayât-ı cûd u sehâ ahd-i Âdem'den beri boşuna akıp dururken nihayet “Fazl” geldi de hepsini emdi, kendisinde cem‘ etdi. Bir sûretde ki yavrucağı aç kalan bir nine ciğerpâresini o mübarek isim ile beslemek istese, bu gıda ona kifâyet eder.

(Görmez misin ki cömertliğin ab-ı hayatı Âdem (a.s.) devrinden beri boşuna akıp dururken nihayet “Fazl” geldi de hepsini emdi, kendisinde topladı. Öyle ki yavrucağı aç kalan bir anne, ciğerparesini o mübarek isimle beslemek istese, bu gıda ona yeter.)

-Pek güzel şiir! Lakin Fazl: “Senden evvel başka bir şâir bu iki beyit ile bizi medhetdi; câizesini bile aldı.” derse ne cevap verirsin?

-O zaman da bunları okurum:

فَدَّ كَانَ آدَمَ - جِينَ حَانَ وَقَاتُهُ -
أَوْصَاكَ - وَهُوَ يَجُودُ بِالْحَوْبَاءِ -
بِبَنِيهِ أَنْ تَرَ عَاهُمْ؛ فَرَّ عَيْنَهُمْ
وَكَفَيْتَ آدَمَ عَوْلَةَ الْأَبْنَاءِ

Tercümesi: Âdem babamız vefat edeceği sırada evlâdını gözetmeği sana vasiyet etmiş ve senin gibi bir zatı evlâdına nigezbân (gözetici) edebildiğinden dolayı sevine sevine can vermişti. Sen de –elhak– o vasiyete mürââten hepsini gözetdin; Hazret-i Âdem’i evlâdını düşünmek gâilesinden kurtardın.

-Bu da güzel! Lakin yine imtihan tarzında: “Bu beyitleri de ötekinin berikinin ağzından kapmışsın; başkaları varsa söyle.” der de bunun üzerine oradaki üdebânın kâffesi gözlerini sana dikecek, daha iyi işitmek için boyunlarını sana doğru uzatacak olurlarsa... Öyle bir mevkide kendini nasıl müdafaa edeceksin?

-O vakit de şu beyitleri inşâ ederim:

مَلَّتْ جِهَابُ فَضْلِ وَرَنَ نَائِلِهِ
وَمَلَّ كُتَابُهُ إِخْصَاءَ مَا يَهَبُ

وَاللّٰهِ - لَوْلَاكَ - لَمْ يُمَدَّحْ بِمَكْرَمَةٍ

خُلُقٍ ؛ وَلَمْ يَرْتَفِعْ مَجْدٌ وَلَا حَسَبٌ

Tercümesi: Fazl'ın hazene-i emvâli zer ü sîm ihsanını tartmaktan, kâtibleri de o atâyâyı deftere geçirmekden usandı. Ey mün'im-i firâvân-bahşâ! Allahü Zü'l-Celâl'e kasem ederim ki sen olmasan âlemde şâyân-ı medh ü senâ hiçbir kimse bulunmazdı; sen olmasan ortada rif'at-i mecd ü hasebiyle temeyyüz etmiş kimse görülmezdi.

(Fazl'ın hazinedarları altın ve gümüş ihsanlarını tartmaktan, kâtipleri de o ihsanları deftere geçirmekden usandılar. Ey bolca ihsanda bulunan cömert kişi! Yüce Allah'a yemin ederim ki sen olmasan dünyada övülmeye değer hiçbir kimse bulunmazdı; sen olmasan ortada şeref ve asaletinün yüceliğiyle temeyyüz etmiş kimse görülmezdi.)

-Âferin sana! Lakin insan halidir, olabilir ki Fazl'ın: "Bunları da sirkat etmişsin!" diyeceği tutar. Buna karşı ne diyeceksin?

-O söze karşı da bu beyitleri okurum:

وَلَوْ قِيلَ لِلْمَعْرُوفِ: "نَادِ أَخَا الْعَلَا"

لِنَادَى بِأَعْلَى الصَّوْتِ: "يَا فَضْلُ يَا فَضْلُ"

وَلَوْ أَنْفَقْتُ جَدْوَاكَ مِنْ رَمْلِ عَالِجٍ

لَأَصْبَحَ مِنْ جَدْوَاكَ قَدْ نَفَذَ الرَّمْلُ

Tercümesi: Ey memdûh-ı kesîrû'l-atâ! Ma'nâ-yı lutf u ihsân kisve-i şahsiyete girse de ona "Bildığın, tanıdığın merd-i civânmerd ve âlî-himmeti çağır!" dense, derhal âvâzı çıkdığı kadar "Yâ Fazl! Yâ Fazl!" nidâsını âfâka aks-endâz eder. Sende öyle bir hâssiyet-i feyzâ-feyz vardır ki tab'-ı zehhâr-ı kerîmin -bi'l-farz- çöldeki kum dağlarını dağıtmağa bugünden başlasa sabah olmadan o kumlardan eser görülmez.

(Ey ihsanı çok olan övülmüş kişi! Lütuf ve ihsan manası şahsiyet elbisesine girse de ona "Bildığın, tanıdığın cömert ve himmeti yüksek bir kişi çağır!" dense, derhal avazı çıktığı kadar "Ey Fazl! Ey Fazl!" nidasını göklere aksettirir. Sende öyle taşıp akan bir kuvvet vardır ki coşkun denizler gibi olan cömert tabiatın -diyelim ki- çöldeki kum dağlarını dağıtmaya bugünden başlasa, sabah olmadan o kumlardan eser görülmez.)

-Bârekallâh! Lâkin yine dünyadır, bunlara da mesrûkdur deyiverirse...

-Bunlara da mesrûk derse şu beyitlerimle cevap veririm:

وَمَا النَّاسُ إِلَّا اثْنَانِ: صَبٌّ وَبَدَلٌ؛

وَإِنِّي لَذَاكَ الصَّبِّ وَالْبَاذِلِ الْفَضْلُ

عَلَى أَنْ لِي مِثْلًا - إِذَا ذُكِرَ الْوَرَى -

وَلَيْسَ لِفَضْلِي فِي سَمَاحَتِهِ مِثْلُ

Tercümesi: Bütün halk-ı âlem iki sınıftan ibâretidir: Biri ibzâl-i nevâl-i âtîfet edenler, diğeri onların nimetlerine âşık olanlar. Besbellidir ki bu âşıkların biri ben isem mün‘imlerden biri de Hazret-i Fazl’dır. Yalnız şu fark ile ki bu kâinât içinde benim emsâlim pek çok, Fazl’ın ise semâhatde nazîri yok!

(Dünyadaki bütün insanlar iki sınıftan ibarettir: Biri esirgemedi bol bol iyilik ve cömertlikte bulunanlar, diğeri onların nimetlerine âşık olanlar. Besbellidir ki bu âşıkların biri ben isem cömertlerden biri de Hazret-i Fazl’dır. Yalnız şu farkla ki bu kâinat içinde benim emsalim pek çok, Fazl’ın ise cömertlikte benzeri yok!)

-Hakîkaten şâyeste-i takdîrsin! Buna hiçbir diyecek bulunmaz. Amma... insanlıktır; ya Fazl bin Yahyâ, şiirini beğenmekle beraber “Başkasını da inşâd et” derse...

-Başkasını da inşâd ettirmek isterse derim ki:

حَكَى الْفَضْلُ عَنْ يَحْيَى سَمَاحَةَ خَالِدٍ؛

فَقَامَتْ بِهِ التَّقْوَى وَقَامَ بِهِ الْعَدْلُ

وَقَامَ بِهِ الْمَعْرُوفُ - شَرْقًا وَمَغْرِبًا -

وَلَمْ يَكُ لِلْمَعْرُوفِ بَعْدُ وَلَا قَبْلُ

Tercümesi: Fazl, cediti Hâlid’in dâstân-ı semâhatini pederi Yahyâ’dan öğrenerek miyân-ı âlemiyâna neşrediyor. Vücudu adl ü takvânın medâr-ı kıyâmıdır. İhsân u kerem ise –maşrıktada olsun, mağribde olsun– hep onun sâyesinde pâyidâr olmaktadır. Kendisinden evvel bunların nâm u nişânı yok idi; kendisinden sonra bunlar yine bî-nâm u nişân olacaktır.

(Fazl, dedesi Hâlid’in cömertlik destanını babası Yahya’dan öğrenerek âleme yayıyor. Varlığı, adalet ve takvanın ayakta durmasının sebebidir. İhsan ve cömertlik ise doğuda olsun batıda olsun, hep onun sayesinde kâim ve dâim olmaktadır. Kendisinden önce bunların adı sanı yoktu; kendisinden sonra bunların yine ne adı ne sanı kalacaktır.)

-Bu da latif! Lakin memdûhun bunlarla da kanaat etmeyerek: “Şiirinde ikide birde ismimi yâd edişinden usandım. Biraz da başka tarzda söyleyen olmaz mı?” derse...

-Allah’a kâsem ederim ki bunun üzerine de imtihanı uzatarak beni üzmeye kalkışacak olursa ona son defa olmak üzere dört beyit daha okurum; dört beyit ki benden evvel ne bir

Arab söylemişdir ne bir Acem. Bununla da kanaat etmezse devemin dört ayağını bir araya getirip hepsini birden ağzına tıkarım; ve hâib ü hâsir –fakat hiç umurumda olmayarak– Kuzâ‘a’ya dönerim!

Bu dehşetli tehdid üzerine Fazl bin Yahyâ başını eğdi. A‘râbî’ye:

-Bakalım o beyitler de ne imiş; dinleyelim, dedi. A‘râbî okumağa başladı:

وَلَا ئِيْمَةَ لَأَمْتِكَ - يَا فَضْلُ! - فِي النَّدَى
فَقُلْتُ لَهَا: "هَلْ يَفْدُخُ اللَّوْمُ فِي الْبَحْرِ؟
أَتَنْتَهِيْنَ فَضْلًا عَنْ عَطَايَاهُ لِلْوَرَى؟
فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْهَى السَّحَابَ عَنِ الْقَطْرِ؟
كَأَنَّ نَوَالَ الْفَضْلِ فِي كُلِّ بَلَدَةٍ
تَحْدُرُ مَاءِ الْمُرْنِ فِي مَهْمَةٍ قَفْرٍ
كَأَنَّ وُقُودَ النَّاسِ فِي كُلِّ وُجْهَةٍ
إِلَى الْفَضْلِ لَأَقْوَا عِنْدَهُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ"

Tercümesi: Yâ Fazl! Bir hasûd-ı melâmet-pîşe sehâ-yı bî-hemtân için sana levî ü teşnî‘ ediyordu; ona dedim ki: “Ey leîm-i bed-hâh! Senin güftâr-ı mezemmetin deryâ-yı bî-kerâna îrâs-ı şeyn edebilir mi zannedersin? Zihî hayâl-i nâ-becâ?.. Sen Fazl’ı –dünyâyı sîrâb eden– atâyâ-yı bî-pâyânından mı men‘ edeceksin? Zihî tekellûf-i bî-ma‘nâ!.. Ebr-i bahârânı isâle-i katarât-ı hayâtından men‘ edecek kimdir? Fazl’ın kâffe-i bilâd-ı âleme şâmil olan nevâl-i efdâli her türlü umrândan mahrum bir rîgîstân-i hâlîye akan bârân-ı rahmet-nişâna benzer. Her taraftan akın akın Fazl’a doğru tevcîh-i veche-i ümid edenlere bakılınca orasını Leyletü’l-Kadr-i âmâl edinmişler zannolunur.”

(Ey Fazl! Ayıplamayı âdet edinmiş bir hasetçi, benzersiz cömertliğin için seni çekiştirip duruyordu. Ona dedim ki: “Ey kötü kalpli alçak herif! Senin kınayan sözlerin, ucu bucağı olmayan denize leke sürebilir mi zannedersin? Ne yersiz bir hayal! Sen Fazl’ı dünyayı doyuran sonsuz ihsanlarından mı menedeceksin? Ne manasız bir külfet! Bahar bulutlarının hayat damlalarını akıtmasını kim engelleyebilir? Fazl’ın dünyanın bütün beldelerine ulaşan ihsanları, her türlü bayındırlıktan mahrum boş bir çöle akan rahmet yağmurlarına benzer. Her taraftan akın akın Fazl’a doğru ümitle yüzünü döndürenlere bakılınca, orasını emel ve arzulara kavuşulan bir Kadir Gecesi edinmişler zannolunur.”)

Fazl bin Yahyâ elini ağzına götürdü; gülmekten bayılıyordu. Kendini zabt edemeyerek yüzükoyun düştü. Sonra başını kaldırıp dedi ki:

-Ey Arab kardeş, sen Fazl bin Yahyâ'yı arayıp duruyorsun; o işte benim.

-Allah aşkına doğru söyleyiniz; siz misiniz?

-Evet.

-Öyle ise, efendim, küstahlığımı afvediniz.

-Afv Allah'a mahsusdur. Dileğin ne ise söyle.

-On bin dirhem.

-O kadcılık mı? Sen bu talebinle hem bizi, hem kendini istihfâf ediyorsun. Bizi o kadar hor görme. On kere on bin dirhem alacaksın³.

A'râbî câizesine kavuştu. Kemâl-i meserretinden artık ne diyeceğini bilmiyordu. Bir fakirin böyle ân-ı vâhidde ağniyâdan olması nûdemâ-yı Fazl'ın hiss-i hasedini tahrîk etdi. İçlerinden biri dedi ki:

-Efendim, lutf u inâyetin bu kadarına da israf derler. Eş'âr-ı Arab'dan birkaç beyit sirkat edip okumak için huzûrunuza gelen her baldırı çıplağa bu kadar in'âm ederseniz iş nereye varır?

Fazl şu cevabı verdi:

-Bu adamcağız bu ihsana, şiirinden ziyade benim yanıma gelmek için tâ Kuzâ'a'dan beri şedd-i rahl etmesiyle kesb-i istihkâk etmiştir.

Öteki ısrar etdi:

-Allah aşkına olsun, bir kere de şöyle imtihan ediniz. Silahlığınızdan bir ok alınız. Yayınızın üzerine bindirip kendisine doğru tevcîh ediniz. Bir beyit ile onu geri aldırabilirse fe-bihâ; aldıramadığı halde siz bu ihsân-ı firâvânı geri alınız. Bunun pek az bir mikdârı ona bâliğan-mâ-belağ kifâyet eder.

Fazl bin Yahyâ bir ok alarak yayın üzerine koyup A'râbî'yi nişanladı. Ona da:

-Bu oku bir beyit ile geri al, dedi. A'râbî derhal şunu okudu:

³ Me'hazimizde böyle gördük. Mübalağalı olması muhtemeldir. Her halde bu gibi mübalağâta sebep eshiyâ-yı Arab'ın hakikaten muhayyiru'l-ukûl olacak derecelerde erbâb-ı hâcâtı, şuarâ ve üdebâyı terfih etmiş olmalarıdır. Eshiyânın dâstân-ı keremleri okununca insana hayret elvermemek kâbil değildir. Burada –her türlü mübalağâtdan sarf-ı nazar– muhakkak bir şey var ki o da Fazl bin Yahyâ'nın huzzâra velehesân olacak sûrette A'râbî'ye ihsan etmiş olmasıdır.

لَقَوْسُكَ قَوْسُ الْجُودِ وَالْوَتْرُ النَّدَى؛

وَسَهْمُكَ سَهْمُ الْعِزِّ: فَارْمِ بِهِ فَقْرِي

Tercümesi: Elindeki kavs, kavs-i cûd u semâhat, veter de veter-i lutf u inâyetdir; o tîr-i sertîz ise peykân-ı izz ü kerâmetdir. Hâzır elde fırsat var iken lutf eyle de şu fakr u sefâletimi hedef-i sehm-i kazâ et!

(Elindeki yay, cömertlik ve iyilikseverlik yayı, kiriş de lütuf ve ihsan kirişidir. O ucu keskin ok ise izzet ve kerem okudur. Hazır elinde fırsat varken lütfeyle de şu fakirlik ve sefaletimi hedefleyerek okunu fırlat!)

Bu mazmun hepsinden ziyade Fazl'ın hoşuna gitti. Gülerek âtîdeki beyitleri söylemeye başladı:

إِذَا مَلَكَتْ كَفِّي مَنَالًا وَلَمْ أَنْلِ؛

فَلَا انْبَسَطْتُ كَفِّي وَلَا نَهَضْتُ رِجْلِي!

عَلَى اللَّهِ إِخْلَافُ الَّذِي قَدْ بَدَّلْتُهُ؛

فَلَا مُبِقَ لِي بُخْلِي وَلَا مُتْلَفِي بَدْلِي

أُرُونِي بِخَيْلًا نَالًا مَجْدًا بِبُخْلِيهِ

وَهَاتُوا كَرِيمًا مَاتَ مِنْ كَثْرَةِ الْبَدْلِ

Tercümesi: Elime bir nimet geçer de ondan başkalarını hissemend etmezsem avucum açılmaz olsun, ayaklarım kurusun! Bezl etdiğim emvâlin ivazını Cenâb-ı Hak elbette ihsan eder. Ne buhlümdür beni pâyidâr edecek; ne bezlimdir beni hâk-i fenâyâ serecek. Bana buhlü sayesinde nâil-i mecd ü rif'at olmuş bir bahîl, yahud kesret-i ibzâlinden dolayı helâk olmuş bir kerîm irâe edin, bakayım!

(Elime bir nimet geçer de ondan başkalarını nasiplendirmezsem avucum açılmaz olsun, ayaklarım kurusun! Esirgemeyip verdiğim malların karşılığını Cenâb-ı Hak elbette ihsan eder. Ne cimriliğimdir beni ayakta tutacak; ne ihsanlarımdır beni yokluk toprağına serecek. Bana cimriliği sayesinde şeref ve yüceliğe nail olmuş bir cimri, veya bolca ihsanda bulunmasından dolayı helak olmuş bir cömert gösterin, bakayım!)

Bu manzûmeyi okuduktan sonra itiraz eden zata dönüp dedi ki:

-A'râbî'ye buraya kadar geldiği için, güzel şiirler söylediği için yüz bin, devesinin ayaklarını ağzına tıkmaması için de yüz bin dirhem veriniz.

A'râbî bu servet-i cesîmeyi hâmilen gitmeye davrandı. Emîrin huzûrundan çıkacağı sırada gözleri nemnâk olmuşdu. Fazl bin Yahyâ:

-Neden ağlıyorsun? Yoksa verdiğim para az mı geldi? diye sordu. Arab:

-Hayır efendim, aldığım ihsanı nasıl az görebilirim ki beni mâ-dâme'l-hayât müreffehen geçindirecektir. Fakat şu kara toprak sizin gibi ekârımı de günün birinde örtecek, yiyip mahvedecek; bunu düşünüyor da ağlıyorum. Hâtırına şâirin şu sözü geliyor:

لَعْمُرُكَ! مَا الرَّزِيَّةُ فَقَدْ مَالٍ

وَلَا فَرَسٌ يَمُوتُ؛ وَلَا بَعِيرٌ

وَلَكِنَّ الرَّزِيَّةَ فَقَدْ حَرَّ

يَمُوتُ لِمَوْتِهِ خَلَقَ كَثِيرٌ

Tercümesi: Bi-hakkın düşünülse musibet malını kaybetmek, ziyan etmek değildir; bir atın, yahud bir devenin ölmesi de değil. Musibet şuna derler ki civanmerd ve âlî-himmet (cömert ve yüce himmetli) bir zat vefat eder; onun vefatı yüzünden de birçok kimseler helâk olur.

dedi ve devesine binip çöle doğru ilerledi.

A. N. (Ahmed Naim)

(Servet-i Fünûn, aded: 387, s. 359-364, 30 Temmuz 1314 [11 Ağustos 1898])”

Sonuç

Ahmed Naim, diğer şiir ve nesir tercümelerinde de yaptığı gibi kaynak metne bir bütün olarak yer vermemiştir. Tercüme ettiği metni Asma’i’den aldığı çevirinin en başında belirtmiştir. Beyitlerin Arapçasını verdikten sonra tercüme etmiştir. Gelenekte yaygın olan bu durum onun diğer tercümelerinde de göze çarpmaktadır. Beyitleri harekeli bir şekilde yazmıştır. Onun şiir tercüme ederken edebi bir dil kullanma gayreti burada da kendisini göstermektedir. Nesirde görece daha sade bir dil kullanırken nazımda oldukça fazla Arapça, Farsça terkibe yer vermiştir. Şiirde kelimesi kelimesine tercüme yapmayıp, şiirin genel manasını sanatlı bir biçimde vermeyi tercih etmiştir. Bağlamdan anlaşılan ifadeleri tercümeyle ekleyerek genişleterek çeviri yapmıştır.

۳۵۹	نومبر ۳۸۷	نومبر ۳۸۷	نومبر ۳۵۸
<p>قالبشیردك قیاسه بیله ئی . سودای ، قلب شیدایی . سندیه بریله زاهد اولئی ایلم بکا . سودای ، قلب شیدایه ، قیسلا بیزدم اینان ک ن کدیم جی . سودای ، قلب شیدایی .</p> <p>کیسه نلده ورممشدی وجود ئی . سودای ، قلب شیدایه ، نن باشانک و منشرح و مسعود ئی . سودای ، قلب شیدایی .</p> <p>دیویدک بر حیات وجد آریز بکا . سودای ، قلب شیدایه ، بوله کونترجه ایلك تیز ئی . سودای ، قلب شیدایی .</p> <p>شیددی آرقق باقرانک استه پدک بکا . سودای ، قلب شیدایه ، هیچدی هیج سوویویونیک کرجیک ئی . سودای ، قلب شیدایی ؟</p> <p>یته رطلنه پدی اوله کورون بکا . سودای ، قلب شیدایه ، عجو ایندر کوش زمان ترگون ئی . سودای ، قلب شیدایی !</p> <p>۴ - کوز ۱۳۱۸ -</p> <p style="text-align: center;">شاعر العربی</p> <p>فضل بن یحیی ایله براعرانی اصعی دیرک :</p> <p>ارماری برامکدن ، فضل بن یحیی ، ترکه آره چیزار ، اسطاردی مناصب بوک تکوهنده استراحت ایستیک صروده بویه جهتدن برار ایلیک دوستی ملونوز کین سورویونکی کوزور ، لاکشدن ، سرعت</p>	<p>ادبیات تحلیل ذات ایله باشلانکی که تحلیل معز محوم ایله پذیرد موقت اوله بیایدن .</p> <p>غزوه محول اواناسین اما ایسته بتون بوختار فی ، سووزل ملونو بود . کورولور که حقیقته دزم و فیز یاز اولیه حق ...</p> <p style="text-align: center;">شعر</p> <p>مهر کیه ، نسو یار طریف خواب آلود ؟ حوایه رسته کلب ، شمشیر رخسار فارابز ، بر سوحن طلعت بوم کوزم بیلیک سماویل یاییز ، چوره اتی عرارور ، برسی اوردنک آغلاز سرین حزین ، پاییز .</p> <p>تاز کورور ملوشارل شفق خلانده ارزادار قارا کلمه ، کوی جولنده ... طریف ناله قلوب شیک خلانده گاه ایله لوتوشورل بولک کنارده .</p> <p>نه دیرگاه ، نه سو یار طریف خواب آلود ؛ سودک ، سووک ، سولک ، جان غم فرسود نه داییز بمجر اهدمن ایستاده ؛ سورون - نعلنکله بیجا کوزاریز دوریزده تان منبر اثر ناله ؛ بوکله اندیز ، هم بوکله آزاریز که بر سراره دوزک اویسته کیر شتاب .</p> <p>۱۰ - کوز ۱۳۱۸ -</p> <p style="text-align: center;">مصیبت و اشعیر</p> <p>اوقورکن - سرکشت دولت عزیز -</p> <p>متحیر ، غنوده حیبات ، دوشووردم .. اوکده تو پیدا قاراروب بیگ سرابه هوسات ، کجکوب روح ماسواکوبا</p>	<p>گیور که بودیمک طوغور ورملا خارا کل ؛ علم مانع الانصاف ، علم الروح ، علم الانصاف .. بوکلر ادبیاتدن بر استغراب حکمت کلیم ، آنجیق اسلافک روحه امتثال ایچون خلافق ادوار ماشینه ادبیاتی تبع ایذر ، زبوا ادباتک مرآت عیضات اولدی ، بر زمانک آثار ادبیسی او زمانک روحه بویکلیمه تشکیل اجتناب لایزدم ، زیم ادبیاتزنده آنجیق بولانده انتقار ادیبیایدن ، نه علم الانصاف ، نه علم الروح ، نه علم الانصاف ، نه تاریخک ، نه ناسخه بر علمک بوختن زاید سستی طبعه حق اولماز . زبوا کیم خاله اثر ادق عادن جان سلیقی بر تن اویور ، خالوکه راز او ایچون ک غلو اولنجیق قوروجان سلیقه ندر . حالده هیچ برمانک ادبیاته تکلیف اولدیجیق بر قید فصل اولورده زیم ادبیاتزندن بر خدمت کی طلب اولور ، ادبیاتز زمانک حیثیات و خیالاته و ورک ایچون ایلمون بر ترجمان اوله پاییزه کدینسندن منتظر اولان و طریف ایضا ایچن اولمازی ؛ آثار خاتره ادبیه بولن علامتیزدی هر کیم کیدی حساسی قیده کتوبیق ایدن ادبیات حاضره اگر قوت کایه ایله مفصله منتقدنه زیدله اولورنه بو زمانک ادبیاتی ، بو زمان انانسانک علی الاغراض حیثیات اوله جتشدن اولانک علی الاغراض حیثیات خصوصیتسندن زامانک افکار و حیثیات حویلیمنه استغلال ایچون ادوار ساختیله ادبیاتی تینی بلکه مختصراً آثار خاتره ادبیه تک شریک کایه کورویله چکلیم . یئیشیورلوی ترقیباننده روشن چارچوبی مطالعله ایذر . چیچیکر که فکر بشورک غاروسه اطلماسی مر کوزدن مجملله ملوغریل آهسته آهسته توج سوویولوز ، انسانک کندی دماغدن چیق انکار و خیالاتی ؛ و کندی بیون قلیده کی جسی و حیجانی شیط و تحلیلی ایستیکه ، کیدی روحی دیگه دیکم ، درونشده باشیادنی رحمت اجتماعی سینه و وسیله . بیجان ایلمن روح محومی اکلاییمار بویله</p>	<p>ادبیاتدن ، لایین ادبیاتی جوان ادبیاتندن ، بو انکلی هند ادبیاتندن ملوغریدی ؟ بوگون ملل شمدنک محمولات ادیبی آریمده حدود جغرافی کی خلوط قاصه واریمیر ؛ فرانسیز آثار اخیر ادبیاتنه قارئی میل علید پاکیز زیم تلکوزوس کورودمی ؛ اناتلسایر ، انگلیز ، وحی آمالر بویدین فوتولیدیرمی ؛ اناتلیک الک بیوک داهای ادیبی کین غایبه دانو . نیویک صیدلر ملووسی تعلدی ثابت اولدی صروده هر کیم وحی فرانسیزک قسم اعظمی انجوبی ممدنتر خارکنه شباب ایچن ایکی ادبیات حاضریمک اشکال ظاهره اعتبارله آثار اخیره غریب الک ادیبی دهن غیر قابل غفور بر جرم قلبی کی کورلی ؛ بون اوروپا اولورده برسیاحت دائم حالده بولسان و ثروت ادیبندن پاکیز ز فصل قوروتله بیروک ؟ لغزشر قوروتوش بیه اولوق پورتشانت ترغی اولوردی ؟</p> <p>بوک ، ملوغریدی شوکه غلظه خیالیه بر مژه ترق اولدی حسنی ایلك علامت ترقه داما تلیدی اولر کلمده ؛ بنا علیه ادبیات حاضریمک ملل تلید اولیمنه مناب عظیمده سالیماز ، حله منقریه اولوق ادبا ک شرق اولان فرانسیزی آغصاب ایلیتی بلخسه حسن بیله دلالت ایز . ادبیات حاضره خلاصکتر ایستیک بیشاری ده ؛ بویله ایکی شاعر اناتلیشیر . آرق اچیل و زامانل ملوغری بر ایلیم قون حیده ایله اوغراشیم ؛ و بیوربور اولا بورده کی « اوغراشیم » کلمهی « اوغراشیکر » صیغه امری صیغه تقدیردور . زبوا بکلکه ناسلی « قون ایله » حیثیات ایله اوغراشیم ؛ دینارک هیچ بری . مشاد حیثیات ایله مشغول اولان قون آریمده کورولمیشدر ؛ حتی برینی چینویدم ؛ نه غله ورمک ایستیکیز ضیجک اولاکدینک غل اولمکوز ؛ دینجک اولسه معز انانسانکی خلق کدیر ، بیایسالده پناهده بیونی اوتوز</p>

میران امل ینده می مراحل ایدن ارباب احتیاجان اولدنی فرس ایدرک اینه...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

ترجمی : سون خلق عام ایکی صفین عیارلار : بری ابل اول طاعت ایمل...

Kaynakça

Can, B., “Osmanlı Medrese Müfredât Programlarında Arapça’nın Yeri (XVII-XVIII. Yüzyıl), Uluslararası Osmanlı Medreseleri (Eğitim, Yönetim ve Finans) Sempozyumu, İstanbul, 2018.

Çakan, İ.L., “*Babanzâde Ahmed Naim*”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991.

Kaya, M. C., Kara, İ., *Babanzâde Ahmet Naim, Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

Levend, Agah Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984.

Özcoşar, İ., ve diğerleri, “*Babanzâde Ahmed Naîm, Ailesi ve İlmi Kişiliği*”, Divan Kitap, İstanbul, 2022.

Servet-i Fünûn Dergisi, Sayı, 387, İstanbul, 1314.

Yıldız, H. D., TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995..

Lost in Implied Quotations and Paratext: How Agatha Christie's *N or M* Has Challenged Its Foreign Translators

Nadia SANITÀ¹

Tiziana LAÏN²

Abstract

The article analyses Agatha Christie's spy story *N or M*, one of her less known novels, written and set during WWII. In its analysis of contemporary and later translations into French, Italian, and German, it traces a complex itinerary of the paratext of various editions, titles, and book covers.

The philological-textual discussion provides insight into propaganda, literary quotations, songs, nursery rhymes, animal metaphors, and idioms current at the time. Through diachronic and synchronic approach to translation, this comparative analysis reveals the numerous decisions the translators into a Germanic language and into two Romance languages had to take in different historical contexts. Many decisions appear to be ommissive, however, reverting to a language typical of popular fiction in which domestication is preferred to foreignization. By doing so, the original text – so rich in culture-bound words - is reduced to a standardized language, in which the reader does not risk stumbling and otherness is conformed to the hasty dictates of consumer literature. For this reason, the most recent Italian edition (1983) of *N or M* fails to take into account that title change may cause confusion. As a result, three novels by three major writers such as Christie, Greene, Hemingway were published under the same title in their Italian editions, *La terza colonna*, the German and the French editions changed either the title or the cover, drawing on quotations from fairy tales and animal metaphors not mentioned in Christie's original text or they used visual communication strategies that were not always successful. In its interlinguistic examination, the article unravels the tangle of threads of cultural implications thanks to an in-depth analysis of what readers in translation contend with.

Key words: paratext, culture-bound words, animal metaphors, titles, domestication, foreignization

Теряясь в имплицитных цитатах и паратексте: как роман Агаты Кристи «Н или М» бросил вызов иностранным переводчикам

Nadia SANITÀ

Tiziana LAÏN

Аннотация

В статье анализируется один из малоизвестных романов Агаты Кристи «Н или М», написанный в жанре «шпионского рассказа», действие которого происходит во время Второй мировой войны, когда он и был написан. При помощи сравнительного анализа современных и более ранних переводов на итальянский, французский и немецкий языки авторы статьи описывают удивительный путь, принимая во внимание паратекст различных изданий и останавливаясь на названии романа и его переводах на разные языки и в разное время, а также на обложках.

Статья имеет намерение внести оригинальный филолого-текстуальный вклад в стратегии перевода с компаративным подходом, путём анализа текста данной шпионской истории, включающего военную пропаганду, литературные цитаты, песни, детские стишки, зооморфные метафоры, имплицитные культурные реалии и устойчивые выражения, бросающие вызов переводчикам. Изучение переводов в диахронии и синхронии, по сути, позволяет выявить переводческие решения в текстах на немецком и на двух романских языках в разных исторических контекстах. При тщательном рассмотрении они часто кажутся неполными из-за

¹ University of Turin, nadia.sanita@unito.it

² Regional School Office of Turin,

характера «консумистской» прозы, в которой преобладает униформизация, особенно в более ранних переводах, жертвующих культурными реалиями ради беглости речи, чтобы не заставлять читателя спотыкаться, подчиняя таким образом инаковость диктату массовой литературы. По этой причине в последнем итальянском издании (1983 г.) "N or M" не учтено, что изменение названия может вызвать путаницу. В результате литературные произведения трех крупнейших англо-американских авторов (Кристи, Грина, Хемингуэя) в своих итальянских изданиях вышли под одним и тем же названием: "La terza colonna", немецкое и французское издания изменили либо название, либо обложку, опираясь на цитаты из сказок и метафоры животных, не упомянутые в оригинальном тексте Кристи, либо использовали стратегии визуальной коммуникации, которые не всегда были удачными. При межъязыковом рассмотрении статья распутывает клубок нитей культурных импликаций благодаря глубокому анализу того, с чем приходится сталкиваться читателю при переводе.

Ключевые слова: паратекст, имплицитные культурные реалии, зооморфные метафоры, заголовки, эквивалентность и форенизация перевода

The married spy duo

Tommy and Tuppence Beresford, who both worked in counter-espionage during the Great War, are boiling with impatience, complaining that their skills are not being put to good use. They are well into their forties and considered too old. That is when Tommy's controlling agent from the 2nd Bureau, Mr Grant, offers Tommy a mission: to flush out the suspected enemy Nazi agents, known only as N or M, based in a peaceful seaside resort. Tommy accepts, but he is not allowed to tell his wife the real purpose of his mission; Tuppence, a clever fly on the wall, overhears his secret and meets her husband in disguise at the idyllic boarding house known as "Sans Souci". The place is patronized by characters who use phrases and idioms that represent a translation challenge, since among them is a toddler, Betty, involved in the espionage activity by Mrs Sprot who pretends to be her mother. For this reason, nursery rhymes and fairy tales are mentioned very often, thus representing a problem for all the translations we have analysed. Both N and M's identities are revealed at the end of the book: "N" is a German who, under the guise of a former British army commander and member of the local club, Major Haydock, is preparing for the Nazi invasion of England at his seaside home, Smuggler's Rest. "M" is Mrs Sprot, an Englishwoman who has taken Betty away from a Polish refugee called Vanda Polonska. While Tommy only discovers Commander Haydock's true identity when he is imprisoned by him in the basement of Smuggler's Rest, Tuppence solves the conspiracy: Mrs Sprot, shoots Vanda as she tries to retrieve her daughter and Tuppence realizes that she is one of the enemy spies, as a real mother would not have risked hurting her own child.

What's in a paratext

As it occurs with any aspect of translation, paratextual material creates complex decision-making on the part of the translator, the editor, and the publisher³. The term paratext, coined by Genette (1987), can be defined as what surrounds and mediates the author's literary text to its readership. However, Genette did not take into consideration the complementary issues of paratext which is translated, or translation as paratext which were dealt with, instead, by Tahir-Gürçaglar (2002) and Watts (2012) who have explored this aspect in depth.⁴ The paratextual material ranges from the title, the author's name to more subjective additions such as dedications, author biographies, and jacket designs. The latter, which represent the visual paratext, acquire a special significance in the comparative analysis of the French, Italian, and German, Spanish translations⁵ in the case of this novel. As far as the title is concerned, this war-time spy thriller offers an opportunity for a rich examination of the various translations that vary between domestication and foreignization to use Venuti's famous dichotomy (1994). The book bears no dedication, and, according to Christie's autobiography, she considered it as a kind of sequel to her earlier Tommy and Tuppence novel, *The Secret Adversary. N or M?* which was first published in the US in a condensed version in the March 1941 issue of Redbook magazine, and in the UK an abridged version in *Woman's Pictorial* from April to June 1941, under the title *Secret Adventure*. The full book was first published in the US by Dodd, Mead and Company later in 1941, and in the UK by Collins Crime Club in November the same year. The title may be taken from a catechism in the Book of Common Prayer which asks, "What is your Christian name? Answer N. or M." However, there is no evidence to prove that. As you can see from the table below, both the Italian editions and the Spanish ones chose to change the title completely, whereas the French ones and the most recent German ones chose the opposite.

ORIGINAL TITLE	FRENCH EDITIONS	GERMAN EDITIONS	ITALIAN EDITIONS	SPANISH EDITIONS
<i>N or M?</i>	<i>N ou M</i> from the 1948 edition onwards (translated by Michel de Houbie)	<i>Das Haus der Mrs. Perenna</i> (1945) (translated by Lucy Von Jacobi)	<i>Quinta Colonna</i> from the 1961 edition onwards translated probably by Laura	<i>El misterio de Sans Souci</i> from the 1965 onwards (Translated by A. Soler Crespo)

³Frias, Jose Yuste, (2012). "Paratextual elements in translation: paratranslating titles in children's literature", in Gil-Bardaji, A., Orero P. and Rovira-Esteva, S. (eds) *Translation Peripheries: Paratextual Elements in Translation*. Bern: Peter Lang.

⁴ Valerie Pellatt and contributors, (2012). *Extratext, Metatext and Paratext in Translation*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

⁵ The Spanish translation has been analysed just as far as the title, the very beginning and one footnote are concerned.

		<i>Rotkäppchen und der böse Wolf</i> (1960) (without the name of a translator, only with the note <i>einzig berechnigte Übersetzung aus dem Englischen</i> only authorised translation from English) <i>N oder M</i> from the 1983 onwards (translated by Michael Mundhenk)	Grimaldi; the new translation was done by Grazia Maria Griffini (1983)	
--	--	---	--	--

Peculiar is the choice of the Italian translators who over time have retained the choice of using a culture-bound phrase related to the Spanish Civil War which, however, is also the Italian translation of a novel by Graham Greene (*The Ministry of Fear*) and the original title of a play by Hemingway. It was a term coined by a Nationalist commander in the Spanish Civil War. He commanded four columns attacking Loyalist-held Madrid. In a public statement, he referred to Nationalist supporters in Madrid as his “fifth column” which would attack the Republic’s defenses from within. The term thus became used to describe secret sympathizers of Fascist armies’ intent on sabotaging a country’s defenses from within. Greene’s novel is set in the shadows of the Blitz, in which Hitler’s agents are running a blackmail operation. It was translated into Italian in 1980, many years after Christie’s (1961) and Hemingway’s (1946) Italian translations. The term is explained at the beginning of Christie’s novel. One of the characters asks: *You’ve read in the newspapers of the Fifth Column? You know, “The enemy within.”*⁶The swift German victory increased fears of subversion and foreign propaganda at home in the United States. It was believed that a Nazi "Fifth Column" served as the advance force of the German military, paving the way for the invasion through propaganda and sabotage. Roosevelt took to the airwaves on May 26, 1940—before the French army had even surrendered—to criticize those who closed their eyes to what was happening in Europe.

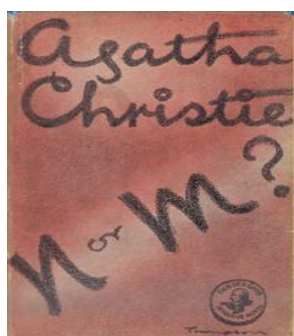
⁶ N or M? - Agatha Christie - English-e-reader

He also warned against a potential threat to American security: "the Trojan Horse", i.e. the Fifth Column that betrays a nation unprepared for treachery.⁷ Fifth column was also the name of an MI5 covert operation which was so secret that its existence was only revealed by the National Archives for the first time in 2014. Therefore, it is very unlikely that either Agatha Christie or the Italian publishing house may refer to that operation. Probably the speech carried out by Roosevelt had made famous such a highly connotative phrase which is still quite common in Italian media, as our consultation of corpora has shown. It is not surprising though that the title of the Spanish translation makes no reference to the so-called Fifth column, since in 1960s to which the first translation dates back, Spain was in the midst of the Franco regime. Even afterwards, such a quotation would have alluded to a very painful period for Spain, therefore it has been avoided. The paratext of the Spanish translation draws particular attention because it includes a reader's guide listing the characters with an explanation of their roles and includes footnotes explaining Tuppence's name and the misleading pun between a song title and the name of the Sans Souci tree. None of the above is included in the other translations.⁸

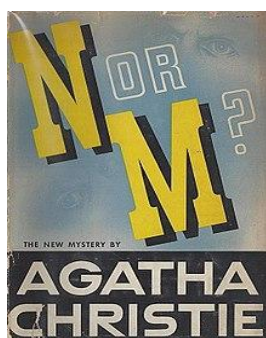
The fact that by making such a choice for the Italian title would mean putting on the Italian market three books with the same title, written by three major writers, is not taken into consideration and it is considered as an accident and not as a choice, referring to it as if it were the original title:

L'omonimia con i due romanzi di Graham Greene e di Ernest Hemingway è veramente, puramente casuale. Diversi gli intendimenti, diversa l'impostazione. Quello della Christie voleva essere, ed è un 'intrattenimento politico' di buon livello"⁹ (Grimaldi, 2015, p. 8).

r

First cover – GB – 1941

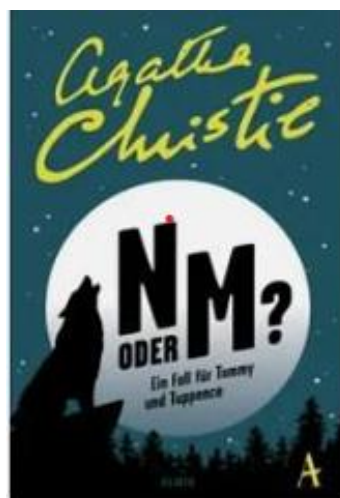
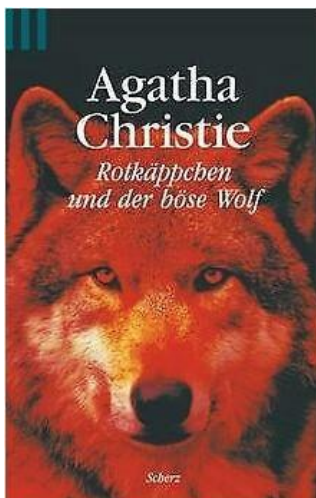
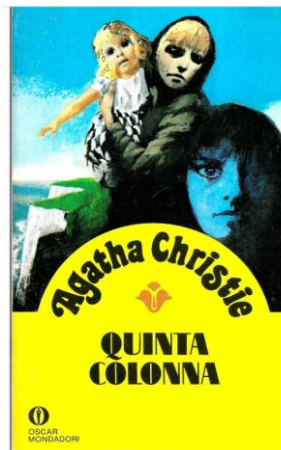
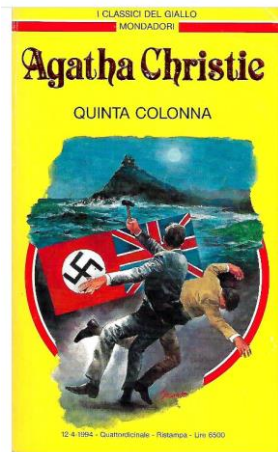
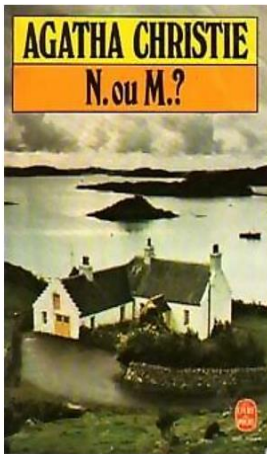
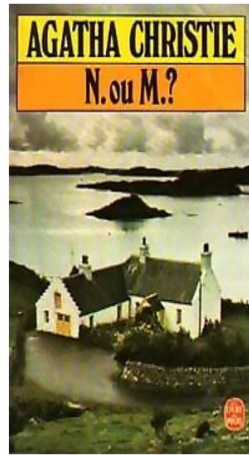
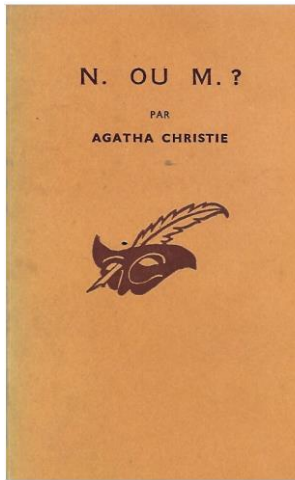

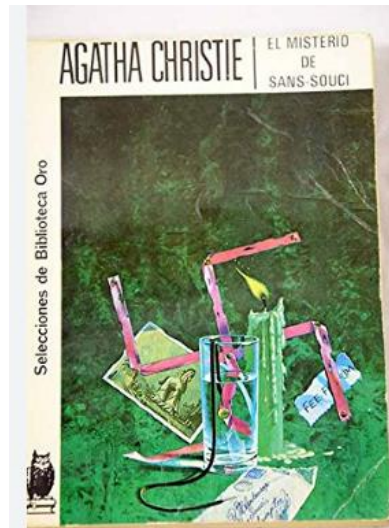
First cover – USA – 1941

⁷ [Roosevelt's Address on the "Fifth Column" | Experiencing History: Holocaust Sources in Context \(ushmm.org\)](https://ushmm.org/learn/teaching-tools/roosevelts-address-on-the-fifth-column)

⁸ [Christie, Agatha - El misterio de Sans Souci \(wordpress.com\)](https://wordpress.com) On Tuppence: Nombre que familiarmente se aplica en Inglaterra a las monedas de dos peniques. En este caso se trata del apodo de la señora Beresford. (Véase la novela de esta misma autora: El misterioso señor Brown.) (N. del T.). On the pun: Se refiere a la asociación de ideas entre song (canción en inglés) y Susie. (N. del T.)

⁹ "The homonymy with the two novels by Graham Greene and Ernest Hemingway is really, purely coincidental. Different intentions, different approach. Christie's meant to be, and is, good 'political entertainment'".

Paratexts can even be non-textual, yet still highly meaningful such as illustrations. Not only book covers are a key to understanding the different approaches to the text the cultural implications the various images convey, but they also carry a responsibility– to grab the readers’ attention on the shelf, draw them into the story, and represent the whole storytelling. In German book covers Nazism is not represented through a swastika, because it was and it is still forbidden in that country. There were very many visual metaphors among propaganda posters from WWII in which Nazis were depicted as black wolves. Therefore, an animal metaphor, a wolf, was used to refer to Nazi Germany in these book covers. Whereas in the other book covers wording, as you can see below, words are translated in images which reveal more of the plot. According to The Shorter Oxford English Dictionary a wolf is

A person or being (orig. esp. the Devil) of a cruel, ferocious, or rapacious disposition; an enemy or persecutor of the Christian flock (with ref. to Matthew 7:15, Acts 20:29, etc. OE: a person who deserves to be hunted down like a wolf. (p.3362)

Throughout centuries of misrepresentation in paintings and fairy tales, such as *Little Red Riding Hood* wolves became a universal symbol of the evil besieging civilization. For this reason, both French and German translators may have added an open reference to this fairy tale, which Christie didn’t mention at all. The French and German translations share another feature– they are, in fact, without an introduction. In the various French editions, one finds on the last cover page either the quotation of a passage from the novel, as in the 1948 edition, or a short summary, as in the 2019 edition. On the last cover page of the German editions, there is a short summary. All the German covers feature a wolf: as we have mentioned, they refer to

the title of the first translation and - indirectly - to a Nazi-era film, but it should also be noted that they include some interesting references to the fairy tale in certain parts of the novel. For example, the first French covers only put the title, as the first English editions do. Subsequent editions, though, provide a few indications for the reader by graphically representing some elements of the plot. One cover shows a hammer and the transistor of a radio, foreshadowing violent actions and espionage activities, whereas another one shows the Sans Souci, where the story takes place.

Apart from the covers even the translator of the German editions, Lucy von Jacobi, deserves a closer look. She was a Viennese actress of Jewish origins who worked as a journalist during the Weimar Republic. Politically committed, she became a prominent figure in the cultural life of the Weimar Republic in the 1920s; Klaus Mann later dedicated a small portrait to her in his 'Mephisto'. She had to leave in 1933 and traveled via Prague, Tyrol, and Ascona to Florence and then back to Switzerland in 1938, where she published translations as well as newspaper articles. She had to work using pseudonyms, even a male one (Lino Rossi) which was used for the German translation of *N or M*.¹⁰ Her translation of the novel *N oder M* was slightly revised, without making considerable changes, in 1960, but her name was no longer mentioned, and the footnote was simply added: einzig berechtigte Übersetzung aus dem Englischen (only authorised translation from English).

Translation challenges and strategies

As said above, this book poses many translation challenges from the very beginning. All the translations taken into consideration use domestication as it is typical of the mystery genre. However, this is a very particular type of mystery, both because it is also a spy story and because fairy tales and nursery rhymes with its cultural côté of zoomorphic metaphors constantly trip up the reader in cultural implications, culture-bound words, intertextual references, as it always occurs in children's literature. Domestication is the commonest choice made by most translators. This choice is not due to laziness, but to the fact that nursery rhymes are very rich with onomatopoeia, which implies translating sounds. According to Dollerup (2003) "Translating for reading aloud is an art requiring great competence of translators" (p.82). We cannot expect this type of competence in those who translate consumer crime literature.

¹⁰ Schippel Larisa. (2016) *Für eine Kartographie des Übersetzens im Exil, Lucy von Jacobi in Translation und „Drittes Reich“: Menschen – Entscheidungen – Folgen*, Berlin: Frank & Timme GmbH

However, their strategies are different. As you can read in the table below, Italian translators chose to omit substantial parts of the original text, even if cultural implications do not pose such a challenge since the implied quotation of Little Red Riding Hood is not so difficult to render.

Examples in Italian, French and German

English	German	Italian	French
<p>p. 17</p> <p>Mrs. Perenna herself was rather untidy looking, a woman of middleage with a large mop of fiercely curling black hair, some vaguely applied makeup and a determined smile showing a lot of very white teeth.</p>	<p>p. 19 (Erstes Kapitel II)</p> <p>Mrs Perenna selbst wirkte ebenfalls ziemlich unordentlich, eine Frau mittleren Alters mit einem wilden, schwarzen Wuschelkopf, flüchtig aufgetragenem Make-up sowie einem resoluten Lächeln, bei dem sie eine Vielzahl ungemein weißer Zähne entblöbte.</p>	<p>This part is omitted.</p>	<p>1948 p. 19</p> <p>Mrs Perenna était une femme entre deux âges, peu soignée, maquillée à la diable, mais fière des belles boucles de son opulente chevelure noire et d'un sourire qui découvrait une double rangée de dents d'une blancheur éblouissante.</p> <p>2019 p. 23 and ff.</p> <p>Mrs Perenna, elle-même, était une femme entre deux âges, d'allure quelque peu négligée, à l'épaisse tignasse noire hérissée d'improbables bouclettes, maquillée à la diable et dont le sourire vif découvrait des dents d'une étonnante blancheur.</p>
<p>p. 18</p> <p>Mrs. O'Rourke." A terrifying mountain of a woman with beady eyes and a moustache gave him a beaming smile.</p>	<p>p. 21</p> <p>„... Mrs O'Rourke...“Ein furchteinflößender Fleischberg von Frau mit Knopfaugen und Schnurrbart warf ihm ein breites Lächeln zu.</p>	<p>p. 190</p> <p>„... La signora O'Rourke...“ Un ammasso enorme di grasso, con gli occhietti scintillanti, e un paio di superbi baffetti, lo salutò con un cenno del capo, gratificandolo di un grande sorriso.</p>	<p>1948 p. 21</p> <p>“Madame O'Rourke.” Tommy s'inclina devant une femme énorme qui lui sourit fort aimablement. Elle avait les yeux hors de la tête et portait moustaches.</p> <p>2019 p. 26</p> <p>“Madame O'Rourke.” Madame O'Rourke était une femme aux proportions colossales, dotée d'un regard perçant et d'une moustache qui élargissait son sourire.</p>

<p>p. 46</p> <p>There was something about Mrs. O'Rourke that had an unholy fascination for Tuppence. She was rather like an ogress dimly remembered from early fairy tales. With her bulk, her deep voice, her unabashed beard and moustache, her deep twinkling eyes, and the impression she gave of being more than life-size, she was indeed not unlike some childhood's fantasy.</p>	<p>p. 58</p> <p>Irgendetwas an Mrs O'Rourke übte eine unselige Faszination auf Tuppence aus. Sie hatte etwas von der kinderfressenden Riesin, an die sie sich dunkel aus irgendeinem Märchen erinnern konnte. Mit ihrer massigen Gestalt, ihrer tiefen Stimme, dem ungeniert zur Schau getragenen Kinn- und Schnurrbart, den tiefliegenden zwinkernden Augen und ihrer überlebensgroßen Erscheinung ähnelte sie tatsächlich einem Kinderschreck.</p>	<p>p. 213</p> <p>C'era qualcosa, nella signora O'Rourke, che affascinava Tuppence. Sembrava un'orchessa uscita dai libri di fiabe. The rest of it is omitted.</p>	<p>1948 p. 58</p> <p>Mrs O'Rourke évoquait pour Tuppence les horribles sorcières des contes de fées de son enfance, et plus spécialement l'ogresse. Énorme, portant sans honte barbe et moustaches, Mrs O'Rourke, avec sa voix de basse et ses yeux clignotants, avait évidemment moins l'air d'une femme que d'un personnage de fantaisie, créé pour amuser les tout-petits.</p> <p>2019 p. 68 and ff.</p> <p>Mrs O'Rourke provoquait chez Tuppence une fascination qu'elle maîtrisait mal. Elle évoquait on ne sait quelle ogresse de contes de fées dont le souvenir aurait surnagé. Avec sa corpulence, sa voix de basse profonde, le poil qu'elle affichait fièrement au menton, ses yeux malins et l'impression qu'elle donnait d'être plus grande que nature, elle évoquait incontestablement quelque fantôme enfantin.</p>
<p>p. 88 sg</p> <p>Mrs. Perenna said with a flash of her big white teeth:</p> <p>Those teeth, so big and so white— the better to eat you with, my dear. Tuppence always thought of that when she noticed those teeth. Mrs. Perenna's hands too, big</p>	<p>p. 115</p> <p>Mrs Perenna ließ ihre großen weißen Zähne aufblitzen.</p> <p>(...) Die großen weißen Zähne – dass ich dich besser fressen kann! Daran musste Tuppence jedes mal denken, wenn sie diese Zähne sah. Und Mrs Perennas Hände, große, grausam</p>	<p>p. 248</p> <p>Omitted</p> <p>Quei denti, così grossi e luccicanti, che sembravano pronti a divorarla... Tuppence non poteva fare a meno di pensarci, ogni volta che notava i suoi denti. E così pure le mai della signora Perenna. Mani grandi,</p>	<p>1948 p. 114 and ff.</p> <p>Dans un sourire, Mrs Perenna découvrit ses grandes dents blanches.</p> <p>Tuppence revoyait son sourire, ses grandes dents blanches, qui lui rappelaient toujours le Petit Chaperon rouge. "C'est pour mieux te manger, mon enfant..."</p>

<p>cruellooking hands.</p>	<p>aussehende Hände.</p>	<p>crudeli.</p>	<p>2019 p. 135 Dans l'éclat de ses dents très blanches Mme Perenna lui dit....</p> <p>Ses dents si blanches et si pointues - <i>c'est pour mieux te mager, mon enfant...</i> Chaque fois qu'elle voyait les dents de Mme Perenna, Tuppence ne pouvait s'empêcher de penser au petit Chaperon rouge. Et puis, ces mains, qui évoquaient si bien les serres d'un oiseau de proie...</p>
<p>p. 92 She felt now exactly like Hansel or Gretel accepting the witch's invitation.</p>	<p>p.119 Im Augenblick hatte sie genau das Gefühl, dass Hänsel und Gretel gehabt haben mussten, als sie der Hexe in ihr Haus gefolgt waren.</p>	<p>p. 251 In quel momento capiva quello che dovevano aver provato Hänsel e Gretel accettando l'invito della strega.</p>	<p>1948 p. 118 "Je suis aussi gênée, se disait-elle, que le furent Hansel et Gretel quand il eurent accepté l'invitation de la sorcière!"</p> <p>2019 p. 220 Il lui semblait comprendre ce qu'avaient pu éprouver Hansel ou Gretel après l'invitation de la sorcière!</p>

<p>"And how's little Miss Bo peep this morning?"</p> <p>She's a sheperdess</p>	<p>«Und wie geht es der kleinen Miss Bo Peep heute Morgen?»</p> <p>The name is not translated.</p>	<p>"E come sta la nostra pulcina quest'oggi?"</p> <p><i>Pulcina</i> means <i>Chick</i> in Italian</p>	<p>"Comment va ce matin mademoiselle Coucou?"</p> <p><i>Coucou</i> - Interjection used by children when playing hide-and-seek, to signal their presence. Fam. Interjection used to announce oneself when one arrives unexpectedly. "Here I am!" (https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9C4502)</p>
--	--	---	--

Conclusion

It can therefore be said that the paratext is fundamental in the consumer, user-friendly genre to be read on the bus: the visual paratext provided by the cover conveys quick indications or intrigues the potential buyer, but also the bus-neighbour – a kind of indirect advertising. Moreover, the comparison of the different translations confirms once more the underlying bicultural knowledge, i.e. a basic competence referred to by translation theorists: memory, intelligence, linguistic sensitivity, the ability to think dynamically and creatively, to which is added, in the case of detective stories, genre and target awareness: many skills in one skull.

References

- Christie, A. (1941). *N or M?*. HarperCollin.
- Christie, A. (1945). *Das Haus der Mrs. Perenna*. Alfred Scherz
- Christie, A. (1945). *Rotkäppchen und der böse Wolf*. Scherz Verlag.
- Christie, A. (1948). *N ou M*. Librairie des Champs Elysées.
- Christie, A. (1961). *Quinta Colonna*. Arnoldo Mondadori Editore.
- Christie, A. (1965). *El misterio de Sans Souci*. Editorial Molino.
- Christie, A. (1983). *Quinta Colonna*. Arnoldo Mondadori Editore
- Christie, A. (2015). *Quinta Colonna*. Arnoldo Mondadori Editore.
- Buchholz, S. (2007). *Die literarische Rezeption der Detektivromane Agatha Christies in Deutschland (German Edition) Paperback – November 15, 2007*, München, Grin Verlag
- Dollerup C., (2003) in META. Journal des traducteurs / Translators Journal 48. # 1-2.
- Frias, Yuste. (2012). Paratextual elements in translation: paratranslating titles in children's literature, in Gil-Bardají, Orero, Rovira-Esteva (Eds.) *Translation Peripheries: Paratextual Elements in Translation*. Peter Lang.
- Genette G., (1987). *Seuils*. Editions du Seuil.
- Oxford Languages, (2007). *Shorter Oxford English Dictionary*. Oxford University Press.
- Pellatt V. and contributors (Ed. by Valerie Pellatt), (2013). *Extratext, Metatext and Paratext in Translation*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing
- Petrenko, S. A., & Petrenko, A. P. (2021). *Zoomorphic Metaphor And Its Correlation With Linguistic Worldview In British Fiction*. In N. G. Bogachenko (Ed.), (pp. 716-723). European Publisher. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.06.03.96>
- Schippel, L. (2014). *Für eine Kartographie des Übersetzens im Exil, Lucy von Jacobi in Translation und „Drittes Reich“: Menschen – Entscheidungen – Folgen*, 2016. Frank & Timme GmbH
- Sue, J. Rerouting Wartime Paranoia in Agatha Christie's N or M, *Journal of Modern Literature*, Volume 46, Number 2, Winter 2023, pp. 140-156, Indiana University Press
- Van Coillie, J., Verschueren W.P. , (2014). *Children's Literature in Translation*. Routledge
- Venuti L., (1994). *The Translator's Invisibility*. Routledge.

Yahya Naci Efendi as a Translator and His Contributions to the History of Translation in Türkiye

Nesibe ERKALAN ÇAKIR¹

Abstract

As the first Muslim translator of the Imperial Council (Divan-ı Hümayun), Yahya Naci Efendi assumed an important role as a language specialist in one of the most critical epochs of the Ottoman Empire in terms of diplomatic issues. Before Yahya Naci Efendi, the translators of the Imperial Council were selected out of Greek, Armenian, or Jewish people. However, during the Greek Rebellion at the beginning of the nineteenth century when the relations between the Ottoman Empire and other countries gradually increased, it was detected that the Imperial Council translators were engaging in cooperation with other countries to the detriment of the Ottoman Empire. This diplomatic betrayal paved the way for the foundation of “the Sublime Port’s Translation Chamber” (Bab-ı Âli Tercüme Odası) on April 23, 1821. Yahya Naci Efendi, who was one of the instructors at the Imperial School of Military Engineering (Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun) was appointed to teach French at the Sublime Port’s Translation Chamber. Thus, Yahya Naci Efendi was registered as the first instructor of the Translation Chamber and the first Muslim translator of the Imperial Council.

Yahya Naci Efendi contributed to the Turkish language through his translations in the field of science during his term in the office. Along with this, he continued his French lessons for Muslim Turks within the bodies of both the Imperial School of Military Engineering and the Translation Chamber. He served as a reliable translator during the times in which the environment of confidence was shaken to its core in terms of diplomatic relations. The aim of this study is to contribute to the understanding of the importance of Yahya Naci Efendi as a translator, scientist, and instructor considering the factors of his own time in the historical context. In this scope, the study first refers to the foundation process of the Translation Chamber to enlighten the key role of Yahya Naci Efendi. Then, it presents the responsibilities he undertook at the Military School and his written works. The study evaluates the contributions of Yahya Naci Efendi to the history of translation in Türkiye considering the reasons to find the Translation Chamber.

Key Words: Translation Studies, Turkish Translation History, Sublime Port’s Translation Chamber, Yahya Naci Efendi, Imperial School of Military Engineering.

Çevirmen Olarak Yahya Naci Efendi Ve Türk Çeviri Tarihine Katkısı²

Nesibe ERKALAN ÇAKIR

Öz

Divan-ı Hümayun’un ilk Müslüman tercümanı olması nedeniyle dikkate değer bir kişi olarak Yahya Naci Efendi, Osmanlı Devleti’nin diplomatik açıdan yaşadığı en kritik dönemlerden birinde bir çevirmen olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Yahya Naci Efendi’den önce Divan-ı Hümayun tercümanları Rum, Ermeni veya Museviler arasından seçilmiştir. Ancak, Osmanlı Devleti’nin yabancı devletlerle olan ilişkilerinin giderek yoğunlaştığı bir dönem olan XIX. yüzyıl başlarında ortaya çıkan Yunan İsyanı sırasında Divan-ı Hümayun tercümanlarının Osmanlı Devleti’nin aleyhine yabancı devletlerle iş birliği yaptığı anlaşılmıştır. Devletin, diplomatik alanda karşılaştığı bu ihanet, 23 Nisan 1821 yılında “Bab-ı Âli Tercüme Odası”nın kurulmasına zemin oluşturmuştur. Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun hocalarından biri olan Yahya Naci Efendi, Bab-ı Âli Tercüme Odası’nda Fransızca öğretmekle görevlendirilmiştir. Yahya Naci Efendi, böylece, Bab-ı Âli Tercüme Odası’nın ilk öğretmeni ve Divan-ı Hümayun’un ilk Müslüman tercümanı olarak kayda geçmiştir.

Yahya Naci Efendi, görev yaptığı süre boyunca, yaptığı çevirilerle fen bilimleri alanında Türkçeye yeni eserler kazandırmıştır. Bunun yanı sıra hem Mühendishane’de hem de Bab-ı Âli Tercüme

¹ Arş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Meslek Yüksek Okulu, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Karaman, Türkiye, nsb.erkalan@gmail.com

² 2- 3 Kasım 2023 tarihlerinde 3. Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi’nde sunulmuş bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Odası'nda Müslüman Türklere yabancı dil olarak Fransızca öğretmiştir. Dahası, diplomatik ilişkiler açısından güven ortamının sarsıldığı dönemde Devlet görevlilerinin güveneceği bir tercüman olarak ülkesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada hem bir bilim insanı hem bir öğretmen hem de bir tercüman olarak Yahya Naci Efendi'nin Türk tarihindeki öneminin, yaşadığı dönemin şartlarıyla birlikte incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Yahya Naci Efendi'nin üstlendiği kilit rolün ne derece önemli olduğunun daha iyi anlaşılması için, çalışmada öncelikle Bab-1 Âli Tercüme Bürosunun kuruluş sürecinden bahsedilmiştir. Ardından, Yahya Naci Efendi'nin ilk görev yeri olan Mühendishane'deki görevleri ve kaleme aldığı çalışmalar açıklanmıştır. Çalışma sonucunda, Bab-1 Âli Tercüme Bürosunun kuruluş nedenleri de göz önünde bulundurularak Yahya Naci Efendi'nin Türk çeviri tarihine katkıları yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çeviribilim, Türk Çeviri Tarihi, Bab-1 Âli Tercüme Bürosu, Yahya Naci Efendi, Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun.

Introduction

From the eighteenth century onwards, Türkiye began to show an interest in European culture, due to the increasing political relations. As a result of this interest, some scientific works from Europe were translated into Turkish, and new studies were produced inspired by these works (İhsanoğlu, 1987, p. 43). However, it should be noted that scientific, cultural, and educational studies had already existed in Türkiye before the eighteenth century. Some significant reforms were carried out in the Ottoman Empire during the reigns of Sultan Selim III and Mahmud II. It was believed that reforms were necessary not only in the military field but also in other areas. Therefore, permanent embassies were established during the reign of Sultan Selim III, and steps were taken to follow the developments in Europe (Uzundal, 2013, p. 292). Sultan Selim's establishment of embassies in European capitals such as London, Paris, Vienna, and Berlin in 1793 enabled mutual diplomatic activities to be conducted more systematically (Uzundal, 2013, p. 293). In addition, many instructors who had trained themselves in various fields and learned foreign languages worked at institutions such as the Imperial School of Naval Engineering (Mühendishane-i Bahri-i Hümayun), established in 1773, or the Imperial School of Military Engineering (Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun), established in 1795. Moreover, these institutions introduced scientific studies of different countries, especially European countries, to Türkiye (İhsanoğlu, 1987, p. 43).

One of the instructors at the Imperial School of Engineering, Yahya Naci Efendi, was assigned to teach French in the Sublime Porte's Translation Chamber (Bab-1 Âli Tercüme Odası). As a result, Yahya Naci Efendi was recorded as the first instructor of the Sublime Porte's Translation Chamber and the first Muslim translator of the Imperial Council (Divan-ı Hümayun). Naci Efendi is a noteworthy figure for being the first Muslim translator of the Imperial Council.

Before discussing Yahya Naci Efendi, who played an important role in the introduction of modern sciences to Sublime Porte, the establishment purpose of the Translation Chamber and the political and sociological situation of that period. The political and sociological environment that affected that period, particularly in terms of translation activities, paved the way for sharp decisions to be made in diplomatic relations. Betrayals encountered in diplomatic relations and the resulting lack of trust led Sublime Porte to realize that it was lagging in one of the most important areas and sought ways to compensate for this delay as quickly and effectively as possible.

The Sublime Porte's Translation Chamber was established in 1821 to train officials who could use foreign languages in every aspect and Yahya Naci Efendi was selected as the first Turkish Muslim translator of the Sublime Porte's Translation Chamber (Abbasbeyli, 2018).

In the nineteenth century, instructors who followed a Western-style education program and spoke foreign languages attempted to bring European knowledge to Türkiye and made significant contributions in this regard (Çimen Karayürek, 2022, pp. 10-11). One of these instructors was Yahya Naci Efendi, who served as an instructor at the Imperial School of Engineering, one of the most important educational institutions of his time (İhsanoğlu, 1987, p. 43).

In this context, the importance of Yahya Naci Efendi's role during that period was explained in detail in the following sections, within the framework of the conditions of the time and the ground created by these conditions.

Establishment of the Sublime Porte's Translation Chamber

The 19th century was a period in which the Ottoman Empire's relations with foreign states intensified, and international relations became more complicated due to the conflicting interests of major powers (Karaarslan, 1999, p. 31).

The Greek Rebellion, which emerged with the idea of independence, led the Ottoman Greeks to work as court interpreters to cooperate with foreign states against the Ottoman Empire. The activities of Alexander Mourouzis, who was an Imperial Council interpreter at that time and was sent for the negotiations of the 1812 Bucharest Treaty, are important in terms of demonstrating this collaboration as he worked against the Ottoman Empire during the negotiations (Karaarslan, 1999, p. 31).

By the 1820s, the Greek rebellion under the control of the Rum Voivodes had started in Wallachia and Moldavia, and a year later, it had spread widely in the Morea. As the current

Imperial Council interpreter, the Sublime Porte had asked Mourouzis to write a letter to prominent Greek families urging them not to participate in the rebellion to calm down the situation. Maourazi had prepared a letter, but instead of complying with the request, he included expressions that praised and encouraged the rebellion. Upon the content of the letter being learned by Sublime Porte, he was dismissed from his position as Imperial Council interpreter on April 16, 1821 (Karaarslan, 1999, p. 31).

To train translators and teach foreign languages to the employees of Sublime Porte due to the betrayals encountered in international diplomacy, the "Translation Chamber" was established on April 23, 1821, with the publication of the Hatt-ı Hümayun (Karaarslan, 1999: 31). Thus, the Translation Chamber was established in the spring of 1821 when Alexander Mourouzis's duty as the translator of the Imperial Council ended and he was executed for involvement in the rebellion plans (Uzundal, 2013, p. 293).

Until the employees to be assigned to the chamber receive training and learn a foreign language at a level to be able to translate, it was decided to appoint a reliable non-Phanar Greek as a temporary translator to carry out the translation works (Karaarslan, 1999, p. 32). The appointed person was Stavraki Aristarchi. However, Aristarchi, who was appointed as the temporary translator, was not given full authority in translation work, and Yahya Naci Efendi and his son Ruhiddin Efendi, who were instructors at the Imperial School of Military Engineering, were appointed to supervise the translations made by him. This practice was aimed to ensure supervision, carry out translation activities reliably, and train qualified individuals. The officials made sure that Aristarchi did not learn anything beyond what was necessary for him to conduct his duties (Karaarslan, 1999, p. 32).

Yahya Naci Efendi and his students made great efforts to fulfill the task given to them in the best possible way. In addition to their foreign language learning activities, Yahya Naci Efendi and his students did not neglect to follow the foreign press regularly and translated all sections related to the Ottoman Empire (Karaarslan, 1999, p. 34).

Imperial School of Military Engineering

One important step in establishing technical education in Türkiye is attributed to the military reforms implemented during the reign of Sultan Selim III. Among the significant institutions of this period in terms of both technical education and translation is the Imperial School of Military Engineering, established under the artillery and mortar corps. The Imperial School of Military Engineering, one of the most important institutions of the Nizam-i Cedid (New

Order) was founded in 1795 in Hasköy. The school was established with the aim of training engineers and is the second engineering school in Ottoman history (Beydilli, 2020).

At the Imperial School of Military Engineering, courses such as trigonometry, geometry, and land measurement were taught along with architecture and engineering courses. It is known that many selected individuals were trained as "engineers" in this institution in 1801-1802 (Ademoğlu, 2002, p. 25). In addition to classical Ottoman works, technical works from Europe were also used in the courses offered in this institution. However, the students and instructors of this institution eventually felt the need for Turkish sources. This need paved the way for the preparation of Turkish works related to many different fields through translations and adaptations from Western languages into Turkish. "Thus, towards the end of the eighteenth century, an important translation and compilation movement began, and this movement grew with the opening of new educational institutions in the nineteenth century" (Ademoğlu, 2002, p. 25).

Yahya Naci Efendi as Both a Translator and a Scientist

During the reign of Sultan Selim III, the Western-style educational institutions that were established served as both translation chambers and interpreter training centers with their translator-instructors, language classes, and printing presses. The translator-instructors who worked in these institutions made important contributions to the Ottoman cultural repertoire (Özmen, 2016, p. 143). One of the instructors of the Imperial School of Military Engineering, one of these educational institutions, was Yahya Naci Efendi, who himself graduated from this school (Kamay, 2012, p. 40). Naci Efendi taught French at the school and also gave French lessons at Sublime Porte.

Naci Efendi, in his work *Risale-i Hikmet-i Tabüyye* written in 1809, aimed to explain the principles of operation of firearms such as cannons and mortars. In the preface of the work, it is mentioned that he received an education in natural sciences in European countries. While teaching at the Imperial School of Military Engineering, he prepared this work by examining Western sources and paying attention to translating the terms used in those sources into Ottoman Turkish. With this initiative, he has been recorded as a pioneering figure in creating scientific terminology in Türkiye and translating scientific works into Turkish (Ademoğlu, 2002, pp. 32-48).

There is no detailed information available on the date and place of birth, family, youth, and education of Yahya Naci Efendi. Many sources indicate that he was of Greek origin and later converted to Islam (Balçı, 2006, p. 85). It should also be noted that family members who

came after Naci Efendi were considered important in Ottoman and Turkish diplomatic history (Tansel, 1964, pp. 118-119).

In the preface of his work titled *Risâle-i Hikmet-i Tabi'îye*, Yahya Naci Efendi shared a piece of brief information about his educational background, where it can be understood that Yahya Naci Efendi received education in natural sciences and theoretical sciences in Europe (Balçı, 2018, p. 148; Ademoğlu, 2002, p. 28). Naci Efendi started his duty at the Imperial School of Military Engineering in 1804 (Balçı, 2018, p. 148).

In 1822, Lord Stratford, who served as the British Ambassador to Istanbul, stated that Yahya Naci Efendi had a strong theoretical knowledge base. However, Stratford also pointed out that Naci Efendi did not have a sufficient command of any European language. Nevertheless, considering that Naci Efendi translated various works from French to Turkish and taught French at the Imperial School of Military Engineering during his tenure there, Stratford's claim may be approached with some skepticism (Balçı, 2018, p. 148).

Yahya Naci Efendi also prepared another work titled *Risale-i Seyyale-i Berkiyye* by translating from French to Turkish in 1812. This work is included in the manuscripts of Istanbul University Central Library. Feyza Günergün, a Turkish researcher on the history of science, published this work under the title *A Turkish Work Introducing Electricity with Experiments: Yahya Naci Efendi's Risale-i Seyyale-i Berkiyye* (Balçı, 2018, p. 149).

In addition to his role as a French language instructor in Sublime Porte, Naci Efendi also served as a translator in the Imperial Council. He was the first Muslim to hold this position (Ademoğlu, 2002, p. 29). After Naci Efendi was appointed as a translator to the Imperial Council, Zenob and Hoca İshak Efendi, who were instructors at the Imperial School of Military Engineering, were recommended as his replacement for the position of French language instructor. Following an exam between the two, Zenob was assigned to the Sublime Porte's Translation Chamber (Balçı, 2018, p. 149). It is known that after Zenob's appointment, a training group was established for Yahya Naci Efendi and others to be trained at the Sublime Porte's Translation Chamber (Balçı, 2018, p. 150). Many witnesses of that period have pointed out the dedication of Yahya Naci Efendi and his team. M. Chabert, one of the translators of the British Embassy, reported witnessing Yahya Naci Efendi and his team working on translations of articles and news related to Türkiye from the Frankfurt Newspapers (Balçı, 2018, p. 150).

Yahya Naci Efendi passed away on July 10, 1824. After his death, İshak Efendi was appointed in his place.

Contribution to Turkish Translation History

Yahya Naci Efendi not only taught language at the Imperial School of Military Engineering but also taught science through his translations (Özmen, 2016, p. 156).

Naci Efendi contributed to the translation movement in the Imperial School of Engineering with two works that he authored in the 19th century, *Risâle-i Hikmet-i Tabîyye* and *Risale-i Seyyale-i Berkiyye*. Naci Efendi, who was both an instructor and translator at the Imperial School and the Imperial Council Translation Chamber, translated numerous scientific works from French to Turkish, thereby making them available in Turkish. Thus, Naci Efendi is regarded as an important and noteworthy translator who brought various scientific works, which were being taught in Europe during his time, to Turkish. With his translations from French to Turkish, Naci Efendi contributed to Turkish scientific literature in various ways, including determining the Turkish equivalents of scientific terms and facilitating the incorporation of these new terms into Turkish (Ademoğlu, 2002, p. 26).

Conclusion

This paper assesses the significance of Naci Efendi's important position as both a translator and a scientist in Turkish history. Another reason why he was considered important in Turkish history was his reliability as a person who could be trusted by the state to carry out diplomatic relations during his time. The study mentions that one of the most striking reasons for the establishment of the Translation Chamber was the betrayals encountered in international relations. During such a highly important issue and under a critical environment, mutual trust in conducting diplomatic relations is the foremost element in the secure steps of states. Considering the importance of the state's security and diplomatic relations, it is understood how valuable Yahya Naci Efendi's role was. In conclusion, Naci Efendi played an important role as a translator during one of the most critical periods of diplomatic relations for the Ottoman Empire and contributed to his country as a translator whom government officials could trust during a period when the trust environment in diplomatic relations was shaken.

Yahya Naci Efendi also contributed to the field of science by translating various scientific works into Turkish during his tenure. He also taught French as a foreign language to Muslim Turks both at the Imperial School of Engineering and at the Sublime Porte's Translation Chamber.

Bibliography

- Abbasbeyli, E. (2018). Les drogmans de l'empire ottoman, Retrieved from <https://aiic.net/p/8617>
- Ademoğlu, E. (2002). Yahya Naci Efendi ve Fırlatılan Cisimlerin Hareketiyle İlgili Eseri 'Risale-i Hikmet-i Tabiiyye' (1809). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, IV/1, 25- 56.
- Balcı, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası* (Unpublished doctoral dissertation). Ankara University, Ankara.
- Balcı, S. (2018). *Babiâli Tercüme Odası*, (2nd ed.). İstanbul: Libra Kitap.
- Beydilli, K. (2020). Mühendishane-i Berrî-i Hümayun. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Retrieved from <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhendishane-i-berri-i-humayun>
- Çimen Karayürek, E. (2022). An Overview of the Universities Founded During the Reign of Abdulhamid II and Their Relations with Translation. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4 (1), 9-20. DOI: 10.54132/akaf.1088694
- İhsanoğlu, E. (1987). *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri, I. Millî Türk Bilim Tarihi Sempozyumu*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Karaarslan, U. (1999). *Osmanlı Dış Politikasında Değişim ve Babialı Tercüme Odası* (Unpublished master's thesis). Marmara University, İstanbul.
- Kamay, B. (2012). *Public Diplomacy and The Translation Office (Tercüme Odası) in The Ottoman Empire (1839-1876)* (Unpublished master's thesis). Bilkent University, Ankara.
- Özmen, C. (2016). Translating science in the Ottoman Empire: translator-educators as 'agents of change' in the Ottoman scientific repertoires (1789-1839). *Osmanlı Araştırmaları*, 48(48), 143-170.
- Tansel, F. A. (1964). Ahmet Vefik Paşa. *Belleten*, 28 (109), 117-140.
- Uzundal, E. (2013). Carter V. Fındley'in 'Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform Bâbiâli (1789-1922)' İsimli Eserinin Tanıtımı ve Değerlendirilmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, (XIV), 287- 297.

An Analysis of Stone Drum Song (石鼓歌) Poem by Tang Dynasty Poet Han Yu (韩愈)

Nuray PAMUK ÖZTÜRK¹

Abstract

Literary works, in addition to their literary meanings, also contain information about their authors and the period in which they were produced. For this reason, approaching the works from a broad perspective is of great importance in terms of understanding both the work, the author and the period. China's Tang Dynasty (618-907) was a period in which many political, economic, military, etc. events took place and also great progress was made in literature and art. With the support of the emperors, many works in the field of literature, especially poetry, were produced. Bureaucrat poets emerge as the administration and civil servants become interested in poetry. The subjects of the works produced by these people may be based on imagination or may include real events. One of these bureaucrat poets was Han Yu (韩愈), who lived between 768-824. Han Yu, who adopted Confucian thought, wrote works in the genres of prose, poetry and criticism, and in these words he discussed the daily life and philosophy of Tang period. The period in which he lived coincided with the rise of the Tang Dynasty. For this reason the subjects of his poems were more lively, giving advice and criticism. In this study, Han Yu's poem titled Stone Drum Song (石鼓歌), which he wrote in dedication to a historical work called Stone Drum (石鼓), was examined. In the study of the work, document analysis was made based on the historical criticism method. The entire poem has been translated into Turkish by the author. The work was examined by taking into account the basic meanings given directly by the poet Han Yu and the connotations he wanted to express by enriching it with metaphors. When we start from the meaning in poetry, we encounter the differences between the current meanings of the words and their meanings at that time. For this reason, while examining the meanings of the poems, the meanings of the words in the period in which they were written were determined, and translations and analyses were made in this context. However, in historical criticism, it is necessary to provide information about the period in which the work produced, the author and the author's literary view. In this context, firstly, information was given about the literature of the Tang Dynasty and the life of Han Yu.

Keywords: Chinese literature, Chinese poetry, Tang Dynasty, Han Yu, Stone Drum Song

Tang Hanedanlığı Dönemi Şairlerinden Han Yu (韩愈)'nün Taş Davul Şarkısı (石鼓歌)

Başlıklı Şiiri Üzerine Bir Çözümleme

Nuray PAMUK ÖZTÜRK²

Öz

Yazın alanında üretilen eserler, edebi anlamlarının dışında yazarları ve üretildikleri dönem hakkında da bilgiler barındırmaktadır. Bu sebeple eserlere geniş bir bakış açısıyla yaklaşmak hem eserin hem yazarın hem de dönemin anlaşılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Çin'in Tang Hanedanlığı (618-907) dönemi siyasi, ekonomik, askeri vb pek çok olayın yaşandığı, aynı zamanda edebiyat ve sanatta da büyük ilerlemelerin gerçekleştiği bir dönemdir. İmparatorların desteği ile edebiyat alanında özellikle de şiir türünde pek çok eser üretilmiştir. Yönetim ve memur kesimin şiire ilgi duyması ile bürokrat şairler ortaya çıkmıştır. Bu kişilerin ürettikleri eserlerin konuları hayal gücüne dayalı olabileceği gibi gerçek olayları da içerebilmektedir. Bu bürokrat şairlerden bir tanesi de 768-824 yılları arasında yaşamış olan Han Yu (韩愈)'dür. Konfüçyüs düşüncesini benimseyen Han Yu; nesir, şiir ve eleştiri türlerinde eserler vermiş, bu eserlerinde döneminin günlük yaşamını ve felsefesini ele almıştır. Yaşadığı dönem Tang Hanedanlığının yükselme dönemine denk geldiği için şiirlerinin konuları daha canlı, tavsiye verir ve eleştirir niteliktedir. Çalışmada Han Yu'nün Taş Davul (石鼓) isimli tarihi bir

¹ Assist. Prof. Dr., Selçuk University, Department of Translation and Interpreting, Chinese Translation and Interpreting, nuray_pamuk@hotmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Çince Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, nuray_pamuk@hotmail.com

esere ithafen yazdığı Taş Davul Şarkısı (石鼓歌) başlıklı şiiri incelenmiştir. Eser incelemesinde tarihsel eleştiri yönteminden yola çıkılarak doküman analizi yapılmıştır. Şiirin tamamının Türkçeye tercümesi yazar tarafından yapılmış olup; eser, şair Han Yu'nün doğrudan verdiği temel anlamlar ve metaforlarla zenginleştirilerek anlatmak istediği yan anlamlar göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Şiirde anlamdan yola çıktığımızda karşımıza kelimelerin bugünkü anlamları ile o dönemdeki anlamları arasındaki farklılıklar çıkmaktadır. Bu sebeple şiirlerin anlamları incelenirken kelimelerin yazıldığı dönemdeki anlamları saptanmış, çeviriler ve incelemeler bu bağlamda yapılmıştır. Bununla birlikte tarihsel eleştiride incelenen eserin yazıldığı dönem, yazarı ve yazarın edebi görüşü hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda önce Tang Hanedanlığı dönemi edebiyatı ve Han Yu'nün hayatı hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin edebiyatı, Çin şiiri, Tang Hanedanlığı, Han Yu, Taş Davul Şarkısı

Giriş

Tarihin dilsiz kanıtları olarak adlandırabileceğimiz yazılı metinler ve kültürel kalıntılar hem fiziksel olarak kalıcı hem de geçmişten izler taşıyan eşsiz eserlerdir. Bu eserler, geçmiş olaylara ve kültürel özelliklere dair derin anlamlar barındırmaktadır. Bu anlamların araştırılması ve yorumlanması, o dönemin özellikleri hakkında bilgi sahibi olunmasında önemli bir basamak oluşturmaktadır.

Edebiyat çalışmaları; askeri, siyasi, ekonomik gelişmeler ve olaylar gibi tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. Yazarların, kendi tecrübelerinden veya hayal güçlerinden esinlenerek ortaya koydukları eserin dışında gerçek olaylardan esinlenerek de kaleme aldıkları eserler, yazıldıkları dönemin olayları, gelişmeleri, kültürel etkileri ve sanat anlayışları hakkında bilgiler barındırmaktadır. Bu bilgiler o dönemin askeri, siyasi, kültürel vb durumları hakkında bilgi edinmemize yardımcı olmaktadır. Bu sebeple edebi eserlere geniş bir bakış açısıyla yaklaşmak hem eserin hem yazarın hem de dönemin anlaşılması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Çin tarihinde 618-906 yılları arasında hüküm sürmüş olan Tang Hanedanlığı döneminde askeri, siyasi ve ekonomik pek çok gelişmeler ve olaylar yaşanmıştır. Sınırları genişleyen Hanedanlık, farklı özelliklere sahip pek çok toplumu yönetimi altına almıştır. Bu durum halk arasında kültürel etkileşime imkân sağlamış; çok kültürlü toplum yapısı, edebiyat ve sanatta zenginliği beraberinde getirmiştir.

Kültürel zenginliğe ek olarak imparatorların ve yönetim kademesinin desteği ile edebiyat alanında yenilikler yapılmış, bu yapılan yenilikler ışığında sonraki dönemlerin edebiyat eserlerini özellikle yapı, tema ve yazım dili alanlarında etkileyen eserler ortaya koyulmuştur. Bu dönemde edebiyat eserlerinin yapılarında ve konularında yeniliğe gidilmiştir. Tang dönemi Çin edebiyatına, özellikle Çin şiirine altın çağını yaşatan dönem olmuştur. Yeni okullar

açılmış; bu okullarda pek çok kişi eğitim görmüş; eğitim gören bu kişiler arasından pek çok başarılı yazar ve şair, eserleri ile Çin edebiyatının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yazar ve şairlerin arasında soylu kesimden gelen kişiler olduğu gibi halk arasından da başarılı kişiler bulunmaktadır. Eserlerin konuları savaşlar, kahramanlıklar, imparatora övgü, diğer devlet/kavimlerle olan ilişkiler vb ağırlıklı iken Tang döneminde; halkın durumunu, sosyal yaşamı, doğa olaylarını, çoğu zaman üstü kapalı bir şekilde yönetime duyulan memnuniyetsizliği vb konuları da ele alan pek çok eser üretilmiştir. Bu eserler sayesinde Çin edebiyatı nitelik bakımından çeşitlenmiş; yazarlar ve şairlerin ürettikleri eserlerin artması ile sayı bakımından artış göstermiştir (Pamuk Öztürk, 2020, s. 407).

Tang yönetimi, edebiyat ve özellikle şiirde yaşanan gelişmelere büyük destek vermiştir. Hanedanlığın ikinci imparatoru olan ve 626-649 yılları arasında yönetimde bulunan Tang Taizong'un (唐太宗) şiir yazabildiği, edebiyat eserlerini derlettiği, kütüphane kurduğunu ve şiir alanında başarılı olan bürokratların terfi etmelerine imkân sağladığı ve ödüller verdiği aktarılmaktadır (Xu , 2003, s. 315) (Fang, 2013, s. 82). Bu durumla doğru orantılı olarak yönetim kademesinde pek çok bürokrat şair görev yapmıştır. Bu bürokrat şairlerden bir tanesi de çalışmamızın ana konusunu oluşturan Taş Davul Şarkısı (石鼓歌) başlıklı şiirin şairi Han Yu (韩愈)'dür.

Öncelikle çalışmanın yöntemi ve daha sonrasında Han Yu hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

Yöntem

Çalışmada, tarihsel eleştiri yönteminden yola çıkılarak doküman analizi yapılmıştır. Tarihsel araştırmalarda karşılaşılan zorluklardan ilki; araştırmacıların o dönemde yaşamadıkları için kaynaklarının güvenilirliğinin sağlanmasıdır. Bilginin ve kaynağın mümkün olduğunda güvenilir olmasını sağlamak için asıl ve ilk elden yazılan eserler temin edilmelidir (Saracaloğlu & Altın, 2017, s. 124, 127). Bu sebeple Taş Davul Şarkısı (石鼓歌) başlıklı şiirin Bütün Tang Şiirleri'nin (全唐诗) 340. Bölümünde yer alan yazımına erişilmiş (Quan Tang Shi, Juan Sanbai Si Shi, Shi Gu Ge, 2023), ara dile ihtiyaç duyulmadan, Çince aslından tercüme edilmiştir. Eser, şair Han Yu'nün doğrudan verdiği açık anlamlar ve metaforlarla zenginleştirilerek anlatmak istediği kapalı anlamlar göz önünde bulundurularak incelenmiştir³.

³ Şiirde açık ve kapalı anlam hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Çetin, 2019, s. 104-117)

Eserler incelenirken, kelimelerin bugünkü anlamları ile o dönemdeki anlamları arasında farklılıklar olması, tarihsel araştırmalarda karşılaşılan bir diğer zorluktur. Tarihsel eleştiride incelenen eserin yazıldığı dönem, dönemin sosyal ve politik durumu, eserin yazarı ve yazarın edebi görüşü hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. (Saracaloğlu & Altın, 2017, s. 124) (Moran, 2022, s. 78). Bu sebeple ilk olarak Tang Hanedanlığı dönemi edebiyatı hakkında bilgi verilmiş, şair Han Yu'nun kısa biyografisi ve edebi anlayışı anlatılmış sonrasında çalışmaya konu olan şiirin anlamı incelenirken kelimelerin yazıldığı dönemdeki anlamları saptanmıştır. Çeviriler ve incelemeler bu bağlamda yapılmıştır.

Han Yu (韩愈)

768-824 yılları arasında yaşamış olan Han Yu'nun Henan Eyaleti, Heyang şehrinde doğduğu, asıl adının Tui Zhi (退之) olduğu ve Changli (昌黎) soyundan geldiği için Han Changli (韩昌黎) de denildiği aktarılmaktadır. Han Yu, yaşadığı dönemde herkes tarafından sevilen bir devlet adamı, şair ve düşünürdür (Qing, 2009, s. 92). Küçük yaşta babasını kaybeden Han Yu, amcası tarafından büyütülmüştür. Dönemin klasik eserlerini okuyup anlayabilen, yazı yazabilen şair, pek çok kez memurluk sınavına girmiştir. Ancak yirmi beş yaşına kadar herhangi bir göreve atanmamıştır. Bu süre zarfında ekonomik anlamda zorluklar yaşamıştır. Yirmi beş yaşında düşük kademeli bir memurluğa atandığında bu zorluklar bir süre daha devam etmiştir. Bir süre sonra Xuanwu Garnizonuna (宣武节度使) gözlemci ve danışman olarak atanmış, daha sonrasında ise doktor unvanı verilerek resmi yazışmaların denetlenmesinden ve sansürlenmesinden sorumlu memur olarak görevlendirilmiştir. İmparator Tang Dezong (唐德宗)'un yönetimde olduğu dönemde saray hakkındaki söylemleri sebebi ile rütbesi düşürülmüştür ve Jiangling'e (江陵) adli işlerden sorumlu memur olarak gönderilmiştir. Yuanhe dönemi⁴ başlarında doktor unvanı geri verilmiş, önce doğu başkentinde daha sonrasında ise Henan (河南)'da danışman olarak görevlendirilmiştir (Xin Tang Shu (a), Liezhuan Yi Bai Yi, Han Yu, 2023) (Xin Tang Shu (b), Liezhuan Yi Bai Er Shi Wu, Ru Xue Xia, 2023).

Danışmanlık görevini sürdürürken gösterdiği başarılar sebebi ile Chang-an'da eğitimci doktor olarak görevlendirilmiş, 822 yılında Savaş Bakanı unvanı almıştır. 824 yılına gelindiğinde aniden hastalanan Han Yu, hayatını kaybetmiştir. Han Yu'nün ölüm sebebine dair tartışmalar günümüzde de araştırılmaktadır. Araştırmacıların pek çoğu iki ihtimal üzerinde durmaktadır.

⁴ Yuanhe (元和): İmparator Tang Xianzong'un hükümdarlığının 806-820 yıllarını kapsayan döneme verilen isimdir (Fang, 2013, s. 92).

Bunlardan birincisi Han Yu'nün bir başkası tarafından zehirlenerek öldürüldüğü görüşüdür. İkincisi ise; şairin düzenli olarak bilinçli bir şekilde kükürtlü tavuk tükettiği ve bunun zamanla onu zehirlediği görüşüdür (Chen, 2012).

Han Yu, Tang Hanedanlığının yükselme döneminde yaşamış bir bürokrat şairdir. Düz yazı, şiir ve eleştiri türünde eserler vermiştir. Eserlerinin konuları canlı, tavsiye verir, eleştirir nitelikte olup dönemin günlük yaşamını ve felsefesini ele almaktadır. Han Yu, Budizm ve Taoizm'in revaçta olduğu bir ortamda Konfüçyüsçü düşünceyi savunmuş, bu düşüncelerini edebi eserlerine de yansıtmıştır.

Taş Davul Şarkısı (石鼓歌)

Bu şiir Tang Xianzong'un (唐宪宗) yönetiminin Yuanhe (元和) döneminin altıncı yılında yazılmıştır. Taş Davul Yazıtları, Çin'deki en eski taş oymalarından biri olarak görülmektedir. Han Yu şiirinde, taş davul yazıtlarının Zhou Hanedanlığı (周朝) imparatorlarından Xuanwang (宣王) döneminde yapıldığını; ancak şairin yaşadığı dönemde İmparatorluk nezdinde kültürel bir değer olarak kıymetlendirilmediğini aktarmaktadır. Şair, bu esere yeterince değer verilmediğini düşündüğü ve eserin dışlanmışlığına dikkat çekmek için Taş Davul Şarkısı başlıklı şiirini yazmıştır.

Şiir 66 mısradan oluşmaktadır. Yedi İmli Klasik Şiir (七言古诗) tarzında yazılmıştır. Her bir mısradaki yedi im bulunmaktadır. Ancak mısra sayısında herhangi bir sınırlama yoktur. Yedi İmli Klasik Şiir, Çin klasik şarkı ve şiir türlerinin temel türlerinden bir tanesidir. Bu şiir türünün kökeninin Han Hanedanlığı dönemi şarkılarına dayandığı ancak şiir olarak daha eski döneme tarihlendirilebileceği aktarılmaktadır (Qing, 2009, s. 55). Belirli bir uyak özelliği bulunmamasıyla beraber şairin kişisel şiir anlayışına göre şekillenmektedir.

Şiirin Çince aslı ve tercümesi şu şekildedir;

石鼓歌

张生手持石鼓文，劝我试作石鼓歌。
少陵无人谪仙死，才薄将奈石鼓何。
周纲凌迟四海沸，宣王愤起挥天戈。
大开明堂受朝贺，诸侯剑佩鸣相磨。
蒐于岐阳骋雄俊，万里禽兽皆遮罗。
镌功勒成告万世，凿石作鼓隳嵯峨。
从臣才艺咸第一，拣选撰刻留山阿。
雨淋日灸野火燎，鬼物守护烦搗呵。
公从何处得纸本，毫发尽备无差讹。
辞严义密读难晓，字体不类隶与蝌。
年深岂免有缺画，快剑斫断生蛟鼉。
鸾翔凤翥众仙下，珊瑚碧树交枝柯。
金绳铁索锁钮壮，古鼎跃水龙腾梭。
陋儒编诗不收入，二雅褊迫无委蛇。
孔子西行不到秦，掎摭星宿遗羲娥。
嗟余好古生苦晚，对此涕泪双滂沱。

忆昔初蒙博士征，其年始改称元和。
故人从军在右辅，为我度量掘臼科。
濯冠沐浴告祭酒，如此至宝存岂多。
毡包席裹可立致，十鼓只载数骆驼。
荐诸太庙比郤鼎，光价岂止百倍过。
圣恩若许留太学，诸生讲解得切磋。
观经鸿都尚填咽，坐见举国来奔波。
剡苔剔藓露节角，安置妥帖平不颇。
大厦深檐与盖覆，经历久远期无佗。
中朝大官老于事，讷肯感激徒媢婀。
牧童敲火牛砺角，谁复著手为摩挲。
日销月铄就埋没，六年西顾空吟哦。
羲之俗书趁姿媚，数纸尚可博白鹅。
继周八代争战罢，无人收拾理则那。
方今太平日无事，柄任儒术崇丘轲。
安能以此尚论列，愿借辩口如悬河。
石鼓之歌止于此，呜呼吾意其蹉跎

Taş Davul Şarkısı

Taş davul yazıtı Zhang'ın ellerinde, taş davul şarkısı yazmaya ikna etti beni.
Kimse ölümsüzlüğe sürgün değilken, aciz ben taş davula nasıl şarkı yazayım.
Zhou Hanedanı bozulunca bütün dünya karıştı, İmparator Xuan işgalcilere savaş açtı.
Büyük Kaiming Salonu övgüleri toplarken, veliahtların çarpan kılıçları çınladı.
Qiyang'da dörtlüde aramak muhteşemdi, binlerce li'deki avların yakalandı hepsi.
Kazıyın başarıları kazıyın nesillere anlatmak için, yerle bir edin dağları taş davullar yapmak için.
Bakanların hepsinde yetenek ilk sırada, sözler seçildi kazınmak için dağa.
Yağmur düşer, güneş ısıtır, ateş kavurur, ruhlar onu zarar görmekten korur.
Nerden aldınız kâğıt üzerindeki baskıyı, hatasızdır aslının kopyasıdır.
Kelimelerin tek manasını çıkarmak ne zor, yazısı ne Li (隶) ne de Ke (蝌)'dir.
Seneler geçtikçe kaçınılmazdır çizgi kıtlığı, keskin kılıcın ejderhayı kesmesi gibi.
El yazısı uçan Anka Kuşu gibi zarif ve ölümsüz, vuruşlar mercan yeşili ağaçlar, sarmalanmış dallar gibidir.
Altın ip, demir zincir kilidi güçlüdür, kadim sacayak su ejderhasına dönüşür.

Sıg Konfüçyüsçüler Şiir Klasliğini derler ama dâhil etmez, Erya'nın⁵ sınırlı içeriği muhteşem değildir.

Konfüçyüs batıya gider ama Qin'e uğramaz, yıldızları toplamak gibidir ama güneşi ve ayı almaz.

Eski zamanları sevsem de geç doğmanın acısını çekiyorum, taş davul yazıtının önünde göz yaşı döküyorum.

İmparatorluğa doktor olmak için davetimi düşünüyorum, o yıl başlangıcıydı Yuanhe'nin.

Ordu sağ muhafızlığında görevli eski dostum, özel plan yapar taş davula çukur kazmama.

Şapkamı, saçımı, kendimi tören için yıkarım, böyle değerli bir hazine dünyada kaç tanedir?

Battaniyeye, keçeye sarınca hemen buraya taşınabilir, on taş davul için birkaç deve yeterlidir.

Gaoding yerine Taimiao tavsiye edilir, yüz katından fazladır ışığın değeri.

İmparator lütfederse kalmasını Taixue'de, öğrencilerin şansı olur tartışıp açıklamaya.

Hongdumen tıka basa insan doludur, oturur ve tüm ülkenin gelip gittiğini görür.

Yosunu kazıyın köşelerini ortaya çıkarın, düzgün koyun bir yana yatırmayın.

Yüksek binalar saçaklarla kiremitlerle kaplanır, ancak böyle hasar görmeden uzun süre dayanır.

Hanedanlığın orta(dönem)sında bakanlar bilgili, minnettar olmak için nasıl tereddüt edersin.

Çoban öküzün boynuzunu sürtünce kıvılcım çıkar davuldan, kim elleriyle dokunabilir bu hazineye.

Zamanla yıpranmış, toprak sarmalamış, altı yıldır batıya bakıp iç çekiyorum.

Halk arasında çok popülerdi Xizhi'nin kaligrafisi, sayfaları beyaz kazlarla değiştirilirdi.

Zhou'dan sonra savaştan sekiz hanedanda, kimse ilgilenip korumadı davulları.

Bugün huzur hâkim her şey sakin, Konfüçyüs ve Mengzi gibi bilginleri İmparator yüceltir.

Nasıl önerebilirim bu konuyu imparatora, isterim nehirler gibi akan biri konuşsun.

Taş davulun şarkısı bu kadardır, umarım nefesimi boşa harcamamışımdır.

⁵ Erya (二雅): Şiir Klasliğinde yer alan Daya (大雅) ve Xiaoya (小雅)'ya işaret etmektedir.

Şiirin ilk dört mısrasında taş davul kelimesi üç defa geçmektedir. Bu durum tesadüf değil şairin bilinçli olarak yaptığı bir vurgudur. İfadeler mısranın sonunda ses uyumu olarak yer almaktadır. Bunlar “Taş Davul Yazıtı (Shígǔwén-石鼓文)”, “Taş Davul Şarkısı (Shígǔ gē 石鼓歌)” ve “Taş Davul Nedir (Shígǔ hé 石鼓何)” ifadeleridir. Yine ilk mısrada yer alan ikna (quàn-劝) kelimesi şairin kendisini pek çok eleştiriden korumak için kullandığı kesin bir ifadedir. Eseri başkasının ısrarı doğrultusunda kaleme aldığı ve şiirin gelinde kullanılan ifadelerde alt anlamlardan kaynaklı yaşanabilecek sorunlardan kendisini soyutlamaya çalıştığı görülmektedir.

Devamında yer alan on iki mısrada şu bilgiler verilmektedir: Han Yu'den önce şair Du Fu (杜甫 / 772-846) ve Wei Yingwu (韦应物 / 737-792)'da taş davula ithafen şiirler yazmıştır. Ancak bu eserlerde taş davulun hangi döneme ait olduğuna dair bilgi verilmemektedir. Han Yu'nün şiirinde yer alan “Zhou Hanedanı bozulunca bütün dünya karıştı, İmparator Xuan işgalcilere savaş açtı.” mısraları taş davulun hangi döneme ait olabileceği konusunda Zhou Hanedanlığı dönemini işaret etmektedir. Şiirin bu kısmı, İmparator Xuan'ın hanedanlığı nasıl koruduğunu, savaşlar ve başarılar kazandığını, sınırları genişlettiğini ve bu başarıların taş yazıtlara kazındığını anlatmaktadır. Bu kısımda anlatımı güçlendirmek ve bazı kavramlara vurgu yapmak için “karışmak”, “savaş açmak”, “büyük”, “dört nala koşmak”, “binlerce li”, “nesillere anlatmak” kelimeleri özellikle kullanılmıştır. Han Yu, bu kısımda Wei Yingwu'nun Taş Davula ithafen yazdığı şiire benzer bir ifade kullanmıştır. Bu durum tarihsel bir geçmişe dayanmaktadır. Tang Hanedanlığı An Lushan (安禄山) tarafından çıkarılan isyanı (755-769) yaklaşık on yıl boyunca bastırmaya çalışmıştır. Bu süreçte Hanedanlığın gücü zayıflamıştır. Bu sürecin sonunda tahta çıkan İmparator Tang Xianzong, yerel yönetimlerin ve sarayda hadımların etkisini azaltma politikasını benimsemiştir. Bu durum hanedanlığın bir yenilenme dönemine girdiğine işaret etmektedir ⁶. Şair, Tang Hanedanlığının yenilenme dönemi ile Zhou Hanedanlığı İmparatoru Xuan dönemindeki yenilenme hareketi arasında tarihsel bağlantı kurmaktadır. Hanedanlığın yönetim sisteminin yenilenmesinden, düşmanların bertaraf edilmesinden ve imparatora saygının artmasından dolayı duyduğu mutluluğu dile getirmektedir. “Yağmur düşer, güneş ısıtır, ateş kavurur, ruhlar onu zarar görmekten korur” mısraları öncelik ve sonralık bağlamında sebep sonuç ilişkisini yansıtmakta, önceki hanedanlık (Zhou Hanedanlığı) ve sonraki hanedanlık (Tang Hanedanlığı) arasında bağlantı

⁶ An Lushan İsyanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aktaş, Ş. (2022). Tang Hanedanlığında Bir Türk: An Lushan (安禄山). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(58), 169 - 189.

kurmaktadır. Ayrıca taş davulun, yıllardır yaşadığı ilgisizliğe ve toprak altında geçirdiği sürece vurgu yaparak bu eserin, hayaletlerin ve tanrıların koruması olmadan iyi korunmuş olmasının düşünülemeyeceğine inandığını aktarmaktadır. Bu nedenle şaire göre taş davulun kendisi, o dönemin kültürel kalıntılarının yanında nadir bir hazinedir.

Şiirin sonraki on dört mısrası Taş Davul Yazıtının ayrıntılarını vermektedir. Öncelikle yazıtı oluşturan kelimelerin kökenine vurgu yaparak Han Hanedanlığı döneminde kullanılan yazı türlerinden bir tanesi olan Lishū (隶书) ve Zhou Hanedanlığı döneminde kullanılan yazı türlerinden bir tanesi olan Kēdōu wén, (蝌蚪文)’ı işaret etmektedir. Ancak yazının bu ikisine de ait olmadığını söyleyerek kelimelerin farklı dönemlerde geçen farklı anlamlarının araştırılması gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Taş davul üzerindeki yazıların artık silinmeye, bazı yerlerin anlamlarının artık anlaşılmanmaya başlamış olmasına rağmen anka kuşuna, ejderhaya benzetilerek davulun ve yazıtın mükemmelliğine vurgu yapılmaktadır. Şair, yazının gücünü, Çince karakterlerin yazım özelliklerini ifade etmek için altın ip ve demir zinciri metafor olarak kullanmaktadır. Çin yazısının çizgisel özelliklerini altın ve demir benzetmesi ile hem değerli hem de sağlam olarak nitelendirmektedir. Şair her ne kadar Konfüçyüs düşüncesini benimsemiş olsa da şiirinde “Sığ Konfüçyüsçüler” ifadesini kullanmıştır. Bu söylem, o dönemde Şiir Klasliğini (诗经) derleyen ve şair tarafından bu konuda çok fazla bilgiye sahip olmadığı düşünülen Konfüçyüsçüleri ifade etmektedir. Şiir Klasliği derlenirken Taş Davul Yazıtının bu klasiğe dâhil edilmediğini, bu durumun klasiğin mükemmeliyetine gölge düşürdüğünü anlatmaktadır. “Yıldızları toplamak gibidir ama güneşi ve ayı almaz” mısralarında güneş ve ay ifadeleri Taş Davul Yazıtının önemine vurgu yapmak için metafor olarak kullanılmış, klasiği derleyen kişilere eleştiride bulunulmuştur. Bu bölüm tüm şiirin özünü oluşturmaktadır. Şair, taş davulun dış görünüşünden yola çıkarak okuyucuya zengin estetik duygular aktarmayı ve okuyucuyu derinden etkilemeyi amaçlamaktadır.

Şiirin sonuna kadar olan kısım taş davul ve yazıt hakkında şairin kendi fikirlerini yansıtmaktadır. Bu kısımda, taş davulun yapıldığı dönemde doğmamış olduğundan dolayı üzüntü duyduğunu dile getirmektedir. Taş davulu herkesin tanınması için arkadaşı ile yaptığı çalışmaları göreve getirildiği tarihten bu yana devam ettirdiğini söylemektedir. Geleneksel Çin kültüründe Li Kuralları adı verilen tören kuralları bulunmaktadır ve belli ritüellere bağlıdır. “Şapkamı, saçımı, kendimi tören için yıkarım, böyle değerli bir hazine dünyada kaç tanedir?” mısrasında kendisinin taş davulu imparatora sunmak için bu kurallar çerçevesinde hazırlandığını söylemektedir. Taş davulun boyut olarak küçük olduğunu vurgulamak için on

tanmesini birkaç devenin taşıyabileceğini söylerken; sanatsal ve manevi değerinden bahsederken dünyada kaç tanedir diye sormakta ve ışığın yüz katından daha değerli olduğu ifadesine yer vermektedir. Taş davul üzerindeki yazıların tarihsel değerini ve bu eseri inceleyecek olan öğrencilerin çok şanslı olduğunu anlatmaktadır. Korunması ve öğrencilerin araştırmasına sunulması için gerekli olan fiziki ortamın nasıl olmasını umduğu hakkında bilgi vermektedir. Bunu yaparken dönemin bakanlarının da eğitilmiş insanlar olduğuna vurgu yapmak için “Hanedanlığın orta(dönem)sında bakanlar bilgili, “ ifadesini kullanmıştır. Çoban ifadesinden kastettiği eğitim seviyesi düşük insanlardır. Bu insanların eseri sadece bir taş parçası olarak nitelendirdiğini ancak gerçekten değerini bilen kişiler tarafından korunup araştırıldığında hem tarihsel hem de sanatsal değerinin ortaya çıkarılacağını anlatmaktadır. “Altı yıldır batıya bakıp iç çekiyorum” ifadesi Jiagling’e sürgüne gönderildiği dönemi ifade etmektedir. Zhou Hanedanlığından Tang Hanedanlığına kadar geçen sekiz hanedan döneminde taş davul ile kimse ilgilenmediği için toprağa gömüldüğünü, yıprandığını söylemekte ancak artık huzurun hâkim olduğunu, Konfüçyüs ve Mengzi gibi bilginlerin düşüncelerinin imparatorlar tarafından desteklendiğini, artık taş davula gereken değeri verip onu anlayıp anlatabilecek eğitilmiş kişilerin var olduğunu ifade etmektedir. Bu kısım şairin heyecanını göstermektedir. Taş davulu imparatora sunmak ve araştırılmasını talep etmek için durumu kendisinden daha iyi dile getirebilecek birine ihtiyaç duyduğunu söylemektedir. Son iki mısırda bütün olumlu beklentilerine rağmen az da olsa umutsuzluk olduğu sezilmekte ve gelecek nesillere “umarım nefesimi boşa harcamamışım” diyerek serzenişte bulunmaktadır.

Sonuç

Şiir yazıldığı dönemde beğeni topladıktan sonra taş davula ve yazıta olan ilgi artmış, eser araştırılmaya başlanmıştır. Sonraki nesiller tarafından da eser kültürel bir değer olarak kabul görmüştür. Han Yu’nün şiirinin üzerinden bin yıldan fazla bir zaman geçmiştir. Şair, esere ve yazıta dikkat çekmek için şiirini kaleme almıştır ve günümüzde Han Yu’nün amacına ulaştığı görülmektedir. Taş Davul, halen Pekin şehrinde bulunan Yasak Şehir Müzesinde birinci sınıf kültürel miras olarak koruma altında bulunmakta ve sergilenmektedir. Eser üzerinde bulunan yazıların bazı kısımları silinmiş olsa da pek çok araştırmacı halen bu yazıtları incelemeye ve araştırmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Quan Tang Shi, Juan Sanbai Si Shi, Shi Gu Ge.* (2023, 12 01). Chinese Text Project: <https://ctext.org/text.pl?node=173045&if=gb&remap=gb> adresinden alınmıştır
- Xin Tang Shu (a), Liezhuan Yi Bai Yi, Han Yu.* (2023, 10 02). Zhongguo Zhexue Shu Dianzi Hua Jihua: <https://ctext.org/library.pl?if=gb&remap=gb&file=4704&page=85> adresinden alınmıştır
- Xin Tang Shu (b), Liezhuan Yi Bai Er Shi Wu, Ru Xue Xia.* (2023, 10 02). Zhongguo Zhexue Shu Dianzi Hua Jihua: <https://ctext.org/library.pl?if=gb&file=4712&page=70&remap=gb#ctext:821445> adresinden alınmıştır
- Aktaş, Ş. (2022). Tang Hanedanlığında Bir Türk: An Lushan (安禄山). *Yüziüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(58), 169 - 189.
- Chen, C. (2012, 8). Han Yu Zhi Si de Qiannian Yituan. *Huanqiu Renwu*, 8.
- Çetin, N. (2019). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fang, S. (2013). *Zhongguo Lishi Ji Nian Biao*. Shanghai: Shanghai Shudian Chubanshi.
- Moran, B. (2022). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk Öztürk, N. (2020). Tang Hanedanlığı Dönemi Çin Şiiri, Wang Wei ve Meng Haoran'ın“Beş İmli Dört Mısıralı Şiir (五言绝句)” Özelliğine Göre Yazılmış Şiirleri Üzerine Bir İnceleme. *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(2), s. 405-414.
- Qing, G. (2009). *Tangshi Sanbai Shou*. Zhongguo Wenhua Chubanshe.
- Saracaloğlu, A. S., & Altın, M. (2017). Tarihsel Araştırma. O. Köksal (Dü.) içinde, *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* (s. 115-136). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Xu , L. (2003). *Tang Chao Wenhua Shi*. Shanghai: Shanghai Fudan Daxue Chubanshe.

Aspectual Senses of Russian Sentence as a System in teaching Russian as a Foreign Language

Grekoval Olga KONSTANTINOVNA¹

Abstract

Aspectuality in Russian Linguistics is considered to be the unity of characteristics of type of action proceeding and state distribution in the time flow. Its research has had a long history and is connected with the names of famous linguists Yu.S. Maslov, M.A. Shelyakin, A.V. Bondarko, A.Vezhbicka, N.S. Avilova, A.D. Shmelev, Ye.V. Petrukhina etc.

Being one zone of the Sentence Semantic organization it is also the Functional-Semantic Category, uniting the language means of different levels: Verbal Aspect form, Lexical non-verbal means (Adverbs, Adverbial Combinations, Preposition-Case Collocations and so on), Sentence Syntax Structure.

Nowadays the list of the main Aspectual Senses looks like this: Iterativity- Singularity, Process – Momentality, General Fact – Perfectivity/ Accomplishment/ Resultativity. The attendant Aspectual Senses as: Cancelled Result – Saved Result; Invitation/ Polite Request – Order; Request/Demand/Order – Warning and others - have also been revealed.

Russian Philologists know the researches of famous Turkish linguists as: Atabay Neshe, Gendzhan N. Tahir, Genish Ayup, Yener M. Levent, Korkmaz Zeynep, Koch Nurettin, Kulach Artugrul, Kutluk Ibrahim, Ozel Sevgi, Parlatyr Ismail, Shahin Hatidge, Adiskun Haydar, Argin Mouharrem, etc. Their works mark, on the one hand, the absence of Verbal Aspect Category in Turkish, and the possibility of expressing these meanings via other language means – on the other hand.

In Russia it is not so easy to find research devoted to the peculiarities of Russian- Turkish translation of the Russian Sentences including certain Aspect-Tense Verbal forms and Non-Personal Verbal forms as well. But they should be discussed as soon as in some situations the Aspectual Senses are expressed exclusively via Aspect Verbal form (thus being not quite clear to most of the foreigners, whose native language doesn't possess the Verbal Aspect Category), for example:

–*Её надо отпустить.*

– *Прямо сейчас ты готов?*

–*Конечно. Срок задержания истёк, да и не виновна она.*

--*Нет.* [ГТРК «Культура», 30.07.23].

In the first remark the speaking person accents the idea of urgency of action via nothing but the Imperfective Verbal form *отпустить*. The dialogue-partner's understanding is confirmed via combination *прямо сейчас*.

The Aspectual Senses is the component of the international students' Communicative Competence and are relevant both for the Speech Apprehension and the Speech Outcome – in written and oral forms.

Due to this and other reasons Aspectual Senses should be presented as a system not only in the General Course of Russian as a Foreign Language but also in the two-sided Turkish-Russian and Russian-Turkish Translation Course.

Key words: Aspectual Senses – Verbal Aspect – Communicative Competence – Russian as a Foreign Language

¹ Associated Professor, Candidate of Philological Sciences (GSP-1, Leninskie Gory, Moscow, Russian Federation, 119991). Lomonosov Moscow State University, E-mail: olggre@list.ru

Аспектуальные смыслы русского предложения как система в преподавании русского языка как иностранного и двустороннего перевода

Grekoval Olga KONSTANTINOVNA²

Аннотация

Аспектуальность в русском языкознании понимается как совокупность характеристик типа протекания, распределения во времени действия или состояния. Её исследование имеет долгую историю и связано с именами Ю.С. Маслова, М.А. Шелякина, А.В.Бондарко, А. Вежицкой, Н.С. Авиловой, А.Д. Шмелева, Е.В. Петрухиной и других известных лингвистов.

Представляя собой одну из зон смысловой организации предложения, аспектуальность рассматривается как функционально-семантическая категория, объединяющая разноуровневые языковые средства выражения: видовременную форму глагола, лексические неглагольные конститuentы (наречия, наречные сочетания, предложно-падежные и иного рода сочетания), синтаксическую структуру предложения.

В настоящее время выделяются следующие основные аспектуальные смыслы: повторяемость – однократность, процесс – мгновенность, общий факт – перфектность/завершенность/результативность.

Обнаружены также сопутствующие аспектуальные значения: приступ к действию - общая необходимость действия; аннулированный результат действия – сохранённый результат действия; приглашение/вежливая просьба – приказ; просьба/требование/приказ - предостережение и другие.

В России известны труды уважаемых турецких ученых, представивших особенности строя турецкого языка: Атабай Неше, Генджан Н. Тахир, Гениш Эйюп, Йенер М. Левент, Коркмаз Зейнеп, Коч Нуреттин, Кулач Эртугрул, Кутлук Ибрахим, Озел Севги, Парлатыр Исмаил, Шахин Хатидже, Эдискун Хайдар, Эргин Мухаррем. Исследования содержат указания, с одной стороны, на отсутствие в турецком языке категории вида глагола, а с другой стороны – на возможность выразить аспектуальные значения иными языковыми средствами.

Однако (по крайней мере, в России) нелегко найти работы по особенностям русско-турецкого перевода предложений с теми или иными видовременными или неличными формами глагола. Но это представляется важным хотя бы потому, что в ряде случаев аспектуальные смыслы выражаются только видовой формой глагола (что не вполне ясно большинству иностранцев, в родном языке которых категория вида глагола отсутствует), как, например, в следующем диалоге:

–Её надо *отпустить*.

– Прямо сейчас ты готов?

–Конечно. Срок задержания истёк, да и не виновна она.

--Нет. [ГТРК «Культура», 30.07.23].

В первой реплике говорящий передаёт идею срочности, приступа к действию только через форму несовершенного вида глагола *отпустить*. Понимание идеи собеседником выражено сочетанием *прямо сейчас*.

Аспектуальные смыслы являются одной из составляющих коммуникативной компетенции иностранных учащихся и важны и для восприятия речи, и для её порождения как в письменной, так и в устной форме.

По этой и ряду других причин аспектуальные смыслы современного русского языка необходимо представить как систему не только в общем курсе русского языка как иностранного, но и в курсе двустороннего (турецко-русского и русско-турецкого) перевода.

² Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Кандидат филологических наук, доцент кафедры русского языка для иностранных учащихся филологического факультета, olggre@list.ru

Ключевые слова: аспектуальные смыслы – вид глагола – коммуникативная компетенция – русский язык как иностранный

Aspectuality in Russian Linguistics is considered to be the unity of characteristics of type of action proceeding and state distribution in the time flow. Its research has had a long history and is connected with the names of famous linguists Yu.S. Maslov, M.A. Shelyakin, A.V. Bondarko, A.Vezhbicka, N.S. Avilova, A.D. Shmelev, Ye.V. Petrukhina etc.

Being one zone of the Sentence Semantic organization, it is also considered as the Functional-Semantic Category, uniting the language means of different levels: Verbal Aspect form and Lexical non-verbal means: Adverbs (*иногда, редко, дважды, однажды, долго, постоянно, бесконечно, ежегодно, ежедневно* etc.) Adverbial Combinations (*реже всего, чаще всего, очень часто* etc.), Preposition-Case and other type collocations (*по средам, время от времени, с утра до вечера, каждый день* etc.), Syntax Structures (structures, including collocations *нет-нет да и, разве что* etc.).

Nowadays the list of the main Aspectual Senses looks like this: Iterativity- Singularity, Process – Momentality, General Fact – Perfectivity/ Accomplishment/ Resultativity. The attendant Aspectual Senses as Cancelled Result – Saved Result; Invitation/ Polite Request – Order; Request/Demand/Order – Warning and others - have also been revealed.

The achievements of Modern Aspectology having been enumerated, are exposed in fundamental research and General courses of Russian Language. But our aim is to depict these achievements in terms of the RFL and Translation courses. It should be marked that it is the fact that the Aspectual Senses cannot be stowed in the multilevel classification, known as Aristotle's one, with hierarchic relations "higher-lower", that forms the basic difficulty for international students. But they succumb to streamlining. The basis for this streamlining is the notion of the General Reference Point for all the Aspectual Senses, sort of Aspectual Zero point. It is the General Factual Meaning. It fulfills this function due to the absence of any characteristic of action or state proceeding, distribution in time flow in this occasion. The examples:

Вчера врач принимал? - the question is analogic to *Вчера у врача был прием?*

The Past Imperfective form *принимал* expresses the General Factual Meaning, which is existential, in other words `there was/were –there wasn't/weren't` or `it existed - it didn't exist`. And this Aspectual Sense forms the opposition for all the other Aspectual Senses, as far

as they, on the contrary, provide different characteristics of action and state proceeding, distribution in time.

Streamlining is possible also due to the fact that the rest of the Aspectual Senses can also be stowed in different oppositions.

Now we are going to analyze these oppositions, taking into consideration the fact, that the information of the reply can be wider than that of the initial saying.

1) *Врач вчера принимал? – Да, он принимал пациентов 4 часа* (opposition: General Factual Meaning - Process).

2) *Врач вчера принимал? – Да, он принял 8 пациентов* (opposition: General Factual Meaning – Result).

3) *Врач вчера принимал?- Да, принимал, как всегда по средам* (opposition: General Factual Meaning – putting the action into the file of the repeated actions).

So, we see that the functional Aspectual Zero puts the essence of the enumerated oppositions into the limelight.

And now we are about to accent the other side of the streamlining problem. Observing the internal structure of the Russian Aspectologic sphere as a system is also important as far as it concerns the presentation of the Aspectual Senses in the teaching process, in RFL and Translation courses. We are going to define the basic points for systematizing the Aspectual Teaching stuff for the sake of the educational process.

1) the systematic representation of the Aspectual Senses needs to be started with the General Factual Meaning;

2) the notion of the witness's position towards a certain situation should be clarified for the international students;

3) the notion of the witness's aims should also be introduced; the latter being the following: a) extracting within the situation frame all the relevant Aspectual Senses, as there are mainly several ones, not only one of them (It often seems a real discovery for international students with different native languages, Slavonic among them); b) choosing the Aspectual Dominant, i. e. the most relevant Aspectual Sense, corresponding to the Communicative Aims

of the speaking person; c) search for the adequate language means (both Verbal and Non-Verbal) for depicting the Aspectual Dominant;

4) the Aspectual Senses should be introduced to the international students (after the General Factual Meaning) in pairs. These pairs should be formed on the base of replacing the Aspect Form (Imperfective for Perfective and vice versa) of the initial sentence.

Let`s analyze the examples.

a) Он уже читал это стихотворение. – Он прочитал стихотворение и знает, о чем оно (General Fact – Perfectiveness).

b) Он вчера долго читал это стихотворение, не понимая его смысла. – Он прочитал стихотворение за две минуты (Process – Momentality).

c) Он прочитал это стихотворение один раз.- Он всегда читал стихотворения много раз (Singularity – Iterativity).

Now, going on discussing the RFL matters, we will concentrate on the question, of why the Aspectual Senses are important for RFL and Translation courses.

Russian Philologists know the research of famous Turkish linguists as Atabay Neshe, Gendzhan N. Tahir, Genish Ayup, Yener M. Levent, Korkmaz Zeynep, Koch Nurettin, Kulach Artugrul, Kutluk Ibrahim, Ozel Sevgi, Parlatyr Ismail, Shahin Hatidge, Adiskun Haydar, Argin Mouharrem etc. Their works mark, on the one hand, the absence of the Verbal Aspect Category in Turkish, and the possibility of expressing these meanings via other language means – on the other hand.

In Russia, it is not so easy to find research devoted to the peculiarities of Russian - Turkish translations of Russian Sentences including certain Aspect-Tense Verbal forms and Non-Personal Verbal forms as well. But they should be discussed as soon as in some situations the Aspectual Senses are expressed exclusively via Aspect Verbal form (thus being not quite clear to most of the foreigners, whose native language doesn`t possess the Verbal Aspect Category), for example:

–Её надо *отпускать*.

– Прямо сейчас ты готов?

–Конечно. Срок задержания истёк, да и не виновна она.

--Нет.

[ГТРК «Культура», 30.07.23].

In the first remark, the speaking person accents the idea of the urgency of action via nothing but the Imperfective Verbal form *отпускать*. The dialogue-partner's understanding is confirmed via combination *прямо сейчас*.

The Aspectual Senses are the component of the international students' Communicative Competence, and they are relevant for both Speech Apprehension and Speech Outcome – in written and oral forms.

Due to this and other reasons Aspectual Senses should be presented as a system not only in the General Course of Russian as a Foreign Language but also in the two-sided Turkish-Russian and Russian-Turkish Translation Course.

A Review Study on the Latest Trends in Translation Studies

Onur KÖKSAL¹

Beyza Nur ZORLU²

Abstract

It is often argued that Translation Studies was relegated to the sidelines of better-established disciplines such as Linguistics and Literature for many decades. By the turn of the century, however, it outgrew its so-called ‘Cinderella status’ to become one of the most prolific disciplines in the Humanities. The discipline has become more solid and robust as decades have gone by, with sub-disciplines having also outgrown the academic margins of Translation Studies and nowadays constituting well-established and independent study areas. Therefore, this study aims to give an insight into the latest changes revolving around translation and interpreting theory and practice such as plain language use, online collaborative translation, modes and their effects on interpreting performance, CAI Tools, ChatGPT translation, and the impact of technology on translation jobs. Firstly, people tend to fully accept plain language because it makes communication comprehensible to non-expert everyday people. Secondly, online collaborative translation helps translators divide their tasks between themselves, do more work in shorter time, and have time for themselves. However, They offer their work for free or for very poor payment. It is suggested that the rights and the payment issue of the translator be secured by the government. Thirdly, the studies showing that simultaneous interpreting overall leads to better or equally good interpreting performance is heartening in light of other widely-acknowledged advantages of this mode, such as the shorter duration of the interaction time, and fewer interruptions of the speakers. Fourthly, recent studies show that interpreters with better sight interpreting skills or higher language proficiency benefit more from CAI tools, and individuals who score poorly without support or who are low-to-intermediate-level interpreters benefit the most from access to CAI tools. Fifthly, the findings suggest that ChatGPT performs better in natural spoken language. And lastly, as the technology develops, it is thought that creative tasks are the key to translator’s and interpreter’s sustainability.

Keywords: Translation, Interpreting, Plain Language Use, Online Collaborative Translation, CAI Tools, ChatGPT

Çeviribilimdeki Son Gelişmeler: Bir Alanyazın Çalışması

Onur KÖKSAL

Beyza Nur ZORLU

Öz

Çeviribilim yıllarca dilbilim ve edebiyat gibi daha köklü disiplinlerin bir parçası olarak görülmüştür. Ancak yeni yüzyıl ile birlikte çeviribilim “Külkedisi statüsünü” aşarak sosyal bilimlerdeki en üretken disiplinlerden biri haline gelmiştir. Zamanla daha köklü ve bağımsız bir çalışma haline gelmiş olan çeviribilimin alt disiplinleri de bağımsız çalışma alanları olarak günümüzde yer almaktadır. Böylesi geniş bir araştırma alanına sahip olan çeviribilimdeki yeni çalışmaların farkında olmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma, sade dil kullanımı, çevrimiçi iş birliğine dayalı çeviri, sözlü çeviri türleri ve bu çeviri türlerinin sözlü çeviri performansı üzerindeki etkileri, CAI (Bilgisayar Destekli Sözlü Çeviri) Araçları, ChatGPT çevirisi ve teknolojinin çevirmenlik mesleği üzerindeki etkisi gibi yazılı ve sözlü çeviri kuramları ve uygulama alanları etrafında gelişen en son çalışmalara dair fikir vermeyi amaçlamaktadır. İlk olarak çalışmalar insanların sade dili kabul etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi uzman olmayan insanlar için de sade dilin iletişimi anlaşılır kılmasıdır. İkinci olarak yapılan çalışmalara göre, çevrimiçi iş birliğine dayalı çeviri, çevirmenlerin

¹ Professor Doctor, Selçuk University School of Foreign Languages, onurkoksal@selcuk.edu.tr

² Research Assistant, Selçuk University School of Foreign Languages, beyzanur.zorlu@selcuk.edu.tr

kendi aralarında görev paylaşımı yapmasına, daha kısa sürede daha fazla iş yapmasına ve kendilerine zaman ayırmasına olanak tanımaktadır. Ancak çalışmalarını ücretsiz ya da çok düşük bir ücret karşılığında sunuluyor olması gerçeğine karşın çevirmenin haklarının ve ödeme meselesinin devlet tarafından güvence altına alınması önerilmektedir. Üçüncü olarak eşzamanlı çevirinin ardıl çeviriye göre daha iyi veya eşit derecedeki iyi çeviri performansının çalışmalarla gösterilmesi, eşzamanlı çeviride etkileşim süresinin daha kısa olması ve konuşmacıların daha az kesintiye uğraması gibi yaygın olarak kabul edilen diğer avantajları da değerlendirildiğinde bu çeviri türünün daha çok tercih edileceği düşüncesini desteklemektedir. Dördüncü olarak yapılan son araştırmalar, daha iyi deşifre etme becerisine veya daha yüksek dil yeterliliğine sahip çevirmenlerin bilgisayar destekli çeviri araçlarından yeterince faydalansa da bu araçlardan en fazla verimi alan düşük ila orta düzeydeki beceriye sahip çevirmenler olduğunu göstermektedir. Beşinci olarak yapılan çalışmalar ChatGPT'nin konuşma dilinde daha iyi bir performans elde ettiğini göstermektedir. Son olarak teknoloji geliştikçe ancak yaratıcı nitelikteki görevlerin çevirmenlerin sürdürülebilirliğinin anahtarı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yazılı Çeviri, Sözlü Çeviri, Sade Dil Kullanımı, Çevrimiçi İşbirliğine Dayalı Çeviri, CAI Araçları, ChatGPT

Introduction

Researchers today are drawn to Translation Studies because of its abundance and scope. Over the years, the discipline has become stronger and more stable, and its sub-disciplines have also expanded beyond Translation Studies' academic boundaries to become recognized fields of study in its own right. Thus, as the field of translation and interpretation gains popularity every day, this study attempts to provide an understanding of the most recent developments in the field.

These developments include the use of plain language, online collaborative translation, modes and their effects on interpreting performance, CAI Tools, ChatGPT translation, and the impact of technology on translation jobs. In order to stay up to date with emerging technologies and adapt to changes in both research and teaching settings, it is thought that Translation Studies academics should constantly evaluate the current state of our field.

Plain Language

Accessible languages, often referred to as simple languages (Lindholm and Vanhatalo 2021), such as plain language and easy language, have evolved as variations from the normal ones with the goal of making written and spoken language accessible communication tools for all of us (Crystal 2005).

Plain language is not necessarily aimed at individuals with disabilities but it does relate to people with communication difficulties because of having no experience in specific fields. Plain language texts ought to take into consideration the normal reading age of the populace, which in the UK's case is around 13 (Cutts 2013, xiii), since its fundamental point is to

interpret master language into lay language, i.e. a less difficult dialect that anyone can understand. individuals tend to completely acknowledge plain language since it is "seen in a context that expels red tape from communication and makes it reasonable to conventional, non-expert individuals" (Maaß 2020, 139).

Translating a text from standard language to plain language implies turning to “an exceptional reduction in structural complexity on the one hand, but moreover significant elaboration on the other. The result may be a relatively huge body of content that passes on a relatively little sum of data about the subject” (Maaß 2020, 91). Moreover, visual helps can be utilized to better pass on messages in plain language. To sum up, plain language is “an linguistic variety with improved comprehensibility” (Maaß 2020, 53).

In Europe, the easy-to-read magazine and bulletin Europe for Us is distributed on the Inclusion Europe site four times a year in a few languages. They are as follows: English, French, German, Spanish, Romanian, Hungarian and Italian.

Online Collaborative Translation

Online collaborative translation is a generally modern research and conceptual field in translation studies, drawing in particular on the interactive capabilities offered by the second era of the Web – the so-called Web 2.0. Online collaborative translation, as it is essentially caught on, comes in different shapes such as crowdsourcing, which includes a solicitation from an organization or company, or self-organized forms of online translation such as the collaborative project of Wikipedia (Stray, 2010).

Online collaborative translation is certainly one of the most habitually utilized concepts when considering the translation phenomenon of crowdsourcing, unsolicited online translation such as Wikipedia translation, or the different forms of online fan translation (Désilets & van der Meer, 2011; Jiménez-Crespo, 2017). Jiménez-Crespo (2017) particularly names translation crowdsourcing and other sorts of online collaborative translation within the title of his book and at the starting of his monograph.

Moreover, McDonough Dolmaya (2015, p. 16) states that “Wikipedia could be a celebrated illustration of an online site whose content is created totally through crowdsourcing”. Pym (2011, p. 78) likens crowdsourcing with ‘community translation’ or ‘fan translation’.

"The 'collaborative' viewpoint of online translation more particularly suggests that the conclusion result of the translation exertion in a specific online translation activity is considered the work of a huge number of Web users and by and large there is no

acknowledgment of any of the partners. Crowdsourcing and/or online collaborative translation are encouraged basically and collectively by non-professional translators who offer their work at no cost or for exceptionally low payment. This therefore makes them part of the most translation scene. Within the long run, advertising your work without charge or for small payment can too lead to the decrease in the compensation of professional translators.

Consecutive vs. Simultaneous

There is a broad opinion that simultaneous interpreting requires a higher cognitive load than consecutive interpreting (Köpke and Signorelli, 2012). Recent studies have been conducted on the impact of interpreting mode (consecutive or simultaneous), language pair (English and Turkish, Mandarin or Spanish) and interpreting experience on the performance of interpreters.

Hale et al. (2022) conducts a study on the impact of mode (consecutive vs simultaneous) on interpreting performance in a simulated interpreted police interview. The study also explores performers' perceptions of the mental effort exerted in this mode. In order to avoid possible sample bias, the study compares each interpreter's consecutive and simultaneous interpreting performance scores through within-subject design. The results show that overall, interpreters included in the research perform better in simultaneous mode, with experienced legal interpreters receiving the highest performance ratings.

The findings appear to back the findings of another study conducted on the performance of conference interpreters, in which judges rate the product of simultaneous interpreting as more loyally representing the source speaker's fashion, compared to the product of consecutive interpreting, which tend to summarize and overlook paralinguistic or elaborate characteristics of the source speaker (Gile, 2001).

Notably, in another study, through self-assessment on a Likert-type scale, interpreters included within the research express an enduring view that simultaneous interpreting requires a higher cognitive load than consecutive interpreting (Köpke and Signorelli 2012). However, later findings show that this view may reflect a common misconception, backed by reliable experimental findings (see also Doherty et al. forthcoming-a).

Several previous and recent studies show that simultaneous interpreting generally results in as good or way better interpreting performance (Gile D. 1995b; Gile D., 2001; Hale et al., 2022). This can be encouraging given other broadly recognized benefits of this mode, such as

shorter interaction times and fewer speaker interferences. By efficiently comparing the two fundamental modes of interpreting, the recent studies contribute to resolving past conflicting studies regarding the advantages of one mode of interpreting over another (Berk-Seligson, 1999; Hale and Stern, 2011; Russell 2002), within the nonappearance of any controlled comparison of the two interpreting modes (Hornberger et al. 1996).

CAI Tools

CAI tools are computer programs, apps on phones, or advanced devices that can help interpreters by reducing the amount of thinking they have to do and improving their ability to process information. Nowadays, they are very important for interpreting. They can greatly influence our understanding by making it simpler to recall information and aiding in expressing our thoughts more fluently.

Terminology research tools such as InterpretBank and Interplex UE; unit converters, such as ConvertUnits and Convert; and corpus management tools (CMT); note-taking computer programs, speech recognition applications, and similar innovations can be considered computer-assisted interpreting (CAI) tools in a wider sense. Therefore, these tools can be preparing materials, speech banks, learning platforms, glossary management tools, corpora tools, terminology extraction tools, speech recognition tools, note-taking applications, audio and video conferencing tools, automatic text translation computer program, and speech-to-speech systems.

Zhu (2015), Xiang (2018), and Wang and Wang (2019) argue that interpreters with better sight interpreting abilities or higher language proficiency advantage more from CAI tools. In contrast, Desmet et al. (2018) and Qin (2019) state that individuals who score ineffectively without support or who are low-to-intermediate-level interpreters advantage the most from access to CAI tools.

Directionality can also be tricky. Shen (2014) observes that in English (Dialect B) to Chinese (Dialect A) simultaneous interpreting, most participants perform worse with automatic speech recognition software, whereas in Chinese-to-English simultaneous interpreting, most participants perform way better with automatic speech recognition. Display mode is another significant factor.

In spite of the fact that there's no consensus about the contribution of CAI tools to interpreters' overall performance, numerous studies demonstrate that CAI tools may offer assistance to improve the accuracy with which interpreters render numbers and terms.

ChatGPT as a Translator

ChatGPT is a smart chatting robot made by OpenAI based on InstructGPT (Ouyang et al., 2022). It is trained to understand and respond to prompts with detailed answers. According to the official statement, ChatGPT has the ability to respond to a greater number of inquiries, acknowledge its mistakes, challenge incorrect notions, and dismiss inappropriate demands due to its conversational programming. It combines different language skills like answering questions, telling stories, logic reasoning, code debugging, machine-interested e-translation, and so on.

It has been an unexpected finding that ChatGPT outperforms both Google Translate and DeepL Translate in a study involving spoken language. ChatGPT, a machine capable of conversing like a human, has the potential to produce more natural-sounding language compared to other translation systems on the market.

ChatGPT is just as effective as Google Translate for languages that are well-resourced. But for languages that don't have as many resources, or are very different from European languages, ChatGPT is not as good. Pivot prompting is a handy technique for dealing with distant languages. This means ChatGPT needs to first translate the original text into a common language and then into the target language. This makes translation work much better. ChatGPT does not perform as effectively as other paid systems when it comes to translating diverse forms of writing, including medical texts and online comments. But it does a good job with spoken languages. However, with the introduction of the GPT-4 engine, ChatGPT's translation capabilities improved significantly and can now rival professional translation tools, even for languages with vast differences. In other words, ChatGPT has become a reliable translator (Jiao et al., 2023).

The Impact of Technology on Translation Jobs

Translators and interpreters have a 38% chance of their jobs being done by computers in the future. This means their jobs are at medium risk of being automated. The predictions for translators and interpreters are disconcerting, though they are not precise.

A research explores the level of creativity and potential for automation in the translation and interpreting jobs in the UK. The study shows that 88.3% of the work involves creativity and only 5.8% can be easily automated. (Bakhshi, Frey, and Osborne, 2015).

Creative jobs like translating are harder to replace with machines, because there are many different kinds of texts in the translation industry. This means that the translation of technical

texts are more at risk of being taken over by automation. Differences in risks in different specialized fields might make skilled translators decide to stop working in technical fields and start focusing on more creative fields like translating for marketing or advertising. Some people think that moving into creative jobs can help protect us from robots taking over our work (Johnson, 2017). According to a survey, technical translators are increasingly engaged in marketing translation due to the growing impact of technology on their previous tasks. (EC, CIOL, ITI 2017, 23).

According to a recent report by the Translation Automation User Society (TAUS), the most crucial factor for translators to secure their jobs in the future is to focus on creative tasks. The report talks about the role of translators in the future of the translation industry. It says that translators will not just translate, but also write, give advice on cultural matters, and be very important for the success of brands and products (Massardo and van der Meer 2017, 27). Although these assumptions are reasonable, it's essential to bear in mind that the translator may already be responsible for these tasks in the context of a particular translation task (Nida, 2000).

Conclusion and Suggestions

The research tells us about the new things happening in translation and interpreting such as plain language use, online collaborative translation, modes and their effects on interpreting performance, CAI Tools, ChatGPT translation, and the impact of technology on translation jobs.

First, people like plain language because it makes communication easier for everyone and removes unnecessary complexity. In the future, researchers need to place greater emphasis on utilizing plain language and studying interlingual translation.

Also, online collaborative translation helps translators split up their work, finish more quickly, and have time for other things. However, they do their work for no money or very little. This could harm translation work in the future. Continued support for online collaborative translation is important, but it is essential to consider the rights and compensation of the translators. The government should protect the translator's rights and make sure they get paid fairly.

Thirdly, recent research indicates that simultaneous interpreting is typically superior to or equal in effectiveness to consecutive interpreting.- It's good to hear this because simultaneous interpreting also offers other perks, such as being quicker and causing fewer disruptions. So,

simultaneous interpreting might be better than consecutive interpreting, especially in formal places like courts, hospitals, and police stations. It is necessary for us to delve deeper into this topic through research.

Fourthly, recent studies indicate that interpreters with better sight interpreting skills or higher language proficiency derive the greatest advantages from computer-assisted tools. In contrast, some other studies show that interpreters who struggle without help or who are not very skilled benefit the most from using computer-assisted tools. Recent studies also show that most interpreters perform worse when using automatic speech recognition software to interpret from Language B to Language A simultaneously. However, when interpreting from Language A to Language B, most interpreters perform better with automatic speech recognition software. In order to make the overall interpreting performance better and help translators feel more confident, more research on this topic should be done.

Fifthly, the results show that ChatGPT is better at understanding normal conversation. This could result in computer programs developed specifically for interpreting. Therefore, it is suggested more studies be conducted on the relationship between artificial intelligence and spoken language.

Finally, as technology gets more developed, researchers believe that doing creative work is very important for translators and interpreters in order to keep their jobs. In the future, translators will become writers, speakers, critics, reviewers, and consultants who focus on cultural issues, language, and translation. It is suggested that new courses be added in the departments of Translation Studies related to rhetoric, oratory, critical thinking, reviewing, and counselling.

References:

- Bakhshi, Hasan, Carl Benedikt Frey, and Michael A Osborne. 2015. "Creativity vs. Robots. The Creative Economy and the Future of Employment." Nesta. Accessed December 4, 2017. https://www.nesta.org.uk/sites/default/files/creativity_vs._robots_wv.pdf.
- Berk-Seligson, Susan. (1999). "The impact of court interpreting on the coerciveness of leading questions." *Forensic Linguistics* 6(1): 30-56.
- Crystal, D. 2005. *The Cambridge encyclopedia of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press
- Cutts, M. 2013. *Oxford guide to plain English*. Oxford: University Press
- Désilets, A., & van der Meer, J. (2011). Co-creating a repository of best-practices for collaborative translation. *Linguistica Antverpiensia. New Series – Themes In Translation Studies*, 10, 27–45. <https://lans-tts.uantwerpen.be/index.php/LANS-TTS/article/view/276>
- Desmet, B., Vandierendonck, M., & Defrancq, B. (2018). Simultaneous interpretation of numbers and the impact of technological support. In C. Fantinuoli (Ed.), *Interpreting and technology* (pp. 13–27). Language Science Press.
- Doherty, Stephen M., Natalie Martschuk, Jane Goodman-Delahunty, and Sandra Hale. forthcoming-a. An eye-movement analysis of visual attention and interpreting performance during consecutive and simultaneous interpreting modes in a remotely interpreted investigative interview.
- EC, CIOL, and ITI. 2017. 2016 UK Translator Survey: Final Report. European Commission. Accessed December 4, 2017. https://ec.europa.eu/unitedkingdom/education/languages/2016-survey-of-translators-based-in-UK_en.
- Gile, Daniel. (2001). "Consecutive vs. Simultaneous: which is more accurate?" *The Journal of the Japan Association for Interpretation Studies* (1): 8-20.
- Gile, D. (1995). Fidelity assessment in consecutive interpretation: an experiment. *Target. International Journal of Translation Studies*, 7(1), 151-164.
- Guo, M., Han, L., & Anacleto, M. T. (2023). Computer-Assisted Interpreting Tools: Status Quo and Future Trends. *Theory and Practice in Language Studies*, 13(1), 89-99.
- Hale, S., Goodman-Delahunty, J., Martschuk, N., & Doherty, S. (2022). The effects of mode on interpreting performance in a simulated police interview. *Translation and Interpreting*

Studies, 17(2), 264-286.

Hale, Sandra, and Ludmila Stern. (2011). "Interpreter quality and working conditions: Comparing Australian and international courts of justice." *Judicial Officers Bulletin* 23(9): 75-81.

Hornberger, John C., Count D. Gibson, William Wood, Christian Dequeldre, Irene Corso, Barbara Palla, and Daniel A. Bloch. 1996. "Eliminating Language Barriers for Non English-Speaking Patients." *Medical Care* 34(8): 845-856.

Jiao, W., Wang, W., Huang, J. T., Wang, X., & Tu, Z. (2023). Is ChatGPT a good translator? A preliminary study. arXiv preprint arXiv:2301.08745.

Jiménez-Crespo, M. A. (2017). *Crowdsourcing and online collaborative translations: Expanding the limits of translation studies*. John Benjamins.

Johnson. 2017. "Why Translators Have the Blues. A Profession under Pressure." *The Economist*, May 24. <https://www.economist.com/news/books-and-arts/21722609-profession-under-pressurewhy-translators-have-blues>.

Köpke, Barbara, and Teresa M. Signorelli. (2012). "Methodological aspects of working memory assessment in simultaneous interpreters." *International Journal of Bilingualism* 16(2): 183-197

Lindholm, C. and U. Vanhatalo. (eds.). 2021. *Handbook of easy languages in Europe*. Berlin: Frank and Timme GmbH Verlag.

Maaß, C. 2020. *Easy language – Plain language – Easy language Plus. Balancing comprehensibility and acceptability*. Berlin: Frank and Timme GmbH Verlag für wissenschaftliche Literatur.

Massardo, Isabella, and Jaap van der Meer. 2017. *The Translation Industry in 2022: A Report from the TAUS Industry Summit*. Translation Automation User Society. Accessed December 4, 2017. <https://www.taus.net/think-tank/reports/event-reports/the-translation-industry-in-2022>.

McDonough Dolmaya, J. (2015). Revision history: Translation trends in Wikipedia. *Translation Studies*, 8(1), 16–34. <https://doi.org/10.1080/14781700.2014.943279>

Nida, Eugene. (1964) 2000. "Principles of Correspondence." In *The Translation Studies Reader*, edited by Lawrence Venuti, 126–140. London and New York: Routledge.

- Peng, K., Ding, L., Zhong, Q., Shen, L., Liu, X., Zhang, M., ... & Tao, D. (2023). Towards making the most of chatgpt for machine translation. arXiv preprint arXiv:2303.13780.
- Pym, A. (2011). Translation research terms –a tentative glossary for moments of perplexity and dispute. In A. Pym (Ed.), *Translation research projects 3* (pp. 75–99). Intercultural Studies Group.
- Russell, Debra. (2002). *Interpreting in legal contexts: Consecutive and simultaneous interpretation*. Burtonsville, MD: Sign Media
- Qin, X. (2019). *Yu yin shi bie ruan jian fu zhu han ying jiao chuan shi yan yan jiu* [The facilitating effect of speech recognition on Chinese-English consecutive interpreting] [Master's thesis]. Guangdong University of Foreign Studies.
- Shen, D. (2014). *Yu yin shi bie fu zhu tong sheng chuan yi fang zhen yan jiu* [A simulation study of speech recognition assisted simultaneous interpretation] [Master's thesis]. Xiamen University.
- Stray, J. (2010). The Wikipedia of news translation: Yeeyan.org's volunteer community. NiemanLab. Retrieved June 12, 2020, from <https://www.niemanlab.org/2010/06/thewikipedia-of-news-translation-yeeyan-orgs-volunteer-community/>
- Șimon, S., Dejica, D., Fărcașiu, M. A., & Kilyeni, A. (2022). New trends in translation and interpreting studies: Linguistic accessibility in Romania. *Open Linguistics*, 8(1), 459-474.
- Vieira, L. N. (2020). Automation anxiety and translators. *Translation Studies*, 13(1), 1-21.
- Wang, X., & Wang, C. (2019). Can computer-assisted interpreting tools assist interpreting? *Transletters. International Journal of Translation and Interpreting*, 3, 109–139. <https://core.ac.uk/download/pdf/195265773.pdf>
- Xiang, J. (2018). *Yu yin shi bie ruan jian dui kou yi xue sheng han ying tong sheng chuan yi de ying xiang yan jiu-yi xun fei yu ji wei li* [Speech recognition software: Friend or foe for trainees of Chinese-English simultaneous interpretation?] [Master's thesis]. Beijing Foreign Studies University.
- Zwischenberger, C. (2022). Online collaborative translation: its ethical, social, and conceptual conditions and consequences. *Perspectives*, 30(1), 1-18.

An Approach To The Polysystem Theory In The Context Of Intersemiotic Translation

Serhan DİNDAR¹

Abstract

Emphasizing literary text translation and translated literature in interlingual translation which to transfer the text in a certain language system to a different language system, Polysystem Theory is based on the process of transmission of a literary text written in a source language and culture to a different language for another culture, and especially focuses on the effect of the target text that emerged following this process on the literary system of the target culture. In general terms, according to the Polysystem Theory, the target text, which is in the category of translated literature, gains a new place in the target culture. This place is also shaped as a peripheral or central position according to the situation of the literature of target culture in the direction of the target mass. The target text, which is placed primarily in the peripheral position in the target culture, may move from the peripheral position to the central position under certain conditions in time, and can change places with the classical literature in the central position. Thus, it can be more popular and shape or contribute to the literature of that target language and culture by influencing it. With this effect in question, it can lead to the emergence of new literary genres, topics or themes in the literature of target culture in a popular way. After that, with the emergence of another genre and depending on the conditions of the literary system, it may move from the central position to the peripheral position. This situation can continue in same way as a completely dynamic process. It is also possible to approach the Polysystem Theory, which deals with translated literature only in the type of interlingual translation, in the context of intersemiotic translation which is defined as the transmission between different sign systems, is another type of translation that is frequently used in practice. This type of translation, which can be done in many ways, takes place mutually, especially between the lingual sign system and the audio-visual sign system. From the point of view of the intersemiotic translation, which can take place in ways such as an adaptation of a novel into a movie or putting a painting into writing, it is possible to say that this type of translation sometimes manifests itself as a process in the Polysystem Theory and has a significant effect and contribution to the process. The aim of this study is to discuss the Polysystem Theory in general terms and deal with the theory in the context of the process of intersemiotic translation (novel-movie adaptation), and to show that this type of translation can have an effect on the process of Polysystem Theory and that this theory can also be approached in terms of the type of intersemiotic translation.

Keywords: Polysystem Theory, intersemiotic translation, process, novel-movie adaptation.

Çoğuldizge Kuramı'na Göstergelerarası Çeviri Bağlamında Bir Yaklaşım

Serhan DİNDAR

Öz

Belirli bir dil dizgesinde oluşturulmuş metni farklı bir dil dizgesine aktarmak olan dillerarası çeviri türünde yazınsal metin çevirisini ve çeviri edebiyatı ön plana çıkaran Çoğuldizge Kuramı, kaynak bir dil ve kültürde yazılmış yazınsal bir metnin başka bir kültür için farklı bir dile aktarım sürecine ve özellikle de bu süreç sonrasında ortaya çıkan erek metnin varış kültürüne ait edebiyat dizgesi üzerindeki etkisine yoğunlaşmaktadır. Genel anlamda Çoğuldizge Kuramı'na göre, çeviri edebiyat kategorisinde olan erek metin çevrildiği kültürde kendine yeni bir yer edinmektedir. Erek metnin edindiği bu yer de erek kültür edebiyatının erek kitle doğrultusunda içinde bulunduğu duruma göre çevre ya da merkez konum olarak şekillenmektedir. Erek kültürde öncelikle çevre konuma yerleşen çeviri metin yerleştiği çevre konumundan zaman içerisinde belirli şartlar altında merkez konuma geçerek merkez konumdaki klasik edebiyat ile yer değiştirebilir. Böylece daha popüler olup o dil ve

¹ Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık A.B.D., Karaman, serhandindar@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7138-672X.

kültürün edebiyatını etkisi altına alarak şekillendirebilir veya ona katkıda bulunabilir. Söz konusu etkiyle de erek kültür edebiyatında yeni yazınsal türlerin, konuların veya temaların popüler bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayabilir. Daha sonra da yine zaman içerisinde başka bir türün devreye girmesiyle ve yazınsal dizgenin şartlarına bağlı olarak merkezden çevre konuma kayabilir. Bu durum tamamen devingen ve dinamik bir süreç olarak aynı şekilde devam etmektedir. Çeviri edebiyatı sadece dillerarası çeviri türünde ele alan Çoğuldizge Kuramı'na bir diğer çeviri türü olan göstergelerarası çeviri bağlamında da yaklaşmak mümkündür. Farklı gösterge dizgeleri arasındaki geçiş veya aktarım olarak tanımlanan göstergelerarası çeviri de uygulamada sıklıkla yapılan bir diğer çeviri türüdür. Birçok şekilde yapılabilen bu çeviri türü özellikle de dil gösterge sistemi ile görsel-işitsel gösterge sistemi arasında karşılıklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bir romanın film olarak uyarlanması ya da bir tablonun yazıya dökülmesi gibi şekillerde gerçekleşebilen göstergelerarası çeviri türü açısından bakıldığında, bu türün kimi zaman Çoğuldizge Kuramı'nda süreç olarak kendini gösterip işleyişe önemli bir etkide ve katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, Çoğuldizge Kuramı'na genel hatlarıyla değinip kuramı göstergelerarası çeviri (roman-film uyarlaması) süreci bağlamında ele alarak söz konusu çeviri türünün Çoğuldizge Kuramı sürecinde etkisi olabileceğini ve bu kurama göstergelerarası çeviri türü açısından da yaklaşılabilirliğini göstermektir.

Anahtar kelimeler: Çoğuldizge Kuramı, göstergelerarası çeviri, süreç, roman-film uyarlaması.

Giriş

Çeviribilimin önemli kuramlarından biri olan Çoğuldizge Kuramı (ing. Polysystem Theory), yazınsal metin çevirilerini ön plana çıkarması ve bunu çoklu bir dizge üzerinde sınıflandırarak ele alması bakımından alanda kendine yer edinmiş bir kuramdır. Üzerine birçok çalışma yapılan bu kuram, özellikle de çeviri edebiyat açısından yenilikçi bir özellik göstererek farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Yazınsal metinlerin bir dilden başka bir dile çevrildiği dillerarası çeviri türünde kaynak metnin başka bir dil ve kültürde erek bir ürün (metin) olarak ortaya çıktıktan sonraki süreçte erek kültür içerisindeki konumuna, yapısına, işleyişine ve söz konusu varış kültürü üzerindeki etkisine yoğunlaşan kuram tüm bu açılardan çeviri süreci sonrası durumlara dikkat çekmektedir. Kaynak metin, bir çeviri ürün olarak erek kültüre geçtikten sonra erek okuyucu veya kitle tarafından kabul görüp görmemesine bağlı olarak bir konuma yerleşmektedir. Bu durum, özellikle de klasik olmayan edebiyat dışındaki türlerde kendini daha çok göstermektedir. Çünkü popüler edebiyat olarak adlandırılan bu türlerin erek kültürde yer edinmesi daha zor bir iştir. Erek kültürde çok ön planda olmayan türdeki popüler edebiyatın, erek kültürde bir çeşit rakibi olan yerleşmiş klasik edebiyat karşısında yenilikçi bir özellik göstererek tutunması gerekmektedir. Bu da erek kültür edebiyat dizgesinin şartlarına göre şekillenip işleyiş göstermektedir. Erek kültürde kendine yer edinen dış konumdaki popüler edebiyat iç konumdaki klasik edebiyat ile yer değiştirerek merkez konuma yerleşebilir ve erek kültür edebiyatını etkileyerek o kültürde benzer türlerin kaynak metin olarak ortaya çıkmasını sağlayabilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Çoğuldizge Kuramı'nın ortaya çıkışı basit anlamda belirli bir dilde yazılmış orijinal metnin başka bir dile aktarılması olarak tanımlayabileceğimiz dillerarası çeviri türünde olmuştur. Çeviri türleri ayrımı ise ilk olarak Rus biçimcilerinden dilbilim kuramcısı Roman Jakobson tarafından yapılmıştır. Çeviriyi üç türe ayıran kuramcı diliçi çeviriyi (fr. traduction intralinguale) aynı dilsel gösterge kodları arasında yapılan aktarım, dillerarası çeviriyi (fr. traduction interlinguale) farklı dil göstergeleri arasında yapılan geçiş veya aktarım, göstergelerarası çeviriyi (fr. traduction intersémiotique) ise dilsel özellikteki göstergelerin dilsel olmayan göstergelere dönüştürülerek ve yorumlanarak yapılan aktarım şeklinde tanımlamıştır¹ (Jakobson, 1963, s. 79). Bir gösterge sistemi olarak konuşulan, kullanılan ve yerleşmiş olan doğal dilin (İngilizce, Fransızca, İtalyanca vb.) kendi içerisinde (diliçi) veya yine bir doğal dil göstergesi olan başka bir dile (dillerarası) aktarılabilmesinin yanı sıra farklı gösterge sistemleri arasında da bir aktarım yapmak mümkündür. Özellikle de göstergelerarası çeviri, dilsel (yazılı) gösterge sistemi ile bir diğer farklı gösterge sistemi olan görsel (dilsel olmayan) gösterge sistemi arasındaki karşılıklı aktarımdır. Söz konusu çeviri türü için bir romanın sinema filmi olarak uyarlanmasını en bilinen ve yaygın olarak yapılan bir örnek olarak gösterebiliriz. Çoğuldizge Kuramı, sadece dillerarası çeviri türü bağlamında ortaya atılan bir kuram olduğu için göstergelerarası çeviri türünü ele almamıştır. Buradan hareketle, kurama farklı bir açıdan göstergelerarası çeviri bağlamında da yaklaşmanın mümkün olabileceği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, göstergelerarası çeviriyi gerek kuramın bir süreci olarak gerekse süreç ile etkileşen bir tür olarak ele almak gerekmektedir.

Bu çalışmamızda, tümevarım yöntemini kullanarak öncelikle Çoğuldizge Kuramı'nın ne olduğuna, temel olarak kuramın özelliklerine ve çeviribilim alanındaki önemine değineceğiz. Daha sonra roman-film uyarlaması bağlamında göstergelerarası çeviriyi ele alarak oluşturmuş olduğumuz şema-model üzerinden işleyiş sürecinin üzerinde durup bu çeviri türü açısından Çoğuldizge Kuramı'na yaklaşarak çeşitli görsel örnekler üzerinden göstergelerarası çevirinin Çoğuldizge Kuramı ile örtüşebildiğini ve işleyişe katkıda bulunup dillerarası çeviri ile etkileştiğini göstermeye çalışacağız.

Çeviride Çoğuldizge Kuramı

Daha önce de belirttiğimiz gibi Çoğuldizge Kuramı (ing. Polysystem Theory), çeviribilimdeki önemli kuramlardan biridir. İsraili çeviribilim kuramcısı (Tel-Aviv Ekolü) Itamar Even-Zohar

¹ Bu çalışmada, yabancı kuramcılardan yapılan alıntı ve referansların Türkçeye çevirisi aksi belirtilmedikçe yazar tarafından yapılmıştır.

tarafından 80’li yılların başında ortaya atılan bu kuram daha çok yazınsal metinlerin çevirisi üzerine yoğunlaşmıştır. İlk etapta ortaya attığı kavram olan “çoğuldizge” kavramını tanımlayan Even-Zohar söz konusu dizgeyi kesişimli ve kısmen örtüşen, bunun yanı sıra farklılıklar da gösterebilen, parçaları birbirine bağlı bir şekilde yapılanmış tek bir bütün olarak işleyiş gösteren dizgeler olarak tanımlamıştır. Söz konusu dizgeler de sistemsal olarak bir bütünü oluşturmaktadır (Even-Zohar, 1979, s. 290). Bu tanımdan hareketle, Even-Zohar’ın edebiyatı çoklu bir dizge olarak ele almış olduğunu söyleyebiliriz. Bir bütün olarak baktığımızda, edebiyat tek başına bir dizge oluşturmaktadır. Öte yandan, kendi içerisinde bağımsız ve farklı olan aynı zamanda da birbiriyle kesişip örtüşen yapılara sahiptir. Bu yapılar dışında, yazınsal yapıt olarak da her eser kendi içerisinde bir dizgesel sisteme sahiptir ve her birinin bir konumu bulunmaktadır. İçlerinde çoklu dizgeler barındıran ve kendileri de bir dizge olma özelliği gösteren yazınsal metinler genel anlamda da yine edebiyat dediğimiz bir dizgesel bütünü oluşturmaktadır. Bu dizgesel bütünlükler, farklı toplum ve kültürlerin edebiyatlarıdır ve kendi içlerinde daima etkileşim ve hareket halinde bulunurlar. Görüldüğü gibi, Even-Zohar edebiyat sistemini çoklu ve katmanlı bir yapı olarak ele almıştır. Buradan hareketle, işlevsel bir yaklaşım benimseyen kuramcı, yazınsal metinlerde “devingen katmanlaşma” (ing. dynamic stratification) olarak adlandırdığı bir yapı olduğunu savunmuştur. Devingen katmanlaşma, merkez ve çevre konumun ilişkileri temelinde ortaya çıkmaktadır ve yazınsal metinler merkez-çevre konum arasında sürekli ve dönüşümlü bir şekilde hareket eder (Even-Zohar, 1990, s. 14). Söz konusu katmanlaşmadaki bu hareket hem merkezden çevreye doğru hem de çevreden merkeze doğru gerçekleşebilir ve belirli bir kültürdeki edebiyat metinleri arasında olabileceği gibi farklı toplumlara ve kültürlerle ait edebiyat metinleri arasında da olabilir. Bu durum da dillerarası çeviri ya da diğer bir deyişle çeviri edebiyat aracılığı ile olmaktadır. Örneğin, Türk edebiyatında klasik eserler uzun süre merkez konumda iken polisiye, korku-gerilim vb. türündeki eserler çevre konumda kalmıştır. Fakat zaman içerisinde, Batı edebiyatından yapılan polisiye, korku-gerilim türündeki romanlardan yapılan çevirilerin erek kültür olan Türk kültürüne girmesi ve popüler olmasıyla bu türdeki eserler merkez konuma geçmekle kalmamış Türk edebiyatında söz konusu türde yeni eserler ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Böylece çevre konumdaki edebiyat erek kültür edebiyatına etkide veya katkıda bulunmuştur. Çeviri edebiyatın içerisinde de kendine has özellikler barındıran metinler bulunmaktadır. Başka bir deyişle, çeviri edebiyat sadece çevirisi yapılan metinler anlamına gelmemektedir. Çeviri metinlerin de kaynak metinden bağımsız olarak kendi içerisinde bir yapısı ve işlevi bulunmaktadır (Even-Zohar, 2008, s. 126). Her ne kadar içerik olarak kaynak metne bağlı kalması gerekse de çeviri metin başka bir kültürde

biçimsel olarak özgün ve bağımsız bir metin olma özelliği de göstermektedir. Bu yüzden, çevre konumdaki çeviri edebiyatın merkez konuma doğru ilerlemesi çoğuldizge sisteminin merkezini de biçimlendirmektedir. Böylece çeviri edebiyat bir güç olarak tamamen yenilikçi olma özelliği göstermektedir (Even-Zohar, 2008, s. 128).

Even-Zohar, Çoğuldizge Kuramı'nda, merkez konumda olan yazınsal metinleri “saygın görülen” (ing. canonized), çevre konumdaki metinleri ise “saygın görülmeyen” (ing. non-canonised) metinler olarak ayırıp tanımlamıştır. Saygın özellikteki metinler iyi edebiyat, saygın olmayanlar ise kötü edebiyat kategorisine girmektedir. Bu durum metnin biçimsel özelliklerinden çok metnin dışında kalan dildışı özellikler ile ilgilidir (Even-Zohar, 1990, s. 15). Yazınsal metnin yazıldığı dönem, konu, içerik, popülerlik, yazarın kültürel veya entelektüel birikimi ve başarısı gibi ölçütler saygın ve saygın olmama özelliklerini belirlemektedir. Merkezde konumda bulunan saygın metinler için genel görüş daha çok klasik edebiyat eserleridir. Bu metinler erek okuyucu kitlesi tarafından kabul edilmiş toplumdaki yeri sabit olan metinlerdir. Çevre konumda bulunanlar ise saygın olmayan, yazınsal değeri düşük metinlerdir. Bu tip metinler ise daha çok döneminde popüler olma özelliği gösteren fantastik, korku-gerilim, bilim-kurgu veya polisiye konulu yakın edebiyat (fr. paralittérature) metinlerdir. Even-Zohar, saygın ve saygın olmayan metinleri güçlü ve güçsüz edebiyat olarak da adlandırmaktadır (Even-Zohar, 2008, s. 129). Böylece, saygın olan edebiyat güçlü, saygın olmayan edebiyat ise güçsüz edebiyat anlamına gelmektedir.

Güçlü ve güçsüz edebiyat arasında yine merkez-çevre durumundaki gibi zaman içerisinde konum değişimleri olabilmektedir. Konum değişimi için gerekli üç koşul bulunmaktadır: İlk koşul, çoğuldizgenin henüz oluşmamış olması veya merkez konumdaki edebiyatın yeni ve yerleşme sürecinde olması, ikinci koşul, edebiyatın çevre konumda ve güçsüz olması, üçüncü koşul ise, edebiyatta dönüm noktaları, radikal değişimler, krizler, bunalımlar veya boşluklar yaşanıyor olmasıdır (Even-Zohar, 2008, s. 128). Tüm bu sebeplerden dolayı güçlü görülen ve merkez konumda bulunan edebiyat zamanla işlevini yerine getirememeye başlar. Böylece, o toplumdaki yazınsal metinlerin popülerliği azalır ve zamanla değişen, gelişen erek kitle okuyucusunun ilgisinin azalmasına neden olur. İşlevini yitirmiş, hitap ettiği kitlenin ilgisini kaybetmiş ve genel olarak edebiyat ihtiyacını karşılamada yetersizleşmiş metinler merkez yani saygın-güçlü konumdan çevre yani saygın olmayan-güçsüz konuma doğru gerileyebilir. Diğer yandan, çevre konumda bulunan saygın olmayan güçsüz edebiyat metni de tam tersi bir şekilde erek kitle okuyucusunun ilgisini kazanıp işlevselleşerek merkez konuma doğru yer değiştirebilir ve saygın hale gelebilir. Çeviri edebiyat sayesinde gerçekleşen bu yer değiştirme

durumu genellikle saygın olmayan özellikteki bir yazınsal metnin çeviri aracılığı ile erek dil ve kültüre girip popülerleşerek kendine hedef kültürde bir yer edinmesi şeklinde işleyiş göstermektedir. Hatta, çeviri edebiyat metni erek kültürde merkez konumdaki edebiyat eserinden bile daha popüler bir konuma yükselebilir (Even-Zohar, 2008, s. 129). Bu durum, çevirisi yapılan metnin türü, konusu ve içeriği ile de ilgilidir. Çevirisi yapılacak metnin seçimi erek kültür edebiyatına ait olan çoğuldizgenin koşullarına ve ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir (Aksoy, 2002, s. 44).

Kuramdaki bir başka sınıflandırma da “birincil” (ing. primary) ve “ikincil” (ing. secondary) edebiyat ayrımıdır (Even-Zohar, 2008, s. 127). Even-Zohar, birincil ve ikincil olma durumu daha çok yenilikçi ve tutucu olma özelliği ile açıklamaktadır. Bir toplumdaki edebiyat, yerleşik ve belirli kalıplar içerisinde kalıyorsa tutucudur yani ikincildir. Diğer bir deyişle, ikincil edebiyat, kuralcı ve klasik sınırlandırmalar ile üretilir ve bu kuralların dışında kalan metinler yazınsal bir değer olarak kabul görmez. Örneğin, belirli edebi akımlar ve kuralları (klasisizm, romantizm, natüralizm vb.) çerçevesinde oluşmuş klasik edebiyat metinleri tutucu ve ikincil konumdaki metinlerdir. Birincil konumdaki edebiyat ise, kuralları çiğneyen, kalıpların dışında olan ve standart olmayan daha yenilikçi, deneysel ve yeni kurallar belirleyebilen, alışılmışın dışında, gelişimi ve ilerlemeyi ilke edinen edebiyat türüdür (Even-Zohar, 2008, s. 127). Bu türe, daha önce de belirttiğimiz gibi, fantastik, gerilim-korku, bilim-kurgu, polisiye, romantik veya post-modern özellikteki kural dışı ve yenilikçi metinleri örnek gösterebiliriz. Burada karıştırılmaması gereken nokta, birincil olanın çevre konumdaki yani saygın olmayan edebiyat olması, ikincil olanın ise merkez konumdaki yani saygın olan edebiyat olmasıdır (Dindar, 2020, s. 17). Çünkü ancak yenilikçi bir yaklaşım benimseyen bir edebiyat birincil edebiyat olma özelliği gösterebilir (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 131). Yine çeviri edebiyat yoluyla, ikincil ve birincil edebiyat arasında da diğer koşullara bağlı olarak yer değiştirme durumu gerçekleşebilmektedir. Böylece, farklı bir dil ve kültürden çevirisi yapılan yenilikçi ve birincil yazınsal metinler erek dil ve kültürde popüler olabilir. Hatta erek kültür edebiyatını da etki altına alıp orada merkez konuma yerleşebilir. Görüldüğü gibi, tüm süreçler (birincil-ikincil, saygın olan-saygın olmayan, merkez-çevre) tamamen dinamik ve devingen bir şekilde işleyiş göstermektedir.

Genel olarak, Even-Zohar, Çoğuldizge Kuramı ile çeviri sürecini sadece metin içi düzeyde bırakmayıp çeviri edebiyatı kapsayıcı bir şekilde ve toplumsal-kültürel bir bağlamda erek kültür odaklı olarak ele alıp incelemiştir. Kuramın yenilikçi özelliği, çeviri edebiyata çoklu bir dizge içerisinde, metnin dışında kalan ve biçimsel olmayan unsurlar ve kültürel normlar

açısından yaklaşmış olmasıdır. Çeviribilim açısından önemi ise, alanda betimleyici çalışmaların önünü açmış olması ve çalışmaların daha çok erek odaklı bir şekilde erek dil ve kültüre yoğunlaşmasını sağlamış olmasıdır. Böylece, yaklaşımlar da çok yönlü bir şekilde daha devingen ve dinamik bir sistem içerisinde ele alınmaya başlamıştır (Yazıcı, 2005, s. 129). Bu kuramın amacı, toplumsal dönüşümün içinde edebiyatın rolünü ve önemini vurgulamak, toplumların şekillenmesinde önemli bir görev üstlenen çeviri edebiyatı da başlı başına bir alan olarak sunmaktır (Dindar, 2022, s. 170). Öte yandan Çoğuldizge Kuramı, yazınsal özellikteki bir çeviri metnin kendi kültüründen çok erek kültürde popüler olabileceğini de vurgulamaktadır (Dindar, 2020, s. 18).

Çoğuldizge Kuramı, çalışma alanını her ne kadar çeviri edebiyatla ve dillerarası çeviri türüyle sınırlı tutsa da edebiyatın çoklu bir dizgeden oluştuğunun, dillerarası çevirinin de çoğuldizgenin önemli bir parçası olduğunun altını çizmektedir. Kuram, sadece dillerarası çeviri türüne yoğunlaşmış olduğundan bu süreçte göstergelerarası çevirinin de devreye girebildiğini ve söz konusu çeviri türünün dillerarası çevirisi yapılmış yazınsal metnin erek kültürde konumlanmasında önemli bir rolü olabileceğini söylemek mümkündür. Bunun için öncelikle göstergelerarası çevirinin ne olduğuna ve nasıl işleyiş gösterdiğine değineceğiz.

Göstergelerarası Çeviri ve Süreçleri

Göstergelerarası çeviri son zamanlarda neredeyse dillerarası çeviri kadar yoğun ve sık bir şekilde uygulaması yapılan bir çeviri türüdür. Göstergelerarası çeviriye ve süreçlerine geçmeden önce “göstergelerarasılık” kavramının ne olduğuna kısaca değinmek gerekmektedir. Göstergelerarasılık kavramını basit olarak farklı gösterge sistemlerinin birbirleri arasındaki dönüşümü ve ilişkisi şeklinde tanımlayabiliriz. Farklı gösterge sistemleri de söylenmemiş bir şeyi söylenebilir kılmada bir araç olan dilin dışında dünyayı anlamlandıran ve açıklayan başka diller şeklinde açıklanabilir (Aktulum, 2011, s. 14). Söz konusu gösterge sistemleri, beş duyu organımızla algılayabildiğimiz ve sözsiz (dilsel) dizgenin dışında kalan sözsiz olmayan yani görsel sistemlerdir (Dindar, 2020, s. 65). Burada görsel gösterge sistemlerini içeren farklı çalışma alanlarından ve sanat dallarından bahsetmek mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi bir romanın sinema filmi olarak uyarlanması yazılı gösterge sisteminden görsel gösterge sistemine bir geçiş olurken bir tablonun, heykelin veya çağdaş sanatlar performansının yazılı gösterge sisteminde betimlenmesi de görsel gösterge sisteminden sözsiz gösterge sistemine bir geçiştir. Buradan anlaşılıyor ki, göstergelerarasılık sözsiz (dilsel) ve sözsiz olmayan (görsel) gösterge sistemleri arasındaki karşılıklı bir ilişki ve dönüşümdür.

Göstergelerarası çeviri türüne dönecek olursak, daha önce belirttiğimiz Jakobson tanımından hareketle, dilsel gösterge sisteminin görsel gösterge sistemine (ya da tam tersi yönde) dönüşerek yorumlanmasının göstergelerarasılık kavramındaki geçiş ile örtüştüğünü ve buradaki geçişin bir tür aktarım olduğunu ve bunun da göstergelerarası çeviriyi işaret ettiğini söyleyebiliriz. Göstergelerarası çevirinin bir diğer adı ise “uyarlama” (fr. adaptation) dır. “Adaptasyon” olarak da Türkçeleşen bu kavram dilimize Fransızcadan geçmekle birlikte kökeni Latince *adaptare* sözcüğünden gelmektedir. “Adapte etmek, uyumlu hale getirmek” anlamındaki bu sözcük aynı zamanda bir tür esinlenme sonucunda ortaya çıkan ürünü de kapsamaktadır (Kayaoğlu, 2016, s. 40). Diğer bir deyişle, göstergelerarası çeviri ürün her zaman kaynak metin olan orijinal metinden esinlenebilir. Bu da çeviri ürünün daima orijinal eserden izler taşımak durumunda olduğu anlamına gelmektedir. Böylece, farklı gösterge sistemlerinin birbirine uyarlanması olarak da tanımlayabileceğimiz göstergelerarası çeviride kaynak metne anlamsal veya içeriksel bir bağlılıkla birlikte biçimsel bir dönüşüm söz konusudur.

Daha önce de değindiğimiz gibi, göstergelerarası çeviri farklı ve çeşitli biçimlerde yapılabilmektedir. Fakat biz çalışmamızın sınırları gereği sözsel olan gösterge sisteminin sözsel olmayan yani görsel-işitsel gösterge sistemine olan dönüşümünü ele alacağız. Bu bağlamda, roman-film uyarlaması yönündeki göstergelerarası çeviri için edebiyat ve film arasındaki geçişte, bir romanın, oyunun ya da farklı türde bir yazınsal eserin filme aktarılması tanımını kullanacağız (Çetin-Erus, 2005, s. 16). Buradan hareketle, göstergelerarası çeviride bir kodlararası geçiş olduğunu söyleyebiliriz. Yazılı bir şekilde kodlanmış bir metnin (romanın) farklı bir kod olan görsel kodlara (film) dönüşmesi sürecinde devreye birçok ölçüt ve durum girmektedir. Yazılı olan her şeyin görsel, sesli ve daha somut bir hale dönüşmesi romanın belirli bir göstergelerarası geçiş süreci sonunda ortaya farklı biçimde bir erek ürün (film) olarak çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamdaki göstergelerarası çeviri türünün süreçlerini daha önce oluşturmuş olduğumuz iki aşamalı bir şema-model üzerinden açıklamak daha yerinde olacaktır (Dindar, 2020, s. 87):

Aşama 1:

Roman (Kaynak Metin)

Senarist-Çevirmen (Çevirmen 1)

Senaryo (Alt-erek metin / Diliçi çeviri)

Aşama 2:

Yönetmen- Çevirmen (Çevirmen 2)

Görsel-İşitsel Göstergelere Dönüşüm

Sinema Filmi (Erek Metin)

Roman-film göstergelerarası çeviri sürecinde, orijinal bir dilde yazılmış bir roman kaynak metin özelliği göstermektedir. Söz konusu roman, bir senarist tarafından senaryolaştırılır. Romanın, senaryoya dönüşmesi onun biçimsel olarak değişmesini de beraberinde getirmektedir. Fakat bu biçimsel değişim öncelikle aynı dilsel gösterge sistemi içerisinde olmaktadır. Diliçi çeviri olarak da adlandırabileceğimiz bu senaryolaşma sürecinde kaynak metin olan romanın içeriği çoğunlukla korunarak roman, sürecin ilk çevirmeni olarak değerlendirebileceğimiz senarist-çevirmen tarafından senaryo biçiminde yeniden yazılır. Bunun sonucunda da ortaya bir diliçi çeviri işlemi ürünü olarak alt-erek metin şeklinde adlandırabileceğimiz senaryo metni çıkar ve böylece ilk aşama tamamlanmış olur. Senaryo metni kaynak metinden farklı olarak içerisinde daha çok diyalog, betimleme ve edebiyatta (tiyatro türü) didaskali (fr. didascalie) olarak adlandırılan ara betimleyici ve açıklayıcı cümleler içermektedir. Başka bir deyişle, senaryo metni biçimsel ve anlatımsal olarak kaynak metin olan romandan farklıdır fakat içerik olarak aynı ya da olabildiğince benzer olmak durumundadır. İkinci aşamada ise, alt-erek metin olan senaryo bir yönetmen tarafından görsel gösterge sistemine dönüştürülür. Sürecin ikinci çevirmeni olarak da adlandırabileceğimiz yönetmen-çevirmen senaryoda yazılı olan her şeyi görsel-işitsel gösterge sistemine dönüştürüp aktararak (göstergelerarası geçiş) onu farklı bir sistemde yeniden yaratır. Alt-erek metinde geçen her şey (karakterler, mekanlar, eylemler vb.) görsel bir hale bürünür. Tüm bu göstergelerarası çeviri süreci (roman-film) sonunda da bitmiş erek metin olarak sinema filmi ortaya çıkar (Dindar, 2020, s. 88).

Göstergelerarası çeviri türünde önemli olan unsur, kaynak metne olabildiğinde içerik ve anlam bakımından sadık kalmaktır. Duruma göre romandan eksiltmeler yapılabilir. Çünkü romanın aksine sinema filminde zaman kısıtlaması bulunmaktadır. Yönetmen-çevirmen de uzun bir romanda geçen tüm olayları sinema filmine yansıtamayacağı için böyle durumlarda eksiltmeler veya kesmeler yapabilir. Yine de sonuç olarak ortaya romandan bağımsız, çok farklı veya özgün bir ürün çıkmamaktadır. Genellikle kaynak metnin konusuna, içeriğine ve karakterlerine bağlı kalınmaktadır. Tıpkı diğer çeviri türlerinde olduğu gibi göstergelerarası çeviride de amaç kaynak metnin içeriğine, konusuna, anlamına ve söylemek istediği şeye sadık kalıp (kaynak odaklı) biçimsel olarak erek (dizge) odaklı olmaktır. Aradaki fark, kaynak metin yazarının dilsel gösterge sistemi aracılığıyla anlattığı şeyi yönetmen-çevirmenin görsel gösterge sistemiyle anlatmasıdır. Romandaki her karakterin ete kemiğe ve sese bürünmesi, mekanların görselleşmesi, kamera ve çekim açıları, kostüm tasarımı vb. şeyler yönetmen-çevirmenin sorumluluğundadır ve filmin parçası olarak göstergelerarası bir geçiş özelliği göstermektedir. Söz konusu bu geçişin romana kıyasla bir noktada erek kitlenin hayal dünyasını sınırladığını söyleyebiliriz. Çünkü roman okuyucusu görsel gösterge sistemine geçmemiş olan her bir öğeyi (mekanlar, karakterler, kostümler vb.) kendi zihninde sınırsız bir şekilde veya farklı bir şekilde hayal gücüyle canlandırabilir. Bu da okuyucuya bilişsel olarak daha özgür bir hareket alanı sunmaktadır. Fakat göstergelerarası çeviri sonrası ürünlerdeki görsel öğeler nasılsa erek kitlenin zihninde de o zamandan sonra söz konusu öğeler hep aynı şekilde canlanır. Bu durum, bilişsel işleyişin alanını kısıtlaması bakımından kısmen bir dezavantaj olarak düşünülse de sürecin erek kitle kutbunda kaldığı için erek kitleye farklı bir bakış açısı sunabilmesi bakımından genel işleyişe ve sürece etki etmemektedir.

Genel olarak baktığımızda, göstergelerarası çeviri sürecinin diğer türlerin sürecine göre daha uzun sürdüğünü, daha zor ve detaylı olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, roman-film uyarlaması açısından göstergelerarası çevirinin etki gücünün yüksek olduğu ve son zamanlarda popüler bir duruma geldiğini belirtebiliriz. Buradan hareketle, bir yazınsal eser olarak romanın filme aktarılmasındaki göstergelerarası çeviri sürecinin yine çeviri edebiyatı ön plana çıkaran Çoğuldizge Kuramı ile nasıl etkileşip örtüştüğüne değineceğiz.

Çoğuldizge Kuramı'nda Göstergelerarası Çeviri

Çoğuldizge Kuramı'nın işleyiş biçiminde yer alan dillerarası çevirinin tamamlanmasıyla birlikte genellikle sonraki süreçte uygulanan göstergelerarası çevirinin kuramın süreci üzerinde etkisi olmaktadır. Bir romanın dillerarası çevirisi yapıldıktan sonra gerek kendi erek kitlesi gerekse diğer dillerdeki erek kitlelerin durumuna ve tutumuna göre göstergelerarası

çevirisi de yapılarak sinema filmine uyarlanmaktadır. Bu süreç her zaman aynı sırada ilerlemek durumunda değildir. Öncelikle her romanın film uyarlaması yapılmayabilir veya roman çıktıktan yıllar sonra uyarlaması yapılabilir. Diğer yandan, romanın önce film uyarlaması sonra dillerarası çevirisi nadiren de olsa yapılabilir. Fakat genel yönelim, önce dillerarası çevirisinin sonra da göstergelerarası çevirisinin yapılması yönündedir. Çünkü belirli bir dil ve kültürde yazılmış bir romanın başka bir dile ve kültüre aktarılmasından sonra hem kendi kültüründe hem de erek kültürdeki popülerliği veya gördüğü yoğun ilgi o eserin film uyarlamasının yapılmasını gündeme getirmektedir. Bu doğrultudaki süreçte de metin türünün Çoğuldizge Kuramı bağlamında özellikle çevre konumda olan birincil, yenilikçi ve saygın olmayan bir nitelikte olması gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, söz konusu türler daha çok yakın edebiyat veya edebiyat dışı olarak adlandırabileceğimiz polisiye, gerilim-korku, bilim-kurgu, fantastik vb. içerikteki eserlerdir. Klasik ve kuralcı edebiyatın dışında kalan bu tarz metinler Çoğuldizge Kuramı'na göre başka bir dile aktarıldıklarında o kültürün edebiyatındaki şartlar doğrultusunda zaman içerisinde merkez duruma yerleşip klasik edebiyattan daha popüler hale gelerek erek kültür edebiyatını etki altına alabilmektedir. Böylece, söz konusu yoğun popülerlik karşısında erek kültürdeki edebiyat çeviri edebiyat türüne göre şekillenmeye başlayarak aynı türde yeni ve özgün metinlerin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Erek kültür yazarları tarafından yazılan yeni metinlerde zaman zaman konu ve içerik bakımından çeviri edebiyat metinlerine öykünmeler de olabilmektedir. Fakat genel olarak bakıldığında kendi kültürü için özgün bir metin olma özelliği gösterebilir.

Başka bir dil ve kültürden çevirisi yapılmış bir romanın daha sonra aynı dil içerisinde yapılan göstergelerarası çevirisinin (film) yine diğer dil ve kültürlerle (dillerarası) çevirisi de yapılmaktadır. Bu aşamada devreye alt yazı çevirisi veya dublaj süreçleri girmektedir fakat bu, incelenmesi gereken ve çeşitli çalışmalar yapılan başka bir konudur. Göstergelerarası çevirinin etkisi ise hem kendi hedef kültüründe hem de diğer dillere çevrildikten sonraki farklı hedef kültürler üzerinde başlamaktadır. Biz daha çok göstergelerarası çevirinin Çoğuldizge Kuramı bağlamında farklı dil ve kültürler üzerindeki etkisine, diğer bir deyişle bir metnin dillerarası çevirisi yapıldıktan sonraki aşamalarına değineceğiz. Söz konusu etki özellikle de film uyarlaması yayımlandıktan sonra diğer dil ve kültürlerdeki popülerliğe koşut olarak devreye girmektedir. Bunun en yaygın şekli, bir romanın uyarlama sinema filmi yayımlandıktan sonraki baskılarında değişen kapak görselleridir. İlk başta yayımlanan roman kapağında romanın içeriğine göre görseller bulunurken göstergelerarası çevirisinden sonra

basılan romanlarda sinema filmine dair görseller kullanılmaya başlanmaktadır. Bu süreci, çeşitli erek metin kapak görselleri üzerinden örneklerle açıklamak daha uygun olacaktır:

1.

Görsel 1: Alacakaranlık roman serisi kapakları.²

İlk örneğe baktığımızda, Amerikalı yazar Stephenie Meyer tarafından yazılan ve ilki 2005 yılında yayımlanan *Alacakaranlık* (ing. *Twilight*) serisinin roman kapaklarını görmekteyiz. Türkiye’de Epsilon Yayınevi tarafından basılan romanlar sırasıyla *Yeni Ay* (ing. *New Moon*, 2006), *Tutulma* (ing. *Eclipse*, 2007) ve *Şafak Vakti* (ing. *Breaking Dawn*, 2008) olarak seri şeklinde çıkmıştır. Çoğuldizge Kuramı açısından fantastik türde vampir edebiyatı olarak niteleyebileceğimiz roman serisi çevre konumunda, yenilikçi, saygın olmayan ve birincil bir roman türüdür. Dillerarası çevirisi yapılan roman bu sayede birçok kültürde popüler hale gelmiştir. Diğer kültürlerde olduğu gibi Türk kültüründe de popülerleşen roman erek kültürde çevre konumdan merkez konuma doğru kaymaya başlamıştır. Fakat romanın göstergelerarası çevirisi (film uyarlaması) de yapıldıktan sonra erek kültürde bir çeviri edebiyat olarak merkez

² <https://www.trendyol.com/epsilon-yayinevi/alacakaranlik-seti-4-kitap-stephenie-meyer-p-251199249>
<https://alacakaranlikhayranlari.wordpress.com/2014/04/29/alacakaranlik-serisi/> 20.10.2023 tarihinde erişildi.

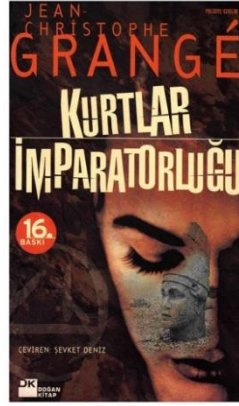
konuma daha hızlı bir şekilde yerleşip yerini sağlama almıştır. Bu duruma etki eden şey, film uyarlamasından sonra basılan romanların kapaklarındaki değişimdir. Romanların sinema filmi uyarlamasından önceki kapak görsellerine baktığımızda, içerdikleri konu ve bağlama göre görsellerin kullanılmış olduğunu görmekteyiz. Fakat göstergelerarası çeviri (film uyarlaması) sonrasında basılan romanların kapaklarında filmdeki karakterlerin oluşturduğu görseller kullanılmıştır. Çünkü dil gösterge sistemi ile oluşturulmuş romanda hayal gücüne bağlı olarak soyut kalan ve değişken olabilen karakterlerin ete kemiğe bürünerek oyuncular tarafından somut bir şekilde canlandırılması karakterlerin görsel olarak okuyucu zihninde ön plana geçip yerleşmesine neden olmaktadır. Romanı okumadan filmi izleyen birçok izleyici daha sonra romanı okuma eğilimi göstererek filmde ve roman kapağında bulunan, zihinlerinde yer eden görsel göstergeler ve karakterler üzerinden romanı okuyabilir. Bu durum, erek kültürdeki roman okuma oranlarını daha da arttırabilir ve erek kültürdeki metnin merkez konuma doğru ilerlemesini hızlandırıp merkez konumdaki yerini sağlamlaştırabilir. Bu durumda, göstergelerarası çevirinin görsel etkisinin erek kitle üzerinde daha yoğun bir şekilde kaldığını söyleyebiliriz. Böylece, sinema filminin çok izlenmesi o dönemde erek kültürde edebiyat dışı olarak görülen ve örneğine çok rastlanmayan fantastik türdeki vampir edebiyatının klasik türlerin önüne geçmesine katkıda bulunmuştur. Başka bir deyişle, Çoğuldizge Kuramı sürecine destek olan göstergelerarası çeviri, dillerarası çeviriye yansımış ve onun üzerindeki etkisini yoğunlaştırarak erek kültür edebiyatında esinlenmeler ile benzer türde gerek yazılı gerek görsel yeni ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2.

Görsel 2: Taş Meclisi roman kapakları.³

³ <https://www.kitapyurdu.com/kitap/tas-meclisi/39625.html> / https://www.turkkita.com/tas_meclisi/id/117/7871 20.10.2023 tarihinde erişildi.

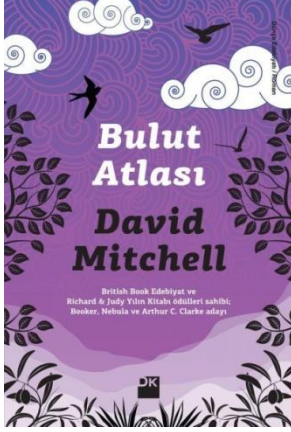
Görsel 3: Kurtlar İmparatorluğu roman kapakları.⁴

İkinci örneğimizde, Fransız yazar Jean-Christophe Grangé'nin iki farklı roman kapağını görmekteyiz. Polisiye, korku-gerilim ve macera türündeki bu iki romandan *Taş Meclisi* (fr. *Le Concile de Pierre*) 2000, *Kurtlar İmparatorluğu* (fr. *L'empire des loups*) ise 2002 yılında yayımlanmıştır. Her iki romanın da Türkçe çevirisi Doğan Kitap tarafından basılmıştır. Çoğuldizge Kuramı açısından o dönemde Türk edebiyat dizgesinde çevre konumda olan bu tür, dillerarası çeviri ile popüler olmaya başlamış ve merkez konuma doğru ilerlemiştir. Birincil durumda, çevre konumda, yenilikçi ve saygın olmayan polisiye romanların bir süre sonra film uyarlamaları da yapılmıştır. Böylece, romanların uyarlamalardan sonra çeviri edebiyat olarak yayımlanan baskılarındaki kapak fotoğraflarında değişiklikler olmuştur. İlk etapta romanların konu ve bağlamlarına göre kapak görselleri kullanılmıştır. Film uyarlamasından (göstergelerarası çeviri) sonraki baskılarda ise kapaklarda filmdeki başrol karakterlerinin görselleri kullanılmıştır. Burada yine göstergelerarası çeviri etkisi görülmektedir. Sinema filmlerinin fazla izlenmesi ve film karakterlerinin kitap kapaklarına yansması söz konusu türün Türk kültüründeki edebiyat dizgesinde merkez konuma yerleşmesini hızlandırmıştır. Göstergelerarası çeviri ile romanlara da gerek geri dönüş ile gerekse yeni ilgi artmıştır. Öte yandan, erek kültür olan Türk kültüründeki edebiyatta merkez konuma geçen polisiye, korku-gerilim türü erek edebiyat dizgesinde aynı türde yeni ve özgün eserlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu durumda, uyarlama görsellerinin roman kapaklarına yansmasının çeviri edebiyatın erek kültürdeki konumuna destek olarak etki ettiğini söyleyebiliriz.

⁴ <https://www.hepsiburada.com/kurtlar-impatorlugu-jean-christophe-grange-pm-HB000013OH7O>
<https://www.dr.com.tr/kitap/kurtlar-impatorlugu/edebiyat/roman/polisiye/urunno=0000000138471>

20.10.2023 tarihinde erişildi.

3.

Görsel 4: Bulut Atlası roman kapakları.⁵

Son örneğimiz, İngiliz yazar David Mitchell'in yazmış olduğu *Bulut Atlası* (ing. *Cloud Atlas*) adlı romandır. 2004 yılında yayımlanan romanın Türkçe çevirisi uzun bir zaman sonra 2011 yılında yapılmıştır. Kısa süre sonra da filme uyarlanan roman Çoğuldizge Kuramı bağlamında çevre konumda, yenilikçi, ikincil ve saygın olmayan edebiyat olarak bilim-kurgu türünde kaleme alınmıştır. Romanın Türkçe çevirisi yoğun bir ilgiyle karşılaşınca hemen sonrasında sinema filmi uyarlaması (2012) yapılmıştır. Dillerarası çeviriden sonra yapılan göstergelerarası çeviri ile birlikte romanın popülerliğinin daha da arttığını söyleyebiliriz. Sinema filminin de yoğun bir izleyici kitlesi ile karşılaşmasının hemen ardından romanın ikinci baskısının kapak fotoğrafında doğrudan film afişinin kullanılmış olduğunu görüyoruz. Göstergelerarası çevirideki (film) karakterlerin görsellerinin bulunduğu kapak önce filmi izleyip sonra romanı okuyan kitlenin zihninde karakterlerin görsel olarak yer etmesine yardımcı olmaktadır. Böylece okunma oranlarının da artmasıyla diğer baskılara da gidilmiştir. Türk edebiyatında çevre konumda, birincil ve yenilikçi fakat saygın olmayan bir tür olan bilim-kurgunun sinema filmi desteği ile merkez konuma daha hızlı ilerleyip popülerleştiğini söyleyebiliriz. Özellikle de birçok izleyicinin filmi izledikten sonra romanı okuma eğilimini de göz önünde bulundurursak filmin roman ile ilgili bir merak duygusu uyandırdığını da söylemek mümkündür. Ayrıca tam tersi bir şekilde önce romanı okuyan kitlenin kapak görselinden etkilenerek sinema filmini de izlemiş olması bir diğer ihtimaldir. Burada her iki çeviri türünün de birbirine ticari kaygılarla reklam amaçlı hizmet etmiş olduğunu da ekleyebiliriz. Böylece roman ve sinema uyarlaması etkileşerek çeviri edebiyat açısından erek Türk kültüründe bilim-kurgu türündeki eserlerin hem çevirilerinin çoğalması için hem de yeni özgün eserler çıkması için kapı aralamıştır. Göstergelerarası çeviri olan film uyarlamasının da

⁵ <https://www.dogankitap.com.tr/kitap/bulut-atlasi-kitap31337449.html> 20.10.2023 tarihinde erişildi.

/ <https://www.nadirkita.com/bulut-atlasi-david-mitchell->

erek kültürde söz konusu türdeki özgün ürünlerin edebiyatta ve sinema, dizi vb. gibi görsel alanlarda ortaya çıkmasına katkı sağlamış olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Çoğuldizge Kuramı, çeviribilimin yakın tarihinde önemli bir kuram olmakla birlikte onu diğer kuramlardan farklı kılan özelliği inceleme nesnesi olarak yazınsal metinleri seçmiş olmasıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu kuramda Even-Zohar, edebiyatı çoklu bir dizge olarak ele alıp çeviri edebiyatın erek kültürdeki yadsınamaz yenilikçi etkisini, önemini ve ufuk açıcı niteliğini vurgulamıştır. Öte yandan kuramcı, klasik edebiyat metinleri dışında kalan ve edebiyat olarak görülmeyen fantastik, bilim-kurgu, polisiye, korku-gerilim gibi türlerin de kendine has yazınsal özellikleri olabileceğini ve söz konusu türlerin yenilikçi, popüler, saygın ve merkez konumda da olabileceğini göstermiştir. Even-Zohar daha çok edebiyat dışı olarak nitelendirilen metinlerin farklı dil ve kültürlerdeki çevirisi (dillerarası çeviri) üzerinden önemli bir misyon edinebileceklerini de kanıtlamıştır. Böylece, edebiyat dışı metinlerin bir güç olarak erek kültürde klasik edebiyatı bile yerinden edebileceğini ve saygın konuma gelerek dinamik-devingen sürecin işlemeye devam edebileceğini söyleyebiliriz. Bu kuram ile Even-Zohar, çeviri üzerinden kültürlerin edebiyat bağlamında daima yenilenmesi, gelişmesi ve ilerlemesi gerektiği fikrini savunmuştur.

Sadece dillerarası çeviri türü üzerinden ortaya çıkan Çoğuldizge Kuramı'nın sürecinde geri planda kalan fakat çoğu zaman işleyen göstergelerarası çeviri türüne de bu kuram kapsamında değinilmesi gerektiğinin altını çizmiş olduk. Çalışmamızda göstergelerarası çevirinin Çoğuldizge Kuramı sürecinde arka planda işleyiş gösterdiğini ve kuramın sürecine göz ardı edilemeyecek derecede katkı sağlayıp veya etki edip desteklemiş olduğunu göstermeye çalıştık. Elbette her romanın göstergelerarası çevirisi (film uyarlaması) yapılmamaktadır. Fakat bir şekilde tutulan ve popülerleşen romanların er ya da geç daha geniş kitlelere ulaşabilmek için film uyarlamaları yapılmaktadır. Genel eğilim bu yönde olduğu için seçtiğimiz edebiyat dışı olarak nitelendirilen üç farklı tür (fantastik vampir edebiyatı, polisiye korku-gerilim ve bilim-kurgu), üç farklı yazar ve üç farklı ülkeden göstergelerarası çevirisi (sinema filmi uyarlaması) yapılmış çeşitli roman örneklerinin göstergelerarası çevirileri yapılmadan önceki kapak görselleri ile yapıldıktan sonraki kapak görselleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca, romanların önce dillerarası çevirileri daha sonra ise film uyarlamaları ise (göstergelerarası çeviri) yapılmıştır. Buradan hareketle, kaynak dildeki popülerliğin dillerarası çeviriye, dillerarası çevirinin yoğun ilgi görmesinin de göstergelerarası çeviriye neden olduğunu belirtebiliriz. Romanların ilk kapak görselleri içerik, konu ve bağlam

ile ilgili görseller olurken, film uyarlamalarından sonra çıkan baskılarındaki kapak görsellerinin filmdeki karakterlerin görselleri eşliğinde resimlendirildiğini görmekteyiz. Diğer bir deyişle, ilk kapaklar romanların içeriğine göre düzenlenirken ikinciler filmin içeriğine ve görsellerine göre düzenlenmiştir. İşte bu noktadan sonra göstergelerarası çevirinin Çoğuldizge Kuramı üzerindeki etkisi ve süreçteki varlığı ön plana çıkmaktadır. Film uyarlamasındaki karakterlerin oluşumu, görselliğin gücü ve etkisi göz önüne alındığında göstergelerarası çeviri etkisiyle oluşturulmuş roman kapaklarının erek kültürde merkez konuma yerleşmeyi hızlandırdığını, birincil, yenilikçi ve saygın olmayan türün yerini daha da sağlamlaştırdığını söyleyebiliriz. Öte yandan, film uyarlamasından sonraki kapakların romanı okumamış izleyicileri etkileyerek ve onlarda merak uyandırarak romanı okumaya teşvik edebileceğini de belirtebiliriz. Böylece erek kültürde okuma oranları da artış göstermektedir. Burada, okuma oranlarındaki düşüş, sinema filmlerinin daha az zaman aldığı, ayrıca hızlı ve kestirme bir yol olarak görüldüğü için roman okumasına tercih edilmesi, görsel-işitsel alanlardaki teknolojik gelişmeler gibi birçok ölçütün etki edebileceğinin de altını çizmemiz gerekmektedir.

Diğer taraftan, önce romanı okuyup sonra ikinci kapak görsellerinden doğan merakla uyarlama filmi izleyen bir kitle de bulunmaktadır. Böylece, romanın yoğun ilgi görmesi onun filme uyarlanmasını sağlarken uyarlama sonrasında da hem filmin izlenme hem de romanın okunma oranlarına yansıyan bir etkileşimin gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Söz konusu etki her iki yönde de gerçekleşebilmektedir. Roman kapaklarındaki değişimin ticari kaygılarla ya da film ve roman için reklam amaçlı yapılabileceği de bir gerçektir. Fakat söz konusu değişim her durumda doğrudan çoğuldizgeyi şekillendirmektedir. Görsel örneklerimizi çeşitlendirmek ve çoğaltmak mümkündür fakat biz çalışmamızın sınırları gereği belirli, olabildiğince kapsayıcı ve çeşitli örneklerle değinmeye çalıştık. Tüm bu bilgiler ışığında, Çoğuldizge Kuramı'nda göstergelerarası çevirinin her ne kadar erek kitlenin kaynak metne dair hayal dünyasını sınırlasa da farklı bir bakış açısı da sunabilmesi bakımından süreçte destekleyici bir etkisinin olduğunu ve dillerarası çeviri ile karşılıklı bir etkileşime girebildiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/ Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Chang, N.F. (2002). Polysystem Theory, Its prospects as a framework for translation research. *Target*, (13)2, 317-332. John Benjamins Publishing Company.
- Çetin Erus, Z. (2005). *Amerikan ve Türk Sinemalarında Uyarlamalar, Karşılaştırmalı Bir Bakış*. İstanbul: Es Yayınları.
- Dindar, S. (2020). *Göstergelerarası Çeviride Yenidenyazma ve Yenidenyaratma Kavramları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Even-Zohar, I. (1979). Polysystem Theory. *Poetics Today*, 1, 1-2, 287-310.
- Even-Zohar, I. (1990). The position of translated literature within the literary polysystem. *Poetics Today*, 11, 1, 45-51.
- Even-Zohar, I. (1990). Introduction to Polysystem Studies. *Poetics Today*, 11,1, 1-6.
- Even-Zohar, I. (2008). Yazımsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu. Saliha Paker (Çev.). *Çeviri Seçkisi II, Çeviri(bilim) Nedir? İçinde*, Mehmet Rifat (Ed.), 125-132, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Güzelyürek, P. (2002). *Polisistem Kuramı'na Göre Türkiye'de 1940'lı Yıllar Çeviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jakobson, R. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- Kayaoğlu, E. (2016). *Edebiyat ve Film*. İstanbul: Hiperlink.
- McKelvey, M. (2001). *Translating the Musical Les Misérables: A Polysystemic Approach*. [Unpublished master thesis]. Concordia University.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies, Theories and Applications*. London&New York: Routledge.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2011). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri, Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.

Zhang, X. (2018). Application of Polysystem Theory in the Field of Translation. *Comparative Literature: East&West*. (20)1, 138-143.
<https://doi.org/10.1080/25723618.2014.12015480>

A Research on Rewritings of Franz Karl Ginzkey's "Hatschi Bratschi's Luftballon" According to André Lefevere's Approach

Uğur CANSIZ¹

Abstract

When the concept of rewriting is considered in general terms, it can be seen that it is handled as rewriting an existing text by the same or different author(s), recreating the text in a different language, rewriting the text by transferring it to another language or languages through translation. In addition to the translation process, in which the source text is transferred to different languages, is considered as rewriting, also rewriting the text in the source language by the same author or different author(s) within the framework of variable conditions that occur in different periods is also considered as rewriting. In this study, the rewritings of the children's book "Hatschi Bratschi's Luftballon" ("Hatschi Bratschi's Air Balloon") written by poet and writer Franz Karl Ginzkey, dated 1933, 1943 and 2019, were compared within the framework of their literary and visual contents. These rewritings researched in this study were also written by Franz Karl Ginzkey, the author of the first edition that published in 1904 and the 2019 edition of the book was published in accordance with the original version of the first edition published in 1904. The contextual changes and differences found out in the rewritings written by Franz Karl Ginzkey were analyzed in the context of the approach of André Lefevere, who has studies on rewriting. André Lefevere tried to determine what kind of function power relations have within the cultural system and what kind of consequences they have in terms of translation, by focusing on the ideology and power relations that have begun to gain importance in translation studies. As a matter of fact, when the above-mentioned different rewritings of the children's book "Hatschi Bratschi's Luftballon" are taken into consideration, it is seen that changes have been made in the text flows due to ideological perspectives and approaches. In fact, it is noticed that these literary changes made in the rewritings are also reflected in the visuals in the book and the visuals in the rewritings are also revised. This study aims to analyze the possible ideological perspectives underlying the contextual changes in rewritings by comparing the changed contents encountered in rewritings.

Keywords: Rewriting, André Lefevere, translation studies, Hatschi Bratschi's Luftballon.

André Lefevere'in Yaklaşımına Göre Franz Karl Ginzkey'in "Hatschi Bratschi's Luftballon" Yapıtının Yeniden Yazımları Üzerine Bir İnceleme

Uğur CANSIZ

Öz

Yeniden yazım genel çerçevede değerlendirildiğinde mevcut bir metnin aynı veya farklı yazar/yazarlar tarafından tekrar kaleme alınması, metnin farklı bir dilde yeniden oluşturulması, metnin çeviri yoluyla başka bir dile veya dillere aktarılarak yeniden yazılması biçiminde ele alındığı görülmektedir. Kaynak metnin farklı dillere aktarıldığı çeviri sürecinin yeniden yazım olarak değerlendirilmesinin yanı sıra farklı dönemlerde ortaya çıkan değişken koşullar çerçevesinde metnin aynı yazar ya da farklı yazar/yazarlar tarafından kaynak dilde tekrar kaleme alınması da yeniden yazım olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada şair ve yazar Franz Karl Ginzkey tarafından yazılan "Hatschi Bratschi's Luftballon" ("Hatschi Bratschi'nin Hava Balonu") adlı çocuk kitabının 1933, 1943 ve 2019 tarihli yeniden yazımları yazınsal ve görsel içerikleri çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Çalışmaya dâhil edilen yeniden yazımlar 1904 yılında yayımlanan ilk metnin yazarı Franz Karl Ginzkey tarafından kaleme alınmıştır. Franz Karl Ginzkey'in kaleme aldığı yeniden yazımlarda tespit edilen içeriksel değişiklikler ve farklılıklar yeniden yazım üzerine çalışmalar yapmış olan André Lefevere'in yaklaşımı bağlamında incelenmiştir. André Lefevere çeviribilimde ağırlık kazanmaya başlayan ideoloji ve güç ilişkileri üzerinde durarak kültür dizgesi içinde güç ilişkilerinin nasıl bir işleve sahip olduğunu ve çeviri açısından ne tür sonuçlar doğurduğunu belirlemeye çalışmıştır. Nitekim "Hatschi Bratschi's

¹ Öğr. Gör. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Yabancı Diller Ana Bilim Dalı, Nevşehir, Türkiye, ugurcansiz@nevsehir.edu.tr

Luftballon” adlı çocuk kitabının yukarıda belirtilen farklı tarihli yeniden yazımları dikkate alındığında metin akışlarında ideolojik bakış açılarından kaynaklı değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Hatta yeniden yazımlarda gerçekleştirilen bu yazımsal değişikliklerin kitap içerisindeki görsellere de yansıdığı ve yeniden yazımlardaki görsellerin de revize edildiği fark edilmektedir. Yeniden yazımlarda yer alan değiştirilmiş içerikler karşılaştırılarak içeriksel değişikliklerin arka planında yatan olası ideolojik bakış açılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yeniden yazım, André Lefevere, çeviri çalışmaları, Hatschi Bratschi’s Luftballon.

Giriş

Geçmişten bugüne kaleme alınan her bir metnin kendisinden önceki metinlerle bağlantılı olduğunun ve bu noktadan hareketle de “metinlerarası ilişkilerin” çok uzun süredir devam ettiğinin ifade edilmesi mümkündür. Yazarların özgün ürünler ortaya koyma endişesi nedeniyle metinlerin birbirlerinden etkilendiği geçmişte çok fazla kabul edilmek istenmeyen bir durumken, günümüzde özellikle edebî eserlerde metinler arası bu etkileşim gizlenmemiş, hatta bilinçli bir biçimde metinler arası etkileşimler okura ulaştırılmaya çalışılmıştır (Kalem, 2019: 410). Julia Kristeva ve Roland Barthes (akt. Aktulum 2014: 35). metinlerarası kavramını daha önce kaleme alınmamış hiçbir yazı, dile getirilmemiş hiçbir söz olmadığı bakış açısından hareketle “Her metin bir alıntılar mozaiği gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür.” sözleriyle yorumlamaktadırlar. Aynı zamanda Roland Barthes “Her metin bir metinlerarasıdır; onda farklı düzeylerde az çok tanınabilecek biçimler altında öteki metinler yer alır: Daha önce edinilen kültürden gelen metinler ile etrafımızdaki kültürden gelen metinler. Her metin eski alıntıların yeni bir örgüsüdür.” (Akt. Aktulum, 2014: 46) ifadesiyle her metnin aslında metinlerarası bir ürün olduğuna değinmektedir. Bu bakış açılarından da görüldüğü üzere metinlerarasılık farklı biçimlerde okurun karşısına çıkmakta olsa da bu çalışmada metinlerarasılık bağlamında değerlendirilen yeniden yazım konusu üzerine çalışılmıştır. Nitekim yeniden yazım “diller arası” (interlingual translation) çeviri bağlamında çeviri alanında değerlendirilen bir kavram olsa da “metinlerarasılık” (intertextuality), “metinselaşkınlık” (hypertextuality), “uyarlama” (adaptation) gibi kavramlarla da ilişkilendirilerek ele alınmaktadır (Süren ve Yılmaz, 2020: 29). Yeniden yazım kavramı göz önüne alındığında ilk akla gelen isimlerden olan André Lefevere’in (1992: 47; akt. Süren ve Yılmaz, 2020: 32) “yeniden yazım kavram alanı ‘uyarlama’, ‘çeviri’, ‘öykünme’ gibi çeşitli yeniden yazım türleri arasında kesin sınırlar çizilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır” bakış açısı farklı yazım biçimleri ve çeviri türleri ile yeniden yazım arasındaki ilişkinin daha geniş sınırlarla ele alınmasını mümkün kılabilmektedir. Bu bakış açısından hareketle yeniden yazım sürecinin de birden fazla farklı

yolunun söz konusu olduğunun ifade edilmesi mümkündür. Nitekim yeniden yazım süreci eleştiri, özet, çeviri, senaryolaştırma, TV filmi haline getirme, çocuklar için uyarlama gibi bir metnin ilk kaleme alındığı dilde ya da farklı bir dilde belirli bir amaca göre belirli değişiklikler yapılarak metnin yeniden oluşturulması demektir. Yeniden yazım konusunda Lefevere'in bakış açısında kültürel etkileşimin büyük bir kısmı “özgün” metinlerin sayesinde değil, ortaya konulmuş yeniden yazılmış metinler aracılığıyla oluşmaktadır. Yeniden yazılan metinlerin kültürel ve sosyal açıdan önemi oldukça fazladır, çünkü özgün metinlere ulaşmanın zor veya imkânsız olduğu durumlarda bir yazın eserinin imgesi yeniden yazımlar sayesinde gerçekleşebilmektedir (Aksoy, 2002: 51). Bu noktalardan hareketle alanyazında yeniden yazım bağlamında değerlendirilen metinler dikkate alındığında aşağıdaki sınıflandırmalara yer verildiği görülmektedir.

Bir Metnin Farklı Bir Dilde Çeviri Aracılığıyla Yeniden Yazımı

Kültürel bir etkileşim olarak da ele alınan yeniden yazım kavramı Lefevere'in bakış açısında edebi metinlerde iki farklı biçimde görülebilmektedir. İlk bakış açısında çeviri etkinliği yeniden yazım bağlamında değerlendirilirken ikinci tür olarak ise tarih yazımı, eleştiriler gibi yazılardır. Bu bakış açısından değerlendirildiğinde yeniden yazımların yazarın ya da ortaya konulan çalışmanın imaj yapısıyla ilgili tüm faktörleri erek kültür dünyasında temsil ettiği görülmektedir. Diğer taraftan kültürün oluşum sürecinde önemli bir rol oynayan erek toplumun yapısı, baskın güçler, ideolojik faktörler gibi bileşenleri de inceleme imkânı sunmaktadır (Lefevere, 1992: 4–9; akt. Eren Soysal, 2022: 3). André Lefevere'in 1992 senesinde yayımlanan “Translating, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame” yapıtında ortaya koyduğu yaklaşımına göre “yeniden yazan kişi, bir yazarın, eserin, dönemin, türün ve bazen bütün bir edebiyatın imgelerini yaratmaktadır.” Bu imgelerin sahip olduğu etki göz önüne alındığında yeniden yazılan metinlerin belli bir amaç veya ideolojik yaklaşımlar çerçevesinde gerçekleştirildiğini söyleyen Lefevere, kaynak metinlerin etkinliğini ve saygınlığını kullanan yeniden yazım metinlerinin kabul görmelerinin daha kolay olabileceğine değinmektedir (Lefevere, 1992: 5; akt. Dincel–Enginsu, 2021: 4). Bu noktalardan yola çıkarak Abdal yeniden yazım konusunda aşağıdaki ifadelere yer vermektedir (Abdal, 2017: 2382):

“Bir yeniden yazma eylemi olarak çeviri aracılığıyla yaratılan erek metin, çevirmenin öznel yorumlama edimine dair izler taşır. Kaynak dil, yazın ve kültür dizgelerine dair farkındalığın çevirmenin yorumlama ediminin de temelini oluşturduğu söylenebilir. Kaynak

metnin, kaynak dil, yazın ve kültür dizgelerinin bir ürünü olduğu düşünülürken, söz konusu farkındalığın son derece gerekli olduğu da fark edilecektir. Çünkü yeniden yazma eyleminin ilk aşamasını, kaynak metne ait estetik öge ve yazınsal unsurların kültürlerarasılık ekseninde yorumlanması oluşturur. Yeniden yazma eylemi süresince, çevirmen, kaynak kültür dizgesine ait kültürel öğelerden, kaynak dil dizgesine ait dilsel öğelerden ve kaynak yazın dizgesine ait yazınsal unsurlardan faydalanır.”

Bir Metnin Başka Bir Yazar Tarafından Yeniden Yazımı

Aktulum (2000: 236) yeniden yazım sürecini “hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi” olarak ele almaktadır. Aynı zamanda Aktulum (2000: 17) “Bir yazar başka bir yazarın metninden parçaları kendi metninin bağlamında kaynaştırarak yeniden yazar” bakış açısı ile metinlerarasılık yaklaşımının da bir yeniden yazım işlemi olarak değerlendirilebileceğine değinmektedir.

Bir Metnin Mevcut Yazılmış Metinlerin Türevi Olarak Yeniden Yazımı

Lefevere’in yaklaşımından ödünç aldığı “yeniden yazım” kavramını sömürgecilik sonrası bağlamda değerlendiren Maria Tymoczko’nun (1999: 41; akt. Süren ve Yılmaz, 2020: 33) bakış açısında “her yazı, yeniden yazımdır,” çünkü “her edebiyat eseri, tıpkı çeviri gibi, daha önceki metinlere dayanır: Her ikisi de ‘özgün anlamsal birlikler’ (original semantic unity) değil, ‘türev ve heterojen’[metinler]dir”. Bu çerçevede yazarın kurguladığı metin, içerik anlamını bir öz ve bir bütün olarak yalnızca kendi içinde barındırmamaktadır, aksine metinler farklı metinlerden oluşan bir bütünün içerisinden çıkmakta, dolayısıyla da metnin anlamı tamamlanmaksızın üretim hâlinde olmaktadır. Diğer bir ifadeyle her metin diğer metinlerin türevi olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca bu durum tekil değil, çoğul anlamlara zemin hazırladığı için de heterojendir. Nitekim “Yazmak, yeniden yazmaktır. Her yazı işi bir kolaj, yorum ve alıntıdır” (Aktulum, 2000: 165).

Bir Metnin Bir Başka Gösterge Türünde Yeniden Yazımı

Jakobson’un (2008: 62; akt. Süren ve Yılmaz, 2020: 35) bakış açısında “Dilsel bir göstergelyi yorumlamak için, onun aynı dilin başka göstergelerine, başka bir dile ya da dilsel olmayan bir simgeler dizgesine çevrilmesine göre, üç yol seçeriz”. Bu süreçler “dil içi çeviri”, “dillerarası çeviri” ve “göstergelerarası çeviri” biçiminde ele alınmaktadır. Bu bağlamda da dilsel göstergelerin dilsel olmayan göstergeler vasıtasıyla yorumlanması süreci göstergeler arası

aktarım kapsamına girmektedir. Dilsel bir gösterge sistemi ile oluşturulmuş olan yazılı bir metni müzik, mimik, ses gibi hem işitsel hem de görsel göstergelerle aktarmak, bir diğer ifadeyle dilsel göstergelerden oluşan bir metnin dilsel olmayan göstergelerle yeniden yazımı bu konu alanına örnektir. Nitekim Lefevere de “Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame” isimli kitabında televizyon veya film uyarlamalarından “diğer yeniden yazım türleri” olarak söz etmiştir fakat kendi asıl uzmanlık alanına dâhil olmadığını düşünerek bu alanı detaylı olarak ele almamıştır (Süren ve Yılmaz, 2020: 35).

Bir Metnin Aynı Yazar Tarafından Öz Dilinde / İlk Yazım Dilinde Yeniden Yazımı

Yazarı belli olan ya da anonim olarak kaleme alınan bir eserin değiştirilerek yeniden yorumlanması, derinlemesine ve daha geniş bir çerçevede yazılarak anlamsal ve biçimsel bazı düzenlemeler metnin yeniden yazılmasını mümkün kılmaktadır. Benzer biçimde de her yazar yeniden yazım bağlamında farklı yapıtlar üzerinde çalışabileceği gibi hali hazırda yayımlanmış kendi yapıtları üzerinde de yeniden yazım sürecini hayata geçirebilmektedir. Bu tutum “öz-yeniden yazma işlemi” olarak da adlandırılmaktadır (Kalem, 2019: 413). Dolayısıyla “Bir yazar, düzeltmek, derinleştirmek vb. amaçlarla kendi yapıtlarından birini de yeniden yazabilir” (Aktulum 2000: 236). Lefevere’in (1992, vii: akt. Maral ve Yücel, 2021: 1101) bakış açısında her yeniden yazım türü belli bir ideolojik yaklaşımı ve yazın kurallarını temsil ettiğinden yazılı metni manipüle edebilmektedir. Bu yüzden de “yeniden yazım, güce ve iktidara hizmet edecek biçimde bir manipülasyon” olarak da değerlendirilebilmektedir.

Bu çalışmamızda ilk tarihli yazımı ve farklı tarihlerdeki yeniden yazımları yazar, şair ve subay Franz Karl GINZKEY tarafından gerçekleştirilmiş olan “Hatschi Bratschi’s Luftballon” (Hatschi Bratschi’nin Hava Balonu) adlı çocuk kitabının aynı dilde Almanca olarak kaleme alınan yeniden yazımları incelenmiştir. Söz konusu bu çocuk kitabının ilk basımı 1904 yılında ortaya konulmuştur ve son olarak da 1904 tarihli ilk basım ile tıpkıbasım olarak 2019 senesinde yayımlanan son yayımına kadar bu eserin aynı yazar tarafından ve aynı dilde altı farklı tarihte yeniden yazımları gerçekleştirilmiştir. Bu çocuk kitabının yeniden yazımlarının yapıldığı yıllar 1922, 1933, 1943, 1962, 1968 ve 2011’dir. 2019 senesinde yayımlanan yeniden yazım ilk basım olan 1904 yılındaki orijinal kitap ile tıpkıbasımdır. Yeniden yazımların yapıldığı bu tarihlerdeki basımlardan 1933, 1943 ve orijinal kitap ile tıpkıbasım olan 2019 yılı yeniden yazımlarının metinleri bu çalışmada bir metnin aynı yazar tarafından öz dilinde / ilk yazım dilinde yeniden yazımı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İncelenen bu çocuk kitabının yeniden yazımlarında aşağıda değinilen bulguların daha anlaşılır olabilmesi açısından kitabın ana konusuna değinilmesi faydalı olacaktır. “Hatschi Bratschi’s Luftballon” adlı çocuk kitabının ilk basımı ile son tıpkıbasımının yanı sıra kimi yeniden yazımlarda kitabın kötü karakteri hava balonu içerisinde ülke ülke gezerek çocukları Türk

ülkesine kaçırap hapsederek aç ve susuz bırakan bir Türk imgesi bağlamında okurlara, yani çocuklara aktarılmaktadır. Bu çocuk kitabının içerik akışında evinin bahçesinde mutlu bir biçimde oyunlar oynayarak tasvir edilen Fritz isimli bir çocuğun hava balonunu kullanan “Hatschi Bratschi” isimli Türk karakter tarafından hava balonu ile kaçırıldığı konu edinilmektedir. Kimi yeniden yazımlarda “Hatschi Bratschi” isimli bu kötü karakter Türk kimliği ile değil de doğu ülkesinden gelen ve çocukları Doğu ülkesine kaçırap hapseden bir büyücü olarak okurlara sunulmaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir detay ise her ne kadar kimi yeniden yazımlarda çocukların kaçırıldığı yer Türk Ülkesi yerine Doğu Ülkesi olarak aktarılmış olsa da kitabın son bölümünde Doğu Ülkesinde yaşayan kitap karakterleri için yine Türk ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Böylelikle de aslında yeniden yazımlarda sözcüksel değişiklikler gerçekleşmiş olsa da olumsuz, kötü tutum ve davranışların hala Türk imgesine atfedilmekte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bulgular

Yeniden Yazım İncelemeleri

Bulgu 1:

Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
„Es ist, man sieht es deutlich schon, Ein Großer roter Luftballon. Drin sitzt, die Pfeife in der Hand, Ein Türke aus dem Türkenland. “ (Ginzkey, 1933: 7 / Ginzkey, 2019).	“Açıkça görülüyor ki bu, Kırmızı büyük bir hava balonu. Bu hava balonunun içinde elinde bir tütün çubuğu olan, ‘Türk Ülkesinden gelen bir Türk oturuyor.’ “ (Ginzkey, 1933: 7 / Ginzkey, 2019).
“Drin sitzt, die Pfeife in der Hand, Ein Zauberer aus dem Morgenland. “ (Ginzkey, 1943: 9).	“Bu hava balonu içinde elinde bir tütün çubuğu olan, ‘Doğu Ülkesinden gelen bir büyücü oturuyor.’ “ (Ginzkey, 1943: 9).

Çocuk kitabının yeniden yazımları dikkate alındığında 1933 ve tıpkıbasım olan 2019 tarihli kitabın çocuk kaçıran kötü karakteri olarak Türk Ülkesinden gelen bir Türk ifadesi kullanılmaktayken 1943 yeniden yazımında ise kötü olarak ele alınan kitap karakteri Doğu Ülkesinden gelen bir büyücü ifadesiyle aktarılmaktadır. 2019 tıpkıbasımını göz önüne alındığında çocuk kitabının 1904 yılı ilk yayımında da çocuk kaçıran kötü karakterin Türk Ülkesinden gelen bir Türk olduğu anlaşılmaktadır.

Bulgu 2:

Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
„Du kommst mit mir ins Türkenland , Da hilft kein Schrei’n und Weinen, Kein Strampeln mit den Beinen!“ (Ginzkey, 1933: 9 / Ginzkey, 2019).	“Sen benimle ‘ Türk Ülkesi ’ne geliyorsun, Bu durumda çığlık atmanın ve ağlamanın, Bacaklarınla tepinmenin yardımı olmaz!” (Ginzkey, 1933: 9 / Ginzkey, 2019).
„Du kommst mit mir ins Morgenland , Da hilft kein Schrei’n und Weinen, Kein Strampeln mit den Beinen!“ (Ginzkey, 1943: 13).	“Sen benimle ‘ Doğu Ülkesi ’ne geliyorsun, Bu durumda çığlık atmanın ve ağlamanın, Bacaklarınla tepinmenin yardımı olmaz!” (Ginzkey, 1943: 13).

Yeniden yazımlardaki bu metin kesitlerinde de görüldüğü üzere yine 1933 tarihli yayımda ve 2019 tıpkıbasımında kitabın kötü karakteri Türk Ülkesinden gelen bir Türk kullanımı yer almaktayken 1943 yeniden yazımında ise kötü çerçevede aktarılan kitap karakteri Doğu Ülkesinden gelen bir büyücü olarak ele alınmaktadır. 2019 tıpkıbasımı dikkate alındığında çocuk kitabının 1904 yılı ilk basımında da çocukları kaçııp hapseden kötü karakterin Türk Ülkesinden gelen bir Türk olduğu ortaya çıkmaktadır. İlgili bu metin kesitinde dikkat çekebilecek bir diğer nokta ise Türk veya büyücü olarak sunulan “Hatschi Bratschi” isimli kötü karakterin gerek Türk Ülkesine gerekse de Doğu Ülkesine kaçııp hapsettiği çocuklara acımasızca davranmasıdır.

Bulgu 3:

Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
Hurtig durch die Luft davon, Fährt der Zauberluftballon (Ginzkey, 1933, 1943, 2019).	Havada hızla ilerleyerek, Büyülü balon hareket ediyor (Ginzkey, 1933, 1943, 2019).

Bu bulgudaki metin kesitinin çocuk kitabının tüm yeniden yazımlarında dikkat çekmesindeki gerekçe “büyülü balon” ifadesinin kullanılmasıdır. Nitekim bulgu 1’deki içerik dikkatle incelendiğinde 1933 ve 2019 yeniden yazımlarında hava balonu ile gelen kötü karakter Türk olarak ele alınmaktayken sadece 1943 yeniden yazımında Doğu Ülkesinden gelen bir büyücü ifadesi geçmektedir. Fakat bulgu 3’te ise hava balonu incelenen tüm yeniden yazımlarda büyücüye ait büyü bir balon çerçevesinde aktarılmıştır. Bu noktadan hareketle 1933 ve 2019 yeniden yazımlarındaki Türk ifadesinin de büyücü ile aynı bağlamlarda aktarıldığı düşünülebilmektedir.

Bulgu 4:

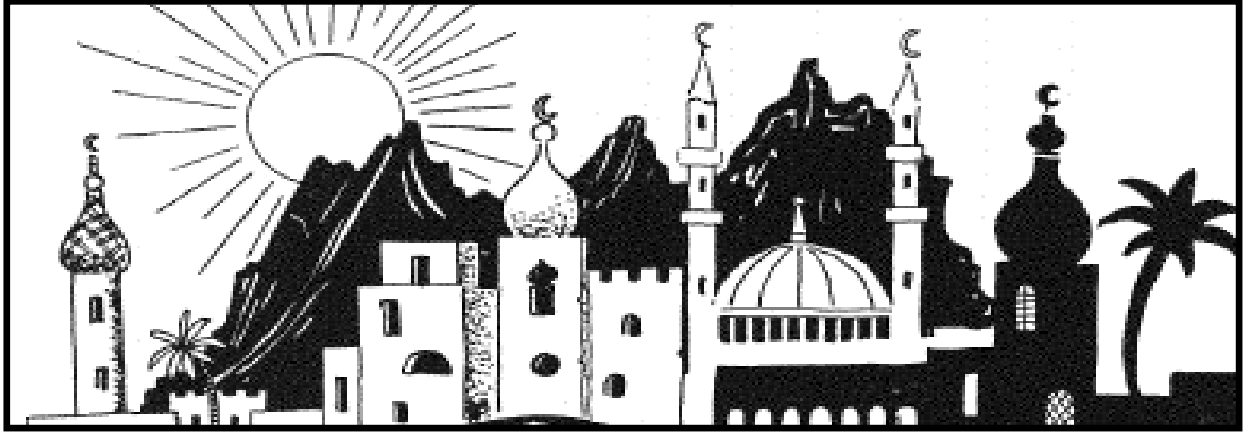
Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
“ Tückisch nähern sie sich leise,” (Ginzkey, 1933, 1943, 2019).	“Sinsice, sessizce yaklaşıyorlar,” (Ginzkey, 1933, 1943, 2019).

Bulgu 4’te verilen metin kesitinde aktarılan “hain”, “kötü”, “fena”, “sinsi” anlamlarını karşılayan “tückisch” ifadesinin kullanımıyla kitapta Türk konusu ile hiç bağlantısı olmayan bir bölümde bile Türk tasvirinin çağrıştırdığı görülmektedir. Nitekim incelenen tüm yeniden yazımlarda yer alan bu bölümde kullanılan “tückisch” ifadesi yerine Almanca birçok farklı sözcük kullanılabilmesi mümkünken “Türk’e özgü”, “Türk”, “Türklerle ilgili” anlamlarındaki “Türkisch” kelimesinden tek bir harf ile ayırt edilebilen “tückisch” sözcüğünün yeniden yazımlarda kullanılması bilinçaltında Türk imgesine yönelik olumsuz çağrışımların ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır.

Bulgu 5:

Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
„So fährt er übern Wüstensand, Er kommt bis in das Türkenland. “ (Ginzkey, 1933: 44, 45 / Ginzkey, 2019).	“Böylelikle o çöl kumulları üzerinden yolculuk eder, ‘Türk Ülkesi’ ne kadar gelir.” (Ginzkey, 1933: 44, 45 / Ginzkey, 2019).
„So fährt er übern Wüstensand, Er kommt bis in das Morgenland. “ (Ginzkey, 1943: 52).	“Böylelikle o çöl kumulları üzerinden yolculuk eder, ‘Doğu Ülkesi’ ne kadar gelir.”(Ginzkey, 1943: 52).
„Dort liegt auch Hatschi Bratschis Haus, Was tönt für ein Geschrei heraus? Gefangene Kinder sind’s, die schrei’n. Der Hatschi Bratschi schloß sie ein. Er trug sie her im Luftballon; Da schmachten sie so lange schon!“ (Ginzkey, 1933: 44, 45 / Ginzkey, 1943: 52 / Ginzkey, 2019).	“Hatschi Bratschi’nin evi de orada bulunuyor, Evden dışarı ne tür çığlıklar duyuluyor? Çığlık atanlar tutsak, esir çocuklar, Hatschi Bratschi onları buraya kapatıp kilitlemişti. O, çocukları hava balonunda buraya taşımıştı; Çocuklar burada çok uzun zamandır aç ve susuz kalmışlardı!” (Ginzkey, 1933: 44, 45 / Ginzkey, 1943: 52 / Ginzkey, 2019).

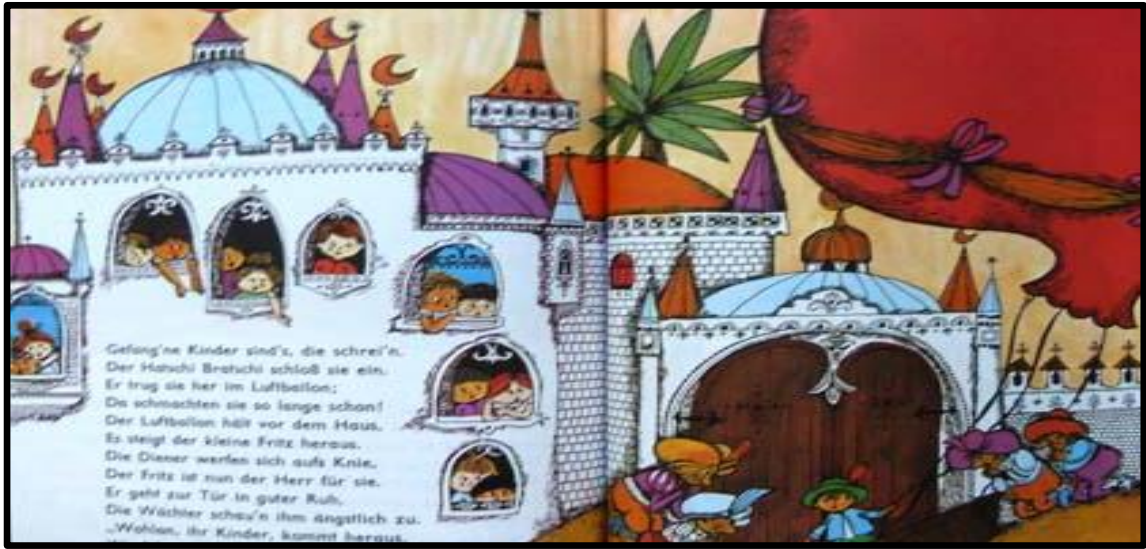
1933 tarihli yeniden yazımda ve 2019 tıpkıbasımında kitabın kötü karakteri yine Türk Ülkesinden gelen bir Türk olarak ele alınırken 1943 yeniden yazımında ise kötü çerçevede aktarılan kötü karakter Doğu Ülkesinden gelen bir büyücü olarak aktarılmaktadır. Kaçırılan kitap karakteri olan Fritz isimli çocuğun hava balonu ile çölleri aşarak Türk Ülkesine / Doğu Ülkesine ve “Hatschi Bratschi”nin Türk Ülkesindeki / Doğu Ülkesindeki çocukları hapsediği evine ulaştığı aktarılmaktadır. Yeniden yazımlarda geçen bu bulgularda Hatschi Bratschi'nin evinden çılgınlık yükseldiği ve bu çılgınlıkların da hava balonu ile kaçırılan ve eve kapatılıp kilitlenerek esir edilen başka çocuklara ait olduğu ifade edilmektedir. Hatta “Hatschi Bratschi” tarafından hapsedilen bu esir çocukların uzun süredir aç ve susuz bırakıldıkları da yeniden yazımlardaki metinlerde yer almaktadır. Bu bulgu ile bağlantılı olarak yeniden yazımlardaki bir detay ise görsellerle okurların dikkatini çekmektedir. İncelenen diğer yeniden yazımlarda bu denli ön plana çıkmasa da 1933 yılı yeniden yazımında “Hatschi Bratschi” isimli kötü karakterin çocukları kaçırdığı Türk Ülkesi cami görseli ile tasvir edilmektedir. Yine bu yeniden yazımda çocukların hapsedilip esir tutulduğu ev olarak cami bahçesindeki bir yapıya yer verildiği görülmektedir. İnternet kaynaklarından erişim sağlanan 1968 yılı yeniden yazımın ilgili bu bölümü ise bu bağlamı daha da ileri taşıyarak çocukların hapsedildiği, esir olarak tutulduğu yapıyı doğrudan cami görseli ile okurlara aktarmaktadır.

Şekil 1: Kaçırılan Çocukların Getirildiği ‘Türk Ülkesi’ Tasviri (Ginzkey, 1933: 44)

Şekil 2: Hatschi Bratschi'nin Kaçırıldığı Çocukları Hapsettiği Evin Tasviri (Ginzkey, 1933)

Şekil 3: Hatschi Bratschi'nin Kaçırıldığı Çocukları Hapsettiği Evin Tasviri (Ginzkey, 1968; akt. Grätzner, t.y.)

Bulgu 6:

Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
Nun gibt es Braten, Obst und Fisch, Und auch die Türken freu'n sich sehr (Ginzkey, 1933, 1943, 2019).	Şimdi kızarmış et, meyve ve balık var. Ve Türkler de çok mutlular (Ginzkey, 1933, 1943, 2019).

Bulgu 6'daki içerikte ön plana çıkan nokta yine tüm yeniden yazımlarda kitabın son bölümünde kullanılmış olan “Türkler” ifadesidir. Nitekim 1943 yeniden yazımında Türk ve Türk Ülkesi ifadesi kullanımı terk edilerek Doğu Ülkesi ve büyücü ifadelerine yer verilmişti. Fakat 1943 yeniden yazımında kitap içeriğinde Doğu Ülkesi ve büyücü kullanımına yer verilmiş olsa da kitabın son bölümünde Türkler sözcüğü tercih edilerek aslında yeniden yazımların asıl ilk basımın etki alanından uzaklaşmadığı görülmektedir.

Bulgu 7:

Yeniden Yazımlar – Almanca	Metin Kesitinin Türkçesi
Der Hatschi Bratschi kommt nicht mehr, Der böse Zauberer ist tot (Ginzkey, 1933, 2019).	Hatschi Bratschi artık gelmiyor, Kızgın, kötü büyücü artık öldü (Ginzkey, 1933, 2019).

Son bulgu dikkate alındığında ise aslında sadece 1943 yeniden yazımında hava balonundaki “Hatschi Bratschi” karakteri Türk yerine büyücü olarak aktarılmaktayken bu bulguda ise 1933 ve tıpkıbasım 2019 yeniden yazımlarının son bölümlerinde “Hatschi Bratschi” karakterinin büyücü ifadesiyle aktarıldığı görülmektedir. Dolayısıyla da bu çocuk kitabının tüm yeniden yazımlarında birbirlerinin etkisinden kurtulamayarak benzer bağlantılarla içeriklerin ortaya konulduğu anlaşılabilmektedir.

Sonuç

Gerek “Hatschi Bratschi’s Luftballon” adlı çocuk kitabının ilk basımında ve yeniden yazımlarında çocuk okurlara hitap etmeyen ırkçı kullanımların yer alması gerekse de kitaptaki metinsel ve görsel içeriklerin çocukların pedagojik gelişimlerine uygun olmadığı fikrinden hareketle kitabın bazı yeniden yazımlarının içeriksel kısmi değişikliklerle kaleme alındığı görülmektedir. Fakat her ne kadar 1943 yılı yeniden yazımında Türk Ülkesi yerine Doğu Ülkesi ve Türk yerine de büyücü ifadeleri tercih edilmiş olsa da kaçırılarak esir gibi hapsedilen diğer çocukların kurtarıldıktan sonraki kutlamada “Ve Türkler de çok mutlular” cümlesine yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmada incelenen tüm yeniden yazımlarda yer alan bu cümle ile Doğu Ülkesi olarak ifade edilen yerin Türk Ülkesi, hava balonu içerisinde büyücü olarak aktarılan olumsuz tasvirin de Türk olduğu tespit edilebilmektedir (Cansız ve Bolat, 2022: 128). Benzer tutumlar diğer bulgu örneklerinde de yer almaktadır. Nitekim “Hatschi Bratschi” karakteri tarafından çocukların kaçırıldığı yerin Türk Ülkesi ve kaçırarak hapseden kötü karakter “Hatschi Bratschi”nin Türk olarak verildiği tüm yeniden yazımlarda büyücü kullanımına yer verilmemesi gerektiği düşünülebilmektedir, çünkü sadece 1943 yeniden yazımında “Hatschi Bratschi” karakter büyücü olarak aktarılmaktadır. Fakat yazar farklı tarihlerde orijinal ilk basım dili olan Almancada kaleme aldığı tüm yeniden yazımlarında Türk Ülkesi ve Doğu Ülkesi ifadelerinin yanı sıra Türk ve büyücü ifadelerini birbirleriyle bağlantılı kullanarak Türk imgesine yönelik olumsuz bakış açılarını tüm yeniden yazımlarına yansıtmaya devam etmiştir.

Kaynakça

Abdal, G. (2017). Bejan Matur çevirilerinde örneklerle metaforik bir yeniden yazma eylemi olarak şiir çevirisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 2379-2398.

Aksoy, B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınları.

Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.

Cansız, U. & Bolat, H. (2022). Almanca Çocuk Kitaplarında Ulus–İrk Kalıp Yargıları: “Hatschi Bratschi’s Luftballon” Örneğinde Türk İmgesi. *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), 106-130 . DOI: 10.55143/alkad.1097118

Dincel–Enginsu, M. (2021). Yeniden Yazılan Metinler: Sırça Kümes ve Sırça Hayvan Koleksiyonu Oyunlarının Oyun Çevirisi Bağlamında İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 14, 1-18. <https://doi.org/10.26650/iujts.2021.14.0001>

Eren Soysal, E. (2022). André Lefevere’nin Yeniden Yazma Kavramı Bağlamında Nizâmi Gencevî’nin Leyla ile Mecnun Adlı Mesnevisinin Çevirilerinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (48), 1-20. DOI:10.21497/sefad.1218343

Ginzkey, F. K. (1933). *Hatschi Bratschi’s Luftballon*. Salzburg: Verlag Anton Pustet.

Ginzkey, F. K. (1943). *Hatschi Bratschi’s Luftballon*. Wien: Wiener Verlag.

Ginzkey, F. K. (2019). *Hatschi Bratschi’s Luftballon*. Wien: Ibera Verlag.

Grätzner, H. (t.y.) Hatschi Bratschis Luftballon, F. K. Ginzkey, 1968. 01.10.2023 tarihinde araştırma sitesi: <http://www.antiquepool.at/de/artikel/14889.html> adresinden alındı.

Kalem, G. N. (2019). Yeniden Yazım Örneği Olarak Yekta Kopan’ın “Kafka’yla Yolculuk” Öyküsü. *The Journal of Academic Social Science*, Sayı: 94, s. 410-419. ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.15050>

Süren, M. S. & Uras Yılmaz, A. (2020). Bir Yeniden Yazım Örneği Olarak Frankenstein. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, (12), 29-52. DOI:10.26650/iujts.2020.12.0003

Translation and Intercultural Communication in Language Teaching

Yamina HAMDANI¹

Abstract

Translation/interpretation has always been fundamental for intercultural communication. The Ignorance of another culture can cause confusion, misunderstandings or even offenses during the communication process, and also makes it difficult or impossible to conclude any international or bilateral agreements.

It is obvious that without communication There can be no negotiation, communication is obviously an integral part of the success of the mission.

Translation is important in a variety of fields such as the scientific domain, the position of translation in intercultural communication is fundamental.

It is necessary for both international business and social relations. The purpose of translation is to transmit ideas and events through time and space to make something understood, achieved, and proven. The world is increasingly interconnected and translation plays a role in breaking down language barriers. From a professional point of view, translators play a role as experts in intercultural communication, mediators and the bridge between people's cultures and opinions.

In order not to isolate the rest of the world and to survive in such a kind of environment everybody needs to interact with each other. Therefore, intercultural communication is a must for every people. The position of translation in intercultural communication is fundamental. It is necessary for both international business and social relations. The purpose of translation is transmitting of the ideas and events through time and space to make something understood, to accomplish, to prove.

The world that is increasingly interlinked and translation fulfils a role by breaking down language barriers. From the professional point of view, translators play a role as intercultural communication experts, mediators, and the bridge between people cultures, and opinions. In order to understand the role of translating or interpreting as a profession, it is needed to start with an exact definition of the profession. Then, the differences between translator and interpreter should be clarified by explaining their responsibilities.

Key words: Translation/ ICC intercultural communication / language teaching/ Mediation.

اللغات تعليمية في والمثاقفة الترجمة

الملخص:

لقد كانت الترجمة/الترجمة الفورية دائماً أساسية للتواصل بين الثقافات. إن الجهل بثقافة أخرى يمكن أن يسبب ارتباكاً أو سوء فهم أو حتى إساءة أثناء عملية الاتصال، كما يجعل من الصعب أو المستحيل إبرام أي اتفاقيات دولية أو ثنائية.

ومن الواضح أنه بدون التواصل لا يمكن أن يكون هناك تفاوض، ومن الواضح أن التواصل جزء لا يتجزأ من نجاح المهمة.

الترجمة مهمة في مجموعة متنوعة من المجالات مثل المجال العلمي، ومكانة الترجمة في التواصل بين الثقافات أمر أساسي.

¹ Dr, Maitre de Conférences A, Université de Relizane / ALGERIA, Departement d'Anglais, Email: yamina.hamdani@univ-relizane.dz

فمن الضروري لكل من الأعمال التجارية الدولية والعلاقات الاجتماعية. الغرض من الترجمة هو نقل الأفكار والأحداث عبر الزمان والمكان لجعل الشيء مفهومًا، ومرتفعًا، ومثبتًا. أصبح العالم مترابطًا بشكل متزايد وتلعب الترجمة دورًا في كسر الحواجز اللغوية. من وجهة نظر مهنية، يلعب المترجمون دورًا كخبراء في التواصل بين الثقافات، ووسطاء وجسر بين ثقافات الناس وأرائهم.

ومن أجل عدم عزل بقية العالم والبقاء على قيد الحياة في مثل هذا النوع من البيئة، يحتاج الجميع إلى التفاعل مع بعضهم البعض. ولذلك، فإن التواصل بين الثقافات أمر لا بد منه لكل الناس. إن مكانة الترجمة في التواصل بين الثقافات أمر أساسي. فمن الضروري لكل من الأعمال التجارية الدولية والعلاقات الاجتماعية. الغرض من الترجمة هو نقل الأفكار والأحداث عبر الزمان والمكان لجعل شيء ما مفهومًا، وإنجازه، وإثباته.

العالم الذي يتزايد ترابطه وتؤدي الترجمة دورًا من خلال كسر الحواجز اللغوية. من وجهة النظر المهنية، يلعب المترجمون دورًا كخبراء في التواصل بين الثقافات، ووسطاء، وجسر بين ثقافات الناس وأرائهم. من أجل فهم دور الترجمة التحريرية أو التحريرية كمهنة، لا بد من البدء بتعريف دقيق للمهنة. بعد ذلك، ينبغي توضيح الاختلافات بين المترجم التحرير والمترجم الفوري من خلال شرح مسؤولياتهم. وأيضًا من منظور التواصل بين الثقافات.

تقدم الحياة الاجتماعية الحديثة، والتطور الجديد في العلاقات الدولية وتشكيل ما يسمى بالثقافات التواصلية نمطًا جديدًا في أساليب الترجمة يتطلب التخلي عن الكثير من الصور التقليدية.

بدأ التواصل بين الثقافات مع تسليط الضوء على خلفية ثقافية محددة في المعرفة يلعب دورًا كبيرًا في تشكيل المترجمين واسعي الأفق، والواعين جيدًا للخصائص العرقية والثقافية وغيرها من الخصائص الخاصة بلغة معينة.

Introduction

The aim of this paper is to draw attention to this void and consider the how's and whys of incorporating translation in regular courses in the light of insights contributed by SLA research,

language theories and new psychological perspectives on language learning.

Scholar translation is not the real translation for the reason why it is conceived and practiced not for the sake of learning how to translate but in order to learn foreign languages and secondarily the basic language.

This means that translation is essentially and even exclusively conceived as a language comparison exercise, and thus as a transcoding activity.

Translation from foreign language into basic language aims objectively to verify the comprehension of the text in foreign language but sometimes to induce the learner into basic language expression, by imposing him some constraints, those related to language and to foreign culture, it pushes him to look for some means of expression in his own language^{2, 1}

In this kind of translation, the learner is practically induced in each problem that he confronts successively, to look for the "answer" to be "correct", as if it was a question of looking for an

² Lantri Elfoul. Traductologie et littérature comparée. Etudes et essais, page 41- traduction et enseignement des langues. La Casbah, Alger 2006.

unknown algebraic value. At a superior level, these constraints aim rather to exercise the learner's syntactic, stylistic and lexical creativity.

Why use translation?

If a strong case for translation in the language classroom is to be made, at least three things ought to be demonstrated: that criticisms against it are not valid, that learners need it, and that it promotes their learning.

The studies that have tackled commonly made criticisms (e.g. translation teaches learners about language and doesn't really help them learn how to use it, or that it fosters the excessive use of the mother tongue) have demonstrated that these objections are justified only if translation practice amounts to the regular combination of grammar rules with translation into the target language as the principle practice technique.

They have also shown that if properly designed, translation activities can be employed to enhance the four skills and develop accuracy, clarity and flexibility.

As regards the use of the native language, its effect on language acquisition has been the subject of many debates lately. Addressing the issues connected with it is beyond the scope of this paper.

However, it suffices to say that teachers should constantly bear in mind that in an EFL situation L1 ought to be employed judiciously.

Do learners really need translation?

To rephrase the question following, will the learner have to use translation once he has learned L2? The answer to this question is positive, for translation is a real-life communicative activity – the learners translate in class for peers, decode signs and notices in the environment, translate instructions and letters for friends and relations, etc. Moreover, with the increased mobility of persons and goods in a unified, multilingual Europe, translation is expected to be practiced almost on daily basis.

In addition, one should not lose sight of the warning that language competence is a two-way system, that we need to be able to communicate into and from the language system. Yet little guidance is given on how to communicate back into the mother tongue, something that many professionals need to do in their daily work.

Does translation promote language learning and, ultimately, proficiency?

Put more simply, does it help learners learn the language? The reply is again affirmative.

Individual learners have reported that they find it beneficial, and this has been confirmed by empirical research. Investigating learning strategies employed by students of English as a second language, and also by learners of Spanish and Russian in a foreign language setting, some have established that translation (defined as using the first language as a base for understanding and /or producing the second language) accounted for over 30 percent of strategy uses.

In both language groups, beginner students mostly rely on repetition, translation and transfer, whereas more advanced students resort to differencing, though without abandoning familiar strategies such as repetition and translation.

Taking into account the criticism levelled at the ambiguity of their definition and further controversy concerning the issue whether SLA differs from the acquisition of other forms of knowledge, we would like to stress one fact which has not received enough emphasis: translation is the only strategy typical of language learning, while other strategies they mention occur in other forms of learning.

As such, it should receive due treatment. The other empirical study reporting findings relevant to this topic is Friedlander 1990. Drawing on the results of several investigations and his own experiments, he ascertained that planning on certain language topics seems to be enhanced when writers use the language of topic-area knowledge.

Translation from the native language into English appears to help rather than hinder writers: they were able to access more information when working in their first language. Hence, Friedlander concludes that ESL writers should be encouraged to use their first language while composing a draft and then translate.

With the growing importance of learner-centred language teaching, it is argued that anything that helps the learner in his or her own way is surely an asset. Hence, researchers and practitioners are urged to investigate what is of assistance to learners in order to help them arrive at their objective in the most economical way. Translation as an aid to learning is likely to be favoured by analytically oriented learners.

What kind of translation do learners need?

The purpose of translation in the language classroom is not to train professionals, but to help learners develop their knowledge of English. In other words, it is a means to an end, not an

end to be achieved. However, some learners may become translators one day, and the basic knowledge of translation that they have gained in the classroom can serve as a solid ground for building up translation skills.

Level and age

The common view is that translation requires a high level of proficiency. As a cognitively demanding process, it is more appropriate for adult learners. Nonetheless, if properly designed, translation activities can be successfully applied at all levels and ages.

In deciding whether to use it, the teacher should take into consideration the references of her learners, her own pedagogical objectives and the moment-by-moment exigencies of the teaching context and situation she is in³.

Direction

Translating from L2 into L1 seems to be natural, but what about a more demanding task, rendering L1 into L2? It is certainly advisable to stick to the former mode at lower levels and leave the latter for a more advanced stage, although some very simple L1-L2 translation activities, especially those involving awareness raising, can also be carried out at the initial stages of learning.

Organization

This involves deciding how to administer translation activities and choosing the most appropriate forms of classroom interaction. Translation is a serious business which requires careful preparation both on the part of the teacher and the learner. Distributing a text and telling your students “translate” is not a very good way to start. Carefully graded preparatory activities are necessary, and they can be integrated in reading, listening, and writing activities, and also in vocabulary and grammar practice. Since translation is time consuming, it is advisable that longer pieces should be done at home.

Sometimes, separate classes can be devoted to translation, but only with a highly motivated class. The teacher should ensure that these tasks are done as pair or group work. The purpose of this is to give the learners a chance to discuss, test and compare their ideas⁴.

Content – what to focus on in practice

³ Cervantes. Curso de capacitación para impartir los niveles iniciales en el marco común europeo de referencia. Madrid 2011.

⁴ Joseph Naoum Hadjar. Traité de traduction. Page 12. Beirut 2008.

Almost all authors seem to be in agreement that translation is most useful as a quick and easy way to present the meaning of words and contextualized items, and when it is necessary to draw attention to certain differences that would otherwise go unnoticed. Besides this, it is suggested as an appropriate activity in works trying to apply the idea of conceptual metaphors to language teaching.

However, it would be a shame to limit the role of translation only to the presentation of lexical items. One should rather explore ways for its appropriate application within the communicative paradigm and create challenging language activities which have cognitive depth. Hence, translation activities pursued in an EFL classroom ought to meet the following criteria:

- language is used for a purpose,
- they create a desire for communication,
- they encourage students to be creative and contribute their ideas,
- students are focused on what they are saying, rather than how they are saying it,
- students work independently of the teacher
- students determine what they want to say or write.

In the literature, two types of approaches to translation are suggested: top-down, from the macro to the micro level, theoretically more valid, and bottom-up, much easier to follow for those who have no previous training in linguistics.

Course books on translation are a useful source for the identification of problematic areas.

How to integrate translation in existing courses

As previously mentioned, translation activities need not to be pursued in isolation, but should rather be included in existing courses. This paper argues for a multi-directional, or multi-skill integration, as the most effective both in pedagogical and organizational terms.

Thus, preparatory activities, or pre-translation activities, should simultaneously be prewriting, or post-reading, or grammar or vocabulary practical tasks.

In addition, translation activities can occasionally be employed for consolidation, while post translation activities may be focused on rewording, rewriting, revision and evaluation ⁵.

⁵ Turjuman. Journal of translation studies p.18 2009 v18 n01, repetition parallelism and idiomaticity in literary translation.

Pre-translation activity

Aim: To integrate translation and reading skills in order to activate schemata

Step 1: The teacher initiates a discussion on the topic to be dealt with in the class. She elicits key words in L2 from the students. She writes the words the students don't know (but which appear in the text) in L1.

Step 2: The students read the text and in pairs or small groups try to find L2 equivalents of the words written on the board.

Step 3: The whole class compares results.

Translation activity

Aim: Raising awareness of the role of context and register.

Step 1: Divide the text into three parts, A, B and C; form groups of three and give each a different section to translate.

Step 2: The students who were given the same portion of the text form new groups of three in which they compare and discuss their translations. They also try to agree on a best version.

Step 3: The students go back to their original groups, put the translated text together, discuss it and make necessary changes.

Post-translation activity

Aim: Raising linguistic awareness through translation

Step 1: The students compare and discuss their versions and fill in a comparison chart.

Good Not too bad Not good

The practical side of the research which aims to investigate the impacts of using the electronic dictionary as a translation activity to improve EFL students' vocabulary. The current study is concerned with the research design and methodology, it identifies the sample, research instruments, data analysis and interpretation and discussion of the findings. The survey results will be taken as an evaluation to the validity of our research hypotheses and assumptions.

The sample description:

The participants in this study were 50 first year EFL students at Ahmed Zabana University of Relizane, the number of females was thirty while the males were twenty. Their ages range from eighteen to twenty years old. First year students were selected due to the fact that they have less vocabulary knowledge, they were chosen randomly in order to have an equal chance to be in the sample population.

Research instruments:

To answer the research questions and to test our hypotheses, two main instruments were used as a means of data collection. A written questionnaire was distributed to first year students and a structured interview addressed to teachers at the department of English -Relizane-

Questionnaire description:

The students' questionnaire is made up of seventeen questions which are a mixture of open ended, multiple choice and yes or no questions. It is subdivided into three sections. The first is about students' personal information including gender, age and their levels of English proficiency. The second section is an overview on vocabulary knowledge and learning. The last one involved question on the students' perspectives about the use of electronic dictionaries in improving their vocabulary.

Discussing and Analyzing the Questionnaire Results:

The results obtained from the questionnaire demonstrated that there is a rich diversity of levels, experiences as well as learning styles. As it seems, the majority of students rate their level of English language as deep to average. The findings show that both grammar and vocabulary have been posited to be important. Most of the participants are knowledgeable about the importance of vocabulary in learning English as a foreign language, they have shown a great willingness to learn vocabulary as their levels are neither balanced nor advanced . Furthermore, students hold attention to the other areas of language and this might be attributed to their needs. To provide a deeper understanding of the new words, several strategies were chosen as a guide to handle the situation such as guessing from context, asking either teachers or classmates and checking the dictionary. Contextual guesswork and dictionary use are a good combination to integrate into vocabulary learning. As we expected, memorization of new words is a prominent problem that learners face during their vocabulary learning process. As it can be noticed from the survey, students exploit different techniques to foster the encoding of information and promote later recall of the newly learned words. The rest of the questions were about suggesting the use of an electronic dictionary as a

complementary aid for enhancing the students' knowledge of words and to get a clear idea and understanding of their viewpoints. Learners have shown readiness in using electronic dictionaries. The study also reveals large differences in using either an electronic monolingual or bilingual dictionary. As displayed in (Q:09), the monolingual dictionary is most preferred by students as it serves them in many helpful ways. Regarding the students' responses, the most frequent dictionary is Oxford. The use of electronic dictionaries is considered as a skill. However, not all L2 learners are skilled users. There are numerous reasons behind the use of electronic dictionaries, students classified them from top to down as follows; meaning, spelling, pronunciation, part of speech, grammar, usage, synonyms and antonyms. The students have shown reliance on consulting the electronic dictionary while performing their different types of activities and assignments, to get comprehensive information about the target language and to avoid any kind of misunderstanding. They also make use of electronic dictionaries to accumulate word power as well as developing and achieving the other skills; writing, speaking and listening. In the light of these results, we come up with the relative value of the use of the electronic dictionary as a lexical learning strategy. Besides, it encourages the creation of self-learning and self-reliance.

Data Analysis and Interpretation

Analysis and Interpretation of Students' Questionnaire

Section One: Background Information

Q01: Specify your gender : a. Female b. Male

Options	Number	Percentage %
Female	30	60%
Male	20	40%
Total	50	100%

Table 01: Gender Distribution

Based on the table mentioned above of two main categories, Male and their female counterparts. The number of our participants are (50). As it can be observed. the majority of the respondents are females (60%) and the remaining are males (40%).

Q02: what’s your age?

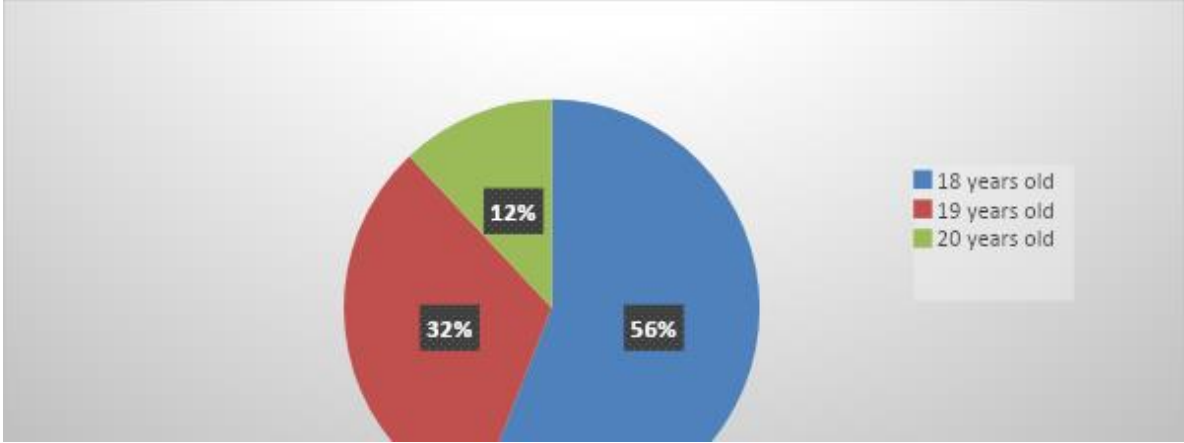

Figure01: Student’s Age

From the figure, the participants’ age range from 18 to 20 years old, it’s clear that the majority of students (56%) are 18 years old whereas a considerable number of students (32%) indicate that their age is 19 years old. As noticed (12%) is the lowest percentage which represents students aged 20 years old.

Q01: How would you rate your English level ?

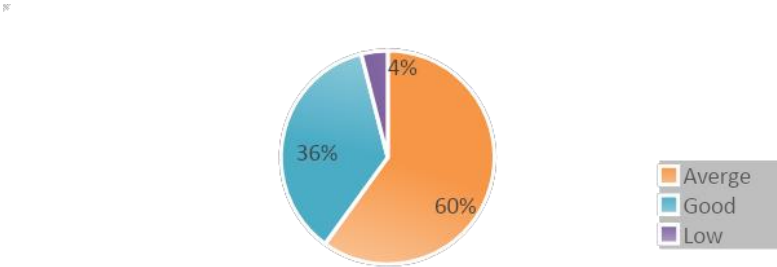

Figure02: Students’ Level in English.

This question represents the students’ self-evaluation about their English level, as it is shown in the figure there are three qualifications which are good, average and low. According to the findings, the majority of our sample with a percentage of (60%) described their level of

English language proficiency as average, (36%) of the sample believe that their level is good. While, only few respondents (4%) rate their level as low. As a result we noticed that there is a diversity in Student's English level.

Section two : An overview on vocabulary learning

Q01: What's your primary interest in learning English as a foreign language?

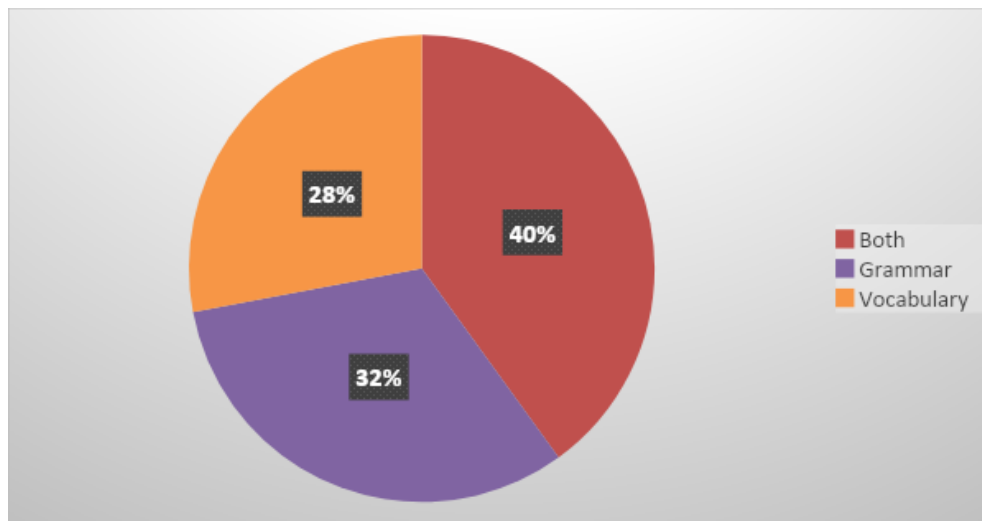

Figure01: Students' primary interest in learning English.

This question is set out to explore the main concern of EFL learners in their English language learning. (32%) of students indicate that they are really interested in Grammar, they find it very appealing and more favourable than vocabulary. (28%) claim that vocabulary draws their attention first and (40%) view both grammar and vocabulary of great interest as they both promote satisfaction and enjoyment in the process. From the results, we deduce that grammar has primacy over vocabulary perhaps a result of the traditional teaching system as grammar is taught first. However, it is a fallacy to give importance to grammar over the other language dimension. They required to work together as a one whole to form the totality of language.

Q02 : What part of language would you like to be fluent in first and most ?

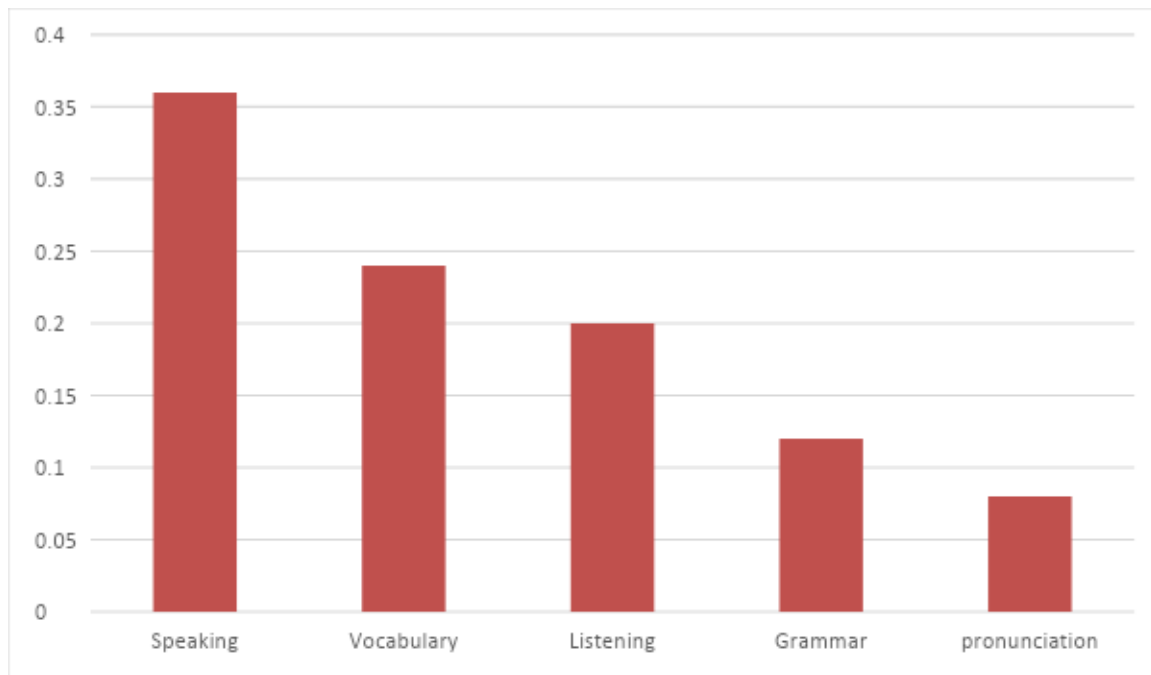

Figure02: Aspects of language learning.

The figure (02) illustrates which aspect of language learners are hoping and seeking to master first and most. Different perspectives were found concerning this question. The selectiveness of speaking appears to be the highest (36%) as it is a parameter by which students are judged. They aim to reach speaking fluency goals to ensure better oral representation of language with a high self-confidence. (24%) indicate that their emphasis is on mastering vocabulary as it is the key to effective interaction. As noticed, listening is ranked the third, (20%) point out that they are willing to become active listeners as listening is the way to foster a genuine sense of connection with others. (12%) state that they focus more on grammar as it is principal for the right use of a language. As it is observed that pronunciation takes the least percentage , only (8%) claim that they are aiming to improve their way of pronouncing words.

Q03: Do you feel that vocabulary should be learned?

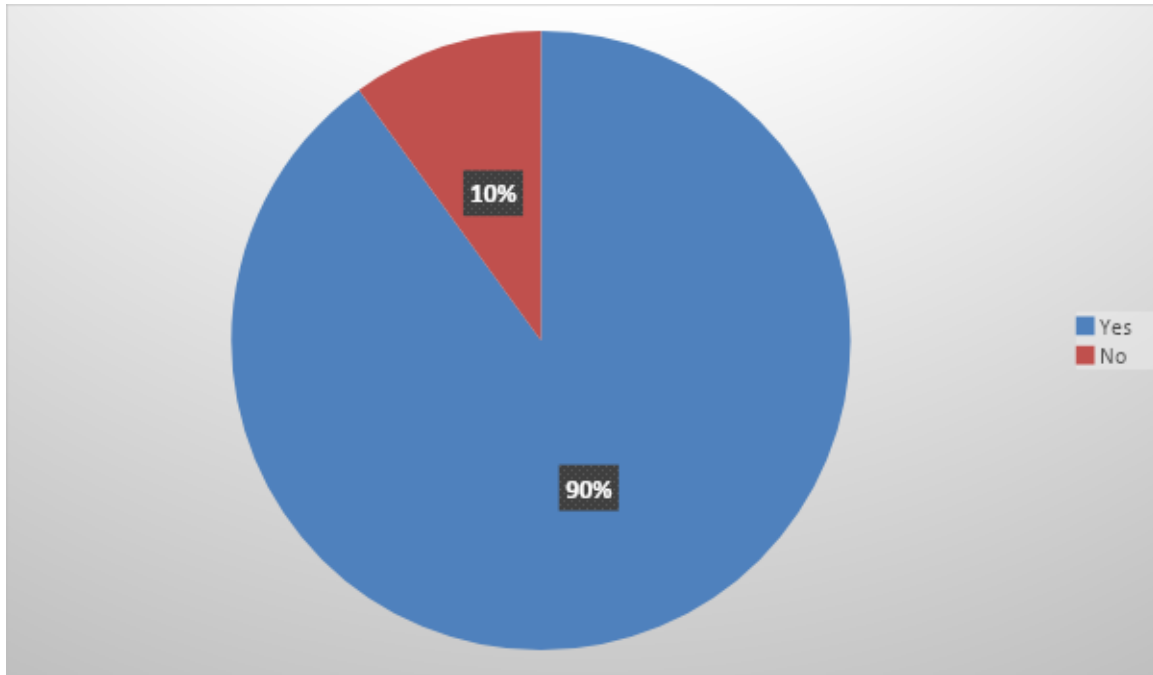

Figure 04: The students' views about learning vocabulary.

This question is designed to see the different views of learners about vocabulary, whether it is important or not. As it is presented in figure04 , Almost the whole sample answered yes . (90%) of them highly believe that vocabulary is an essential element that should be learned. They regard vocabulary as important as the other language components, they have shown that they are aware of the importance as well as the necessity of vocabulary in their L2 learning process as it enables them to express themselves in the target language and assists in creating a sense of familiarities and connection through fostering communication. However, only a few respondents (10%) revealed the opposite.

Q04: When you come across an unfamiliar word , what do you do?

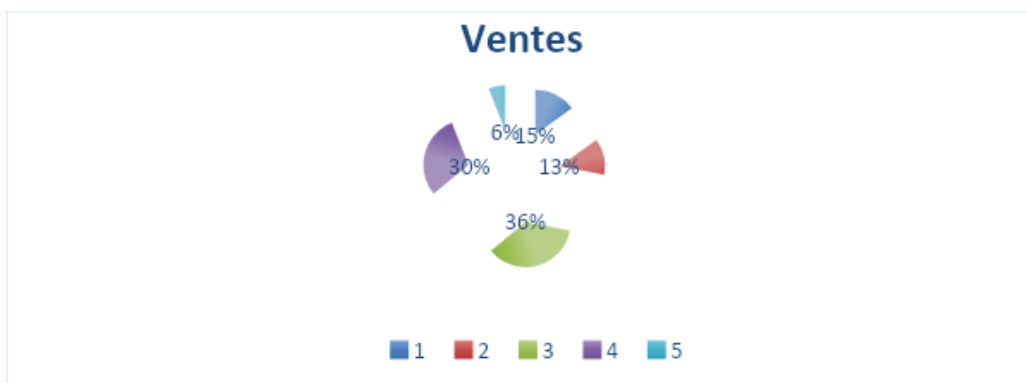

Figure05: Students' strategies in discovering the unknown meaning.

This question is planned to discover what students' first turn to as a solution to discover the meaning of unknown words and to eliminate ambiguity. As mentioned in figure05, significant variations were found in students' use of strategies to uncover the meaning of unknown words, each student has his own way of dealing with that problem. (15%) declare that they have the willingness to rely on themselves and use their own abilities to solve their problematic words rather than looking for the help of a significant other. So, the first thing they do whenever they encounter unfamiliar words is to try to figure out its meaning through the clues found in the text. (30%) state that they are convinced that it is a teacher's role to give instructions , explanations and make the students understand with best teaching methods.so, they first resort to their teacher to achieve better comprehension as his language is comprehensive sand fit their language proficiency. (36%) claim that they directly consult a dictionary as an answer to their vocabulary related problems. (13%) indicate that they prefer working with their classmates where they feel comfortable and confident. Furthermore, they declare that they comprehend better from their peers. However, only (6%) state that they don't pay attention to unknown words.

Q05: How would you assess your vocabulary proficiency ?

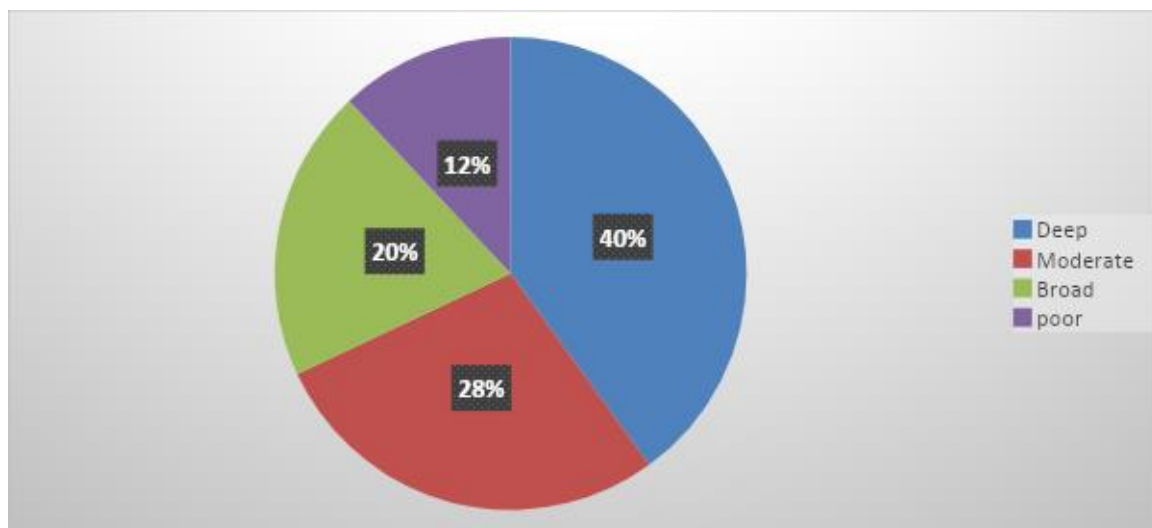

Figure06: Student's self assessment of vocabulary knowledge.

Based on the statistics shown in the graph above, the majority of students (40%) seem to believe that their vocabulary knowledge is deep and (28%) evaluate their vocabulary as moderate. (20%) identify that their vocabulary level is broad. While the rest of the respondents (12%) revealed that they are poor in terms of vocabulary.

Q06: Do you struggle with memorizing new words?

OPTIONS	NUMBER	PERCENTAGE
yes	35	70%
no	15	30%

Table02: Student’s memorizing issues.

In the process of learning vocabulary learners are exposed to plenty of constraints such as misunderstanding, forgetting and lacking of words when needed. This question is designed to investigate whether learners suffer from forgetting words or not. Based on the preceding data, we observe that nearly all students with a percentage of (70%) have experienced memorizing issues. while (30%) declare that they don’t find any kind of confusion concerning remembering words. From this declaration, we deduce that struggling with memorizing new words is likely to occur with many students, maybe due to the use of inappropriate vocabulary learning strategies or lack of practice. It’s the main reason behind learners’ deficiency in vocabulary and it can be a hindering factor to their vocabulary development. Therefore, learners should diversify and develop their strategies to combat memory problems.

Q07: What strategies do you follow to insert the meaning of new words in your memory?

Options	Number	Percentage %
Note it down	25	50%
Write an example sentence	15	30%
put a mark in the dictionary	10	20%

Table03: strategies of retaining the new words.

This question aims to identify what strategies do EFL learners at Ahmed Zabana University-Relizane to insert the meaning of the new words in their memory. Therefore, they were asked to clarify by selecting from the given choices. After analyzing the data , it appears that the most helpful strategy is noting down as it assists them to retain the words more. As it’s shown in the table , the first choice which is noted it down is most selected by students . (50%) declare that they carry a notebook and write down every new word they learn whereas (30%) of the sample select the second choice which is writing an example sentence of their own as an aid to express effective retention. While the rest of them (20%) pick the final choice which

is putting a mark in a dictionary, they see it as the most suitable strategy to memorize the newly learned words.

Section three: The use of electronic dictionary as a learning strategy.

Q01: What type of dictionary do you own?

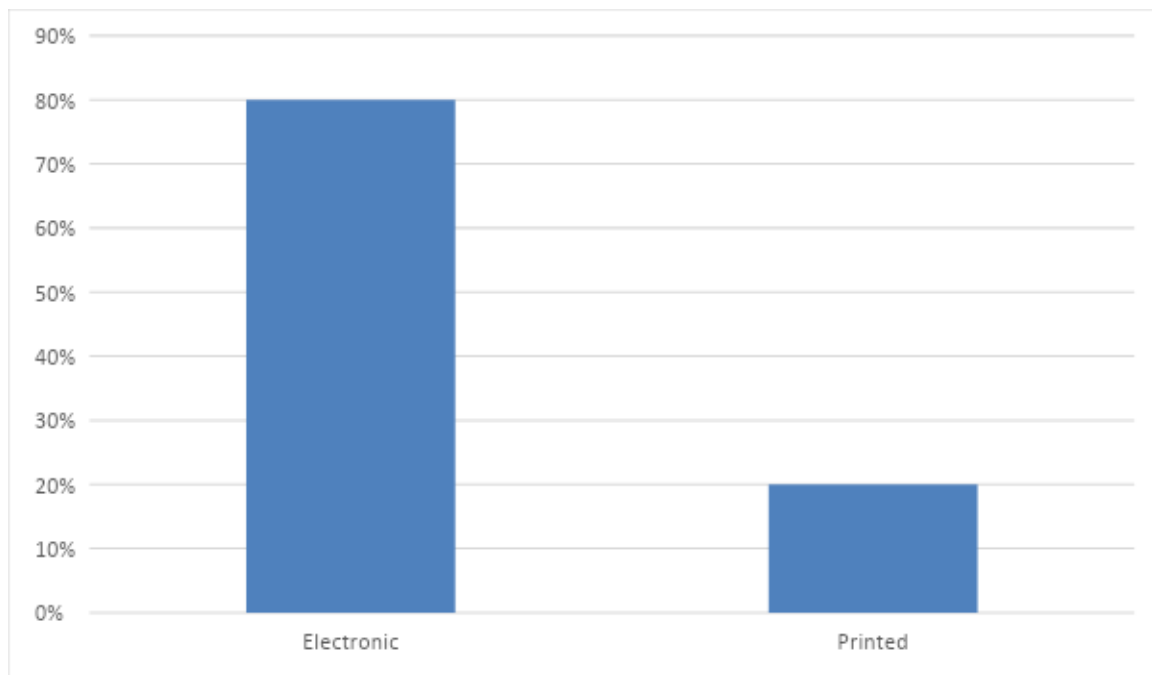

Figure01: the type of dictionary that students own.

In the case of Electronic dictionary, do you find clear explanation in comparison to printed one?

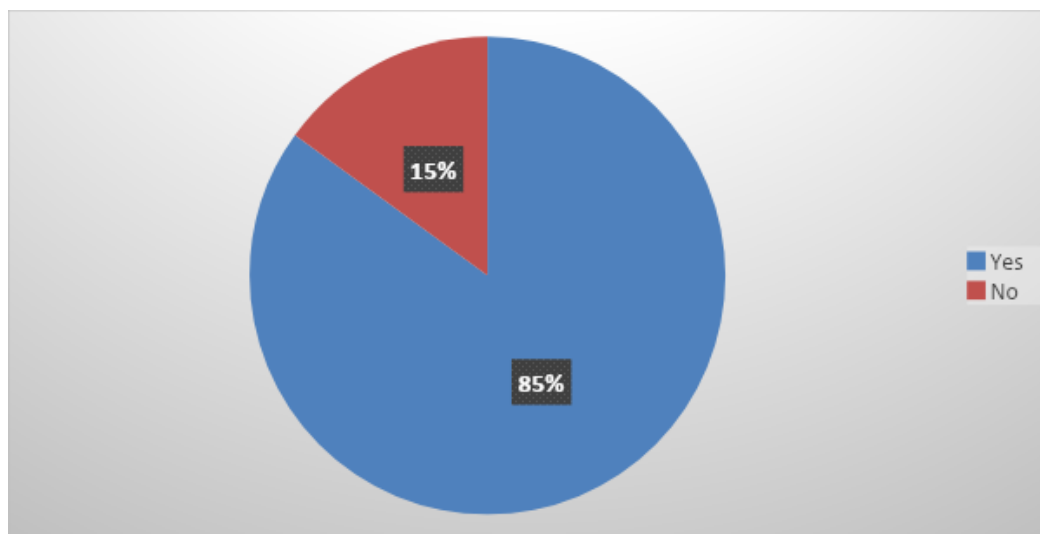

Figure02: Electronic VS printed dictionary in terms of explanation.

The graph shows whether the students possess a printed or electronic dictionary, a great number of students (80%) assert that they have a dictionary installed on their cell phones. As it is shown, the dictionary in printed format is least preferred. A small number (20%) of students indicate that they have a printed one. Regarding the subquestion, the results inform us that (85%) of students claim that they find a clear explanation in comparison to the printed dictionary. However, the rest respondents (15%) point out that printed dictionaries provide more comprehensive information about the target language rather than electronic dictionaries.

Q09: What form of dictionary would you prefer?

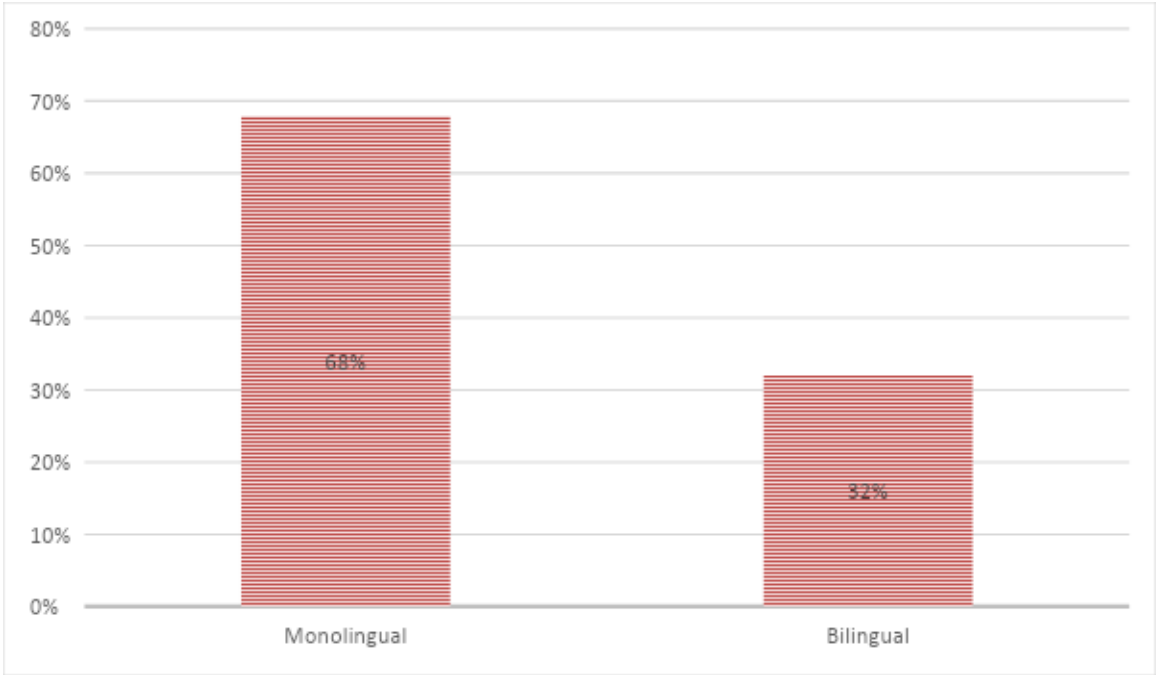

Figure03: the students' preferred form of dictionary

* If your choice is bilingual, in which direction do you use your dictionary to translate?

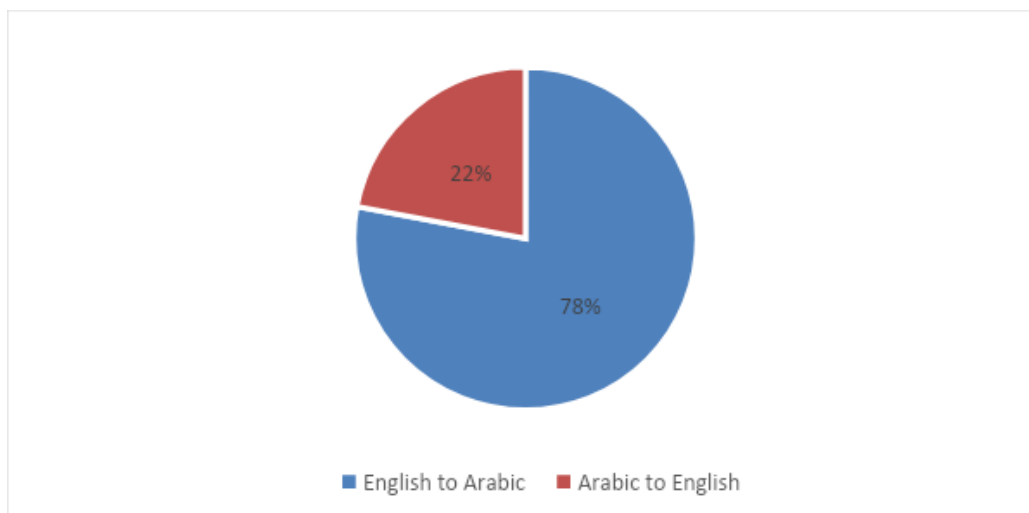

Figure04: Linguistic combination in dictionary use.

The results from the graph revealed that students as the questionnaire reported are being more familiar with monolingual dictionaries more than bilingual. (68%) make a claim that they prefer monolingual dictionaries as they have exposure to authentic language. Consequently, it allows their brains to get used to the language, provides them with new vocabularies and help them to think in the English language. While (32%) report that they believe that they do not have enough vocabulary knowledge to make look at the monolingual dictionary where the hints are in their native language. They find the bilingual hints clearer than that of monolingual dictionaries. From the points of view of our sample, we conclude that the use of a bilingual dictionary is not a matter of preference, but of confidence. The sub question is designed to the kind of learners who prefer learning the foreign language with the support of their native language to get the needed explanation. (78%) of participants report that they refer to the bilingual dictionary to convert a word or phrase from English to Arabic, (22%) claim that they look up in a translator to check what an Arabic word is actually equivalent to in the English language.

Q10: what's the brand name of your electronic dictionary model?

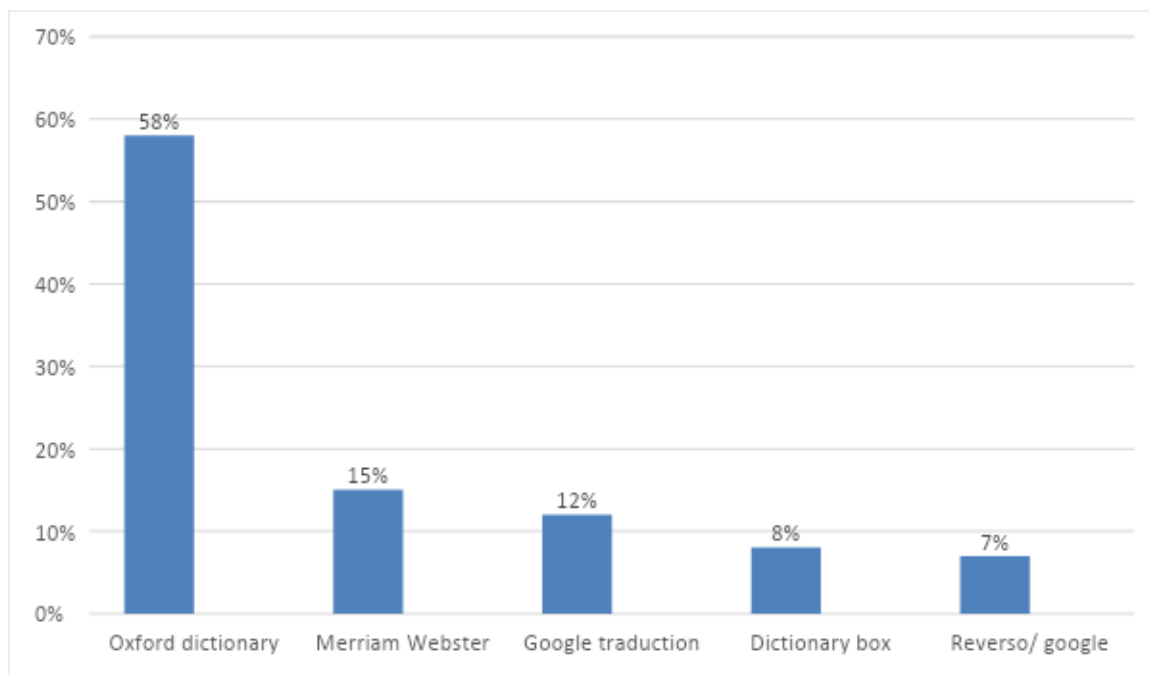

Figure05: the brand names of electronic dictionaries used by students.

It's clear that a variety of names of electronic dictionaries are mentioned. Yet among this wide variety of electronic dictionaries, the oxford dictionary seems to be highly preferred and used. The majority of students (78%) claim that it is concise and clear with its explanation.

Q11: Do you think you have enough training on using electronic dictionary?

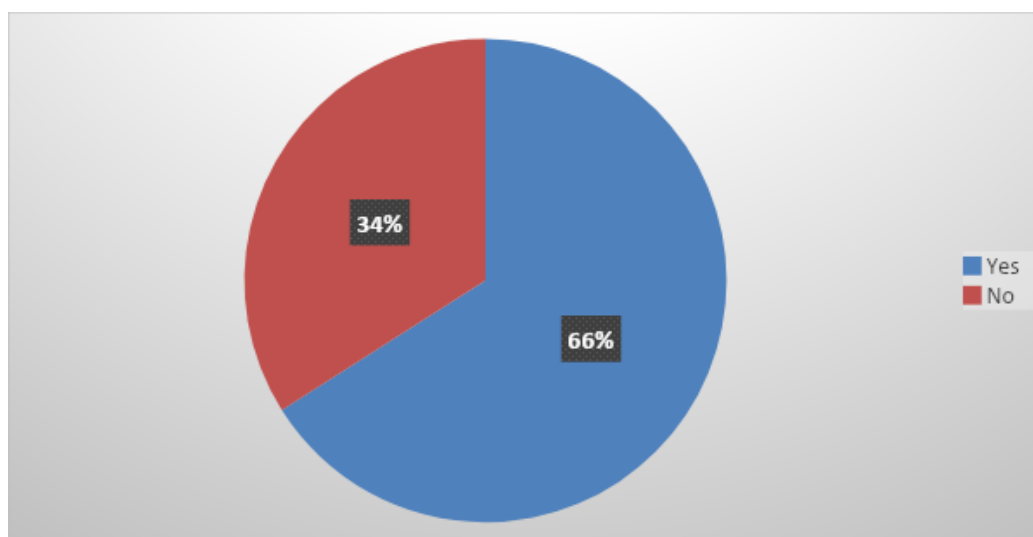

Figure09: Students' training on using electronic dictionary

The figure above shows whether the participants are trained and skilled enough to use a dictionary. As mentioned a big percentage (66%) of students believe that they have enough training . however, (34%) claim that they are not proficient regarding the use of electronic dictionaries.

Q13: How often do you refer to an English electronic dictionary?

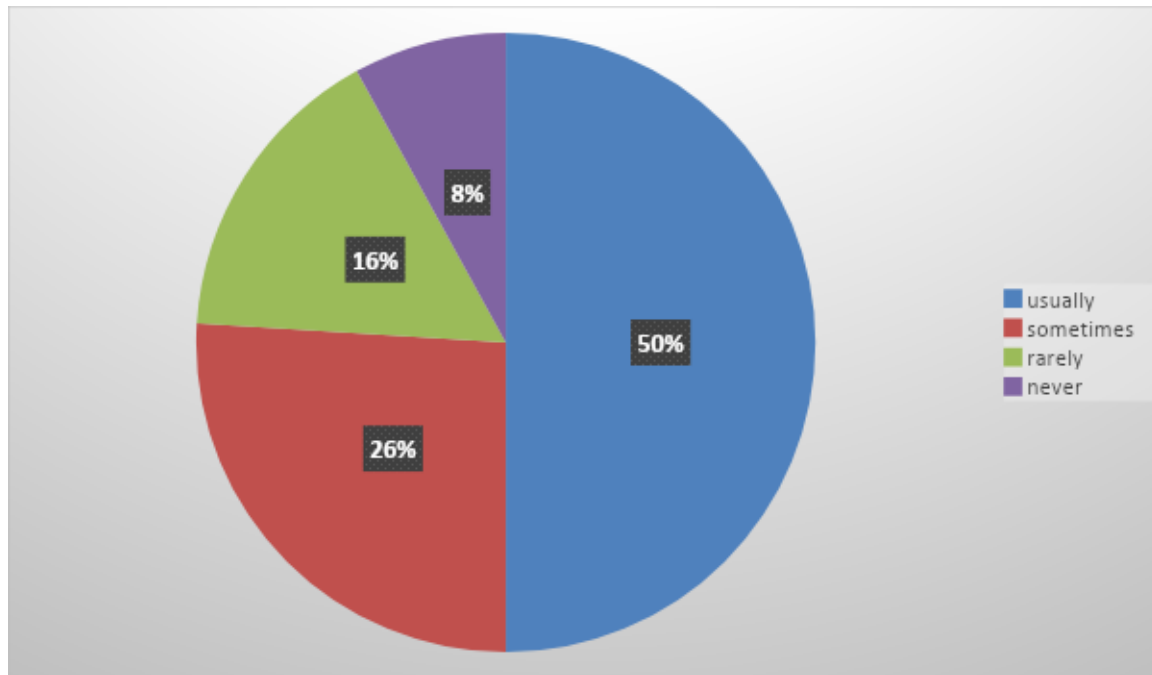

Figure10: Students' frequent use of an English electronic dictionary.

The graph is about the frequency level of each individual student use of electronic dictionary, mainly as a remedy for accomplishing their different word's related tasks either in classroom or outside of it and to ensure a better performance. It is apparently evidenced that the use of electronic dictionary as an assistive learning strategy is most frequently used as it raises support. (50%) of the participants state that they usually revert to an English electronic dictionary. (26%) claim that they sometimes consult a dictionary. (16%) of students point out that their inference to an English electronic dictionary is extremely rare. (8%) state that they never refer to an English electronic dictionary probably because of their little knowledge about how to deal with a dictionary as it requires a lot of skills or maybe they think that dictionary words are doubtful or misleading.

Q14: Do you consult an English electronic dictionary while performing your English assignment?

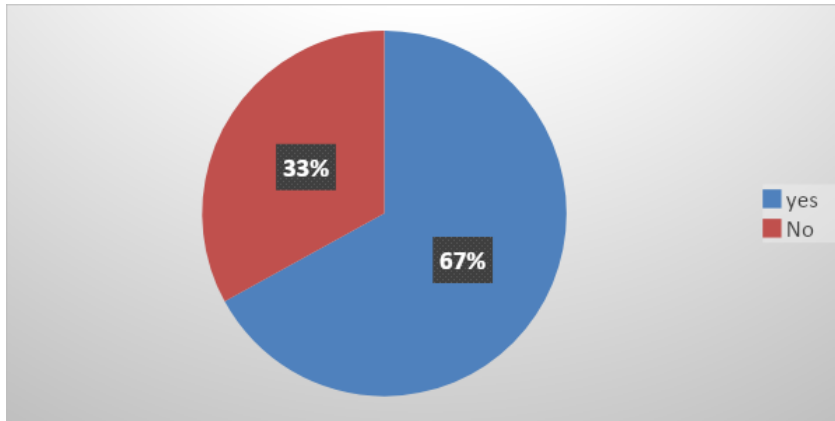

Figure11: students' consultation of electronic dictionary while performing their assignment

As it is observed in the figure above, most of students (67%) confirm that they resort to an English electronic dictionary to accomplish their tasks , (33%) of students don't rely on the use of electronic dictionary while doing their activities.

Q15: What type of activities do you use the electronic dictionary for?

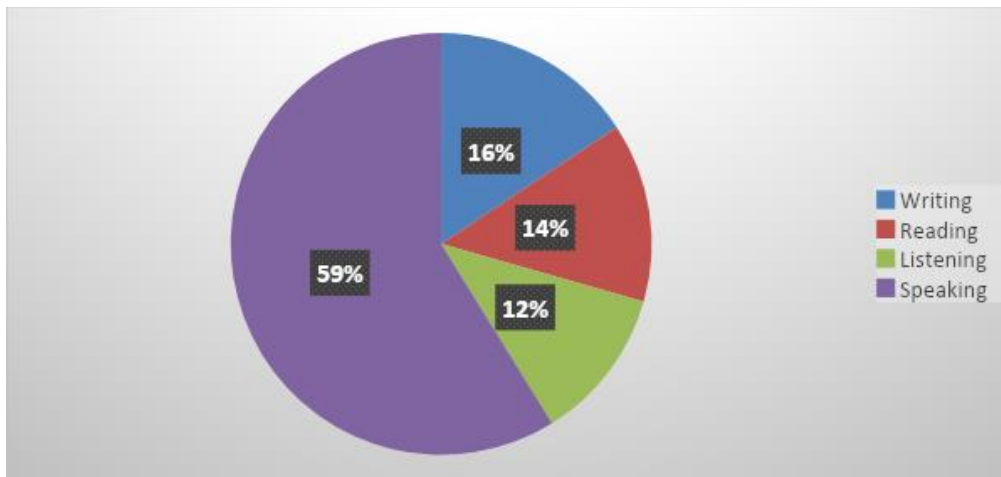

Figure06: the types of activities required the use of ED.

This question is planned to know what kind of activities requires learners to use a dictionary. A big proportion of (32%) of students claim that they use a dictionary when they are engaged in a writing task, looking for words that support their ideas to make good sentences as well as developing their own style of writing. (28%) of students state that they use a dictionary while reading striving for clarity. They infer to find the meaning of the unknown words which may lead to misunderstanding . (24%) of students state that they use a dictionary while listening to a foreign language attempting to comprehend the message being presented. (16%) of students state that they use a dictionary when they want to speak the language looking for appropriate vocabulary to assist communication in this modality.

Q16 : For what reason do you use a dictionary?

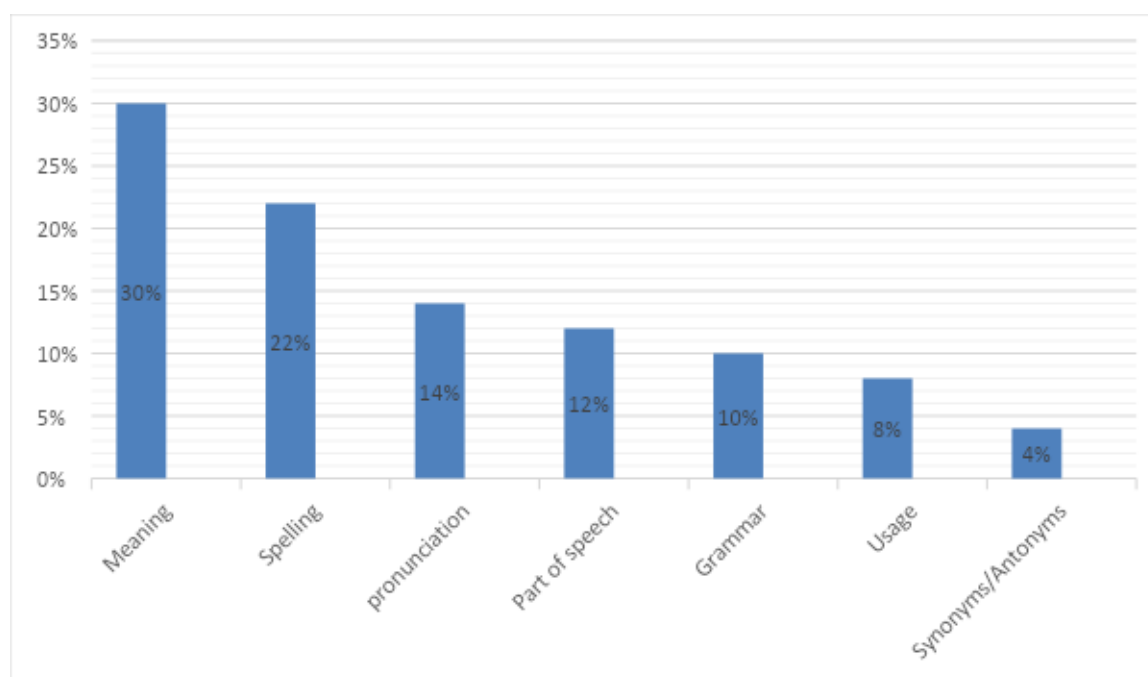

Figure07: The Purposes of consulting an electronic dictionary.

This question is planned to investigate the purposes of consulting an electronic dictionary. In response to this question, the research findings reveal that the majority of students refer to an electronic dictionary to get the word's meaning. Use a dictionary to make sure the letters of a word are arranged in a correct manner. Of students use a dictionary for voiced pronunciation hoping to increase their fluency level. Of participants claim that they use a dictionary to look for lexical categories. Of students declare that they refer to a dictionary to understand grammar points as it describes the forms and rules of the language and how to apply them, aiming at developing their accuracy in speech and writing. Of students state that their focus behind referring to a dictionary is on the ways in which words are used to enable themselves to use words appropriately. Indicate that they use the electronic dictionary to gain more information about a certain word such as looking for its synonyms and antonyms.

Q17: To which extent electronic dictionary is beneficial for you?

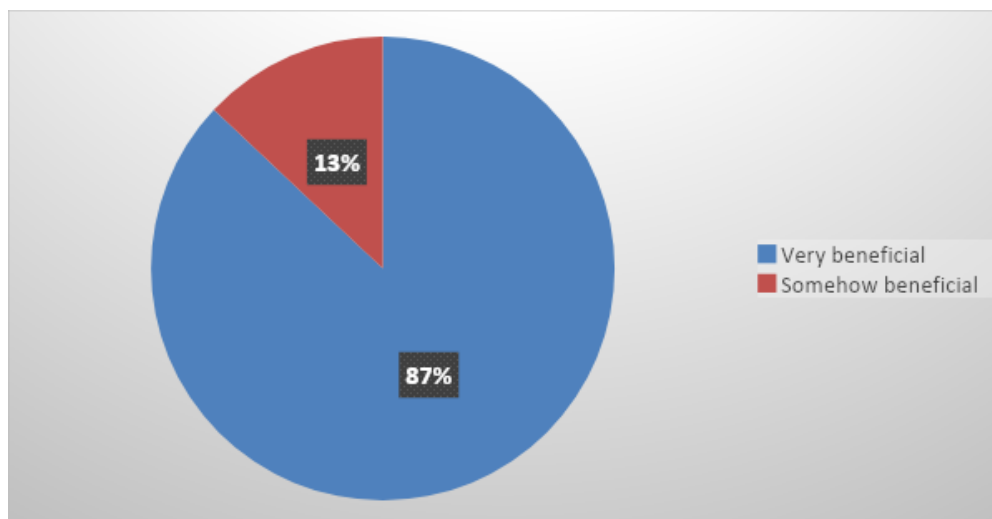

Figure08: the effectiveness of using an electronic dictionary.

This question is addressed to obtain information about the respondents 'view on the usefulness of electronic dictionary. As demonstrated in the graph , nearly all students share agreement that electronic dictionary is very beneficial. The whole sample have declared that electronic dictionary has maximal benefit. It serves as a perfect stimulus to grow their desire about learning and a complementary aid to meet their demands. They believe that ED familiarizes them with words and helps in enriching their vocabulary repertoire. Not only vocabulary but all the different aspects of language. Yet, no one of the participants disagree .

Teachers' interview:

Sample description:

The sample of this study were eight teachers at the department of English University of Relizane.

Research instrument:

The interview is very helpful, it provides personal information and perceptions and better understanding of others. Therefore, we have designed a structured interview as a means of gathering data.

The aim of the interview:

This interview aims to describe the relation between the dependent variable ' electronic dictionary' and the independent variable ' vocabulary' . Further, to obtain the valuable

feedback of L2 teachers about the effectiveness of using electronic dictionary in improving the process of vocabulary learning.

Interview description:

This interview has been administered to L2 teachers. It includes a set of yes or questions and open-ended questions where teachers have the ability to justify their answers. Those questions are subdivided into three parts; the first deals with teachers’ background information, the second focuses on students’ vocabulary learning. However, the last one sheds lights on the use of electronic dictionary as an alternative media for improving students vocabulary.

Q01 : Degree (s) held

Options	Number	percentage %
BA (Licence)	1	12.5%
MA (Master)	2	25%
PHD (Doctorate degree)	5	62.5%

Table 01: teachers’ degree held

This question is designed to know the teachers ‘educational level. The responses show that teachers have different qualifications. (40 %) hold license degree, (43%) Master degree and (17%) for those who get doctorate diploma.

Q02: How long have you been teaching English?

Based on the teachers responses , the longest English teaching period exceeded ten years. Some teachers point out that the period in which they have been teaching English as a foreign language . However, the shortest period is less than five years. It can be concluded that most of the teachers +have experience. And this has a positive impacts towards the teaching and learning process since experienced mentors are the best source of information as they combined developed skills, exposure and training.

Q03: In teaching English , do you focus more on : vocabulary, grammar or both ?

The answers to this questions express the teachers’ different views towards the importance of vocabulary compared to grammar. Some teachers claimed that they pay attention to vocabulary more than grammar as it holds such an important place in teaching and learning English as a foreign language .It’s a significant element for the global comprehension and production of language. However, the majority of them confirmed that both grammar and

vocabulary are of tremendous and importance for successful language use. They emphasis on the connection between vocabulary and grammar and strive to stick a balance as they think that it is equally important to teach vocabulary as to teach grammar. The teachers' awareness of the importance of grammar and vocabulary will surely encourage the process.

Q04: How do you consider the importance of vocabulary in learning English as a foreign language?

A high proportion of teachers expressed the importance of acquiring new lexical items, claiming that mastery of vocabulary is essential part in learning a foreign language. In order to gain the ability to understand well and to communicate better in speech and writing. In addition, to make the other skills easier to perform.

Q05: Do students have difficulties with vocabulary improvement? Justify

Students during their vocabulary learning experience are exposed to plenty of difficulties that may prevent their vocabulary development. According to teachers the first important element that is responsible for the failure is the lack of desire and readiness, students who are not passionate to improve their vocabulary and feel demotivated will find the learning of vocabulary less enjoyable and more challenging. Another declaration is that most students often complain about their inability to memorize the new learned words may a result of lack of exposure to the language. Also the confusion that is caused by different meanings which prevent them from using those words in context. Spelling and pronunciation can contribute to a word difficulty. And limited lexicon results in ineffective communication. There is a need for learners to identify their challenge and look for effective strategies to ensure their success in vocabulary learning.

Q06: Are you satisfied with the technics by which your students learn vocabulary?

The majority of teachers have shown satisfaction about the ways in which their students learn vocabulary by answering “yes”. However, the remaining revealed the opposite by answering “no”.

options	Number	Percentage%
Yes	6	75%
No	2	25%

Table02: teachers' satisfaction about students' vocabulary learning techniques.

Q07: What strategies do you follow to help your students to acquire new words?

Giving them opportunities to practise new words in the class and sensitizing them to practise the language outside of the classroom with their classmates since there will be a great improvement in vocabulary when it is encountered in multiple contexts. Students practise the new vocabularies that they have learnt through writing for example asking students to compose example sentences of their own. Using synonyms and antonyms. Providing students with good mental exercises which help them develop their vocabulary. Using modern technologies, games, pictures to make the teaching of vocabulary enjoyable and to help students understand and retain the new words. Realia can be of great help when it comes to teaching vocabulary. It is an effective technique. For the students to understand, store and recall the new learned words easily.

Q08: When your students encounter unknown words, do you?

Contextual guesswork is relevant for text comprehension. Students have to determine the meaning and decode the unknown words and the basis of situational and linguistics clues in the text rather than using a dictionary exclusively. It's a strong indicator of reading ability, self-dependency and success. However, it should be noted that sometimes the context doesn't provide sufficient information on the meaning of the words. this is more apparent for words holding multiple meanings, as a results, students might not have the ability to use contextual clues effectively they may create a false impression and tend to misleading. In this case, the dictionary should be used instead to facilitate comprehension and support tasks completion purposes. Such support is invaluable as it assists students to engage in independent learning and enhancing both comprehension and vocabulary knowledge . other teachers have claimed that they try to create opportunities for students to understand the new lexis ,they have shown readiness for simplifying the grasp of meaning whenever the need arises.

Q09: Do you encourage your students to use an electronic dictionary?

Options	Number	Percentage%
Yes	7	87.5%
No	1	12.5%

Table03: teachers' encouragement towards the use of ED.

The current table checks teachers' opinions whether they motivate and support their students to make use of electronic dictionary or not. (87,5%) declare that they keep supporting their

students most of the time in order to raise their awareness about the significance of using ED, helping them to be accustomed with the medium. Further, to increase their interest and readiness and to create a sense of involvement. However, other teachers (12,5%) claim that they don't encourage or insist on their students to use the electronic dictionary.

Q10: Do you consider electronic dictionary as a teaching/ learning strategy?

options	Number	Percentage%
Yes	6	75%
No	2	25%

Table 03: electronic dictionary as a teaching and learning strategy.

This question is designed to see whether the teachers consider the ED as a teaching learning strategy or not . Almost teachers who take part in the interview believe that the application of electronic dictionary is worthy as it provides advantageous features to language learners and teachers. Electronic dictionary acts as a guidance to resolve foreign language barriers and they really consider it as a teaching learning strategy. Only few participants revealed the opposite.

Q11: Which type of dictionary do you advise your students to use?

The monolingual dictionary is strongly recommended by EFL teachers. They declared that more encouragement should be given to this type of dictionary as it is rich in vocabulary. They thought that monolingual dictionary is sufficient for L2 learners as it provides a detailed information about certain word and explanation in L2. This features help in strengthening EFL learners thinking in the L2 rather than their mother tongue. Others suggest a preference for bilingual dictionary. It provides its users to explain words in their language of choice. Bilingual hints are faster and clearer. Another teacher stated “ the use of first language acts as an aid to learn a second language in some points. For example, certain English words are not understood by students even they use a variety of methods looking for clear explanation. In such cases the use of mother tongue as a support works wonder”. A big proportion of teachers point out that it is advisable to make use and to take advantage of both monolingual and bilingual dictionaries for the best grasp of meanings.

Q12: In your opinion, what activities require the use of electronic dictionary?

This question aims to reflect on what activities the ED has been applied for in English language teaching and learning , the majority of L2 teachers thought that the need for the use of ED arises during reading as learners are exposed to meet many new vocabularies.

According to some teachers, the second notable reason for consulting a dictionary is speaking in order to find out suitable words that they need to be able to participate in conversations and in meaningful interaction. Others stated that ED is required to be applied to complete writing tasks. However, the minority of L2 teachers point out that the use of electronic dictionary is needed for better grasp of input during listening.

Q13: Do you think that the use of ED is beneficial for students?

This question investigates the viewpoints of EFL teachers about the significance of electronic dictionary. The entire participants positively view the importance of the electronic dictionary in both classroom and outside of it. The electronic dictionary is of great help, it assists in resolving lexical problems in particular and language barriers in general. The use of electronic dictionary significantly maximizes L2 learners learning desire and self-reliance and minimizes their demotivation. Teachers highlighted that the use of electronic dictionary is essential for comprehension, production and retention of words. It brings facilitations and satisfactions to the process of vocabulary learning as it provides sufficient inputs of words, rich information and clarifications. The electronic dictionary fosters learners' autonomy, vocabulary knowledge as well as language proficiency.

Q14: your comments or Suggestions to improve students' vocabulary.

_ "Exposure is necessary"; students have to get used to the language

_ Reading and listening are effective ways to improve vocabulary. Students should make a reading habit since it opens the doors to effective learning, brings exchanges of information and helps in expanding vocabulary knowledge. Further, they need to develop an interest for listening.

_ It is advisable for learners to learn vocabulary in context rather than isolated word

The discussion of teachers' interview:

The teachers' interview is designed to know the viewpoints about using the electronic dictionary as a learning strategy. Whether it is beneficial and positively impacts on the students' vocabulary development or not. The analysis of the interview allowed us to come out with the following findings; most L2 teachers are well aware of the fact that vocabulary is vital for L2 learning and proficiency. They believe that vocabulary is indispensable part that should be given much more interest and attention. Teachers have explored the main problems faced by L2 learners during their vocabulary learning career. Furthermore, they have

suggested solutions to overtake those hindering factors and proposed some points that may help in achieving vocabulary development. Teachers have shown encouragement and support for their students to be active users of the electronic dictionary. they share agreement that this new technological tool can be considered as an additional learning strategy as it has a positive impacts on developing students' abilities as well as vocabulary repertoire. To sum up the results obtained through the analysis of the current interview have confirmed our two hypotheses.

Recommendation for students:

Stand on the responses and students 'viewpoints about using electronic dictionary as a learning strategy, we found out that most of learners rely on consulting an electronic dictionary as a preference method to check the meaning of unfamiliar words , learners shouldn't only depend on electronic dictionary but also they need to be more creative and self-dependent , they have to try at first to guess the meaning of unknown words through context , students should make some efforts and learn new lexicons each day not only to get their meaning but for later usage (maintaining the new words meaning by using them in context).In order to enrich the learners' vocabulary knowledge, I would advise them of reading in English language , the excessive reading would be the best strategy in improving their lexical level, if they keep reading , they will get used to words which impacts on their productive skills positively and this will lead to an effective communication.

Scopes and limitations of the study:

Through this research we examined the use of electronic dictionary as a technological learning tool and its impacts on first year EFL students' vocabulary. We were surrounded by more than one stressful obstacle, one of those limitations is the limited time, such study should be done in more than few months, also the lack of books and reliable resources is considered as another obstacles to accomplish this work. Thus one small sample can't generalize the whole population' viewpoints due to the students' different abilities, competencies and their learning strategies

Conclusion:

The chapter was an attempt to examine the effects of using ED on students' vocabulary. This investigation was conducted in the department of English at Ahmed Zabana University of Relizane, the research case study was first year LMD students and their teachers. The study has dealt with the methodological design, data analysis and interpretation of the results. Both

quantities and qualitative data instruments (questionnaire & interview) were used to reject or confirm our hypotheses. At the end of this chapter, some recommendations and suggestions were devoted to L2 learners.

General conclusion:

This study comprises of two parts theoretical and practical. The focus in the theoretical part was on the concept of vocabulary in relation to electronic dictionary. However, the practical one includes tools of research, data analysis and discussion of the results. The study was conducted through a questionnaire survey and a structured interview. The data collection showed that the use of electronic dictionary is of great importance. As far as the application of ED for vocabulary development is concerned, the students' questionnaire affirming that using an electronic dictionary is favoured by L2 learners mostly to check the meaning, pronunciation, spelling and usage of words. Most importantly for their vocabulary improvement aim. Moreover, the teachers who took part in this study have shown that they are conscious about the significance of using the electronic dictionary, stating that ED responds to all kinds of learners. It creates motivation, interest as well as engagement into lexis acquisition process.

Translation seems to be a often used strategy and preferred language practice technique for many students in EFL settings. As such, it undoubtedly has place in the language classroom. However, translation is not a time-saving device.

It can be invaluable in provoking discussion and helping us increase our own and our students' awareness of the inevitable interaction between the mother tongue and the target language inevitably occurring in the process of language acquisition.

Bibliography

Lantri Elffouf. Traductologie et littérature compare. Etudes et essais, page 41- traduction et enseignement des langues. La Casbah, Alger 2006.

Cervantes. Curso de capacitación para impartir los niveles iniciales en el marco comun europeo de referencia. Madrid 2011.

Joseph Naoum Hadjar. Traité de traduction. Page 12. Beiruth 2008.

Turjuman. Journal of translation studies p.18 2009 v18 n01, repetition parallelism and idiomaticity in literary translation.

Albert Abi Aad. Préface Michel le Guern. Le systeme verbale de l'arabe compare au français. Les necessités de l'enseignement. Maisonneuve et Larose 2001.

Meara, P. (1980). « vocabulary acquisition : A neglected aspect of language learning », Language Teaching and Linguistics: Abstract 13 (pp.221-246).

McCarthy, M. & O'Dell, F. (1994). English vocabulary in Use. Cambridge University Press.

Nation, I. S. P. (1990). Teaching and learning vocabulary. New York: Newbury house.

Nation, I. S. P. (2001). Learning vocabulary in another language. Cambridge: Cambridge University Press

Lew, R. (2010). Multimodel lexicography: the representation of meaning in electronic dictionaries. Lexikos Journal, 391-306. doi:10,5788/20-0-144.

Lighbown, M. & Spada, N. (2006). How languages are learned (3rd Ed.). Oxford: Oxford University Press.

Linse, T. C. (2005). Practical English Language Teaching : Young Learners .New York: Mc Graw-hill.

Kirkness, A. (2004). Lexicography. In Allen, D. & Elder, C(Eds.) the handbook of Applied linguistics (pp.54-80).: Blackwell.

Krashen, S. (1989). We acquire vocabulary and spelling by reading: Additional evidence for the input hypothesis. Modern Language Journal 73(4): 440-464.

Landau, S. I. (1984). Dictionaries .The Art and the Craft of lexicography. New York: Scribners.

Laufer, B. (1997). The lexical plight in second language reading. Cambridge University Press.

- Laufer, B. & Hader, L. (1997). Assessing the Effectiveness of Monolingual, Bilingual, and Bilingualized Dictionaries in the comprehension. *The Modern Language Journal*, 81,189-196.
- Haycraft, J. (1978). An introduction to English language. IN e. a. vocabulary. London: Longman: New York: Newbury house publisher
- Hedge, T.(2000). Teaching and learning in the language classroom. Oxford, England: Oxford University Press.
- Hiebert, E. H. (2005). Teaching and learning vocabulary. Bringing Research to Practice. (1st Ed). New York: Routledge .
- Hulstijn, J. H. (2001). Intentional and Incidental second language vocabulary learning. A reappraisal of elaboration, rehearsal, and automaticity. In P. Robinson (Ed.), *Cognition and second language instruction* (pp.258-286).
- Hornby, A. S. (1995). *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, fifth edition. New York: Oxford University Press.